

OPINNÄYTETYÖ
PAULA AHO JA TIINA TURUNEN
2011

**PORONHOITOA HAITTAAVIA TEKIJÖITÄ
JA POROELINKEINON MAHDOLLISEN
LOPPUMISEN VAIKUTUKSET
SODANKYLÄSSÄ**

Rovaniemen
ammattikorkeakoulu
University of Applied Sciences

MAASEUTUELINKEINOJEN KOULUTUSOHJELMA

ROVANIEMEN AMMATTIKORKEAKOULU
LUONNONVARA- JA YMPÄRISTÖALA
Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma

Opinnäytetyö

**PORONHOITOA HAITTAAVIA TEKIJÖITÄ JA
POROELINKEINON MAHDOLLISEN LOPPUMISEN
VAIKUTUKSET SODANKYLÄSSÄ**

Paula Aho ja Tiina Turunen

2011

Ohjaaja Merja Mattila, Hilikka Jankkila

Hyväksytty _____ 2011 _____

Tekijät	Paula Aho Tiina Turunen	Vuosi	2011
Työn nimi	Poronhoitoa haittaavia tekijöitä ja poroelinkeinoon mahdollisen loppumisen vaikutukset Sodankylässä		
Sivu- ja liitemäärä	149 + 9		

Opinnäytetyössä selvitetään poroelinkeinoa haittaavia tekijöitä sekä poroelinkeinoon mahdollisen loppumisen vaikutuksia Sodankylässä. Tutkimustehtävänä on selvittää, miten eri maankäyttömuodot ja erilaiset uhkatekijät vaikuttavat poroelinkeinoon ja miten poroelinkeinoon mahdollinen loppuminen vaikuttaisi Sodankylässä esimerkiksi työllisyyteen ja asutukseen.

Sodankylä on Suomen toiseksi suurin kunta, joka sijaitsee Keski-Lapissa. Poronhoidon ohella muita merkittäviä työllistäjiä Sodankylässä ovat metsätalous, Puolustusvoimat, matkailu, maatalous sekä uusimpana nouseva kaivosteollisuus. Nämä kaikki ovat omalta osaltaan enemmän tai vähemmän haittoja poroelinkeinoille. Poronhoidon uhkia ovat muun muassa kasvavat petomäärät, elinkeinoon kannattamattomuus ja maineen huononeminen sekä tiedon puute eri elinkeinojen välillä.

Opinnäytetyössä käytettiin tutkimusmenetelmänä teemahaastattelua sekä katugallup-kyselyä. Tulosten pohjalta sekä kirjallisen aineiston ja asiantuntijalausuntojen avulla koostettiin Sodankylän poronhoitoa haittaavista tekijöistä selvitys, jota voi hyödyntää myös koko poronhoitoalueella. Lisäksi selvitimme, kuinka poroelinkeinoon loppuminen vaikuttaisi esimerkiksi Sodankylän kuntaan, poroelinkeinoon imagoon ja poromiehiin.

Tuloksista selvisi, että poronhoitoalueen etelärajan siirto pohjoisemmaksi tai elinkeinoon muuttaminen pelkästään saamelaiden oikeudeksi nähtiin enemmänkin mahdollisuutena kuin uhkana. Eri tahojen välille pitäisi saada parempaa yhteistyötä. Poronhoitoelinkeinoon loppuminen vaikuttaisi Sodankylän työllisyyteen, mutta eritoten syrjäkyläasutuksen vähenemiseen. Eri tahojen vastaukset ja näkökulmat poikkesivat toisistaan, mutta positiivista oli, että kukaan vastaajista ei uskonut poroelinkeinoon loppuvan.

Työtä voi käyttää pohjatyönä samantapaiselle, laajemmalle selvitykselle koko poronhoitoalueesta. Työn avulla muut maankäyttömuodot voivat huomioida poronhoidon paremmin omia toimia suunnitellessaan ja toteuttaessaan. Lisäksi Sodankylän kunta voi työn avulla varautua mahdolliseen elinkeinoon loppumiseen.

Author	Paula Aho Tiina Turunen	Year	2011
Subject of thesis	The inconvenience factors of reindeer husbandry and the impacts of reindeer husbandry possibly ending in Sodankylä		
Number of pages	149 + 9		

The aim of this thesis is to find out how different land use forms and other threat factors affect the livelihood of reindeer husbandry and how its possible ending would affect employment and the settlement of Sodankylä municipality.

Sodankylä is the second biggest municipality in Central Lapland, Finland. In addition to reindeer husbandry, other significant employers in Sodankylä are forestry, the Defence Forces, tourism, agriculture and as the newest one, increasing mining industry. These all are somehow more or less inconvenience factors to reindeer husbandry. The increasing number of predators, weak cost-effectiveness, weakening reputation of the livelihood and lack of knowledge between different livelihoods are threat factors of reindeer husbandry as well.

Theme interview and inquiring study methods were used in the study. Clarification of inconvenience factors of reindeer husbandry in Sodankylä was compiled based on the results and literature material with the help of experts. The report can be exploited in the whole reindeer herding area as well. It is also solved how the ending of reindeer husbandry might affect Sodankylä municipality, the image of reindeer livelihood and reindeer herders themselves.

The results revealed that transferring the southern border of the reindeer herding area northward or making the reindeer livelihood allowed only for the Sámi people were seen more likely as possibilities than threats. The ending of reindeer husbandry would affect the employment and especially reduce settlement in remote villages. The answers and viewpoints of the respondents varied from each other. The positive thing was that none of the respondents believed that reindeer herding could come to an end.

This thesis can be used as a basis for a similar study regarding the whole reindeer herding area. By means of this thesis the other land use forms can better observe reindeer husbandry when planning and executing their actions.

Key words reindeer husbandry, inconvenience factor, impacts of ending

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
1.1 TAVOITTEET	3
1.2 AINEISTO JA MENETELMÄT	4
2 YLEISTÄ PORONHOIDOSTA JA SODANKYLÄSTÄ.....	8
2.1 PORONHOIDOSTA.....	9
2.1.1 Yleistä.....	9
2.1.2 Poron ja poronhoidon merkitys.....	12
2.1.3 Poronhoidon kannattavuus.....	15
2.1.4 Porojen ravinto, laidunnus ja lisäruokinta	16
2.1.5 Poronhoidon lainsäädäntö ja valvonta	18
2.2 PORONHOITON VAIKUTTAVAT ELINKEINOT JA TOIMIJAT SODANKYLÄSSÄ	21
2.2.1 Sodankylä.....	21
2.2.2 Poronhoito Sodankylässä.....	25
2.2.3 Kaivosteollisuus.....	27
2.2.4 Metsätalous	31
2.2.5 Matkailu- ja käsityöala, lihanjalostus	32
2.2.6 Puolustusvoimat	33
3 PORONHOITOA HAITTAAVIA TEKIJÖITÄ.....	34
3.1 PETOTILANNE	34
3.1.1 Yleistä.....	35
3.1.2 Kansainväliset ja kansalliset säädökset	39
3.1.3 Suurpetokantojen hoito	44
3.1.4 Petojen vaikutukset poronhoitoon.....	45
3.2 KAIVOKSET.....	47
3.2.1 Kaivostoiminta	47
3.2.2 Kaivostoiminta suojelualueilla	50
3.2.3 Jäämeren käytävä -hanke.....	51
3.2.4 Kaivostoiminnan vaikutukset poronhoitoon	54
3.3 METSÄTALOUS.....	57
3.3.1 Pohjois-Suomen metsätalous.....	58
3.3.2 Metsätalous ja poronhoito	60
3.3.3 Metsähallitus ja Lapin metsäohjelma	64
3.3.4 Yhteenveto metsätalouden haitoista poronhoidolle.....	66
3.4 MATKAILU	67
3.5 KANNATTAVUUSONGELMAT	70
3.6 PORONOMISTAJIEN IKÄÄNTYMINEN	73
3.7 LAIDUNTILANNE JA POROMÄÄRÄT.....	76
3.8 POROJEN TERVEYDEN UHKIA.....	77
3.8.1 Porojen terveydenhoito ja terveyden uhkia	77
3.8.2 Yleisimpiä porojen loisia ja taudinaiheuttajia.....	80
3.9 MUUT TEKIJÄT	83
3.9.1 Media ja imagotekijät.....	83
3.9.2 Maatalous.....	85
3.9.3 Ilmastonmuutos	87
3.9.4 Turvetuotanto	88
3.9.5 Tuulivoima.....	90
3.9.6 Vesirakentaminen, esimerkkinä tekoaltaat	93
3.10 YHTEENVETO PORONHOITOA HAITTAAVISTA TEKIJÖISTÄ.....	95
4 TUTKIMUKSEN TULOKSET	97
4.1 HAASTATELUJEN TULOKSET	97
4.1.1 Kunnan viranhaltijat	97
4.1.2 Poroisännät.....	100
4.1.3 Poromiehet.....	103

4.1.4 Elinkeinot ja toimijat	108
4.1.5 Luonnonsuojelujärjestöt	110
4.2 KATUGALLUPIN TULOKSET	117
4.3 LOPPUMISEN VAIKUTUKSET SODANKYLÄSSÄ	125
4.4 VASTAUSTEN ANALYSOINTI	127
5 POHDINTA	132
5.1 OPINNÄYTETYÖPROSESSI	132
5.2 YHTEENVETO	133
5.3 JOHTOPÄÄTÖKSET	137

LÄHTEET

LIITTEET

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

TAULUKKO 1. HAASTATELTAVIEN MÄÄRÄT JA JAKAANTUMINEN	7
KUVIO 1. POROJA EROTUSAIKASSA.....	9
KUVIO 2. PORONHOITOALUE JA PALISKUNTIEN RAJAT.....	11
KUVIO 3. MÖNKIJÖITÄ	16
KUVIO 4. SODANKYLÄN KUNNAN SIJAINTI	21
KUVIO 5. SODANKYLÄ.....	22
TAULUKKO 2. SODANKYLÄN VÄESTÖN JAKAUMA KYLITTÄIN	23
KUVIO 6. SODANKYLÄN PALISKUNNAT.....	25
TAULUKKO 3. SODANKYLÄN PALISKUNTIEN POROLUKUJA PORONHOITOVUONNA 2009/2010	26
KUVIO 7. VARAUS-, VALTAUS- JA KAIVOSALUEET KESKI-LAPISSA.....	28
KUVIO 8. PETOYHDYSHENKILÖIDEN ILMOITTAMAT AHMA-, ILVES-, KARHU- JA SUSIHAVAINTO MÄÄRÄT SUOMESSA VUOSINA 1998–2009	36
TAULUKKO 4. ERI PETOELÄINLAJIEN ARVIOIDUT LUKUMÄÄRÄT PORONHOITOALUEELLA.	37
KUVIO 9. JÄÄMEREN KÄYTÄVÄN VAIHTOEHTOISET LINJAUKSET	53
KUVIO 10. METSÄHALLITUKSEN MAAT JA VEDET LAPIN LÄÄNISSÄ	60
KUVIO 11. TAIDETEOS ”OONKO MIE TIELLÄ”	68
KUVIO 12. NUORI TYTTÖ VASANMERKKUUAIDALLA	74
TAULUKKO 5. VASTAAJIEN SUKUPUOLI- JA ASUINPAIKKAJAKAUMA	117
TAULUKKO 10. LOPPUMISEN VAIKUTUS SODANKYLÄN TYÖLLISYYTEEN.....	121
TAULUKKO 11. LOPPUMISEN VAIKUTUS POROIHIN	122
TAULUKKO 12. LOPPUMISEN VAIKUTUS LAPPiin	123
TAULUKKO 14. LOPPUMISEN VAIKUTUS JOULUPUKKI-IMAGOOIN	124
TAULUKKO 15. POROELINKEINON LOPPUMISET SYY(T)	125
KUVIO 13. POROELINKEINON SWOT- ELI NELIKENTTÄANALYYSI	136

KIITOKSET

Tämä opinnäytetyö oli meille tärkeä ja haastava projekti, jonka tekemiseen saimme apua monilta eri tahoilta. Kiitämme lämpimästi meitä tukeneita, kannustaneita ja auttaneita ystäviämme ja perheitämme. Opinnäytetyömme ohjaajina toimivat lehtori Merja Mattila ja yliopettaja Hilikka Jankkila Rovaniemen ammattikorkeakoulusta. Haluamme kiittää heitä hyvästä ohjauksesta ja kannustuksesta koko työn aikana. Kiitokset myös koulutuspäällikkö Veikko Majalalle neuvoista sekä opettaja Tuija Hyvöselle ohjauksesta.

Työmme alkuvaiheessa saimme hyviä neuvoja sekä pohdittavaa, kun kävimme esittelemässä ideaamme Paliskuntain yhdistyksen toimistopäällikölle Matti Särkelälle. Käymämme keskustelu auttoi meitä hahmottamaan aihetta ja sen rajauksen tarvetta. Työn jo hieman edistyttyä tapasimme Suomen Riisikeskuksen erikoissuunnittelijan Harri Norbergin, jonka kanssa muun muassa kävimme läpi haastattelukysymyksiämme. Häneltä saimme hyviä kommentteja työstä ja ohjeita sen tekoon sekä materiaalia työhömmе. Heidän lisäksi kiitämme myös kaikkia muita neuvoja ja tietoja antaneita.

Haluamme myös kiittää kaikkia haastatteluihimme osallistuneita ja kyselyyn vastanneita. Saimme Teiltä arvokasta tietoa tutkimukseemme, mutta myös opimme paljon muun muassa poronhoidosta ja muista elinkeinoista. Aivan erityisesti haluamme kuitenkin kiittää Paulan vanhempia, jotka elättivät meitä haastattelujentekoviikolla sekä rahoittivat haastattelu-reissut, -puhelut ynnä muut asiaan kuuluvat.

Kiitämme kaikkia yllä mainittuja lämpimästi. Ilman Teitä tämä työ ei olisi onnistunut.

Rovaniemellä 26.4.2011

Paula Aho

Tiina Turunen

1 JOHDANTO

1.1 Tavoitteet

Poro on pohjoisen tunnus, joka tulee aina mieleen Lapista puhuttaessa. Imago-tekijänä poron merkitys on suuri, mutta poronhoito on tärkeä myös elinkeinona ja lisätulon lähteenä. Lisäksi se on monelle elämäntapa. Poro pitää pohjoisen lämpimänä ja syrjäseudut asuttuina. Poronhoidolla on kuitenkin monia uhkia ja sitä haittaavia tekijöitä. Tulevaisuus ei kaikilta osin näytä valoisalta, etenkin poronhoitoalueen eteläosissa. Eteläisissä paliskunnissa suuret petomäärät ovat tällä hetkellä koko elinkeinon jatkumisen vaarantava tekijä. Petotilanne on herättänyt paljon keskustelua. Sallassa tammikuun 2011 lopussa järjestetty Petofoorumi toi esille tilanteen vakavuuden ja leviämisen ja antoi alkusysäyksen tälle työlle.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena ja tavoitteena on selvittää, millaisia haittavaikutuksia eri maankäyttömuodoilla on poronhoidolle ja miten mahdollinen poroelinkeinoon loppuminen vaikuttaisi Sodankylään. Tutkimus antaa mahdollisimman realistisen kuvan yhden Suomen vanhimman ja tärkeimmän elinkeinon loppumisen vaikutuksista muun muassa kunnan asutukseen, työllisyyteen ja muihin elinkeinoiniin. Näin kunta voi opinnäytetyön avulla varautua tulevaan, mikäli esimerkiksi petokantoja ei saada poronhoidon kestävä tasolle. Sallan kunta on jo vaatinut toimenpiteitä petotilanteen muuttamiseksi. Opinnäytetyömme keskeisimpiä kysymyksiä ovat muun muassa

- Mitkä ovat poronhoitoa haittaavia tekijöitä tai uhkakuvia eri tahojen mielestä?
- Mitä tapahtuisi Sodankylässä, jos poronhoito loppuisi?
- Kuinka suuria muutoksia loppuminen toisi vai toisiko ollenkaan?
- Olisiko loppuminen hyvä vai huono asia?

Valitsimme Sodankylän tutkimuskohteeksi, sillä on todennäköistä, että vaikea petotilanne leviää sinne seuraavaksi. Sodankylän itäisessä naapurikunnassa Savukoskella tilanne on jo huonontunut. Valintaan vaikutti myös se, että toinen meistä on Sodankylästä kotoisin, mikä auttoi haastateltavien löytämis-

sä. Haastattelujen tekoa Sodankylässä helpotti se, että pystyimme tekemään ne toisen opiskelijan kotoa käsin.

Työn idea lähti halustamme tutkia petotilanteen vaikutuksia poronhoitoon, mutta aiheen kehittyessä työ laajeni käsittelemään myös muita poronhoidon tulevaisuutta uhkaavia tekijöitä. Halusimme käsitellä mahdollisimman monia poronhoitoa haittaavia ja uhkaavia tekijöitä, jotta työstä saisi mahdollisimman kokonaisvaltaisen näkemyksen poronhoidon tilasta. Tämän vuoksi työstä tuli laaja.

Työ hyödyttää Sodankylän kunnan lisäksi alan tutkijoita ja se toivottavasti kannustaa tutkimaan asiaa lisää. Toivomme myös, että työmme vaikuttaa poroelinkeinojen jatkumisen turvaamiseen ja huomioimiseen paremmin sekä kunta- että maakuntatasolla. Työtä voi käyttää mallina tarkastellessa muiden kuntien poroelinkeinojen tilannetta.

1.2 Aineisto ja menetelmät

Tämän opinnäytetyön tutkimusmuotona oli teemahaastattelu. Kurkela (2011) mukaan teemahaastattelu on melko vaativa tiedonkeruumuoto. Kuten muussakin tutkimuksessa, haastattelua edelsi asiaongelman ja tutkimusongelman pohdiskelu. Haastattelutilanteessa esiin nostettavat teemat pohditaan ja määritellään tarkoin etukäteen.

”Teemahaastattelu on keskustelua, jolla on etukäteen päätetty tarkoitus (Kurkela 2011).” Teemahaastattelu ei siis ole tavallista arkikeskustelua. Teemahaastattelussa on erittäin tärkeää, että haastattelun rakenne pysyy hallinnassa haastattelijalla. Etuna on, että kerättävä aineisto rakentuu aidosti haastateltavan henkilön kokemuksista. Tutkijan etukäteen suunnittelemat ja niin sanotusti tietämät vastausvaihtoehdot eivät tällöin rajaa kertyvää aineistoa. Tästä huolimatta tutkijan etukäteen valitsevat teemat sitovat aineiston käsillä olevaan tutkimusongelmaan. (Kurkela 2011.)

Normaalissa lomakehaastattelussa ja -kyselyssä pyritään yleensä yleistämään tulokset johonkin perusjoukkoon nähden, jolloin haastateltavien valinta

ja määrä perustuu otantaan. Haastattelujen määrä on yleensä niin pieni, että normaali otos ja siitä tehdyt estimaatit eivät tule kyseeseen. Syntyvä aineisto on tavalla tai toisella puheesta kirjattua tekstiä. Teemahaastattelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota haastateltavien valintaan. Haastateltavien valintaperiaatteet on perusteltava ja kuvattava erikseen tutkimussuunnitelmassa (Kurkela 2011).

Tulkintojen tekeminen on laadullisen tutkimuksen ongelmallisoin vaihe, eikä tähän oikeastaan ole olemassa muodollisia ohjeita. Tutkittavien henkilöiden tulkinnat omista arkipäivän tilanteista edustavat niin sanottua ensimmäisen asteen tulkintaa. Tutkijan olisi kuitenkin pyrittävä pääsemään teoreettisen ajattelun tasolle tulkinnassaan. Tällöin teorian avulla etsitään yleisemmällä tasolla toimivia, mielekkäitä teoreettisia tulkintoja ensimmäisen vaiheen tulkinnoista. (Kurkela 2011.)

Haastattelukysymyksiä ja niiden tarkoituksia pohdimme useaan otteeseen ja parantelimme niitä, mutta osa kysymyksistä olisi kaivannut vielä parempaa muotoilua. Kokonaisuudessa haastattelujen laatiminen onnistui hyvin ja kysymykset palvelivat tarkoitustamme. Vastausten purkaminen ja tulkintojen tekeminen osoittautui haastavaksi tehtäväksi, mutta haastatteluista oli helposti nähtävissä eroja ja yhtäläisyyksiä eri vastaajien välillä.

Haastattelut toteutettiin pääasiassa henkilökohtaisesti haastateltavien kanssa, joko heidän kodeissaan, työpaikoilla tai muissa sovitussa tapaamispaikoissa. Näin haastattelutilanteesta saatiin rennompi ja avoimempi puhelinhaastatteluun verrattuna. Lisäksi haastattelun aihe oli tyyliään sellainen, ettei asioita olisi ollut sopivaa tiedustella puhelimitse. Kirjoitimme haastattelutilanteissa vastaukset paperille. Meistä kumpikin kirjoitti, että saisimme vastaukset muistiin mahdollisimman hyvin. Muutamien haastateltavien vastaukset saimme sähköpostitse. Haastattelujen lisäksi teimme katugallup-kyselyn, johon vastaajat kirjoittivat vastauksensa itse. Katugallup tehtiin kirjallisena kyselynä siksi, että siinä oli pääasiassa valmiita vastausvaihtoehtoja.

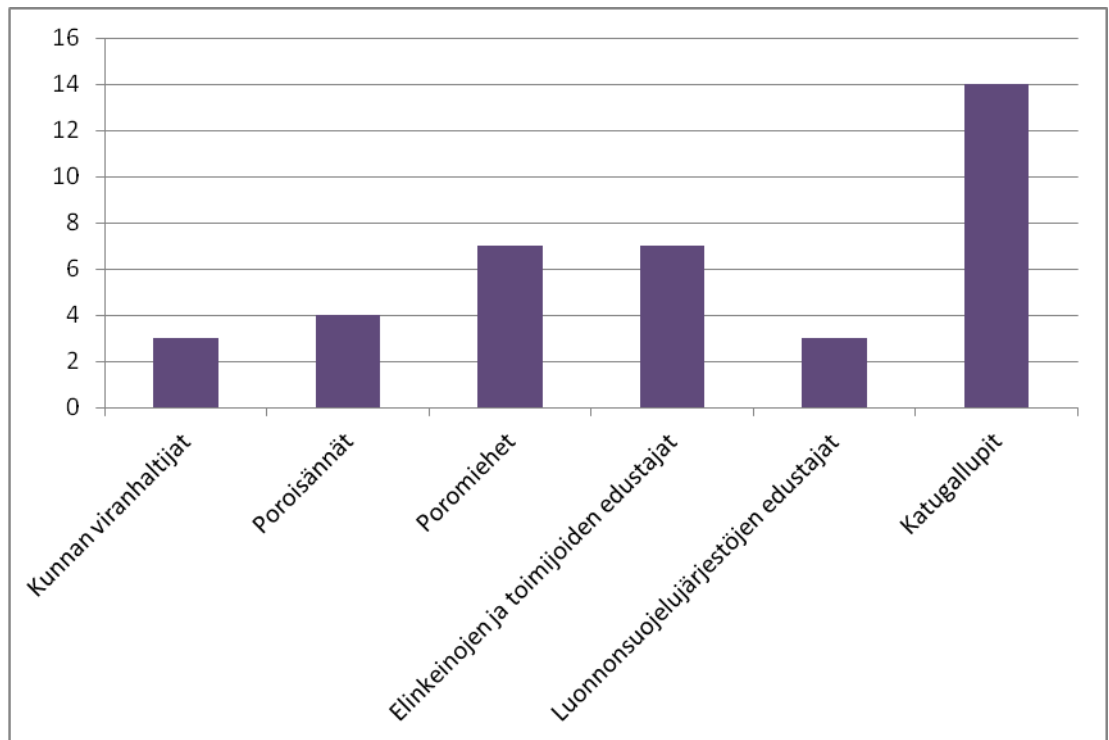
Valitsimme haastateltavaksemme viiden eri tahon edustajia: kunnan viranhaltijoita, poromiehiä ja -isäntiä, merkittävien elinkeinojen ja toimijoiden edusta-

ja, luonnonsuojelujärjestöjen edustajia sekä Sodankylän asukkaita. Kunnan viranhaltijoista haastattelimme kunnanjohtajaa, yritysasiamiestä sekä maa-seutupäällikköä. Haastattelimme neljän pääosin Sodankylän alueella sijaitsevan ja Sodankylän merkkipiiriin kuuluvan paliskunnan (Lappi, Sattasniemi, Oraniemi, Syväjärvi) poroisännät sekä poromiehiä. Elinkeinojen ja toimijoiden edustajiksi valitsimme kaivosalan, metsätalouden, maatalouden, käsityöalan, lihanjalostuksen, matkailun sekä Jääkäriprikaatin. Katugallupin teimme Sodankylän asukkaille.

Kunnan viranhaltijat valitsimme siksi, että saisimme tietoomme heidän näkemysensä poronhoidon merkityksestä kunnalle. Luonnollisesti haastattelimme porojen parissa toimivia, jotta saisimme selville myös heidän näkemyksiään asiasta. Lisäksi halusimme vertailla vastauksia eri paliskuntien välillä. Eri elinkeinoja ja toimijoita haastattelimme, koska ne käyttävät samoja maa-alueita kuin poronhoito. Ne vaikuttavat tavalla tai toisella poronhoitoon tai hyötyvät siitä. Toimme tutkimukseen myös luonnonsuojelujärjestöjen näkökulmia poronhoidon tilasta. Lisäksi teimme kyselyn henkilöille, jotka eivät toimi poroelinkeinon parissa, jotta saisimme selville heidän tietämystään ja näkemyksiään poronhoidon tilasta. Luonnonsuojeluedustajien ja katugallup-vastaajien avulla pystyimme vertailemaan poronhoidon ulkopuolella olevien ja poronhoidossa tai sen läheisyydessä toimivien tahojen näkemysten eroavaisuuksia.

Kuten taulukosta 1 selviää, katugallup-kyselyyn vastasi 14 henkilöä. Poromiehiä sekä eri elinkeinojen ja toimijoiden edustajia haastattelimme kumpiakin seitsemän kappaletta. Paliskuntien poroisäntiä oli neljä, Sodankylän kunnan viranhaltijoita kolme sekä luonnonsuojelujärjestöjen edustajia kolme. Haastateltavia ja katugallupiin vastanneita oli yhteensä 38.

Taulukko 1. Haastateltavien määrät ja jakaantuminen

Tutkimuksen otos on laaja tämänkaltaiselle opinnäytetyölle ja siitä saa monipuolisen kuvan eri tahojen näkemyksistä. Tulokset eivät kuitenkaan ole yleistettävissä koko poronhoitoalueelle, vaikka tuloksia olisikin syytä käsitellä mallina kunnissa. Pyysimme elinkeinojen edustajia vastaamaan edustamansa elinkeinon puolesta, ei vain oman yrityksen tai organisaation kannalta. Vastaukset eivät silti ole yleistettävissä kaikkiin alan toimijoihin. Poromiesten haastatteluissa tuli esille erilaisia näkemyksiä ja mielipiteitä, mutta seitsemän poromiehen otos ei kuitenkaan ole niin kattava, että heidän vastauksiaan voisi yleistää kaikkiin paliskuntiin. Myös luonnonsuojelutahojen edustajista oli sen verran pieni otos, etteivät vastaukset ole yleistettävissä kaikkiin luonnonsuojelujärjestöihin tai yksittäisiin henkilöihin. Kokonaisuudessaan tutkimuksesta saa kattavan kuvan poronhoidon uhkista ja näkemyksistä mahdollisen loppumisen vaikutuksista Sodankylässä.

2 YLEISTÄ PORONHOIDOSTA JA SODANKYLÄSTÄ

Valitsimme opinnäytetyömme tutkimusalueeksi Sodankylän, koska poronhoito on kunnassa työllistävä ja merkittävä syrjäkylien asutusta ylläpitävä elinkeino. Tutkimukseemme ovat mukana Sodankylän merkkipiiriin kuuluvat paliskunnat eli Lappi, Sattasniemi, Oraniemi ja Syväjärvi. Emme ottaneet tutkimukseemme mukaan Kemin-Sompion ja Pyhä-Kallion paliskuntia, koska niistä vain pienet osat ovat Sodankylän kunnan alueella ja ne eivät kuulu Sodankylän merkkipiiriin. Sodankylä oli sopivan kokoinen alue tämän tasoiselle työlle.

Maasuurpetojen kantojen kasvu ja sen myötä lisääntyvät petojen aiheuttamat porovahingot näyttävät leviävän eteläiseltä poronhoitoalueelta kohti pohjoista ja itää. Sodankylä on todennäköisesti seuraava alue, jossa tullaan kokemaan lisääntyvässä määrin petojen aiheuttamia vahinkoja. Tämän lisäksi poronhoidolla on myös muita uhkatekijöitä sekä alueellisella että kuntatasolla. Yksi varteenotettava tekijä voi olla kaivosteollisuus. Sodankylässä on paljon kaivosten valtaus- ja varausalueita, joten kaivosteollisuus on tulevaisuudessa kasvava ja työllistävä sektori kunnassa. Yksi kolmasosa kunnan pinta-alasta on varattu, vallattu tai jo kaivosten käytössä.

Muita merkittäviä työllistäjiä Sodankylässä ovat metsätalous, maatalous, Puolustusvoimat ja matkailu. Matkailu on kasvava ja merkittävä elinkeino koko Lapille. Matkailu kehittyy myös Sodankylässä. Lihanjalostuksessa ja käsi-työalalla poroa käytetään raaka-aineena ja nämä alat työllistävät suoraan ja välillisesti lukuisia muita henkilöitä poronomistajien lisäksi. Kaikki nämä alat ja toimijat ovat tärkeitä Sodankylälle. Yhden katoaminen vaikuttaisi sekä muihin aloihin että koko kuntaan.

2.1 Poronhoidosta

2.1.1 Yleistä

Poronhoito on alkutuotantoa harjoittava elinkeino, joka perustuu porojen laidunnukseen luonnonlaitumilla sekä porojen kykyyn hankkia itse oma ravintonsa luonnosta. Porot ovat puolivillejä kotieläimiä, jotka vaeltavat vapaana luonnossa. Poronlihan omaleimainen maku tulee poron syömästä monipuolisesta luonnon ravinnosta. Syksyisin pidettävissä erotuksissa porot kootaan aitoihin, jolloin eloon jäävät porot erotellaan teurasporoista. Kuviossa 1 on poroja odottamassa erotuksen alkamista.

Kuvio 1. Poroja erotusaidassa

Poronhoidolla tarkoitetaan yleensä elinkeinoa, johon kuuluu porojen omistamisen lisäksi myös poronhoitotyöt ja niihin osallistuminen. Poronhoitotöitä ovat muun muassa ettotyöt eli porojen kokoaminen ja hakeminen, paimentaminen, merkintä- ja erotustyöt sekä poroaitojen korjaus ja rakentaminen. Poronhoitotyöt noudattavat pitkälti poron luontaista vuosirytmää. Poronhoito-

vuosi alkaa kesäkuun ensimmäisestä päivästä. Ruotsalan (2002, 65) mukaan termiä porotalous voidaan käyttää uudenaikaisesta ja pääomavaltaisesta elinkeinosta, joka hyödyntää uutta tekniikkaa ja menetelmiä. Siinä riskit pyritään minimoimaan, mutta toisaalta myös otetaan riskejä investoimalla työvälineisiin tai tuotantotiloihin. Tässä opinnäytetyössä käytämme pääasiassa termiä poronhoito sekä synonyymiä poroelinkeino, vaikka tarkoitamme sillä myös uudenaikaista poronhoitoa eli porotaloutta. Poromiehellä tarkoitetaan poronomistajaa.

Suomen poronhoitoalueella on 56 paliskuntaa. Niistä 41 sijaitsee Lapissa ja 15 Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa. Poronhoitoalue on jaettu merkkipiireihin, joiden tehtävänä on huolehtia, että poromerkit ovat käyttökelpoisia ja eroavat toisistaan riittävän selvästi (PoronhoitoA 1990). Paliskunnalla tarkoitetaan alueellista ja hallinnollista poronhoitoyksikköä, jonka jäseniä eli osakkaita ovat kaikki poronomistajat. Paliskuntaa johtaa poroisäntä, joka on myös virkavastuullinen paliskunnan edustaja. Paliskunnan toimintaa johtaa paliskunnan hallitus. Paliskuntien kattoyhdistyksenä toimii Paliskuntain yhdistys. Poronomistajia on tällä hetkellä 4646 kappaletta. Noin tuhannelle poronhoitoalueen ruokakunnalle porotalous muodostaa merkittävän tulonlähteen. Kuviossa 2 näkyy poronhoitoalue sekä paliskunnat. Kuviossa sininen raja tarkoittaa erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettun alueen rajaa ja punainen osoittaa saamelaisalueen rajan.

Kuvio 2. Poronhoitoalue ja paliskuntien rajat (Mukaihen lähde Puranen–Manninen–Hahl 2011c)

Suomen poronhoitoalueen kokonaispinta-ala on noin 123 000 neliökilometriä eli noin 36 prosenttia koko maan pinta-alasta. Poronhoito jakaa laidunalueensa muiden maankäyttömuotojen kanssa, koska se vaatii suuria alueita. Poronhoitolain (1990) 53 pykälän mukaan valtion viranomaisten on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajien kanssa suunnitellessaan valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti liittyviä toimenpiteitä. Nurmelan (2003, 16) mukaan neuvotteluvollisuudesta todetaan hallituksen esityksen perusteella, että valtion viranomaisten, ennen muuta metsähallituksen suorittamilla metsätaloudellisilla toimenpiteillä on usein erittäin tärkeä merkitys poronhoidolle. Pykälää neuvotteluvollisuudesta on hallituksen esityksessä ehdotettu otettavaksi käytäntöön neuvottelujen varmistamiseksi.

Erityisesti poronhoidolle tarkoitettulla alueella olevaa maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle (Poronhoi-

toL 1990). Poronhoitolaissa ei kuitenkaan määritellä huomattavan haitan käsitettä. Myös se on jäänyt määrittelemättä, minkä tyyppisessä toiminnassa säännöstä sovelletaan. Näin ollen sisällön tälle poronhoitolain säännökselle antaa tuomioistuin. (Nurmela 2003, 14.) Tuomioistuimen kautta hankittu sisältö tulee yleensä kalliiksi asianosaisille.

Maan luovuttaminen tai vuokraaminen erityisesti poronhoidolle tarkoitetulla alueella saa tapahtua vain sillä ehdolla, että maanomistajalla tai vuokramiehellä ei ole oikeutta saada korvausta porojen aiheuttamista vahingoista. (PoronhoitoL 1990.) Saamelaisten kotiseutualueen paliskunnissa porojen aitamisvelvollisuus vahinkojen ehkäisemiseksi on lievempi kuin muualla poronhoitoalueella (Puranen–Manninen–Hahl 2011b).

2.1.2 Poron ja poronhoidon merkitys

Poronhoidon voi sanoa olevan osa pohjoista maailmankuvaa. Se on Lapin vanhin elinkeino pyyntielinkeinojen jälkeen. Poron merkitys on ollut ja on edelleen suuri pohjoisissa olosuhteissa eläville. Poro on mahdollistanut ihmisten toimeentulon subarktisilla ja arktisilla alueilla. Poronhoidolla on edelleen tärkeä merkitys pohjoisen haja-asutusalueen elinvoimaisuuden ylläpitäjänä. Poroon liittyy oma, jäljittelemätön ruokakulttuuri, mutta myös kulttuurillisesti tärkeä elämäntapa, joka käy hyvin ilmi saamelaisporomiesten kautta. Poro on myös erittäin tärkeä imago- ja vetovoimatekijä pohjoisen Suomen matkailulle. Myönteinen imago on tärkeä matkailulle, mutta myös poronhoidolle.

Poroa on käytetty monin eri tavoin: poro on kuljettanut sekä ihmisiä että kuormia, se on ollut houkutuseläin peuranpyynnissä ja siitä on saatu maitoa, lihaa, taljoja ja nahkaa. Poro oli pitkään ainoa vetojuhta, jolla kuljetettiin heinät, rehut, polttopuut ja kauppatavarat tietömillä seuduilla. Poroa on käytetty myös tukinajossa, joillain alueilla myös kyntötoissa. Poroilla on ajettu rahtia ja niitä on käytetty kantoeläiminä. Poroilla on ajettu kesälläkin kärryjen kanssa. Sota-aikana poro oli elintärkeä vaikeissa olosuhteissa tapahtuvissa kuljetuksissa. (Ruotsala 2002, 92–96.) Poro on osattu käyttää monipuolisesti hyväksi: kaikki syötäväksi kelpaava käytettiin ravinnoksi ja muista osista tehtiin

muun muassa vaatteita ja tarve-esineitä. Tänä päivänä poro on kuitenkin pääasiassa lihantuotantoeläin. Poronlihaa tuotetaan vuosittain noin 2,2 miljoonaa kiloa.

Tänäkin päivänä poro on tärkeä käsitöiden raaka-aine. Pukimien ja käyttöesineiden lisäksi porosta tehdään hyvin paljon matkamuisia. Porolla on nykyisin merkittävä rooli matkailuelinkeinossa. Monet poromiesperheet ovat mukana matkailussa, jossa poro ja poronhoito ovat tärkeä osa ohjelmalveluita. Porolla ajetaan myös kilpaa ja kevät onkin tiivistä porokisa-aikaa. Esimerkiksi jokakeväiset porokuninkuusajot ovat merkittävä tapahtuma Lapissa.

Poronhoidolla on syrjäseuduilla työllistävä vaikutus. On laskettu, että lukuporoa kohden tarvitaan 1,7 miestyöpäivää ja että Suomessa tehdään vuodessa noin 300 000 poronhoitotyöpäivää (Ruotsala 2002, 98–100). Lukuporolla tarkoitetaan poronomistajalla olevia vuotta vanhempia teuras- ja eloporoja. Poronhoidon merkitys ei kansantaloudellisesti ole suuri, mutta siihen liittyy poronhoidon harjoittajalle tärkeitä aineettomia arvoja. Koko Pohjois-Suomelle poronhoidon merkitys elinkeinona on melko vähäinen, mutta Lapille ja etenkin pohjoiselle Lapille sekä sen syrjäseuduille poronhoidon merkitys on edelleen suuri. Poronhoito on tärkein luontaiselinkeinoista.

Viime vuosikymmeninä poronhoito on kokenut suuria ja rajuja muutoksia kaikkialla. Silti se on säilyttänyt paikkansa myös nykyisissä talous- ja kulttuurioaloissa monilla alueilla. Poronhoidon taloudellinen merkitys on jopa kasvanut, sillä poron lihasta, nahasta ja sarvista on tullut tärkeää kauppatavaraa. Myös poron verelle ja maidolle yritetään löytää uusia markkinoita. (Niemi-Pietilä 1999, 11.) Porotuotteita, kuten verta ja maitoa, tutkitaan Riista- ja kalatalouden tutkimuskeskuksen (RKTL) porontutkimusasemalla Inarin Kaamasessa. RKTL on tärkein poroa ja poronhoitoa tutkiva taho. Kolme tärkeintä aluetta porontutkimuksessa ovat porolaitumet, porokanta ja poronhoito. (MMM 2011.)

Poron ja porotalouden merkitys on kasvanut matkailun myötä ja poronhoito on omaksunut enemmän tavanomaisia yritystoiminnan piirteitä. Menestyvältä poronomistajalta vaaditaan nykyisin sekä perinteisen poronhoidon että nyky-

aikaisen yritystoiminnan hallintaa. (Nieminen–Pietilä 1999, 11.) On osattava esimerkiksi tehdä kirjanpitoa ja kannattavuuslaskelmia, mutta on myös hallittava käytännön poronhoitotyöt.

Poronhoitoalueen eri osat eroavat toisistaan maantieteellisesti. Alueiden eroavaisuudet näkyvät myös poronhoitotavoissa ja -kulttuurissa, jotka johtuvat osittain juuri maantieteellisestä sijainnista. Esimerkiksi saamelaisen poronhoito eroaa suomalaisten poronhoitotavoista merkittävästi. Eteläisemmällä poronhoitoalueella poronhoito on enemmän maatalousmaista, sillä siellä esimerkiksi käytetään enemmän traktoria. Mitä etelämmäksi mennään, sitä enemmän poronhoito on työ eikä niinkään elämäntapa, kuten saamelaisilla.

Saamelaiset ovat pohjoisen Fennoskandian alkuperäiskansaa jakautuen neljän valtion alueelle. Norjan, Ruotsin, Suomen ja Venäjän pohjoisosassa, niin sanotulla saamelaisalueella, asuu yhteensä noin 80 000 saamelaista. Saamelaisporonhoidolla tarkoitetaan saamelaisen harjoittamaa poronhoitoa saamelaisalueella, johon kuuluvat Enontekiö, Utsjoki, Inari ja Sodankylän kunnan pohjoisosa. Lapin liiton (2011b) mukaan poronhoito on saamelaisen kulttuurin ydinarvo, kuten myös oma kieli, omaperäinen vaatetus, kuuluminen saamelaiseen sukuun sekä saamelainen luontosuhde. Saamelaiset ovat onnistuneet säilyttämään kulttuurinsa omat piirteet ja erikoisuudet.

Poron merkitys saamelaisille on monipuolisempi kuin suomalaisille, sillä ruuan, vaatteiden ja tarve-esineiden lisäksi poro on kulttuurillinen, sosiaalinen ja yhteisöllinen tekijä. Roton (2006) mukaan poronhoito merkitsee saamelaisille yhteistä, kansaa kuvaavaa elinkeinoa. Poronhoito lisää yhteistyötä kylän ihmisten välillä, luo yhteisiä symboleita sekä myös asettaa rajoja toiminnalle. Poroon ja poronhoitoon liittyy sekä materiaalisia, henkisiä, yhteisöllisiä, luonnonvarallisia että luonnonsuojelullisiakin merkityksiä (Roto 2006). Saamelaiset elävät pitkälti poron vuodenvieron mukaan eli poro on heidän kellonsa ja kalenterinsa. Esimerkiksi erotuksiin saamelaiset ottavat mukaansa koko perheen ja suvun naisia ja lapsia myöten, kun taas suomalaisilla mukana ovat lähinnä työntekijät.

Lapinkylä eli siida oli ennen toiminnallinen perusyksikkö perinteisessä saamelaisessa poronhoidossa (Paliskuntain yhdistys 2002b). Saamelaisalueella porojen paimennus tokkakuntana on yleistä. Tokkakunnalla tarkoitetaan epävirallista yhteistyöliittymää, joka on paliskuntaa pienempi, esimerkiksi yhden perheen taikka suvun kaikki porot, joita paimennetaan yhdessä. Se voi liittyä kiinteästi asutukseen ja kylien sijaintiin. (Ruotsala 2002, 65.)

2.1.3 Poronhoidon kannattavuus

Poronhoitoa on harjoitettu myös muun kuin siitä saatavan taloudellisen eli rahassa mitattavan hyödyn vuoksi. Poronhoidon taloudellista arvoa pidettiin riittävänä silloin, kun se tuotti tuloja niihin välttämättömiin tarpeisiin, joita ei saatu omasta taloudesta. (Ruotsala 2002, 265.)

Suhtautuminen poronhoidon kannattavuuteen muuttui 1960-luvun lopussa, kun elinkeinon motorisoituminen alkoi moottorikelkkojen tullessa työvälineiksi. Käteisen tarve lisääntyi, mikä näkyi monissa paliskunnissa huomattavasti kohonneina teurastuksina. Vuosi vuodelta motorisoituminen ja teknistyminen ovat jatkuneet. Erilaiset kulkuneuvot ovat olleet avainasemassa poronhoidon kehityksessä ja modernisoitumisessa, koska poronhoito perustuu laajojen alueiden käyttöön ja liikkuvuuteen. Nykypäivän poromiehille välttämättömiä investointeja työstä suoriutumiseen ovat auto, peräkärry ja mönkijä sekä radiopuhelin moottorikelkan lisäksi. Elinkeinoon on ravinnon ja työn lisäksi tuotettava niin paljon, että välineistössä tapahtunut kustannusten nousu pystytään kattamaan. Polttoaine- ja työvälinekulut vähentävät poronhoidon kannattavuutta. Poromiesten mielestä olisikin tärkeää, että heidät vapautettaisiin polttoaineverosta. (Ruotsala 2002, 265–267.) Kuvio 3 on vasanmerkkuuaidan läheisyydestä. Poromiehet ovat koonneet porot aitaan mönkijöitä apuna käyttäen.

Kuvio 3. Mönkijöitä

Poronhoidon kannattavuuteen vaikuttaa myös erityisesti poronhoitoalueen eteläosissa yleistynyt porojen lisäruokinta. Se kuitenkin kannattaa vain tietyin edellytyksin, eikä porotaloutta voi kehittää tulevaisuudessa luonnonlaidunten kustannuksella voimistuvan lisäruokinnan varaan. Poronhoidosta tulee muuhun lihantuotantoon verrattavaa, kun ruokintakulut nousevat. Kustannukset nousevat kohtuuttoman suuriksi, jos Pohjois-Lapissa joudutaan olemaan suurelta osin ostorehun varassa. Myös poromäärä vaikuttaa kannattavuuteen. Poroja on oltava riittävästi teurastettavaksi. Karjasta pitäisi pystyä teurastamaan noin 30 prosenttia vuodessa. (Ruotsala 2002, 267.)

2.1.4 Porojen ravinto, laidunnus ja lisäruokinta

Mikään muu märehittäjä ei pysty hyödyntämään Suomen karujen olojen kasveja niin hyvin kuin poro. Korttesalmen (2007, 13) mukaan poro käyttää luonnonoloissa ravinnokseen yli 350 ravintokasvia, joista yli 100 on tärkeitä. Talvella poro syö normaalisti enimmäkseen jäkälää ja kesällä lähes ainoastaan putkilokasveja. Syyskesällä sienet ovat mieluista syötävää poroille. Porot

ovat hyvässä kunnossa ja teuraspaino on korkea runsaan sienisyksyn jälkeen. Talvisin poro menettää painostaan noin 10–20 prosenttia, mutta paino tulee takaisin kesän aikana.

Porolaitumeksi kelpaa lähes kaikki maa, mutta jäkälিকöt ovat tärkeimpiä laitumia. Suomen poronhoitoalueesta noin 20 prosenttia on jäkälämaita. Poronjäkälälajit kasvavat keskimäärin 3-5 millimetriä vuodessa. 2-3-senttinen jäkälä on jo laiduntamiskelpoista, mutta parasta jäkälälaidunta on 5-6 senttiä korkea jäkälikkö, joka muodostuu vähähaaraisista poronjäkälästä, kuten harmaaporonjäkälästä. Jäkälikkö uudistuu noin 5-10 vuodessa. Parhaita kesälaitumia ovat sellaiset paljakka-alueet ja tunturikoivikot, joilla sääsket eivät yleensä vaivaa poroja, sekä puuttomat suot, joilla kasvaa runsaasti sopivaa ravintoa. Hakkuualueilta poro syö muun muassa maitohorsmaa. (Kortesalmi 2007, 13–14.)

Vanhakantaisessa poronhoidossa lisäruokintaa oli naavapuiden hakkuu poroille kovan kevähängen aikana, jolloin jäkälää oli huono kaivaa. Lisäksi ajoporoille syötettiin leipää, heiniä, kortteita, lehdeksiä ja maasta nostettua jäkälää. Porojen talvilaitumet ovat pirstoutuneet ja pienentyneet toisen maailmansodan jälkeisenä aikana itärajan suurten alueluovutusten, maa-, metsä- ja voimatalouden tarpeiden sekä uusien liikenneväylien takia. Monissa paliskunnissa on ollut poroja enemmän kuin mihin talvilaitumet riittävät, joten on ollut pakko turvautua yhä enemmän ja enemmän porojen lisäruokintaan heinällä sekä ostorehuilla. Nykyporonhoidossa lisäruokintaa on rehujen kuljetus poroille metsään eli maastoruokinta sekä tarharuokinta pihapiirissä. (Kortesalmi 2007, 402.)

Porojen apu-, lisä- ja hätäruokinnan alkuperäinen tarkoitus oli turvata porojen selviäminen talven yli huonossa ravintotilanteessa. Ruokinnasta tuli kuitenkin säännöllistä ja jokavuotista korvausta ja täydennystä porojen luonnosta saamalle talviravinnolle, joka on ratkaisevasti vähentynyt. Nykymetsät eivät enää tarjoa riittävästi ruokaa poroille talven yli selviämiseen, mutta myös talvien muuttuminen entistä lumisemmiksi on yhtenä syynä tarharuokinnan yleistymiseen. Lumisempien talvien katsotaan johtuvan ilmastonmuutoksesta. (Kor-

tesalmi 2007, 405.) Ilmastonmuutoksen vaikutuksista poronhoitoon kerrotaan lisää kohdassa 3.9.4 Ilmastonmuutos.

2.1.5 Poronhoidon lainsäädäntö ja valvonta

Poronhoitoa ohjaavat monet eri lait ja säädökset, muun muassa poronhoitolaki, maastoliikennelaki, eläinsuojelulaki, elintarvikelaki, riistavahinkolaki, porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaki (PoLuRa) sekä kolttalaki. Paliskuntain yhdistyksen (2002a) mukaan poronhoitolaki ja -asetus määräävät poronhoidon perusasiat, jotka on otettava huomioon ammattia harjoitettaessa. Maastoliikennelaki säätelee oikeuksia liikkua maastossa moottorikäyttöisellä ajoneuvolla. Maastoliikennelain (1995) 4 pykälän mukaan poronomistajilla on oikeus suorittaa poronhoitotöitä moottorikäyttöisellä ajoneuvolla muidenkin mailla ilman maanomistajan tai haltijan lupaa.

Eläinsuojelulaki ja -asetus määräävät porojen kohtelusta. Poroja käsiteltäessä niitä on kohdeltava hyvin ja asiallisesti. Poronhoitotyöt on tehtävä niin, että vältetään poroille aiheutuvia vahinkoja ja stressiä. Kuljetus on järjestettävä niin, etteivät porot vahingoitu tai sairastu. Heikkokuntoisia poroja ei saa kuljettaa muiden porojen kanssa yhdessä. Tainnutus ja teurastus on tehtävä aiheuttamatta kärsimystä poroille. Poronlihan oikeaan ja hygieeniseen käsittelyyn ohjataan teurastusmääräyksillä ja lihahygieniasäädöksillä. Poronlihas-ta saadaan hyvälaatuista, kun teurasporoja käsitellään oikein erotuksissa, kuljetuksissa ja teurastamolla. (Paliskuntain yhdistys 2002a.)

Poronhoitolain (1990) 3 pykälän mukaan poronhoitoa saadaan laissa säädettyin rajoituksin harjoittaa poronhoitoalueella riippumatta maan omistus- ja hallintaoikeudesta. Vapaa laidunnusoikeus on kannattavan poronhoidon edellytys. Pykälän 3 a mukaan suojametsäalueella poroja kuitenkin laidunnetaan erityistä varovaisuutta noudattaen ja siten, ettei laiduntaminen aiheuta metsänrajan alenemista. Poronhoitolain 4 pykälässä sanotaan porojen omistuksesta seuraavasti:

"Poroja saavat omistaa vain poronhoitoalueella pysyvästi asuvat Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion kansalaiset sekä pa-

liskunnat. Lisäksi Paliskuntain yhdistys saa omistaa poroja koe- ja tutkimustarkoituksia varten.” (PoronhoitoL 1990.)

Myös poronhoitoalueen ulkopuolella asuva voi saada omistukseensa poroja. Tällöin noudatetaan poronhoitolain 9 pykälän 2 ja 3 momentin säädöksiä. Ajoporoja saa omistaa myös poronhoitoalueen ulkopuolella asuva Euroopan talousalueeseen kuuluva kansalainen 4 pykälän säädösten estämättä.

Maa- ja metsätalousministeriö määrää kymmeneksi vuodeksi kerrallaan, kuinka monta eloporoa paliskunta saa pitää alueellansa vuosittain ja kuinka monta tällaista poroa paliskunnan osakas saa enintään omistaa. Ennen määräämistä maa- ja metsätalousministeriö kuulee Paliskuntain yhdistystä ja maataloustuottajain liittoja. Ministeriö voi muuttaa annettua päätöstä kymmenvuotiskauden kuluessakin erityisestä syystä. Eloporojen enimmäismäärää määrättäessä on kiinnitettävä huomiota siihen, että talvikautena paliskunnan alueella laidunnettavien porojen määrä ei ylitä paliskunnan talvilaitumien kestävä tuottokykyä. Paliskunta voi enintään vuodeksi kerrallaan päättää, että sen alueella pidettävien eloporojen määrä on säädettyä enimmäismäärää pienempi. (PoronhoitoL 1990.) Keväällä 2011 määrättiin alkavalle kymmenvuotiskaudelle poronhoitoalueen eloporojen määräksi 203 700.

Poronhoitolain 23 pykälän mukaan jokainen poro on merkittävä Paliskuntain yhdistyksen hyväksymällä merkillä, joka leikataan poron korviin. Korvamerkki on omistuksen tunnus, josta omistaja ja muut paliskunnan jäsenet tunnistavat poronomistajan. Merkki leikataan poronvasan korviin yleensä kesäajan vasanmerkkuussa, mutta leikkaamatta jääneitä merkitään myös syksyllä ja pitkän talvea. Poronomistajalla saa olla hallussaan vain yksi poromerkki, poikkeuksena paliskunta ja Paliskuntain yhdistys, jotka saavat omistaa kaksi merkkiä. Poronhoitoalueen ulkopuolella asuvan Euroopan talousalueeseen kuuluvan kansalaisen ajoporoja ei kuitenkaan merkitä poromerkillä, vaan ne varustetaan lisämerkillä (PoronhoitoL 1990).

Poronhoitolain mukaan vuosittain on eroteltava teurasporot eloporoista poroerotuksissa. Teurasporojen ja eloporojen lukumäärät selvitetään ja luetut eli erotuksessa mukana olleet porot merkitään lukumerkillä osoituksena siitä,

että ne ovat olleet mukana erotuksessa. (PoronhoitoL 1990.) Yleensä luku-merkki vedetään puukolla poron karvapeitteeseen lavan kohdalle. Poronhoitolain (1990) 30 pykälän mukaan paliskunnan on kunakin poronhoitovuonna laadittava luettelo paliskunnan osakkaiden omistamista poroista poroerotusten perusteella.

Porot eivät saa päästä viljelyksille ilman maanomistajan tai haltijan lupaa eivätkä ne saa aiheuttaa vahinkoa metsänuudistusaloilla oleville taimikoille tai muutoinkaan aiheuttaa tarpeettomasti vahinkoa maa- ja metsätaloudelle. Muualla kuin saamelaisten kotiseutualueella poroja on lisäksi hoidettava niin, etteivät ne pääse puutarhoihin, vakinaisten asuntojen pihoihin tai muille erityiseen käyttöön otetuille alueille. (PoronhoitoL 1990/848.) Usein porojen hoitaminen näin on mahdotonta. Jos edellä mainituilla tavoilla käy, on maanomistajan tai vahinkoa kärsineen ilmoitettava asiasta paliskunnalle, jonka tulee toimittaa porot välittömästi pois (PoronhoitoL 1990). Tätä velvollisuutta ei kuitenkaan aina hoideta tai sen hoitamisessa ei pidetä mitään kiirettä. Tällöin maanomistajalla tai vahinkoa kärsineellä on oikeus toimittaa porot pois paliskunnan kustannuksella (PoronhoitoL 1990).

Poronhoitoa valvotaan laajasti eri tuotantovaiheissa. Maa- ja metsätalousministeriö valvoo, että suurimpia sallittuja poromääriä ei ylitetä ja lakeja sekä asetuksia noudatetaan. Alueellisesti poronhoitolain noudattamista valvoo Lapin aluehallintovirasto. Porotalous määrittellään elintarviketuotannoksi Euroopan Unionissa. Porotalous kuuluu maatalouden piiriin tukipolitiikan ja liha-hygieniasäädösten osalta. EU valvoo direktiivien noudattamista. Porojen lääkitseminen on valvottua. Lääkinnästä pääosa on loislääkintää, joka tehdään yleensä syksyllä ja talvella. Poroja voi lääkitä eläinlääkäri tai poromies itse. (Paliskuntain yhdistys 2002c.)

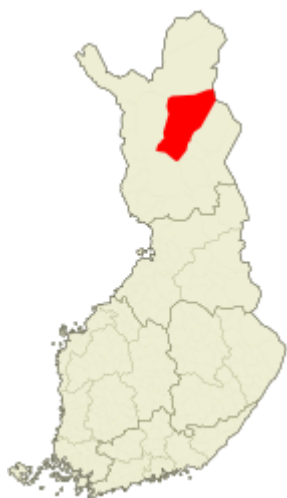
Poronhoidon valvonnassa kiinnitetään erityistä huomiota porojen teurastukseen, lihankäsittelyyn ja varastointiin. Porojen teurastus tapahtuu joko EU-direktiivit täyttävissä poroteurastamoissa tai poron teurastuspaikoissa. EU-tarkastetuista poroteurastamoista poroa saadaan myydä ulko- ja kotimaahan. Teurastuspaikoissa teurastettua poroa sen sijaan saa myydä vain kotimaassa. Poroteurastamot ja teurastuspaikat hyväksyy aluehallintoviranomainen,

joka myös järjestää valvonnan. Valvonnan suorittaa aluehallintoviraston palveluksessa oleva tarkastuseläinlääkäri. Lihanleikkaamoita ja -jalostuslaitoksia valvovat kunnalliset valvontaviranomaiset. Teurastusta ja eläinsuojelusäädösten noudattamista valvoo teurastamon esimies ja tarkastuseläinlääkäri. Teurastamoilla ja lihankäsittelylaitoksilla on oltava omavalvontasuunnitelma, joka pidetään ajan tasalla. Lihat varastoidaan kylmävarastoihin, jotka täyttävät hygieniavaatimukset. (Paliskuntain yhdistys 2002c.)

2.2 Poronhoitoon vaikuttavat elinkeinot ja toimijat Sodankylässä

2.2.1 Sodankylä

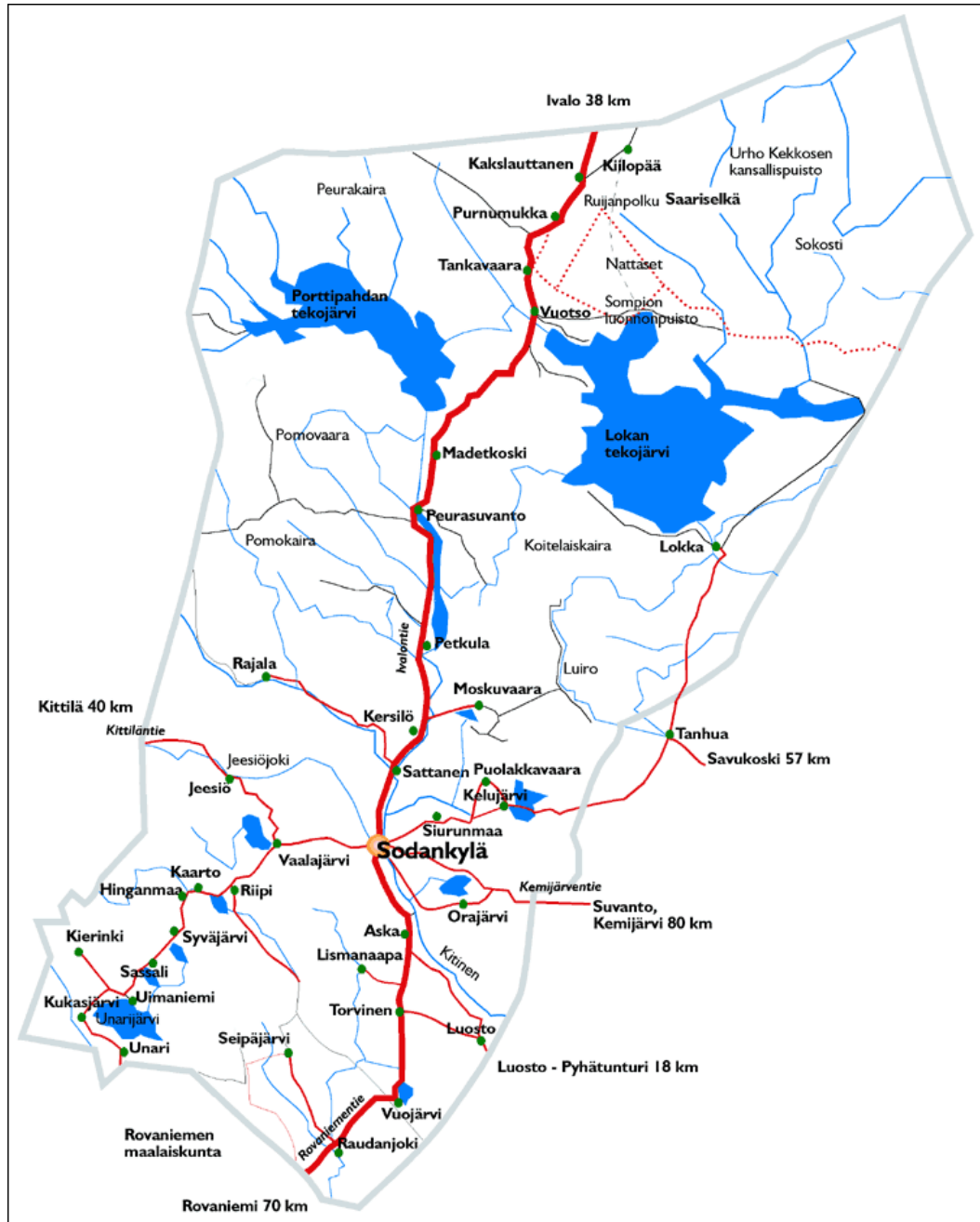
Sodankylä kunta sijaitsee Lapin maakunnan keskiosassa. Kunnan pinta-ala on 12 417 km², josta vettä on 800 km² (Sodankylän kunta 2011a, 2). Sodankylä on pinta-alaltaan Suomen toiseksi suurin kunta. Kuviossa 4 näkyy Sodankylän kunnan sijainti Suomen kartalla.

Kuvio 4. Sodankylän kunnan sijainti

Sodankylän maapinta-alasta valtion maata on 72 prosenttia eli noin 8900 neliökilometriä. Sodankylässä on luonnonsuojelualueita yhteensä 346 746 hehtaaria, joka on 28 prosenttia kunnan pinta-alasta. Vuonna 2010 asukkaita oli 8778 henkilöä ja vuonna 2011 8731 henkilöä. Näistä noin 300 on saamelaisia. Väestöstä 13,8 prosenttia on alle 15-vuotiaita, 66 prosenttia 15–64-vuotiaita ja 20,1 prosenttia yli 64-vuotiaita. Maaneliökilometriä kohti on 0,7

asukasta. (Sodankylän kunta 2011a, 2-6.) Sodankylän kirkonkylä on kaupunkitasoinen palvelukeskus.

Kuvio 5. Sodankylä (Sodankylän kunta 2011b)

Kuviossa 5 näkyvät Sodankylän keskusta sekä syrjäkylät. Lisäksi siinä näkyvät Suomen suurimmat tekojärvet Lokka ja Porttipahta, jotka sijaitsevat Sodankylän pohjoisosassa. Lapin pääkaupunkiin Rovaniemelle on Sodankylän etelärajalta matkaa 70 kilometriä. Taulukossa 2 näkyvät eri kylien asukas-

määrät vuonna 2011. Yli puolet asutuksesta on kirkonkylällä ja sen lähiympäristössä. Suomen päästä päähän menevä valtatie 4 kulkee Sodankylän kunnan läpi. Tie on Suomen tärkeimpiä päätieyhteyksiä.

Taulukko 2. Sodankylän väestön jakauma kylittäin (Mukaillen lähde Sodankylän kunta 2011a, 3)

	Asukasta	%
Aska	96	1,1
Hinganmaa (+ Kaarto)	63	0,7
Jeesiö	167	1,9
Kelujärvi (+ Puolakkavaara)	250	2,9
Kersilö	65	0,7
Kierinki	114	1,3
Kirkonkylä (+ ympäristö)	5540	63,5
Kukasjärvi	57	0,7
Lismanaapa	29	0,3
Lokka	95	1,1
Moskuvaara	47	0,5
Orajärvi	263	3,0
Petkula (+ Madetkoski)	96	1,1
Rajala	89	1,0
Raudanjoki	83	1,0
Riipi	134	1,5
Sassali	60	0,7
Sattanen	301	3,4
Seipäjärvi	53	0,6
Siurunmaa	47	0,5
Syväjärvi (+ Heinäperä)	177	2,0
Torvinen	124	1,4
Uimaniemi (+ Murtomaa)	43	0,5
Unari	60	0,7
Vaalajärvi	285	3,3
Vuojärvi	85	1,0
Vuotso	308	3,5
Yhteensä	8731	100,0

Sodankylässä oli 3505 työpaikkaa vuonna 2010, joista suurin osa palveluissa (70,7 prosenttia). Teollisuudessa oli 14,7 prosenttia työpaikoista, alkutuotannossa 11,7 prosenttia ja tuntemattomia työpaikkoja oli 2,7 prosenttia. Eniten Sodankylässä työllistää julkinen hallinto ja maanpuolustus, kauppa, liikenne, majoitus ja ravitsemus sekä ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toimiala.

Suurimmat työnantajat ovat kunta, Jääkäriprikaati, Metsähallitus, Pahtavaaran kultakaivos, geofysiikan observatorio Tähtelä, Astropolistieto Oy, Betroc Oy sekä Hacetec Oy. Työttömien osuus väestöstä oli 11,6 prosenttia vuonna 2010. (Sodankylän kunta 2011a, 2-5.)

Sodankylän kunnan arvoperustan muodostaa kolme arvoa: asiakaslähtöisyys, pohjoisuus ja kestävä kehitys. Kunnan toiminta-ajatuksena on järjestää päättämänsä hyvinvointi- ja peruspalvelut asiakaslähtöisesti ja taloudellisesti sekä luoda edellytykset monipuoliselle elinkeinoelämän kehittymiselle. Vuoden 2020 tähtäävässä visiossa Sodankylä on kasvava, kansainvälinen Keski-Lapin asiointi- ja palvelukeskus, jossa ihmisten on turvallista elää. Visiossa kunnalla on myös muun muassa monipuolinen elinkeinorakenne. Sodankylän menestyksen neljä peruspilaria ovat 1) muuntautumiskykyinen palveluorganisaatio ja palvelutuotannon yhteistyö, 2) tasapainoinen talous, 3) monipuolinen elinkeinoelämä ja 4) osaava ja kehittyvä henkilöstö sekä laadukas luottamushenkilö- ja viranhaltijajohtaminen. Jokaisessa peruspilarissa otetaan huomioon myönteinen kuntakuva eli imago. (Sodankylän kunta 2010, 5-7.)

Sodankylän ulkoiset uhkat kuntastrategian valmisteluryhmän mukaan ovat

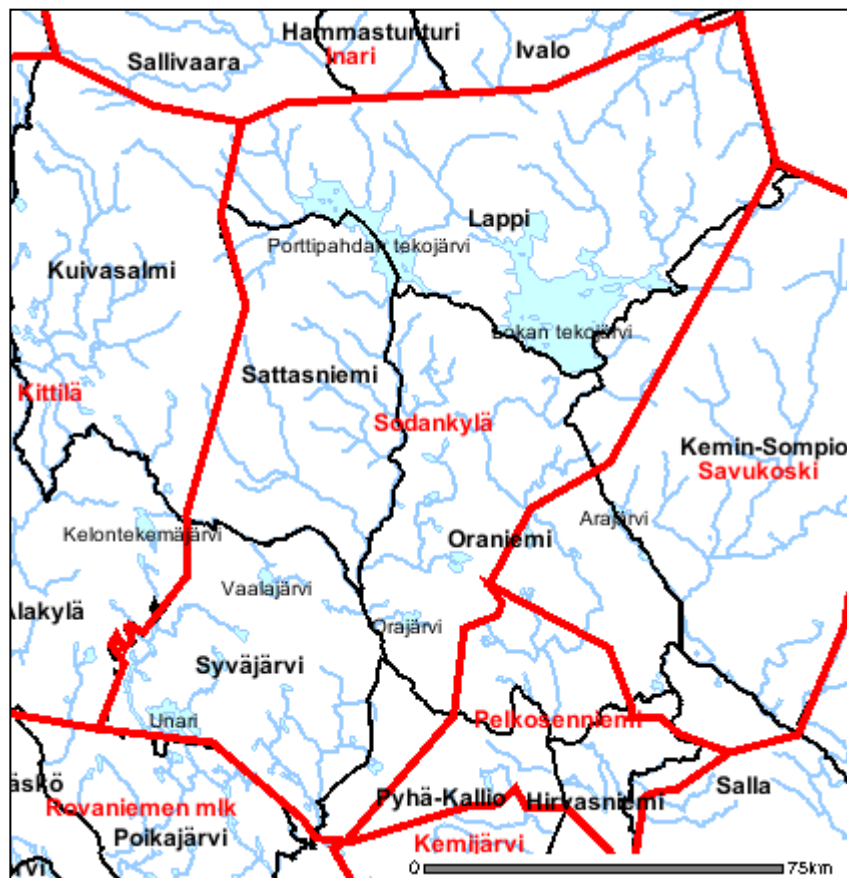
- väestön väheneminen, väestörakenteen muutos erityisesti keskustaa-jaman ulkopuolella sekä näiden seuraukset elinvoimaan, palvelutarpeeseen ja rahoitukseen
- maatalouselinkeinojen vaikeutuminen (EU-tuki uudistuksen ja kuitupuun hintakehityksen vuoksi), maaseudulla asumisen kalleus ja ohjaavat viranomais määräykset kylille
- talouden taantuma ja veropohjan muuttuminen
- valtion laitosten (esimerkiksi varuskunta) siirtäminen. (Sodankylän kunta 2010, 5.)

Uhkia ajatellessa tulee mieleen, miten maatalouselinkeinojen eli myös poroelinkeinon arvellaan vaikeutuvan ja kuinka nopeasti sen oletetaan tapahtuvan. Varuskunnan siirtäminen olisi kunnalle suuri uhka, koska se vähentäisi huomattavasti työpaikkoja, mutta toisaalta poronhoidolle se voisi olla mahdol-

lisuus. Varuskunta vie poronhoidon maita ja ampuma-alueiden melu voi häiritä poroja etenkin vasonta-aikaan.

2.2.2 Poronhoito Sodankylässä

Sodankylän merkkipiiriin kuuluvat Sattasniemen, Oraniemen, Syväjärven ja Lapin paliskunnat. Kuviossa 6 näkyvät punaisella kuntarajat ja mustalla paliskuntien rajat. Merkkipiirien ja paliskuntien rajat harvoin noudattavat kunnan rajoja. Osittain Sodankylän kunnan alueelle ulottuva Keminsompion paliskunta kuuluu Keminkylän merkkipiiriin ja Pyhä-Kallion paliskunta Raudanjoen merkkipiiriin.

Kuvio 6. Sodankylän paliskunnat (Mukaiillen lähde: Paliskuntain yhdistys 2011a)

Paliskunnista Oraniemi, Sattasniemi ja Lappi ovat erityisesti poronhoitoon tarkoitettua alueella. Lisäksi Lapin paliskunta kuuluu saamelaisalueeseen. Paliskunnat ovat hyvin vaihtelevia niin maantieteellisesti, alueellisesti kuin

poronhoitotavoiltaankin. Paliskuntien erilaisuus toi haastetta tutkimukseen. Paliskuntien maapinta-alat ovat seuraavat:

- Lappi 3987 km²
- Oraniemi 3943 km²
- Sattasniemi 2347 km²
- Syväjärvi 2237 km² (Jänkälä 2011.)

Sodankylän merkkipiiriin kuuluvan paliskunnan yhden osakkaan omistamien eloporojen suurin sallittu määrä on 500. Taulukossa 3 näkyvät paliskuntien poronomistajien ja porojen määrät sekä vasaprosentit.

Taulukko 3. Sodankylän paliskuntien porolukuja poronhoitovuonna 2009/2010 (Mukaillen lähde Paliskuntain yhdistys 2011b)

Paliskunta	Poron- omistajat	Lukuporot	ELO Eloporot	TEURAS Teurasporot	Korkein sallittu	Tuhoutuneet luetut	Todellinen eloluku	Vasa- prosentti
Lappi	162	8 141	8 098	4 737	8 000	104	7 994	66
Oraniemi	140	5 514	5 706	3 214	6 000	0	5 706	69
Sattasniemi	165	5 482	5 714	3 323	5 300	0	5 714	74
Syväjärvi	136	5 017	5 123	3 062	5 500	0	5 123	68

Poronhoitovuonna 2009/2010 poronomistajia oli eniten Sattasniemen paliskunnassa ja vähiten Syväjärven paliskunnassa. Korkein sallittu poromäärä on suurin Lapin paliskunnassa, jossa se on 8000 eloporoa. Oraniemen paliskunnan suurin sallittu poromäärä on 6000, Syväjärven 5500 ja Sattasniemen 5300. Todellinen eloporoluku ylitti korkeimman sallitun määrän vain Sattasniemen paliskunnassa, jossa ylitys oli 414 poroa. Lapin paliskunnassa todellinen poromäärä on hyvin tarkasti suurimman sallitun poromäärän rajoissa. Oraniemen paliskunnassa poromäärä oli 294 poroa alle suurimman sallitun ja Syväjärvellä luku alittui 377 porolla. Sattasniemessä korkeimman sallitun poromäärän ylitys on kuitenkin huomattava ja tilanteeseen olisi saatava muutos. Vasaprocenteista päätellen tilanne paliskunnassa on suhteellisen hyvä.

Poronhoito ei kuntataloudellisesti katsottuna ole kovinkaan merkittävä elinkeino Sodankylässä, mutta rahassa mittaamattomia arvoja elinkeinolla on

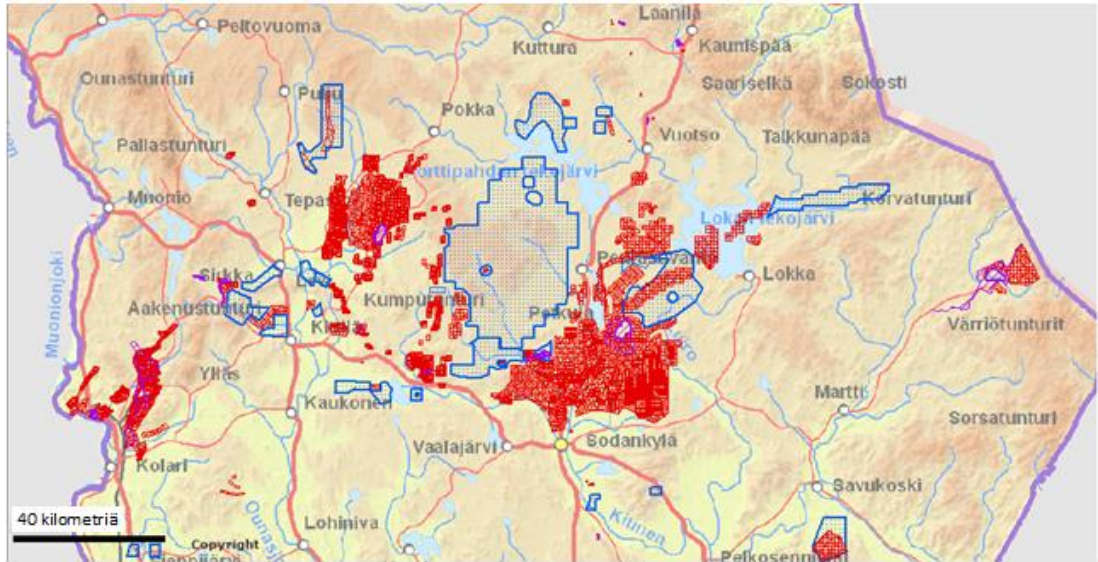
sitäkin enemmän. Näin ollen poronhoitoa voi sanoa merkittäväksi elinkeinoksi ainakin paikallisesti. Muita merkittäviä elinkeinoja tai toimijoita Sodankylässä ovat muun muassa maa- ja metsätalous, kaivosteollisuus, Puolustusvoimat, matkailuala sekä poroihin liittyen lihanjalostus ja käsityö. Poroelinkeino vaikuttaa myös välillisesti palvelusektoriin. Poronhoidon pahimmat kilpailijat yhteisten maa-alojen käytössä ovat maa- ja metsätalous, kaivosteollisuus, Puolustusvoimat sekä matkailu. Osalla toimijoista on vakiintuneet alueet, mutta osa laajentaa tai käyttää alueita vaihtelevasti, jolloin ne vaikuttavat poronhoitoon. Seuraavassa esittelemme nämä poroelinkeinoon vaikuttavat sekä poroa hyödyntävät elinkeinot ja toimijat. Emme huomioineet palvelualaa, koska poronhoidolla ei ole suoraa vaikutusta siihen. Palveluala ei myöskään ole poronhoitoa haittaava tekijä.

2.2.3 Kaivosteollisuus

Kaivosala on Suomessa vahvassa nousussa. Vuoden 2009 lopulla ja 2010 alussa varaus- ja valtaushakemuksia tehtiin erityisen paljon. Nyt Suomesta etsii malmeja yli 30 yritystä, joista suurin osa on ulkomaalaisia. Valtauksia ja valtausvarauksia oli viisikymmentä vuoden 2010 lopussa. (Eriksson 2010.) Kasvavasta kaivosteollisuudesta kertoo myös kaivoskoulutuksen kasvu ja siihen panostaminen esimerkiksi Lapin ammattiopiston Sodankylä-instituutissa. Koulutuksella vastataan voimakkaasti kasvavan kaivosteollisuuden tarpeisiin Pohjois-Suomessa. (Korhonen 2011.)

Sodankylän kunnan pinta-alasta jo kolmannes on ulkomaisten kaivosyhtiöiden varaama tai valtaama. Kansainväliset kaivosyhtiöt, lähinnä brittiläinen Anglo American ja kanadalainen First Quantum Minerals ovat suurimmat varaja-valtaajat. Valtaukset ovatkin saaneet suuret mittakaavat, sillä kaivosyhtiön pahin painajainen on, että esiintymä löytyy naapurin tontilta. Molemmat yhtiöt pyrkivät välttämään tämän laajoilla varauksilla ja valtauksilla. Esimerkiksi Anglo American on hakenut valtausta noin 500 neliökilometrin alueelle. Tämä osoittaa kaivosteollisuuden kasvavan kiinnostuksen Suomen malmivaroihin, josta Sodankylä on ääriesimerkkinä. (Kauppalehti 2010.) Sodankylässä toimii Pahtavaaran kultakaivos sekä Kevitsan nikkeli-kuparikaivos, jonka toiminta käynnistyy vuonna 2012.

Kuviossa 7 siniset alueet ovat varausalueita, punaiset valtausalueita ja lilat alueet tarkoittavat kaivospiiriä tai kaivoshakemusta.

Kuvio 7. Varaus-, valtaus- ja kaivosalueet Keski-Lapissa (Mukaillen lähdettä GTK 2011)

Vuonna 1987 Geologian tutkimuslaitos löysi monimetalliesiintymän Sodankylän Petkulasta ja Scandinavian Gold Prospecting AB (myöhemmin Scandinavian Minerals Ltd) valtasi alueen vuonna 2000. Scandinavian Minerals Ltd:n perustama tytäryhtiö Kevitsa Mining Oy aloitti vuonna 2006 lupien haun ja alustavat työt kaivostoiminnan aloittamiseksi. Vuonna 2008 suuri, nopeasti kasvanut kanadalainen kaivosyhtiö First Quantum Minerals Ltd osti Scandinavian Minerals Ltd:n. First Quantumin päätoiminta on malmien etsintä, kaivoshankkeiden kehittäminen sekä kaivostoiminta. Yhtiö päätti kaivoksen avaamisesta marraskuussa 2009, jolloin kaikki luvat oli saatu sekä julkisti mineraalivarantoarvion. Kevitsan kaivoksen rakentaminen alkoi kesällä 2010 ja tuotanto käynnistyy vuonna 2012. (Kevitsa Mining Oy 2009.) Kevitsan kaivos sijaitsee kokonaan Oraniemen paliskunnan alueella, jonka pinta-ala on 3875 neliökilometriä. Kaivospiirin eli kaivostoimintaan oikeuttavan alueen pinta-ala on noin 14 neliökilometriä, mikä on noin 0,4 prosenttia paliskunnan kokonaispinta-alasta. (Uusitalo 2011.)

Kevitsan uusi mineraalivarantoarvio vahvisti, että nikkeli- ja kuparipitoisuudet ovat kasvaneet arvioidusta ja esiintymää tutkitaan edelleen. Suuresta avolouhoksesta oli tarkoitus louhia malmia noin viisi miljoonaa tonnia vuodessa, sivukiveä monin verroin enemmän. (Kevitsa Mining Oy 2009.) Uusimpien tutkimustulosten valossa kaivoksen louhintakelpoiset malmivarat ovat kaksinkertaiset aiempiin tuloksiin verrattuna. Uusi mineraalivaranto on noin 240 miljoonaa tonnia, mikä on 46 prosenttia enemmän edellisestä arviosta. Vuonna 2009 malmivarojen arvioitiin olevan 107 miljoonaa tonnia, nyt arvio on reilu 160 miljoonaa tonnia. (Sompio 2011a.) Kevitsa tuottaa nikkeli-platinaryhmän rikastetta sekä kultarikastetta. Rakennusvaihe on työllistänyt ja työllistää edelleen noin 500 henkilöä. Tuotantovaiheessa kaivos työllistää suoraan noin 200 henkilöä. Kaivoksen välillinen työllistämisaikutus on myös suuri. Kevitsalla on merkittävä vaikutus kokonaistuotantoon ja elintasoon Pohjois-Lapin alueella. (Kevitsa Mining Oy 2009.) Aiemmin Kevitsan toiminta-ajaksi arviointiin noin 13–28 vuotta (ELY-keskus 2010), mutta malmivarojen merkittävä kasvu tarkoittaa, että kaivoksen elinikä pitenisi yli 30 vuoteen (Sompio 2011a.) Kaivosyhtiö on jo hakenut lupaa kaivospiirin laajentamiseen, ja yhtiö tutkii mahdollisuutta nostaa tuotanto 7,5–10 miljoonaan tonniin vuodessa (Sompio 2011a.)

Toinen Sodankylässä sijaitseva merkittävä kaivos on Pahtavaaran kulta-kaivos. Pahtavaaran kultaesiintymän löysi vuonna 1985 Geologian tutkimuskeskus ja ruotsalaisten omistama Terra Mining Oy aloitti Pahtavaarassa toimintansa vuonna 1996. Toiminta jatkui aina vuoteen 2000 asti, jolloin kullan maailmanmarkkinahinnan lasku johti yhtiön konkurssiin. Kullan hinnan nousua taas vuonna 2003 ruotsalainen ScanMining Oy aloitti toiminnan uudelleen. (Lapland Goldminers 2009.) Keväällä 2008 ruotsalainen Lapland Goldminers osti kaivoksen Scan Mining Oy:n konkurssipesältä ja kaivoksen tuotanto käynnistyi vuoden 2008 lopussa (Lapland Goldminers 2011). Vuoteen 2004 mennessä Pahtavaarasta oli kaivettu kultaa 5680 kiloa ja esiintymän arvellaan sisältävän kultaa kaiken kaikkiaan vähän yli 10 000 kiloa (Lapland Goldminers 2009).

Pahtavaara on maanalainen kaivos, joka ei vaadi niin paljon maapinta-alaa kuin avolouhos. Myös melu- ja pölyhaitat ovat mitättömät avolouhokseen ver-

rattuna. Pahtavaarassa louhitaan kiveä noin 500 tonnia vuodessa. Vuoden 2010 kultatuotos oli 780 kiloa. Kaivosteollisuuden mittakaavassa Pahtavaara on pieni kaivos, sillä sen pinta-ala on vain 3,5 neliökilometriä. Pahtavaara sijaitsee Sattasniemen paliskunnan alueella. Kaivos työllistää noin 100 henkeä, joista 90 prosenttia on paikallisia. (Karppinen 2011.)

Maailman neljänneksi suurin, brittiläinen kaivosyhtiö Anglo American on yksi uusimmista malminetsijäorganisaatioista, joka toimii Sodankylässä. Yhtiö etsii malmia alueella yli sadan hengen voimin. Tavoitteena on löytää nikkeliä, kuparia ja kultaa, joiden varaan voidaan avata yksi tai useampi kaivos vähintään 40 vuodeksi, sanoi Anglo-Americanin tutkimusjohtaja Jim Coppard Helsingin Sanomien haastattelussa 25.1.2011. Hän vahvisti Sodankylän olevan erittäin lupaavaa aluetta. (Mainio 2011.)

Yle Lapin (2010a) haastattelussa Geologian tutkimuskeskuksen Pohjois-Suomen aluejohtaja Risto Pietilä arvioi Anglo Americanin malminlöydön Sodankylän Kersilössä olevan suuri. Kaivosyhtiö on vaiennut asiasta, mutta Pietilä toteaa, etteivät suuret yhtiöt juurikaan ilmoittele suunnitelmistaan. Pietilän mukaan Kersilön lähellä olevat geologiset muodostumat voivat tarkoittaa sitä, että sinne voisi tulla toinen Kevitsan kaltainen kaivos. Yleensä koeporauksien alkamisesta kestää noin 10–15 vuotta, ennen kuin mahdollinen kaivos käynnistetään. Kersilön tapauksessa toiminta tosin voisi käynnistyä aikaisemmin, sillä alueella on toimittu jo useita vuosia. (Yle Lappi 2010a.) Sodankylä uskoo, että Anglo American avaa jättikaivoksen kuntaan, sillä kaivosyhtiön suunnitelmat avata kaivos ovat varmistumassa (Yle Lappi 2010b).

Anglo Americanin hidasteena on se, että lupaavin esiintymä sijaitsee Viianki-aavan soidensuojelualueella, joka on Natura 2000 -aluetta. Ongelma haluttaisiin poistaa irrottamalla Viianki-aapa suojelusta ja tuomalla sen tilalle jotain muuta, kerrotaan Kalevan pääkirjoituksessa 24.4.2010. Luonnollista olisi, jos rajat vedettäisiin niin, etteivät valtaukset ulottuisi suojelualueelle. Nyt kun Keski-Lappi on muuttumassa kaivosvyöhykkeeksi, monet poromiehet miettivät, onko poronhoito vaarassa. Helsingin Sanomien haastattelema poromies sanoo vastavoiman olevan niin suuri, että meinaa masentua (Mainio 2011).

2.2.4 Metsätalous

Lappi kuuluu pääosin pohjoisboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen ja on maailman pohjoisimpia puustoisia alueita. Pohjois-Suomessa metsätaloutta harjoitetaan monessa suhteessa ainutlaatuisissa olosuhteissa. Ilmasto-olosuhteet ovat keskimäärin ankarat ja vaihtelevat, pinta-alat ovat laajat ja toimitaan syrjäisillä seuduilla sekä pitkien kuljetusmatkojen päässä. Tämän lisäksi puuston kasvu on hidasta, metsien kiertoaika on pitkä ja hakkuukertymä ja tukkipuusuus hehtaaria kohti ovat pienet. Lapin puu on monessa suhteessa huonolaatuista, vaikka sillä on erityisen hyviäkin ominaisuuksia. Lapin metsätalous on intensiivistä olosuhteista huolimatta. (Hyppönen 2002, 647.)

Sotien jälkeen metsiä on hakattu ja uudistettu voimaperäisesti. Metsänuudistaminen on kohdistunut määrätietoisesti vajaatuottoisiin metsiin sekä yksityisettä valtionmailla. Selväpiirteinen avohakkuu on ollut valtamenetelmänä, kuten myös voimakas maanmuokkaus ja metsänviljely. Metsien ikäluokkajakauma on monipuolistunut ja puuston kasvu ja tilavuus ovat lisääntyneet. Alueella on runsaasti hoitoa vaativia taimikoita ja nuoria kasvatusmetsiä, koska vanhoja metsiä on uudistettu ja soita on ojitettu intensiivisesti. Pohjoisen erityisolosuhteet heijastuvat myös alueella harjoitettavaan metsänhoitoon ja metsien käsittely perustuukin pohjoisen oloja varten laadittuihin suosituksiin ja ohjeisiin. Lapissa metsien luontainen uudistaminen on yleisempää kuin muualla maassa, etenkin männiköiden kohdalla. (Hyppönen 2002, 647–648.)

Yksityiset omistavat Lapissa 34 prosenttia metsistä (Hyppönen 2002, 647) ja Sodankylässä yksityismetsien pinta-ala on 2260 neliökilometriä (Metsänhoitoyhdistys Sodankylä 2011), mikä on noin 18 prosenttia kunnan pinta-alasta. Metsänomistajia Sodankylässä on noin 1320 henkilöä. Metsälön keskimääräinen pinta-ala on 123 hehtaaria. (Metsänhoitoyhdistys Sodankylä 2011.) Metsähallituksen omistamaa maa-alaa Sodankylässä on 9120 neliökilometriä (Sompio 2011b).

2.2.5 Matkailu- ja käsityöala, lihanjalostus

Sodankylän tunnetuin matkailualue on Luosto-tunturi ympäristöineen. Luoston kanssa vahvassa yhteistyössä toimii myös lähellä, Pelkosenniemen kunnan puolella sijaitseva Pyhätunturi. Matkailijoiden makuun löytyy Luostolta kaikenlaista aktiviteettia sekä kesällä että talvella. Sodankylä on yksi Lapin läänin soisimpia kuntia ja näin ollen suhteellisen tasainen. Suot on kuitenkin tehty mahdollisuudeksi rakentamalla virkistysreittejä pitkospuineen esimerkiksi Sodankylän suurimmalle suolle Viiankiaavalle, joka on Natura-alueita. Sodankylässä luonto on aina lähellä, sillä jo parin minuutin ajomatkan päässä keskustasta alkavat laajat metsät ja suo-alueet matkailijoiden iloksi.

Sodankylässä on myös monenlaisia muita käyntikohteita ja tapahtumia Luoston lisäksi. Yksi suurimmista kesätapahtumista ovat Yöttömän yön filmifestivaalit, jotka houkuttelevat paikalle elokuvan ystäviä ulkomailta asti. Sodankylän vahvuuksia matkailun saralla ovat juuri aktiviteettien monipuolisuus ja levinneisyys pitkin kuntaa. Toiminta ei ole keskittynyt vain yhteen paikkaan kuten esimerkiksi Kittilän Levillä. Kuten muissakin Lapin kunnissa myös Sodankylässä poromatkailu on yksi tärkeimmistä matkailun osa-alueista. Tästä kertoo poromatkailutilojen ja poroon liittyvien ohjelmalvelujen suuri määrä.

Pohjois-Suomessa käsityöala on monipuolinen. Materiaalien ja valmistustekniikoiden suosio seuraa samoja suhdannevaihteluita, kuin muuallakin maassa. Käsityön tekemisen linjat ovat samat koko maassa. Poronhoitoalueen käsitöistä syntyviä mielikuvia ovat esimerkiksi luonto ja puhtaus ja revontulien värit. Mitä pohjoisemmaksi mennään, sitä enemmän mielikuviiin tulee poro. Kun puhutaan lappilaisesta käsityöstä, ei voida välttyä liittämästä sitä matkailuun. (Puranen–Manninen–Hahl 2011a.) Sodankylässäkin käsityöt ovat tärkeä osa matkailua. Käsityöyrittäjiä on monia ympäri kuntaa ja monella poro on keskeisenä tekijänä käsitöissä.

Poronhoitajaperheissä käsityömateriaali on lähellä. Porosta saatavat materiaalit on tunnettu yhtä pitkään kuin on harjoitettu poronhoitoa. On helppoa osoittaa, mikä on materiaalin alkuperä, kun se on peräisin porosta. Pohjoisen niukat luonnonvarat ovat aina saaneet lappilaiset hyödyntämään poron vii-

meistä karvaa myöten. Perinteet tai niistä ammennettavat valmistusmenetelmät ovat yksi porokäsitöiden vahvuus (Puranen–Manninen–Hahl 2011a).

Sodankylässä toimii Kylmänen Food Oy:n nykyaikainen poronlihanjalostuslaitos. Yritys on maailman pohjoisimpia lihanjalostuslaitoksia. (Kylmänen Food Oy 2004–2008.) Muita lihanjalostusyhtiöitä Sodankylässä ovat muun muassa Osuuskunta Kotaporo, Porotokka Juhani Maijala sekä Tokka Gourmet Group Oy. Lisäksi on lukuisia toiminimellä toimivia sekä yksityisiä henkilöitä, jotka jatkojalostavat tai suoramyyvät poronlihaa. Paliskuntain yhdistys on julkaissut suoramyynnistä oppaan nimellä Poronlihan suoramyynnin hyvän toimintatavan malli.

2.2.6 Puolustusvoimat

Sodankylän varuskunta perustettiin 1960-luvulla ja Jääkäriprikaati puolestaan perustettiin vuonna 1979. Jääkäriprikaati on Sodankylässä sijaitseva Puolustusvoimien pohjoisin joukko-osasto, joka on erikoistunut arktiseen koulutukseen (Puolustusvoimat 2011).

”Jääkäriprikaati kouluttaa sodan ajan operatiivisen prikaatin joukkoja sekä Pohjois-Suomen vaativiin olosuhteisiin tarkoitettuja alueelliseen taisteluun erikoistuneita yksiköitä.” (Puolustusvoimat 2011.)

Jääkäriprikaatissa työskentelee noin 240 henkilöä ja vuosittain noin 1500 varusmiestä suorittaa siellä varusmiespalveluksen. Jääkäriprikaatin toimintaan sisältyy luontevasti arktiseen sodankäyntiin liittyvä tutkimus ja koulutuksen kehittäminen. Tutkimus- ja kehittämistyölle on erinomaiset puitteet Lapin ainutlaatuisessa luonnossa ja sen tarjoamissa arktisissa olosuhteissa. (Puolustusvoimat 2011.) Jääkäriprikaati hallinnoi Metsähallituksen vuokralaisena Kyljärven ampuma- ja harjoitusaluetta, joka on kooltaan noin 8000 hehtaaria sekä Mellankankaan harjoitusaluetta, joka on noin 3000 hehtaaria. Alueiden hallintaan ja käyttöön liittyen Jääkäriprikaati tekee yhteistyötä Pyhä-Kallion, Syväjärven ja Sattasniemen paliskuntien kanssa. (Aikio–Ehrnrooth 2011.) Lisäksi vuokralla on varuskunta-alue, joka on noin 2471 hehtaaria (Hiltunen–Paalamo–Rautiainen–Vaara 2006, 33).

3 PORONHOITOA HAITTAAVIA TEKIJÖITÄ

Poronhoito on vanha ja perinteinen elinkeino, jota nykyisin varjostavat monet uhkatekijät. Lapin rikkaiden luonnonvarojen hyödyntäminen ei aina ole hyväksi poronhoidolle. Porot joutuvat väistymään, kun kaivos päätetään perustaa porojen laidunalueelle ja vanhojen metsien uudistaminen heikentää porojen luontaisen ravinnon saantia. Porot eivät ole toivottuja vieraita viljellyillä pelloilla. Kannattavuutta heikentävät monet tekijät, kuten laidunten väheneemisestä johtuva lisäruokinta sekä kalliit polttoaineet. Poronomistajat ikääntyvät, eikä halukkaita jatkajia aina löydy helposti muun muassa kannattamattomuuden pelon takia.

Laidunten vähenemisen lisäksi niiden kuluminen on myös uhkana paikoin suurten poromäärien vuoksi. Porojen riesana on erilaisia sairauksia, jotka luultavasti ovat tulevaisuudessa nykyistä suurempi uhka. Porojen laidunmaita on aiemmin jäänyt tekoaltaiden alle, eikä uusien tekoaltaiden rakentaminen ole poissuljettua. Myös media vaikuttaa omalta osaltaan poronhoitoon usein poronhoitovastaisilla kirjoituksillaan. Tällä hetkellä kuitenkin näemme poronhoidolle kaikista suurimpana uhkana runsastuneet petokannat, jotka ovat viime vuosina alkaneet haitata poroelinkeinoa huomattavasti etenkin eteläisissä paliskunnissa.

3.1 Petotilanne

Pedot ovat aina olleet puheenaiheena, välillä enemmän ja välillä vähemmän. Tällä vuosituhanella puhetta on taas ollut enemmän, koska petojakin on paljon. Erityisesti poronhoitoalueen etelä- ja nyt myös itäosissa petojen runsastuminen on näkynyt laskeneina vasaprosentteina ja korkeina petovahinkomäärinä. Vahinkomäärät eivät tosin kerro koko totuutta, sillä petojen tappamista poroista löydetään vain noin viidennes. Nykyinen petotilanne on kuitenkin varteenotettava uhka koko poroelinkeinolle ja mikäli petomäärät leviävät pohjoisemmaksi, on Sodankylän alue seuraavana vuorossa.

3.1.1 Yleistä

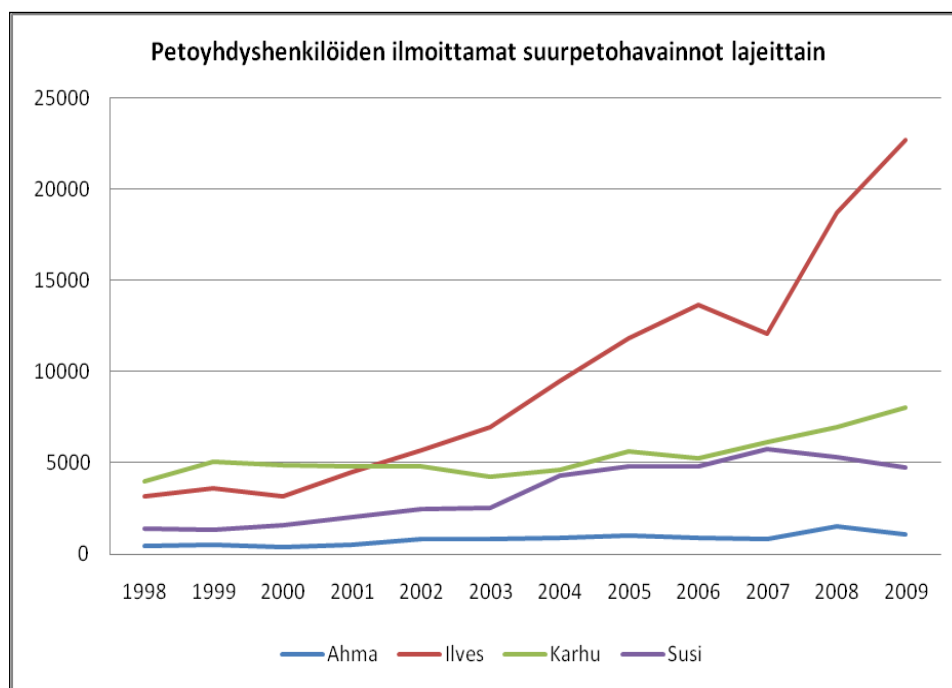
Suomessa esiintyviä suupetolajeja on neljä: karhu, susi, ilves ja ahma. Käyttämänsä ravinnon takia suurpedot aiheuttavat automaattisesti enemmän tai vähemmän vahinkoja poronhoidolle ja kotieläimille. Erityisesti poronhoitoalueella suurpedot ovat muodostuneet ongelmaksi, sillä viimeisten vuosikymmenten aikana suurpetokannat ovat vahvistuneet, minkä todistavat esimerkiksi lukuisat lehtijutut ja vilkas keskustelu asiasta.

Tälle vuosituhannelle tultaessa tilanne oli vielä jotakuinkin hallinnassa. Petoja oli silloinkin, mutta niin paljon vähemmän, että rinnakkaiselo oli mahdollista. Nyt suurpedot ovat lisääntyneet enemmän kuin petojen kannanhoitosuunnitelmat edellyttävät (Kainulainen 2011, 6). Ulkona laiduntavien kotieläinten suojaamiseksi pedoilta on kehitetty erilaisia menetelmiä. Pihapiirissä olevia eläimiä on helpompi pitää silmällä kuin luonnossa vapaana kulkevia eläimiä. Vapaana laiduntavien porojen suojaaminen pedoilta on käytännössä erittäin vaikeaa.

Porotalouden ja suurpetojen välinen suhde ei ole koskaan ollut täysin ongelmaton eikä petojen suojelun ja porotalouden yhteensovittaminen ole helppo tehtävä. Pedot saalistavat poroja ja aiheuttavat näin taloudellisia menetyksiä poronmistajille. (Norberg–Kojola–Härkönen 2010, 5.) Vaikka löytyneet suurpetojen tappamat porot korvataankin valtion varoista, jää myös paljon petojen tappamia poroja löytymättä. Vahvoilla petokanta-alueilla poronhoidon edellytykset voivat vaarantua korvauksista huolimatta. (Metsähallitus 2009.) Muutamana viime vuoden aikana poronhoitoalueen itä- ja kaakkoisosan paliskunnista on kantautunut hälyttäviä uutisia mittavista porovahingoista. Suurpedot tappavat poroja jo niin paljon, ettei suurinta sallittua poromäärää enää kyetä pitämään yllä. (Kainulainen 2011, 9.)

Tämän luvun kuvioiden ensisijaisena lähteenä ovat Riista- ja kalantutkimuslaitoksen petotutkimuksen taulukot, jotka löytyvät myös Kainulaisen (2011) selvityksestä. Kuten kuvioista 8 voi todeta, on ilveskanta kasvanut rajusti Suomessa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Karhukanta on myös noussut. Susikannan kasvu on pysähtynyt vuonna 2007 ja se on kääntynyt

pieneen laskuun. Ahmakanta on pysynyt melko tasaisena viimeisen kymmenen vuoden ajan. Ahma on luokiteltu äärimmäisen uhanalaiseksi, susi erittäin uhanalaiseksi ja ilveksen sekä karhun kannat ovat vaarantuneet (Rassi–Alanen–Kanerva–Mannerkoski 2001.)

Kuvio 8. Petoyhdysheiköiden ilmoittamat ahma-, ilves-, karhu- ja susihavaintomäärät Suomessa vuosina 1998–2009 (Kainulainen 2011, 25).

Koko maassa lukumääräisesti eniten on ilveksiä, joiden kanta on noin 2000 yksilöä. Karhuja on reilu tuhat, susia noin 200 ja ahmoja 120–170. (Norberg–Kojola–Härkönen 2010, 5.) Poronhoitoaluetta tarkasteltaessa pedoista eniten on karhuja, noin 400 yksilöä. Ilveksiä on noin 120 ja ahmoja 80–100 yksilöä. Susien arvioitu määrä poronhoitoalueella on noin 33 vuodenaikasta riippuen, kuten taulukosta 4 voi huomata.

Taulukko 4. Eri petoeläinlajien arvioidut lukumäärät poronhoitoalueella. Vuotuisiin kannanmuutoksiin perustuvan laskennallisen kaavan (trendi) mukaiset lukumäärät on ilmoitettu sulkumerkkien sisällä. (Mukaiillen lähde Kainulainen 2011, 32)

Peto/ vuosi	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ilves	50 (50)	50 (59)	68 (72)	70 (88)	95 (108)	>120 (131)
Ahma	75 (75)	85 (81)	93 (89)	93 (97)	93 (107)	80–100 (119)
Karhu	304 (319)	313 (326)	330 (336)	350 (349)	375 (365)	370–420 (383)
Susi	12 (15)	15 (17)	20 (20)	25 (24)	30 (28)	¹ (33)
¹ vaihtelee vuodenajasta riippuen muutamista yksilöistä muutamiin kymmeneen						

Karhujen aiheuttamia vahinkoja tapahtuu erityisesti toukokuun vasonta-aikana sekä kesäkuun alussa (Metsähallitus 2009). Vaikka eri petojen suhteelliset osuudet vaihtelevat vuosittain, aiheuttaa ahma edelleen suurimmat porovahingot. Kuitenkin viime vuosina etenkin ilveksen ja suden aiheuttamat vahingot ovat lisääntyneet huomattavasti. (Norberg–Kojola–Härkönen 2010, 30.) Ahmat tappavat poroja eritoten kevättalvella ja useimmiten kohteena on siitosvaadin (Metsähallitus 2009). Ahmalla on myös ikävä tapa tappaa poroja niin sanotusti varastoon. Ahma halvaannuttaa kerralla useita poroja puremalta niitä niskan alueelta, jolloin porosta tulee liikuntakyvytön, mutta se selviää hengissä muutaman päivän. Näin ahmalla on saatavilla tuoretta ruokaa seuraaviksi päiviksi. Susivahingot keskittyvät enemmän syystalveen, kun taas ilvesten vahingot kevättalveen (Norberg–Kojola–Härkönen 2010, 31), mutta tietenkin pedot saalistavat poroja ympäri vuoden. On hyvä muistaa, että erityisesti kesällä raatojen löytäminen on todella vaikeaa. Siksi vahinkojen keskittyminen tietylle ajalle ei aina ole uskottavaa.

Petovahinkoja tarkastellessa ei sovi unohtaa maakotkaa, joka on Suomen toiseksi suurin petolintu. Maakotkan ravinto koostuu pääasiassa pienistä eläimistä, kuten jäniksistä ja metsäkanalinnuista, mutta kotka kykenee tappamaan myös yli 50 kilon painoisia saaliseläimiä. Näin ollen saaliiksi voi jäädä muun muassa lampaita ja poronvasoja. (Norberg–Kojola–Härkönen 2010, 22–24.) Merikotka on Suomen suurin petolintu ja sitä esiintyy yleensä vain merialueilla. Merikotkia on kuitenkin tavattu poronhoitoalueella, useimmiten suurten tekoaltaiden, Lokan ja Porttipahdan ympäristöissä. Usein väitetään,

ettei merikotka saalista poronvasoja, mutta sen on todistetusti nähty näin tekevän.

Valtio maksaa poronomistajille korvauksia suurpetojen ja maakotkan aiheuttamista vahingoista. Suurpetojen osalta korvauksista vastaa maa- ja metsätalousministeriö ja maakotkan osalta ympäristöministeriö. Suurpetojen poroihin kohdistuvat vahingot korvataan löytyneiden raatojen perusteella. Korvaus maksetaan suoraan poron omistajalle, mikäli omistaja voidaan tunnistaa. Tunnistuksen todisteena käytetään poron korvamerkkiä tai muuta tunnistetta, kuten kaulapantaa tai piltaa. Mikäli poroa ei kyetä tunnistamaan, korvaus maksetaan alueen paliskunnalle. (Metsähallitus 2009.)

Korvaus petovahingosta suoritetaan poron omistajalle poron käyvästä arvosta kaksinkertaisena. Tällä korvataan osaksi löytymättömien porojen osuutta. (Sippola ym. 2005, 16.) Viime vuosina pedoille on menetetty jo noin 20 000 poroa vuosittain ja näistä suurin osa on vasoja. Vuosittain petovahingoista löydetään vain viidennes (Kainulainen 2011, 7). Vuonna 2009 petojen tappamista poroista maksettiin korvauksia yli 3,5 miljoonaa euroa ja ennakkotietojen perusteella kuluvan poronhoitovuoden korvaukset ovat vieläkin suuremmat (Kainulainen 2011, 46). Liikenteessä kuolee vuosittain noin 3000–4000 poroa ja näistä maksetaan korvauksia noin puolta vähemmän kuin petovahingoista.

Kymmenisen vuotta sitten kotkan porovahinkokorvausjärjestelmää muutettiin reviiiperusteiseksi. Aiemmin korvaus maksettiin sen perusteella, montako kotkan tappamaa poroa oli löytynyt. Uuden järjestelmän myötä korvauskäytäntö muutettiin siten, että korvaus maksetaan sen mukaan, miten maakotkan pesintä paliskunnan alueella onnistuu. Vuosittain pesintäreviiri tarkastetaan, jotta tiedetään pesitäänkö reviiirillä. Pesinnästä saa yksinkertaisen korvauksen ja syntyvistä poikasista kolminkertaisen korvauksen. Tunturi-Lapin alueella korvaukset ovat korkeampia, sillä siellä kotka käyttää ravinnokseen suhteellisesti enemmän poroja kuin metsäpaliskunnissa. Poronomistajan vaatimuksesta paliskunta maksaa edelleen omistajalle korvauksen todistettavasti maakotkan tappamista poroista. Järjestelmässä korvaus kohdentuu

alueellisesti sille paliskunnalle, jonka alueella pesintä tapahtuu ja onnistuu, jolloin hyöty ja haitta kohtaavat. (Ympäristö 2006.)

Tärkeä uudistus poronhoidon kannalta on myös vasahävikkikorvaus. Vasahävikkikorvausjärjestelmässä petojen tappamia vassoja korvataan laskennallisin perustein vasonnan ja syksyn väliseltä ajalta (Kainulainen 2011, 17). Vasahävikillä tarkoitetaan yleisesti vassojen kesäaikaista kuolleisuutta eri syistä johtuen. Koska kuolleita vassoja on eritoten kesällä vaikea löytää maastosta, voidaan käytännössä useimmiten vain todeta, että osa vassoista on tietyn ajan kuluessa hävinnyt. Lähtökohtana vasahävikin tarkastelulle käytetään kesäkesän vasanmerkinnöissä laskettujen vassojen määrää, jota verrataan seuraavan syksyn poroerotuksissa luettujen vassojen lukumäärään. Vasanmerkinnän ja syyserotusten välinen ajanjakso muodostaa kuitenkin vain osan kokonaishävikistä, sillä suuri osa vasahävikistä tapahtuu jo vasonta-aikana toukokuussa. (Sippola ym. 2005, 126.)

Luonnonvaraisten eläinten suojelusta säädetään sekä kansallisella tasolla että Euroopan yhteisön oikeuden tasolla (Pennanen 2006b, 3). Kansainvälisistä sopimuksista tärkeimmät ovat EU:n luontodirektiivi sekä Bernin sopimus. Näitä lainsäädännön taustalla olevia kansainvälisiä sopimuksia Suomi on sitoutunut noudattamaan. (Kainulainen 2011,12.) Sopimusten asettamia velvoitteita on asetettu voimaan muun muassa luonnonsuojelulailla sekä metsästyslailla ja -asetuksella (Pennanen 2006b, 3).

3.1.2 Kansainväliset ja kansalliset säädökset

Suomi sitoutui noudattamaan tiettyjä velvoitteita liittyessään EU:n jäseneksi vuonna 1995. Näistä velvoitteista oli jo aiemmin sovittu jäseneksi tulleiden maiden kesken. Näin ollen keskieuropalaisiin olosuhteisiin laaditut säännökset jouduttiin sopeuttamaan suomalaiseen lainsäädäntöön (Kainulainen 2011, 12). Direktiivi velvoittaa jäsenvaltioita saavutettavaan tulokseen nähdessä, mutta jättää kansallisten viranomaisten valittavaksi muodon ja keinot (Pennanen 2006b, 3). EU:n luontodirektiivin keskeisimpänä tavoitteena on ympäristön laadun säilyttäminen, suojelu ja parantaminen. Elinympäristöjen suojelun lisäksi direktiivin tavoitteisiin kuuluvat luonnonvaraisen elämistön ja

kasviston suojele. Myös lajien suotuisan suojelun tason säilyttäminen ja parantaminen kuuluvat direktiivin tehtäviin. (Kainulainen 2011, 12.)

Suotuisan suojelun taso tarkoittaa, että lajin kannan kehittymistä koskevat tiedot osoittavat lajin pystyvän selviytymään luonnollisen elinympäristönsä elinkelpoisena osana pitkällä aikavälillä. Lajin luontainen elinalue ei saa pienentyä ja kannan säilymiseksi tulee olla riittävän laaja elinympäristö. (Kainulainen 2011, 12.) Luontodirektiivin mukaan jäsenvaltioiden on pidettävä yllä tarpeellisia toimenpiteitä lajien suojelemiseksi. Suojelun vuoksi on kiellettävä muun muassa suojeltavien eläinlajien tahallinen pyydystäminen ja tappaminen sekä häiritseminen erityisesti lisääntymis-, talvehtimis- ja muuttoaikana. Myös lisääntymis- ja levähdyspaikkojen heikentäminen ja hävittäminen on kiellettyä. (Pennanen 2006b, 4.)

Luontodirektiivin liitteet määrittelevät jäsenmaiden luontotyyppien ja eliölajien suojelutason. Direktiivissä mainitaan ahma, joka kuuluu ensisijaisesti suojeltaviin lajeihin, ja maan on osoitettava suojelemiseen erityisen suojelutoimien alueita. Poronhoitoalueen ulkopuolella karhu, ilves ja susi kuuluvat tiukkaa suojelua edellyttäviin lajeihin. Suden osalle direktiiviin on kirjattu varauma, joka sallii suden kannan säätelyn poronhoitoalueella. (Kainulainen 2011, 12.) Lajien täysrauhoituksesta on mahdollista poiketa direktiivin 16 artiklassa mainituin perustein, jotka liittyvät lähinnä vahinkojen estämiseen ja yleiseen turvallisuuteen. (Pennanen 2006b, 4.)

Metsästyslainsäädäntö mahdollistaa karhun, suden ja ilveksen rauhoituksesta poikkeamisen, jos omaisuudelle on aiheutumassa erityisen merkittävä vahinko. Tällöin kyseessä on niin sanottu pakkotila, jolloin suurpedon rauhoituksesta voi poiketa. Poliisin esitutkinta selvittää, onko kyseessä ollut pakkotila vai mahdollisesti rikos. (Melamies 2009, 41.) Pakkotilateon oikeudenmukaisuus ratkeaa intressivertailun ja vaaran alkuperän mukaan. Pienemmän edun on väistyttävä suuremman tieltä. Pakkotilateko on oikeudenmukainen, jos pelastettava etu on olennaisesti uhrattua suurempi. (Pennanen 2006a, 5.) Jos esimerkiksi karhu uhkaa porotokkaa, voi pakkotilateko olla oikeutettu. Karhu tekee helposti ja nopeasti isoa tuhoa porokarjalle.

Toinen petotilannetta koskeva kansainvälinen säädös on Bernin sopimus. Se on yleissopimus Euroopan luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston sekä niiden elinympäristöjen suojelusta. Sopimuksessa huomioidaan erityisesti ne lajit ja luonnonalueet, jotka edellyttävät usean valtion yhteistyötä. Suomessa tämä sopimus astui voimaan vuonna 1986. Bernin sopimukseen kuuluvat ahma, karhu ja susi eli täysin rauhoitetut lajit. Ilves kuuluu suojeltaviin lajeihin. Sopimusta ratifioidessa Suomi teki varauman, jossa se ei sovelle sopimusta karhun ja suden osalta. (Kainulainen 2011, 13.)

Suurpetoihin liittyvät myös kansainvälisellä tasolla biodiversiteettisopimus sekä CITES -yleissopimus. Biodiversiteettisopimus on maailmanlaajuinen biologisen monimuotoisuuden ja kestävän käytön sopimus, joka tuli voimaan vuonna 1994. Suomi toteuttaa biodiversiteettisopimusta käytännössä luonnonsuojelulaissa. CITES -yleissopimus sisältää säädökset uhanalaisten kasvien ja villieläinten kansainvälisestä kaupasta. Sopimus tuli voimaan jo vuonna 1976. Esimerkiksi suurpetotuotteiden myynti edellyttää, että myyjällä on Suomen ympäristökeskuksen lupa ja että saalis on saatu laillisesti. (Kainulainen 2011, 13.)

Suomen metsästyslaissa ahma, ilves, karhu ja susi on määritelty riista-eläimiksi ja niistä on säädetty erikseen metsästyslaissa sekä metsästysasetuksessa. Luontodirektiivi sovellettiin Suomen lainsäädäntöön ja siitä säädetään metsästysasetuksen 28 pykälässä. Vuonna 2008 asetusta muutettiin ja vahvistetun asetuksen ensimmäinen momentti on seuraavanlainen:

”Jos muuta tyydyttävää ratkaisua ei ole eikä päätös haittaa suotuisan suojelutason säilyttämistä, riistanhoitopiiri voi myöntää 1 §:ssä tarkoitetun pyyntiluvan suden, karhun, ilveksen ja saukon metsästämiseksi 24 §:n 1 momentin 5 kohdan sekä 24 §:n 2 momentin estämättä.”

Lupa voidaan myöntää esimerkiksi maataloudelle, metsätaloudelle, kalastukselle, eläintenpidolle tai muulle omaisuudelle aiheutuvan erityisen merkittävän vahingon estämiseksi. (Kainulainen 2011, 14.)

Suden metsästyksen tulee aina hakea pyyntilupa. Luvan myöntää alueen riistanhoitopiiri maa- ja metsätalousministeriön asettamien kiintiöiden puitteissa. Metsästysasetuksen 28 pykälän 1–3 kohtien mukaisin perustein lupia myönnetään vain erityisen merkittävien vahinkojen estämiseksi. Kaadetusta sudesta tulee aina tehdä ilmoitus luvan myöntäneelle riistanhoitopiirille. Myös karhu on rauhoitettu riistaeläinlaji, jonka rauhoituksesta poikkeaminen vaatii aina 28 pykälän mukaisen perustellun syyn. Vuosittain maa- ja metsätalousministeriö myöntää aluekohtaiset karhukiintiöt, joiden rajoissa riistanhoitopiirit voivat myöntää lupia alueellensa. Pyyntilupamenettelyä ei tarvita poronhoitoalueella, vaan metsästys tapahtuu ministeriön itäiselle ja läntiselle poronhoitoalueelle asettamien kiintiöiden puitteissa. Metsästys keskeytetään heti, mikäli aluekohtainen kiintiö täyttyy ennen metsästysajan loppumista (20.8.–31.10.). Osa luvista varataan vahinkoperusteisiksi. (Kainulainen 2011, 14.)

Ilvespyyntiin riistanhoitopiirit voivat myöntää kannanhoidollisia lupia joulukuun ja maaliskuun väliselle ajalle. Ilveksenkin yhteydessä osa luvista varataan vahinkoperusteisiksi. Näitä lupia voidaan myöntää metsästysasetuksen 28 pykälän 1–3 kohtien perusteilla ympäri vuoden. Ahma luokitellaan täysin rauhoitetuksi riistaeläimeksi, jota ei saa muista suurpedoista poiketen metsästä lainkaan. Maa- ja metsätalousministeriön määräyskirjeen enimmäismäärän puitteissa riistanhoitopiirit myöntävät alueensa pyyntiluvat, ja näiden lisäksi poliisilla on poliisilain mukainen lupa poiketa rauhoitusmääräyksistä. Poikkeus edellyttää, että tapauksessa pyritään torjumaan eläimen aiheuttamaa äkillistä ja merkittävää vahinkoa ja ilmeistä vaaraa, eikä metsästys- tai luonnonsuojelulain poikkeuslupien hankkimiseen ole aikaa. Tällöin tapaukseen sovelletaan rikoslain pakkotilasäädöksiä. (Kainulainen 2011, 15.) Ilvesten määrää on pyritty rajoittamaan ja sääntelemään suuremmilla metsästys- ja poistolupapäätöksillä. Tutkimusten osoittamat ilvesten lisääntymismäärät ovat pienempiä kuin poistojen määrät, joten näin ilveskanta on saatu säädeltyä.

Vuonna 2008 voimaan tulleella metsästysasetuksen 28 pykälän muutoksella poikkeuslupien myöntämisoikeus siirtyi maa- ja metsätalousministeriöltä riistanhoitopiireille. Lupien myöntämisperusteita ei kuitenkaan muutettu, vaan poikkeuslupa voidaan myöntää ainoastaan haitallisesti käyttäytyvien, turvalli-

suutta uhkaavien tai erityisen merkittävää vahinkoa aiheuttavien petojen tappamiseen. Luvan saanti edellyttää, ettei muuta ratkaisua ole löydettävissä, eikä lajin suojelutaso vaarannu. Poikkeusluvan hakijan eli yleensä vahingon kärsijän tulee omalla kustannuksellaan poistaa peto. (Kainulainen 2011, 15.) On nähty erittäin vaikeana, että vahingon kärsijän täytyy itse kantaa vastuu sekä luvista, kaadoista että kustannuksista.

Riistaeläinten aiheuttamista vahingoista ja vahinkojen korvaamisesta on säädetty riistavahinkolaissa. Lailla korvataan suurpetovahinkoina viljelysvahingot, eläinvahingot, porovahingot ja irtaimistovahingot sekä suurpetojen aiheuttamat henkilövahingot. Laissa pyritään vastaamaan erityisesti eteläisen poronhoitoalueen muuttuneeseen tilanteeseen, jossa suurpetokannat ja niiden aiheuttamat vahingot ovat kasvaneet merkittävästi. Erityisesti laissa huomioidaan ne alueet, joilla suurpetovahingot ovat poikkeuksellisen suuria (niin kutsuttu Lex Halla). Näille paliskunnille voidaan myöntää korotettua korvausta. (Kainulainen 2011,17.)

Lex Halla -korvaus on saanut nimensä Hallan paliskunnan mukaan, jossa petotilanne on täysin riistäytynyt käsistä. Halla on poronhoitoalueen eteläisin paliskunta ja lähimpänä Kuhmoa, joka on Suomen petorunsaimpia alueita. Eteläinen sijainti on tehnyt Hallasta petorikkaimman paliskunnan. Pedot verottavat poroja jo siihen tahtiin, että teurastettavaa ei enää riitä. Yleensä vassoista suurin osa menee teuraaksi, mutta Hallassa tilanne on päinvastoin. Poromiehen 2/2011 (Paliskuntain yhdistys 2011) tietojen mukaan esimerkiksi poronhoitovuonna 2009/2010 elovaadinten määrä Hallassa oli 783, mutta vassoja oli vain 395. Yleensä vaadin tekee vasan joka vuosi, joten näiden lukujen perusteella melkein 400 vasaa olisi jäänyt syntymättä, mikä ei voi olla mahdollista. Tämä tarkoittaa Hallan petotilanteen tietäen, että huomattava osa vassoista on mennyt petojen suihin. Näin ollen ei ole tarpeeksi vassoja teuraaksi. Myös aikuisia poroja menetetään pedoille runsaasti ympäri vuoden. Vasaprosentti Hallan paliskunnassa poronhoitovuonna 2009/2010 oli 49, kun taas esimerkiksi Sattasniemessä vasaprosentti oli 74 (Paliskuntain yhdistys 2011). Vasaprosentti kertoo vassojen määrän suhteessa vaatimiin. Mitä suurempi luku on, sitä parempi on poronhoidon tila.

3.1.3 Suurpetokantojen hoito

Suomen suurpetokantojen hoitosuunnitelmat ovat valmistuneet vasta muutama vuosi sitten. Susikannan hoitosuunnitelma valmistui vuonna 2005 ja pari vuotta myöhemmin valmistuivat ilveksen ja karhun hoitosuunnitelmat. Ahmakannan suunnitelma on vielä työn alla. Hoitosuunnitelmaprosessissa on otettu huomioon paikalliset ihmiset, alueelliset toimijat ja valtakunnalliset intressitahot. Suunnitelmien laadinnassa on noudatettu EU:n luontodirektiivin asettamia velvoitteita. Kannanhoitosuunnitelmien tavoitteena on säilyttää eri toimien yhteisvaikutuksella maasuurpetokannat suotuisan suojelun tasolla. Vastuu maasuurpetokantojen hoidosta ja säilyttämisestä kuuluu maa- ja metsätalousministeriölle, mutta maakuntatasolla hoidosta vastaavat alueelliset riistanhoitopiirit. (Kainulainen 2011, 18.)

Hoitosuunnitelmassa karhukanta pyritään pitämään vuoden 2007 tasolla. Alueellisia yksilömääräisiä tavoitekantoja ei ollut tarkoituksenmukaista asettaa tuolloin. Karhukannan, samoin kuin susikannan kasvun reunaehtona on ainoastaan se, että pedoista ei saa aiheutua kohtuutonta haittaa paikallisille ihmisille ja heidän elinkeinolleen. Susikannan hoitosuunnitelman mukaan pienin elinvoimainen susikanta on Suomessa 20 lisääntyvää paria, mikä tarkoittaa noin 200 susiyskilöä. Suomen ilveskanta arvioidaan elinvoimaiseksi ja poronhoitoalueella ilveskantaa ei lisätä. Vaikka ilveskannasta on poikkeusperustein poistettu yksilöitä, eivät poistot ole uhanneet ilveskannan suotuisaa kehitystä. Ilveksenkään tapauksessa niistä ei saa aiheutua kohtuutonta haittaa ihmisille tai heidän elinkeinolleen. (Kainulainen 2011, 19–22.)

Suurpetokantojen hoitosuunnitelmat perustuvat EU-lainsäädäntöön sekä kansainvälisiin sopimuksiin, joista tärkein on EU:n luontodirektiivi. Hoitosuunnitelmat laadittiin aikana, jolloin koko maan alueella suurpetojen määrän kasvattaminen oli olennaista suotuisan suojelun tason toteuttamiseksi. Tähän tavoitteeseen päästiin jopa yllättävän nopealla aikataululla. Vuonna 1996 valmistui Ympäristö- ja luonnonvarainministeriön asettaman Suurpetotyöryhmän Suomen maasuurpetokannat ja niiden hoito -selvitys. Selvityksen mukaan poronhoitoalueen petomäärää eikä petokantaa ollut tarkoitus kasvattaa. Poronhoitoalueen osalta nämä tavoitteet eivät ole toteutuneet, vaan pe-

tokannat ovat edelleen kasvaneet. Hoitosuunnitelmat eivät kuitenkaan ole suojeleohjelmia, vaan niillä edistetään hallitusti petokantojen elinvoimisine pysymistä. Yhteenvetona voi sanoa, että kannanhoitosuunnitelmien mukaan petokantojen hoidon reunaehtona voidaan pitää sitä, ettei pedoista saa aiheutua kohtuutonta haittaa paikallisille ihmisille eikä heidän elinkeinolle. Poronhoitoalueella meneillään oleva elinkeinon menetyks on mitä suurimmassa määrin hoitosuunnitelmien mainitsema kohtuuton haitta. (Kainulainen 2011, 23.)

3.1.4 Petojen vaikutukset poronhoitoon

Petojen aiheuttamat porokuolemat, eli suorat menetykset, eivät kuitenkaan kerro koko totuutta petojen aiheuttamista tuhoista. Porotaloudelle koituvat teurastappiot ovat suoraa menetyksiä suuremmat. Tämän voi selittää sillä, että pedoille menetetään paljon myös tuottavia aikuisia naarasporoja, jotka pitää porokannan ylläpitämiseksi korvata vastaavalla tai jopa suuremmalla määrällä naarasvasoja. Eloon jätettävät naarasvasat eivät kuitenkaan tuota uusia vasoja ensimmäisten 2–3 elinvuotensa aikana. Näin porokannan ikärakenne muuttuu nuoremmaksi, josta seuraa kannan vasatuoton jyrkkä lasku. Tämä taas johtaa edelleen pienempään teurastettavien porojen määrään. (Kainulainen 2011, 35–36.)

Petovahingot vähentävät suoraan myyntituloja. Vahvoilla petokannoilla on myös vakavia seurannaisvaikutuksia poronhoidolle. Kasvavat petokannat laskevat poronhoidon tuottavuutta, nostavat kustannuksia ja heikentävät maankäyttöä. Porojen tuottavuus vähenee esimerkiksi siksi, että poroja menetetään. Porokarjan ikärakenne muuttuu huonommaksi, jalostustyö menee hukkaan ja porojen energiaa kuluu turhaan petohäirinnän takia. Lisäkustannuksia syntyy raatojen etsinnän lisäksi porojen tiiviimmästä valvonnasta ja paimentamisesta. Petojen takia porojen liikkuvuus lisääntyy ja sitä on vaikeampi ennustaa, jolloin porokarjaa on vaikeampi hallita. Maankäyttö heikenee siten, että porot välttelevät tiettyjä laidunalueita petouhan takia ja ne jäävät käyttämättä. Petojen aiheuttamat ongelmat ja paine heijastuvat myös poromieheen itseensä aiheuttaen enemmän tai vähemmän psykososiaalisia vaikutuksia. Näitä voivat olla voimattomuuden tunne, epäluottamus, stressi,

konfliktit, sairaudet ja tragediat. Jo nyt on havaittavissa elinkeinosta luopumista ja jatkamishalukkuuden vähenemistä. (Kainulainen 2011, 48.)

Pedot juoksuttavat poroja, jolloin esimerkiksi keväällä vaatimet saattavat luoda vasansa kesken. Myös porojen ylimääräinen liikkuminen kevättalven kriittisenä aikana voi olla kohtalokasta. Porojen normaalia aktiivisempi ja laajempi liikkuminen petojen vuoksi aiheuttaa myös lisätöitä porojen kokoamiseen erotuksia varten. Porot saattavat myös hakeutua naapuripaliskuntiin pakoon petoja, mutta myös lähemmäs ihmisasutusta, pihoille ja viljelyksille turvaan pedoilta. Tästä aiheutuu vahinkoa puutarhoille, pelloille ja pihoille. Siitä voi helposti seurata ristiriitoja muiden väestöryhmien kanssa sekä porohenkilöiden leimaamista. (Kainulainen 2011, 54–56.) Muista kustannuksista yleisin on petovahinkojen ennaltaehkäisy, eli porojen suojeleminen ja vartiointi pedoilta. Näihin toimiin kuuluu paimennuksen huomattava lisääntyminen viime vuosina sekä porojen tarharuokinta petojen takia. Nykypäivänä suurin osa poronhoidon töistä tehdään autolla, mönkijällä ja moottorikelkalla, joten huomioon on otettava myös polttoaine- ja korjauskulut. Ministeriön myöntämät luvalliset pyynnit esimerkiksi sudelle tapahtuvat useimmiten aina poronhoitajien toimesta, mikä lisää jo ennestään korkeita kustannuksia. (Sippola ym. 2005, 32.)

Kainulaisen (2011, 77–78) tekemän kyselyn perusteella suurin osa vastanneista paliskunnista oli sitä mieltä, että petotilanne oli ollut siedettävä paliskunnan alueella viimeksi ennen 2000-lukua. Kuitenkin enemmistö paliskunnista oli sitä mieltä, että pedot kuuluvat luontoon ja niille on tilaa luonnossa, mutta niiden määrän tulee olla hallittavissa. Paliskuntien mielestä nykyisen kaltainen petokehitys johtaa poroelinkeinojen kannattamattomuuteen ja loppumiseen eli poroelinkeinojen kannalta katastrofiin.

Petojen määrät ovat huomattavasti ylittäneet kannanhoitosuunnitelmissa määritellyt tasot, mikä ei ollut tarkoitus ainakaan poronhoitoalueella. On hyvä kysyä, kuinka suureksi määrät aiotaan päästää? Lisäksi on syytä miettiä, miksi kannanhoitosuunnitelmissa mainitut reunaehdot ovat tavallaan unohdettu, kun on sallittu petojen aiheuttavan näinkin suurta haittaa poroelinkeinoille.

Sodankylän kunnassa petotilanteen leviämisen uhka on todellinen. Tätä vahvistavat Savukosken puolelta kantautuneet viestit lisääntyneistä petovahingoista. Oraniemen ja Syväjärven paliskunnissa on jo näkyvissä merkkejä lisääntyvistä petomääristä. Kestääkö Sodankylän kunnan poronhoito samantyyppistä petotilannetta kuin esimerkiksi Hallan paliskunnassa on? Onko mitään tehtävissä leviävän petotilanteen ennaltaehkäisemiseksi?

3.2 Kaivokset

Poroelinkeino on toiminut Lapin alueella jo satoja vuosia ja toivottavasti tulevaisuudessakin. Kaivostoiminta hyödyntää alueen malmivaroja historiallisesti suhteellisen lyhyen ajan ja poistuu sitten alueelta. Molemmilla on kuitenkin yhtäläinen oikeus maa-alueiden käyttöön. Poroelinkeino on toiminut alueella kauan ja joutunut aina taistelemaan maankäyttöoikeuksistaan muiden elinkeinojen kanssa, viime vuosina yhä enemmän. Valitettavaa on, että maa-resurssit pysyvät vakiona muiden maankäyttäjien määrän kasvaessa alueella.

Kaivosteollisuus on suhteellisen uusi ja tällä hetkellä voimakkaasti kasvava ala etenkin Sodankylässä. Kun kaivostoiminta on tulossa poronhoitoalueelle, syntyy selkeä ristiriita oikeudesta maan käyttöön. Molemmilla on kuitenkin omat erityislakinsa, jotka turvaavat toiminnan edellytykset ja oikeudet. Kaivostoiminnan tullessa alueelle suurimmaksi häviäjäksi jää poroelinkeino, vaikka aiheutettu haitta tai menetys korvataan. Vaikeaksi asian tekee se, että poroelinkeinossa on paljon arvoja, joita ei voi rahalla korvata.

3.2.1 Kaivostoiminta

Kaivostoiminta on merkittävä ja kasvava työllistäjä. Kaivostoiminnan yhteiskunnallinen merkittävyys moninkertaistuu, kun suoran työllisyysvaikutuksen lisäksi otetaan huomioon välilliset vaikutukset. Monet teollisuuden alat, kuten teräs- ja paperiteollisuus ovat suuresti riippuvaisia kaivostoiminnan tuottamista raaka-aineista ja jalosteista. Näistä merkittävä osa on peräisin kotimaan kaivoksista. Lisäksi Suomeen kehittynyt merkittävä kaivostoimintaan pohjautuva laitevalmistusteollisuus ja kaivostoiminta tarvitsevat tuekseen myös laa-

jaa palvelutoimintaa. Kaiken kaikkiaan kaivosteollisuuden 1500 yritystä tarjoavat työpaikan yli 10 000 suomalaiselle. Kun mukaan luetaan kaivosteollisuudesta riippuvat asiakastoimialat, luku kasvaa merkittävästi. Välillisesti kaivosteollisuus työllistää yli 200 000 ihmistä. (GTK 2010.) Kaivosteollisuuden aluetaloudellinen merkitys korostuu varsinkin Itä-Suomessa ja Lapissa. Syrjäiset alueet ovat työllisyyden kannalta haastavimpia, mutta samalla malmipotentialisimpia alueita koko Euroopan Unionin alueella (KTM 2007, 9).

Viime vuosina Suomen malminetsintä ja kaivosteollisuus sekä alan toimintaympäristö ovat kokeneet merkittäviä muutoksia. Nykyään pääasiassa kansainväliset yhtiöt vastaavat sekä malminetsinnästä että kaivostoiminnasta. Malminetsintä on muuttunut nopeatempoisemmaksi ja etsinnän painopisteet muuttuvat metallien hintakehityksen mukaisesti. Kansainvälisten yhtiöiden kiinnostusta malminetsintään Suomessa ovat lisänneet maamme korkea malmipotentiali ja suotuista toimintaympäristö. Malminetsinnän lisääntymiseen on vaikuttanut myös raaka-ainevarojen kasvava kysyntä ja metallien nousujohteinen hintakehitys. (KTM 2007, 5.)

Kaivoksen tuotantovaiheen pituus riippuu pääosin malmiesiintymän laajuudesta sekä malmin markkinahinnoista, ja se voi kestää muutamasta vuodesta kymmeneen vuosiin asti. Useimmiten arvio malmion koosta kasvaa toiminnan aikana tehtyjen tutkimusten lisätessä tietoa. Näin kaivoksen arvioitu toiminta-aika voi olla huomattavasti pidempi kuin kaivosta avattaessa arvioitiin. Kun esiintymä on hyödynnetty loppuun asti, alkaa kaivoksen alasajo eli sulkeminen. Sulkemiseen kuuluu olennaisena osana alueen jälkihoito ja sen jälkeinen seuranta. Jälkihoidossa alue maisemoidaan ja mahdolliset haitalliset ympäristövaikutukset estetään. (KTM 2007, 55–56.)

Suomen lainsäädännössä määritellään niin sanotut kaivoskivennäiset, joiden tutkimista ja hyödyntämistä säädellään kaivoslaissa ja -asetuksessa. Kaivoskivennäisiin luetaan teollisuusmineraalit, esimerkiksi talkki ja fosfori sekä teollisuuskivet kuten vuolukivi sekä metalliset malmit kuten nikkeli, kupari ja kulta. Kaivoslaki asetettiin vuonna 1965, mutta sitä on muutettu useita kertoja, pääosin 1990-luvulla. Parasta aikaakin Kauppa- ja teollisuusministeriössä on vireillä kaivoslain uudistamishanke. (KTM 2007, 11.)

”Kaivoslain mukaan kaivoskivennäisiä voi etsiä, vallata ja hyödyntää jokainen Euroopan talousalueella (ETA) asuinpaikan omaava luonnollinen henkilö, suomalainen yhteisö tai säätiö, sekä ulkomainen yhteisö tai säätiö, joka on perustettu ETA:n kuuluvan valtion lainsäädännön mukaan”. (KTM 2007, 11–12.)

Kaivoslaki määrittelee niin sanotun yleisen tutkimusoikeuden. Tämä oikeuttaa ilman erillistä lupaa tai alueen omistajan tai haltijan suostumusta tekemään toisen maalla vahinkoa aiheuttamatta geologisia havaintoja ja mittauksia. Vähäinen näytteenotto kaivoskivennäisten löytämiseksi sallitaan. Mistään etsintätoimenpiteistä ei saa aiheutua vahinkoa. Lakisääteinen yleinen tutkimusoikeus ei kuitenkaan oikeuta malminetsintään ilman asianmukaista lupaa luonnonsuojelualueilla, piholla, tonteilla, puutarhoissa tai puistoissa. Viljelyksilläkään ei saa tehdä tutkimusta, mikäli se aiheuttaa vahinkoa. Yleiset liikenne- ja kulkuväylät sekä ennestään vallatut tai kaivospiirin alueet ovat tutkimusoikeuden ulkopuolella. (KTM 2007, 11–12.)

Esiintymien tarkempaa tutkimusta ja hyödyntämistä varten voidaan kaivoslain perusteella myöntää malminetsijälle oikeus tehdä valtausvaraus, valtaus ja saada kaivosoikeus. Varaus varmistaa etuoikeuden valtauksen tekemiseen tietylle alueelle, mutta ei anna tutkimusoikeutta ilman maanomistajan lupaa. Maastotutkimuksille suojelualueella tarvitaan aina alueen hallinnasta vastaavan viranomaisen tai laitoksen lupa. Useimmiten hakemusoikeudet myöntää Kauppa- ja teollisuusministeriö (KTM). Laajuudeltaan varaus voi olla maksimissaan yhdeksän neliökilometriä ja se on voimassa enintään vuoden varausilmoituksen jättämisestä. (KTM 2007, 12.)

Malminetsijän on haettava valtausoikeutta kyseiseen alueeseen saadakseen yksinoikeudet malmiesiintymän tutkimiseen. Yleensä valtausoikeutta haetaan alueellisen tarkastelun jälkeen, kun malminetsintä tarkentuu vaiheeseen, jossa tarvitaan kohdentavia maastotutkimuksia. Valtausoikeus antaa hakijalleen yksinoikeuden kaivosoikeuden hakemiseen valtausalueelle ja esiintymän hyödyntämiseen, mutta se ei takaa kaivospiirin myöntämistä. Valtausoikeus ei myöskään oikeuta ryhtymään luonnonsuojelulain säännösten kieltämään toimintaan ilman poikkeusta kyseisen lain säännöksissä. (KTM 2007, 13.)

Valtaus on voimassa vähintään vuoden ja enintään viisi vuotta. Sille on mahdollista hakea kolmen vuoden jatkoaikaa. Valtausalue saa olla enintään 100 hehtaaria. Sama hakija voi hakea ja saada useampia vierekkäisiä valtausalueita, sillä niiden lukumäärää ei ole rajoitettu. Kaivosoikeus ja kaivospiiri antavat kaivoslain mukaisen oikeuden hyödyntää kaivoskivennäisiä. Valtaajan on kyettävä osoittamaan, että valtausalueella on malmeja niin runsaasti ja siinä muodossa, että esiintymää voidaan taloudellisesti hyödyntää. Kuitenkin on muistettava, että kaivostoimintaa ei voida aloittaa ennen kuin kaikki tarvittavat luvat on hankittu. (KTM 2007, 14.) Kaivosteollisuudessa on otettava huomioon laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä (YVA) ja huomioitava on myös muun muassa ympäristönsuojelulaki, maastoliikennelaki, maankäyttö- ja rakennuslaki sekä säteily- ja ydinenergialaki. (KTM 2007, 16–18.)

3.2.2 Kaivostoiminta suojelualueilla

Suomessa on lukuisia erilaisia ja eri tarkoituksiin varattuja suojelualueita. Erämaa-alueet, luonnonsuojelualueet ja valtion retkeilyalueet ovat lailla tai asetuksella perustettuja suojelu- tai muita erityisalueita. Suojelualueet muodostavat laajan verkostokokonaisuuden, johon kuuluu erilaisista luonto- ja maisematyypeistä koostuvia alueita. Kansalliseen päätöksentekoon perustuvat luonnonsuojelualueet jakautuvat viiteen pääryhmään: kansallispuistot, luonnonpuistot, yksityiset luonnonsuojelualueet, erämaa-alueet sekä muut luonnonsuojelualueet. Viimeinen ryhmä jakaantuu vielä soiden-, lintuvesien-, rantojen-, lehtojen- ja vanhojen metsien suojelualueisiin. (KTM 2007, 19.)

Edellä luetellut suojelualueet kuuluvat lähes kokonaan (97 prosenttia) EU:n Natura 2000 -verkostoon, joka kattaa Suomen maapinta-alasta noin 15 prosenttia. Suojelualueet sijaitsevat suurimmaksi osaksi Pohjois-Suomessa. (KTM 2007, 19.) Osa Suomen suojelualueista sijaitsee malminetsinnällisesti kiinnostavilla alueilla, kuten Lapissa. Näillä alueilla toimittaessa yleisperiaatteena on, että niitä luonnonarvoja ei saa merkittävästi heikentää, joiden perusteella alue on suojeltu tai sisällytetty Natura 2000 -verkostoon. (KTM 2007, 24.)

Mikäli malminetsintätoimenpiteet tai kaivostoiminta heikentävät merkittävästi alueen suojeluarvoja ja/tai ovat näin suojelualueen perustamissäädöksen vastaisia eikä säännös salli poikkeuslupaa, ei valtaus- tai kaivoslupaa voida myöntää. Muussa tapauksessa suojelualueen perustamissäädöstä pitää muuttaa tai se pitää kumota. Mikäli arvioidaan kaivoshankkeen heikentävän suojeluarvoja merkittävästi, on Kauppa- ja teollisuusministeriön siirrettävä asia valtioneuvostolle. Muut kuin yleiseen etuun liittyvät näkökohdat eivät saa vaikuttaa valtioneuvoston tekemään päätökseen. EU:n luontodirektiivissä mainitaan poikkeusperusteena esimerkiksi sosiaaliset ja taloudelliset syyt, joilla tarkoitetaan muun muassa työllisyyden edistämistä. Valtioneuvoston myönteinen päätös edellyttää luonnonarvojen heikentymisen korvaamista. Heikentymisen voi korvata esimerkiksi laajentamalla suojelualueita, luontotyypin parantamistoimilla tai uuden alueen ehdottamisella verkostoon. (KTM 2007, 24.)

Luonnonsuojelualueilla erityislakeina noudatetaan luonnonsuojelulakia ja -asetusta sekä suojelusalueiden perustamissäädöksiä. Erämaa-alueilla sovelletaan erämaalakia. Näissä laeissa olevat säännökset malmien tutkimisesta ja hyödyntämisestä menevät vastaavien kaivoslain säännösten edelle. Luonnonsuojelulain mukaiset rauhoitussäännökset rajoittavat maankäyttöä kansallis- ja luonnonpuistoissa sekä soveltuvin osin myös muilla suojelualueilla. Eräissä kansallispuistoissa sallitaan perinteinen kullanhuuhdonta. Luonnonsuojelulain pykälissä 65 ja 66 säädetään Natura 2000 -verkostoon kuuluvalla alueella malminetsinnän ja kaivostoiminnan edellytysten arvioinnista. Suomen pohjoisimmat osat kuuluvat erämaalain mukaisiin erämaa-alueisiin, joissa malminetsintä on sallittua. Kaivoslain mukaista kaivospiiriä sinne ei kuitenkaan voi määrätä ilman valtioneuvoston lupaa. (KTM 2007, 15.)

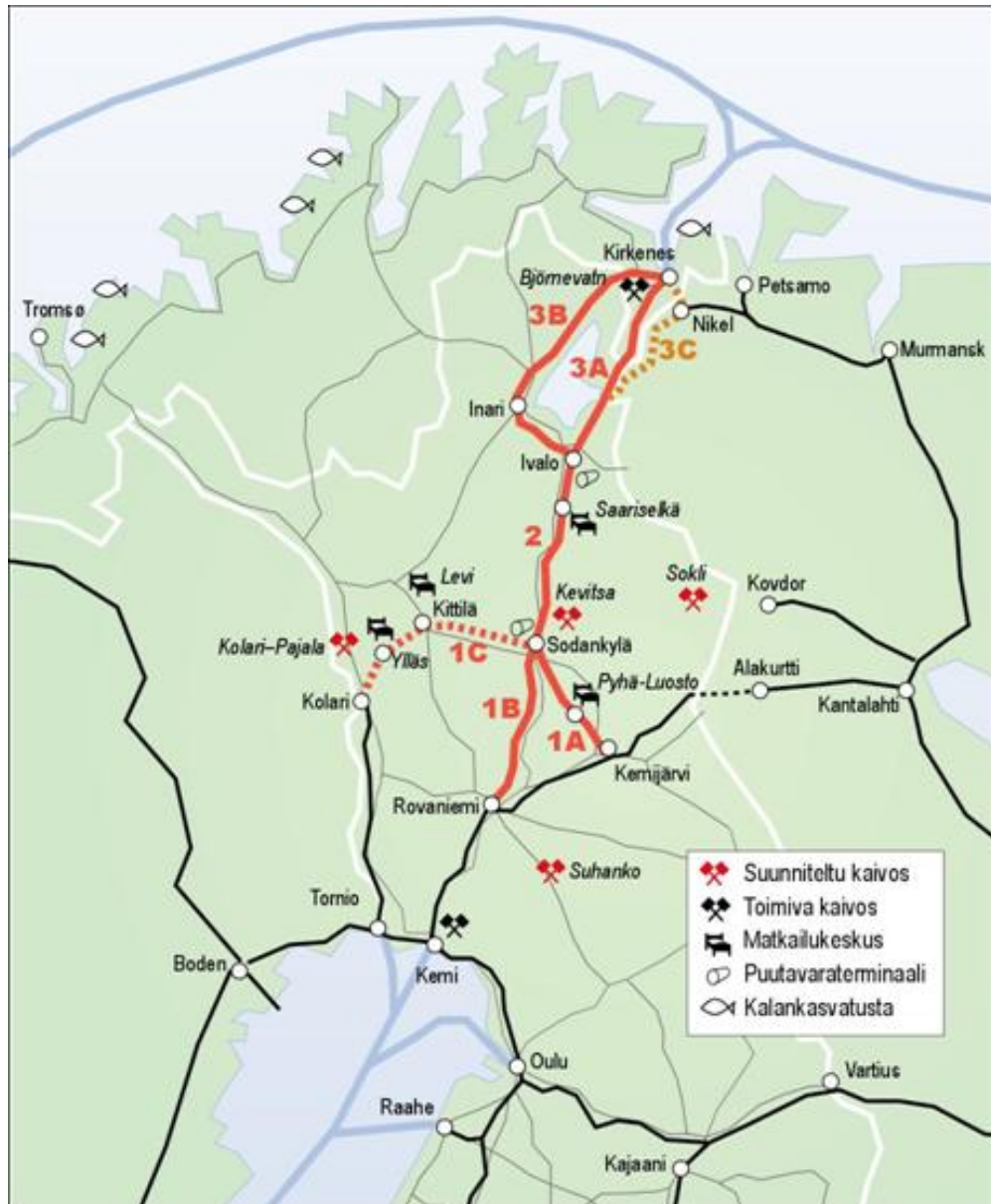
3.2.3 Jäämeren käytävä -hanke

Pohjois-Lappi ja koko Jäämeren rannikko ovat tunnettuja luonnonrikkauksistaan, joiden hyödyntäminen on muuttunut entistä todennäköisemmäksi ja ajankohtaisemmaksi. Etenkin matkailu ja luonnonvarojen hyödyntäminen ovat kasvavia aloja Lapissa, kuten myös ennestään vahva metsätalouden

sektori. Näiden myötä kuljetusten määrä lisääntyy merkittävästi, joten asianmukaisia logistiikkajärjestelmiä on syytä kehittää. Suurin osa Lappia ja koko Pohjois-Norja ovat pelkän maantieverkoston varassa. Siksi kaavaillaankin rautatien rakentamista Rovaniemeltä Kirkkoniemeeseen. (Esiselvitys Jäämeren rautatie Rovaniemi - Kirkkonieniemi 2010, 3.) Sodankylässä Jäämeren rautatie nähdään mahdollisuutena kunnalle (Sodankylän kunta 2010, 5).

Lapissa metsätaloudella on jo nyt vahvat kuljetustarpeet ja junayhteys pohjoiseen olisi matkailunkin kannalta potentiaalinen. Sodankylän kirkonkylän pohjoispuolella sijaitsevan Kevitsan kaivoksen kuljetustarpeet ovat merkittäviä ja todennäköisesti kasvavat tulevaisuudessa. Lapin lisäksi Barentsin alueella on vireillä useita merkittäviä kaivoshankkeita, jotka tarvitsevat lähivuosina tehokkaan kuljetusjärjestelmän. Jäämeren käytävän toteutusta on tarkasteltu kahtena jaksona: ensimmäisessä vaiheessa rata rakennettaisiin Sodankylään vuoteen 2020 mennessä ja toisessa vaiheessa rata Jäämeren rannikolle vuoteen 2030 mennessä. (Esiselvitys... 2010, 3.)

Kuviossa 9 näkyy Jäämeren rautatien vaihtoehtoiset linjaukset. Rautatie tulisi menemään todennäköisesti valtatie neljän läheisyydessä Rovaniemeltä Ivaloön, jonka jälkeen rata kiertää Inarijärven itä- tai länsipuolelta jatkuen Kirkkoniemeeseen. Lisäksi on suunniteltu pistorataa Savukosken Sokliin, mikäli norjalainen Yara päättää avata sinne kaivoksen.

Kuvio 9. Jäämeren käytävän vaihtoehtoiset linjaukset (Esiselvitys... 2010, 25)

Alueiden kehittämistavoitteiden mukaan Jäämeren rautatie parantaa valtioiden välisiä liikenneyhteyksiä ja muuta infrastruktuuria Pohjois-Lapin, Pohjois-kalotin sekä Barentsin alueilla. Omalta osaltaan se tukee asutustoiminnan ja elinkeinojen kehitykseen ja työllisyyteen tähtääviä tavoitteita. Lisäksi rata parantaisi matkailun ja muun elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä sekä vahvistaisi valtioiden välistä yhteistyötä. Eritoten kaivosteollisuudelle suurten kuljetuserien taloudellinen kuljetusmahdollisuus on merkittävä kysymys. Rata voi myös olla kynnyksikysymys kaivoksen avaamispäätökselle. Lapissa on käynnistynyt, käynnistymässä ja vireillä useita kaivoshankkeita, joiden kaikkien

avaamispäätöksiä tukisi Jäämeren rataosuus Rovaniemeltä Sodankylään ja Sodankylän ohi. (Esiselvitys... 2010, 40.)

Poronhoidolle uudet liikennehankkeet ovat aina riski, eikä niiden kokonaisvaikutuksia ole helppoa arvioida. Vaikutukset ovat myös riippuvaisia radan sijainnista sekä liikenteen määrästä. Selvää kuitenkin on, että laidunalueita häviäisi ja pirstoutuisi. Myös poronhoidon rakenteita, kuten erotusaitoja voi jäädä pois käytöstä, niiden käyttöaste muuttua ja käyttö hankaloitua. Uusi junayhteys toisi myös lisää porokolareita, mutta toisaalta se voisi olla pois maanteillä tapahtuvista porokolareista. Radan linjaaminen jo olemassa olevaan maastokäytävään yhdessä maanteiden kanssa minimoisi porotaloudelle koituvat haitat. (Esiselvitys... 2010, 41.)

3.2.4 Kaivostoiminnan vaikutukset poronhoitoon

Kaivostoiminta tuo paliskunnan alueelle aivan uudenlaista toimintaa. Haittoja ja vahinkoja sekä menetyksien suuruuksia on vaikeaa arvioida etukäteen. Poronhoidolle aiheutuvia vaikutuksia voivat olla aluemenetysten lisäksi esimerkiksi kaivoksen toiminnasta aiheutuvat erityyppiset haitat ja vahingot, päästöt, pöly, säteily, liikenne ja sen aiheuttama melu. Haitoista on pyrittävä neuvottelemaan jo etukäteen, mutta myös jälkikäteen. Täytyisi myös muistaa, että kaivostoiminnan jälkeen alue on voitava palauttaa sellaiseksi, että porot voivat hyödyntää sitä turvallisesti ja täysipainoisesti.

Poronhoitolain (1990) mukaan suunnitellessaan valtion maita koskevia, olennaisesti poronhoidon harjoittamiseen vaikuttavia toimenpiteitä, valtion viranomaisen on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan kanssa. Kaivostoimintaa ja siihen liittyviä asioita koskevissa yhteyksissä tämä velvoite koskee Kauppa- ja teollisuusministeriötä. Malminetsinnässä poronhoitoa ei saa tarpeettomasti häiritä. (KTM 2007, 35.) Poronhoitolain (1990) mukaan erityisesti poronhoitoon tarkoitettulla alueella valtion maata ei saa käyttää siten, että siitä aiheutuu poronhoidolle huomattavaa haittaa.

Kaivostoiminnan aiheuttamat vahingot poronhoidolle voidaan jakaa karkeasti kahteen osaan: poronhoitoon suoraan kohdistuneet menetykset ja poronhoi-

don vaikeutuminen. Ensiksi mainittuihin kuuluvat porolaidunten tuhoutuminen tai poistuminen poronhoidon käytöstä. Käytettyjen laidunten laatu voi heiketä esimerkiksi soiden kuivattamisen yhteydessä. Myös poronhoidon aitarakennelmien sekä kämppien purkaminen kaivosrakentamisen tieltä kuuluvat suoraan poronhoitoon kohdistuneisiin menetyksiin. (Kumpula–Colpaert 1994, 25.)

Poronhoidon vaikeutumista on paljon hankalampi selvittää kuin suoria vaikutteita. Mittasuhteiltaan poronhoidon vaikeutumisesta johtuvien vahinkojen arvellaan kuitenkin olevan paljon suurempia kuin suorat menetykset. Poronhoidon vaikeutumiseen kuuluvat muun muassa laidunten käytön häiriintyminen kaivoksen rakentamisen, liikenteen, melun tai laidunten pirstoutumisen vuoksi. Mikäli laidunten käytön häiriintyminen on huomattavaa, voi tietyn laidunalueen käyttö estyä käytännössä kokonaan, vaikka laidunalue teoriassa olisi poronhoidon käytettävissä. (Kumpula–Colpaert 1994, 25.)

Laidunten käytön häiriintymisellä voi olla muitakin vaikutuksia. Se saattaa estää aiemmin rakennettujen poroaitojen ja kämppien käytön, mikäli poroja ei pystytä enää kokoamaan tiettyyn poroaitaan kaivostoiminnan alkaessa. Laitumiin kohdistuvat häiriötekijät yleensä muuttavat porojen käyttäytymistä sekä laidunkiertoa, mikä lisää poronhoitotöiden määrää ja tarvetta rakentaa uuteen tilanteeseen soveltuvia aita- ja kämppäarakennelmia. Porojen laidunkäyttäytymisen äkillinen muutos voi myös kuluttaa laitumia liiksi joillakin alueilla. Porot todennäköisesti pyrkivät pois kaivosalueen läheisyydestä ja esimerkiksi paliskuntia erottavan väliaidan varsi voi ruuhkaantua, jolloin laitumet kuluvat paikallisesti enemmän. Laidunten käytön huomattava häiriintyminen johtaa usein muun muassa porojen vaeltamiseen naapuripaliskuntiin, mistä puolestaan aiheutuu ylimääräistä työtä ja kustannuksia useille paliskunnille. (Kumpula–Colpaert 1994, 25–26.)

Laidunmenetysten ja laidunten käytön häiriintymisen taloudellinen arvo voidaan laskea porotalouden menetetyt arvot tuottona. Tällöin on pyrittävä arvioimaan, kuinka paljon laidunmenetysten ja -häiriöiden kohteeksi joutunut alue voisi tuottaa alkuperäisessä tilassaan poronhoidon käytössä ja paljonko tästä tuotosta menetetään. Toisaalta voidaan arvioida myös se, kuinka paljon

koko kyseessä olevan paliskunnan alueella voidaan teoriassa enää hoitaa poroja samoin hoitomenetelmin ja -kustannuksin kuin aikaisemmin. Luonnollisesti paliskunta menettää vähennettävien porojen tuoton pysyvästi. Tarkkoja lukuja paliskuntien laidunkapasiteetin laskusta on vaikea selvittää, mutta selvää on, että laitumia menetetään. Käytännön poronhoidon kannalta on myös syytä arvioida porojen talviruokinnan tarpeen lisääntyminen. Esimerkiksi menetetty talvilaidunalue huonontaa käytännössä koko paliskunnan talvilaiduntilannetta ja näin ollen lisää talviruokinnan tarvetta. (Kumpula–Colpaert 1994, 26–27.)

Sodankylän alueelle mahdollisesti perustettavien uusien kaivosten ja muun rakentamisen suuruudesta, sijainnista ja luonteesta sekä mahdollisen rautatien linjauksesta riippuu, kuinka laajalti poronhoito menettää laitumia ja miten kaivostoiminta ja rautatie tulevat vaikuttamaan porojen laidunnukseen kunnan alueella. Mahdollinen rautatie tulee vaikuttamaan oleellisesti Oraniemen paliskuntaan, mutta myös Pyhä-Kallion paliskuntaan, joka sijaitsee Oraniemen eteläpuolella. On myös syytä miettiä, kuinka paljon kaivostoiminta ja mahdollinen metsätalouskäyttö tulevat vaikuttamaan laajemmin koko alueen laidunten laatuun, muun muassa kaivospölyn, suo-ojitusten ja metsänhakkuiden vaikutuksesta. (Kumpula–Colpaert 1994, 27.)

Alueelle suunnitellut rautatien linjausvaihtoehdot ovat kaikki poronhoidon kannalta huonoja. Useat Kevitsaan suunniteltavan rautatien linjausvaihtoehdot tulisivat halkaisemaan Oraniemen ja Pyhä-Kallion ja myöhemmin myös Lapin paliskunnan laitumet kahtia. Siten rautatie hankaloittaisi merkittävästi porojen hoitoa ja laidunnusta näissä paliskunnissa. Toki rautatie hankaloittaisi poronhoitoa muissakin paliskunnissa, joiden kautta rata tulisi kulkemaan. Nyt kaikki suunnitteilla olevat linjausvaihtoehdot tulisivat halkaisemaan Oraniemen paliskunnan keskiosassa sijaitsevan, yhtenäisen syys- ja talvilaidunalueen, missä laiduntaa syys-talvikaudella tuhansia poroja (Kumpula–Colpaert 1994, 27).

Kevitsan kaivos sijaitsee täysin Oraniemen paliskunnan alueella. Kevitsa Mining Oy:n ja Oraniemen paliskunnan välisessä haittakorvaussopimuksessa luetellaan todennäköiset, paliskunnalle aiheutuvat haitat seuraavasti:

”Haittoja, vahinkoja ja muita menetyksiä voivat olla mm. laidun-alueiden väheneminen, vasomisalueiden väheneminen, vaikutukset tukiin, vasomisen häiriintyminen, porojen kokoamisesta ja ruokinnasta aiheutuvat lisäkulut ja lisätyö, paliskunnan poronhoitotyöhön käytettävien rakenteiden ja rakennusten perustaminen, muuttaminen, korjaus ja ylläpito, kaivokselle tai sen johdosta muuten sopimattomaan paikkaan joutuneiden porojen ajamisesta tai siirtämisestä aiheutuvat kulut ja työt sekä poronhoitotyön vaikeutuminen. Myös muita mahdollisia suorja ja epäsuoria haittoja, vahinkoja ja menetyksiä voi aiheutua.” (Asianajotoimisto Autonen & Vihervalli 2009.)

Sodankylän paliskunnista etenkin Oraniemi tulee kärsimään kaivoksista, eritoten, jos kaivoksia tulee lisää. Mahdollinen Jäämeren rautatie taas tulisi haittaamaan monia muitakin Keski- ja Pohjois-Lapin paliskuntia Oraniemen lisäksi. Luultavasti poronhoito on tässäkin tapauksessa väistytävä muun maankäytön tieltä, sillä kaivostoiminta ja rautatien rakentaminen ovat yhteiskunnallisesti merkittävämpiä kuin poronhoito. Ainakin näin se tällä hetkellä koetaan. Jos taas Sokliin perustetaan kaivos, josta louhitaan muiden malmien lisäksi uraania, on uraanijäämillä vaikutusta koko poronhoitoon. Suorien vaikutusten lisäksi poroelinkeinon harjoittaminen kaivosten läheisyydessä olisi merkittävää myös poronhoidon imagon ja poronhoidon tuottaman elintarvikkeen, lihan kannalta.

3.3 Metsätalous

Suomen pohjoisosissa porotalous ja metsätalous ovat molemmat merkittäviä elinkeinoja sekä alueen elinvoimaisuuden, kehittymisen että tulevaisuudenkin kannalta, mutta myös aluetaloudellisesti. Metsätalous tuo suoraa ja välillistä rahavirtaa sekä työllisyyttä alueelle enemmän kuin poronhoito. Porotalouden muut, rahallisesti mittaamattomat arvot ja hyödyt sekä alueellisen imagon merkitys ovat huomattavat. Porotalous sekä metsätalous käyttävät samoja maantieteellisiä alueita. Molemmat elinkeinot asettavat alueelle erilaisia vaatimuksia, jolloin syntyy ristiriitoja. Kuitenkin metsätalouden toimilla voidaan hyödyttää porotaloutta, ja vastaavasti porotaloudesta ja sen toimenpiteistä voi olla hyötyä metsätaloudelle. Selvää kuitenkin on, että molemmat elinkeinot on säilytettävä alueella, sillä ne tukevat koko Lapin kehittämistä ja kehittymistä.

3.3.1 Pohjois-Suomen metsätalous

Luonnonoloiltaan Pohjois-Suomi on kaikista Suomen alueista monimuotoisin. Pelkästään Lappi kattaa alueet Pohjanlahden rantametsistä ja maanko-hoamisrannikosta pohjoisen laajojen kangasmaiden, aapasoiden ja tunturei-den kautta Utsjoen alaviin ja runsasvetisiin seutuihin lähes Jäämeren äärellä. Pohjois-Suomen luonnonoloja voimakkaimmin määräävä tekijä on pohjoinen sijainti ja näin ollen ilmasto. Erityisesti korkeimmilla alueilla sää on erityisen kylmää, mutta Golf-virran lämmittävän vaikutuksen ansiosta ilmasto on kui-tenkin paljon leudompi kuin vastaavilla alueilla Siperiassa ja Kanadassa. La-pin laajuudesta, korkeuseroista sekä pohjois-eteläsuunnan pituudesta johtuu, että ilmastossa on suuria paikallisia eroja. Pääosin Suomen metsät kuuluvat boreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen, joka on läntisin osa Siperian suu-resta havumetsävyöhykkeestä, taigasta. Tämän vuoksi puulajit vaihtelevat Pohjois-Suomessa varsin vähän. (Hyppönen–Hallikainen–Jalkanen 2005, 10–25.)

Suomessa metsätalousmaan pinta-ala on noin 26,3 miljoonaa hehtaaria. Metsätalousmaahan kuuluvat metsämaan lisäksi kitu- ja joutomaat sekä suo-jelualueet. Lapin, Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan alueella sijaitsee noin puo-let koko Suomen metsistä. Lapin osuus on noin 9,3 miljoonaa hehtaaria (Keskimölä–Pirkonen 2006, 1). Pohjois-Suomessa metsien hakkuut ovat jää-neet 1970-luvusta saakka kasvua pienemmiksi. Ero kasvun ja poistuman vä-lillä suurenee jatkuvasti puuston nopeutuvan kasvun sekä tasaisena pysy-neen poistuman vuoksi. Metsiin kertyvän puuston määrä siis kasvaa vuosi vuodelta. Toisaalta taas yhä suurempi määrä metsien pinta-alasta on jäänyt ja jää edelleen pois metsätaloustyöstä suojelun vuoksi. Pohjois-Suomessa metsänomistuksen suhteet ovat päinvastaiset kuin Etelä-Suomessa. Lapissa yksityiset omistavat metsämaasta 44 prosenttia ja valtio 46 prosenttia, kun etelässä määrät ovat yksityisillä 75 prosenttia ja valtiolla 7 prosenttia. (Hyp-pönen–Hallikainen–Jalkanen 2005, 28–29.)

Pohjois-Suomen väestölle metsillä on keskeinen merkitys luonnonvaroista puhuttaessa. Tuotantoketju, joka alkaa metsänhoidosta ja -parannuksesta ja

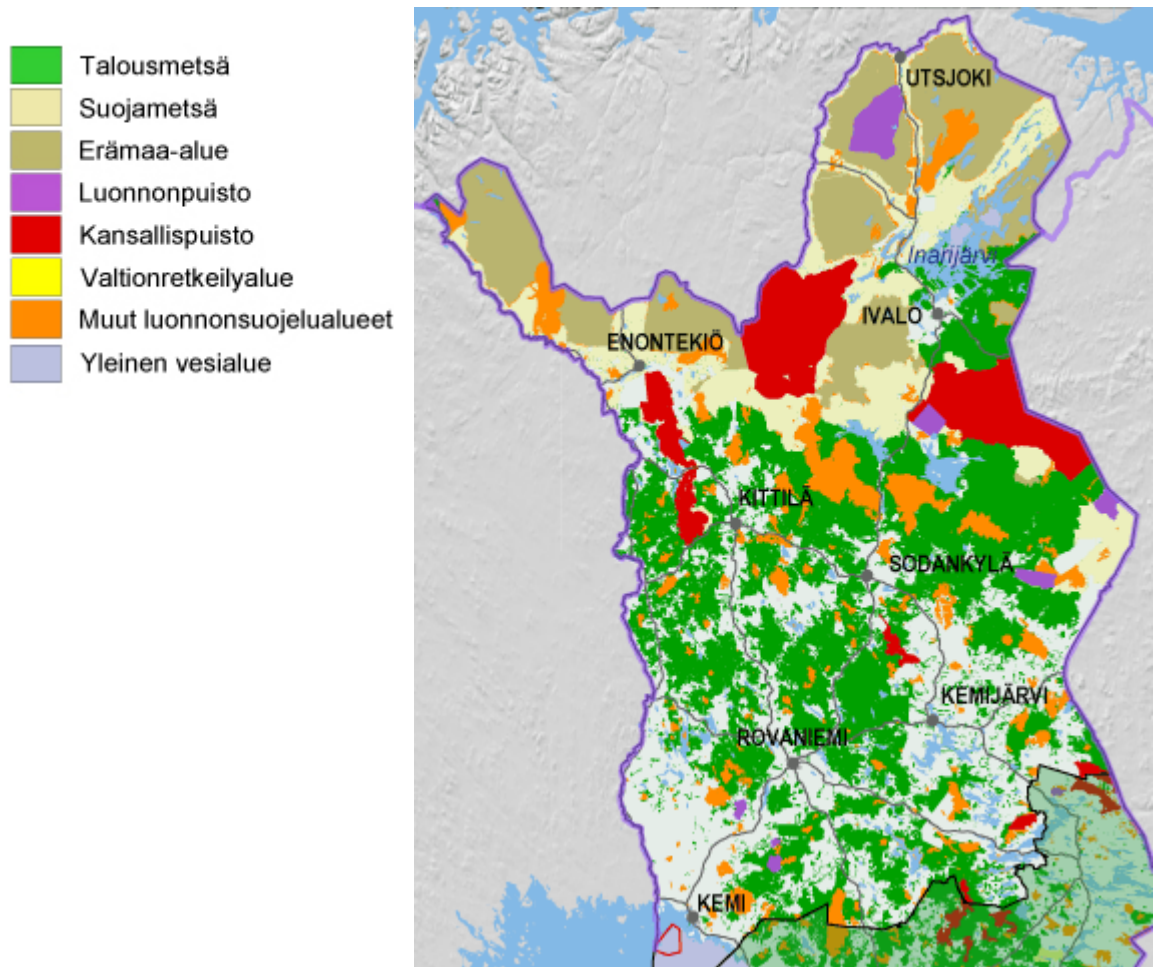
päätyy metsäteollisuuden vientiin, on aluetalouksille erittäin tärkeää. Puun kasvatusta, korjuuta ja kaukokuljetusta sekä raakapuun jalostusta välittömästi ja välillisesti rahavirtoineen vaikuttavat merkittävästi pohjoisen ihmisten työllisyyteen ja hyvinvointiin. (Hyppönen–Hallikainen–Jalkanen 2005, 33–34.)

Pohjois-Suomessa harjoitetaan poikkeuksellisen monia metsään ja luontoon perustuvia elinkeinoja, jolloin metsän merkitys kasvaa. Metsäteollisuuden ohella metsiä hyödynnetään poronhoidossa, matkailussa, luonnontuotteiden keräilyssä sekä luonnonsuojelussa. Vaikka metsätalouden merkitys on edelleen suuri, on sen merkitys vähentynyt vuosien saatossa esimerkiksi matkailuun verrattuna. Pohjoisen aluetalouksilla matkailun merkitys onkin kasvanut huomasti. Suureksi osaksi matkailun vetovoima perustuu erämaihin, metsiin ja muuhun luontoon. Erityisesti pohjoisimmassa Lapissa matkailu on taloudellisesti selvästi tärkein luontoon perustuva elinkeino. Myös luonnontuotteiden eli sienten, marjojen ja jäkälän keräily sekä metsästys ja kalastus antavat lisää toimeentuloa monille kotitalouksille. (Hyppönen–Hallikainen–Jalkanen 2005, 30.)

Lapissa sijaitsevat suuret luonnonsuojelualueet kilpailevat maankäyttömuotona muiden elinkeinojen kanssa. Metsätaloutta siellä ei voi harjoittaa ollenkaan. Suomen lakisääteisten luonnonsuojelualueiden metsämaan pinta-alasta 89 prosenttia sekä metsätalouden maan pinta-alasta 95 prosenttia sijaitsee Pohjois-Suomessa. Pohjois-Lapin suuret suojelualueet rajaavat joidenkin kuntien pinta-alasta jopa puolet metsätaloustalouden ulkopuolelle. Metsätalouden kanssa päällekkäiset sekä osittain toistensa kanssa kilpailevat metsänkäyttömuodot asettavat rajoituksia metsien käyttöön ja hoitoon. (Hyppönen–Hallikainen–Jalkanen 2005, 30–31.)

Kuten kuvioista 10 näkyy, Metsähallitus omistaa suurimman osan Lapin maan ja vesialueista ja Sodankylässäkin on hyvin vähän yksityisten omistamaa maata. Suurin osa valtion maista on talousmetsää, jossa esimerkiksi hakkuut tapahtuvat. Lisäksi on laajoja yhtenäisiä kansallispuistoja ja erämaa-alueita, joissa poronhoito on sallittua. Poronhoito käyttääkin näitä suojelualueita niin sanotusti turvapaikkoinaan. Aivan pohjoisessa on paljon myös suojametsää. Siellä pitää olla varovaisempi poronhoidossakin, jotta ehkäistään metsänra-

jan alenemista. Oranssit luonnonsuojelualueet ovat osaksi Natura 2000 -verkostoa. Sodankylässä siihen kuuluvat muun muassa Pomokairan sekä Koitelaisenkairan suojelualueet (suuret oranssit alueet tekojärvien alapuolella), ja Viiankiaapa heti kirkonkylän pohjoispuolella.

Kuvio 10. Metsähallituksen maat ja vedet Lapin läänissä (Metsähallitus 2010b)

3.3.2 Metsätalous ja poronhoito

Lähes koko Lappi ja osa Oulun lääniä kuuluvat poronhoitoalueeseen. Tällä alueella porot laiduntavat vapaasti metsissä. Kaksi kolmannesta Suomen nykyisestä noin 203 700 porosta elää alueella, jolla harjoitetaan myös metsätaloutta. Metsä- ja porotalous aiheuttavat jonkin verran haittaa toisilleen ja hidastavat toistensa toimintaa. Hakkuut heikentävät ja vähentävät porojen laidunalueita. Porot taas haittaavat koivun uudistamista ja uudistumista kesälaidunalueilla. Lisäksi hakkuita tulee rajoittaa poronhoidon vuoksi, mikä taas

vähentää kuntien verotuloja. Porotalouden ja valtion metsien välillä on useasti ollut ristiriitoja, eritoten saamelaisalueella. Ongelmia pyritään sovitteluun niin, että elinkeinot voisivat toimia yhtä aikaa samoilla metsäalueilla. (Hyppönen–Hallikainen–Jalkanen 2005, 30.)

Tutkimusten mukaan laidunnettujen kuivien kankaiden männyntaimissa oli enemmän mekaanisia vaurioita kuin laiduntamattomien, mutta kehityskelpoisten männyntaimien määrät eivät poikenneet toisistaan. Yksi prosentti vahingoista oli niin sanottuja kelomapuita eli nuoria mäntyjä, joihin poro hankaa sarviaan. Tämä oli myös selkeimmin havaittavissa. Toisaalta porojen laidunnuksesta oli myös hyötyä, mikä korvasi aiheutetun vahingon. Hyödyistä merkittävin oli porojen talvikaivamisesta johtuva männyntalvihomeen esiintymisen väheneminen. Talvihome menestyy ja leviää parhaiten koskemattomassa syvässä lumessa. Porojen talvilaidunnuksen yhteydessä lumi tiivistyy ja kovettuu, jolloin talvihomeen rihmaston leviäminen vaikeutuu. (Hyppönen–Hallikainen–Jalkanen 2005, 200.)

Paksu jäkäläkerros vaikeuttaa männyn uudistumista. Tästä syystä jäkäläpitoiset alueet ovat taimettuneet huonosti siemenpuista ja runsaasta kasvutilasta huolimatta. Kokeellisesti on myös todettu, että poronjäkälien erittämät jäkälähapot ehkäisevät männyn juurisien kehitymistä. Lisäksi paksu jäkäläpatja on tehokas eriste, joka alentaa maan lämpötilaa kasvukauden aikana ja hidastaa siten männyn taimien kasvua. (Hyppönen–Hallikainen–Jalkanen 2005, 200.) Porojen kaivaminen ja laidunnus vähentävät jäkälien haitallisia vaikutuksia männyntaimiin ja siten edesauttavat metsien luontaista uudistumista.

Kesäaikaan porojen halutuinta sekä eniten käyttämää ravintoa ovat lehtipuiden ja pensaiden lehdet. Niillä alueilla, joille kerääntyy vuodesta toiseen suuria kesätokkia, lehtipuiden kehittyminen saattaa pysähtyä kokonaan. Erityisen ongelmallisia ovat rauduskoivun istutukset, joiden onnistumisen edellytykset voivat vaatia alueen aitaamista. Myös hieskoivun kasvu on tietyillä korkean laidunnuspaineen alueilla estynyt täysin. Uudistusaloille syntyy kyllä koivua, mutta ne eivät pääse kehittymään 30 senttiä korkeammiksi. (Hyppönen–

Hallikainen–Jalkanen 2005, 200–201.) Porojen lehdeslaidunnus taas on hyvä asia, koska se vähentää taimikonhoitotöitä ja vesakontorjuntaa.

Poronhoitolain (1990) 31 pykälän ensimmäisen momentin mukaan poroja on hoidettava ja paimennettava siten, etteivät ne aiheuta vahinkoa metsänuudistusaloilla oleville taimikoille tai muutoinkaan tarpeettomasti aiheuta vahinkoa maa- ja metsätaloudelle. Jos poroja ei ole hoidettu momentin mukaan, tulee maanomistajan tai vahingon kärsijän ilmoittaa asiasta paliskunnalle, jolla on velvollisuus toimittaa porot välittömästi pois. Kolmannen momentin mukaan maanomistajalla tai vahingon kärsijällä on oikeus toimittaa porot pois paliskunnan kustannuksella, mikäli paliskunta laiminlyö 2 momentissa mainitun velvollisuutensa. Vahinko korvataan vahinkoa kärsineelle, paitsi silloin, kun kyseessä on valtiolle, kunnalle tai seurakunnalle aiheutunut vahinko tai muilla metsämailla kuin metsänuudistusaloilla tapahtunut vahinko. (PoronhoitoL 1990.)

Metsätaloudella on suurin haittavaikutus porojen talvilaidunten määrään ja laatuun. Porojen tärkeimpien ravintokasvien esiintyminen on sidoksissa kasvupaikkatyyppeihin ja metsikön ikään. Esimerkiksi luppo, porojen perinteinen keski- ja kevättalven ravinto, esiintyy runsaana vasta yli 100-vuotiaissa metsissä. Enintään viisi prosenttia lupposta on porojen ulottuvilla, mutta talvimyrskyt ja putoava lumi varistavat luppoa ylempää puista hangelle keskimääräisen vuotuisen kasvun verran. Tällä tavoin lasketut luppoarat ovat edelleen merkittävät vanhojen metsien voimakkaasta vähenemisestä huolimatta. Poronhoitoalueen pohjoispuoliskon metsäalueilla lupolla on suuri merkitys erityisesti keväisten teräshankien aikaan. Kysymys luppolaidunten käytöstä onkin noussut viime vuosina poronhoidon ja metsätalouden ristiriitojen pääaiheeksi. (Hyppönen–Hallikainen–Jalkanen 2005, 201–202.)

Poronhoitoalueen eteläpuolella tuoreille kankaille tehdyille avohakkuille ilmestyy muutamassa vuodessa runsas metsälauhakasvusto (heinälaji), jolla on ollut tärkeä merkitys porojen syys- ja vielä keskitalvenkin ravintona. Lauhan hehtaarihiomassat ovat yleensä moninkertaiset parhaidenkin jäkälälaidunten biomassoihin verrattuna. Taimikon varttuessa ja sulkeutuessa metsälauha alkaa taantua. Tämä kehitys on tällä hetkellä nähtävissä selvästi ai-

nakin poronhoitoalueen eteläosissa. Kolmas merkittävä ja useimmiten tärkeimpänä pidetty laidunvara ovat poronjäkälät, joiden runsas esiintyminen keskittyy poronhoitoalueen eteläpuoliskon sekä pohjoisen kuiville ja karuille kankaille. Jäkälän esiintyminen ei ole kovin vahvasti riippuvainen metsikön iästä, lukuun ottamatta tiheitä taimikoita ja nuoria kasvatusmetsiä. Seinäsammal saattaa syrjäyttää poronjäkälät useiksi vuosikymmeniksi. (Hyppönen–Hallikainen–Jalkanen 2005, 202.)

Osa metsänkäsittelyn vaikutuksista porolaidunten ravintokasveihin ja käyttöön ovat nopeita, mutta osa tulee näkyville vasta vuosien kuluttua. Nopeasti tapahtuvista muutoksista merkittävimpiä ovat erityisesti uudistushakkuiden aiheuttamat muutokset eli valaistus-, säteily- ja tuuliolosuhteiden muutokset, jotka todennäköisesti vaikuttavat myös kosteusolosuhteisiin. Tämä vähentää lupon määrää myös ympäröivässä metsässä, ei pelkästään hakkuualueilla. Hakkuiden yhteydessä metsiin jätettävä hakkujäte aiheuttaa muutoksia sekä pohjakasvillisuudessa että porojen laidunnuksessa. Hakkujäte peittää osan kasvillisuudesta alleen, jolloin porojen talviaikainen ravinnon kaivuu vaikeutuu. (Nurmela 2003, 2.) Monilla paliskunnilla on sopimuksia metsätahojen kanssa, että vanhat luppometsiköt kaadettaisiin kevättalvella. Tällöin porot voidaan tuoda tuoreelle hakkuupaikalle laiduntamaan, eivätkä ne tarvitse lisäruokintaa alueelle hakkuuvuotena.

Hakattujen laidunten käyttökelvottomuudesta tai alentuneesta käytöstä seuraa laidunpaineen lisääntyminen jäljellä olevilla käyttökelpoisilla laitumilla, eli hakkuun haitta ulottuu vielä itseään laajemmalle alueelle. Laidunten menetys joudutaan korvaamaan talvisella lisäruokinnalla, mikä nostaa poronhoidon kustannuksia. Laidunten muuttuminen vaikuttaa myös porojen liikkuvuuteen ja näin lisää poromiehille koituvaa työtä sekä polttoainekuluja heikentäen porotalouden kannattavuutta. (Nurmela 2003, 3.)

3.3.3 Metsähallitus ja Lapin metsäohjelma

Suomessa valtion maat ovat Metsähallituksen omistuksessa. Metsähallitus on Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla toimiva valtion liikelaitos, mutta luonnonsuojelun osalta se toimii Ympäristöministeriön ohjauksessa. Metsähallituksen tehtävänä on hoitaa, käyttää ja suojella kestävästi sekä tuoksellisesti hallinnassaan olevia luonnonvaroja ja muuta omaisuutta. Metsähallituksen hallinnassa on reilu 12 miljoonaa hehtaaria valtion maa- ja vesialueita (Metsähallitus 2010a). Metsähallituksen ollessa lain (Laki Metsähallituksesta 1993) ensimmäisen momentin mukaisesti valtion liikelaitos, on sillä velvollisuus toimia tulostavasti ja tuottaa voittoa. Vuosittain eduskunta asettaa tietyn rahamäärän, jonka Metsähallitus tulouttaa valtiolle. Maa- ja metsätalousministeriö ei aseta alueellisia tulostavoitteita, vaan nämä maantieteelliset aluerajat määritellään Metsähallituksen sisäisessä tavoitteenasettelussa. (Nurmela 2003, 22.)

Vuosi vuodelta Maa- ja metsätalousministeriön asettama tulostavoite on kasvanut. Tämä lisää ongelmia porotalouden ja metsätalouden välillä, sillä valtion metsistä 46 prosenttia on Pohjois-Suomessa eli poronhoitoalueella. Poroelinkeino onkin useaan otteeseen esittänyt, että poronhoitoalueen osalta tulostavoitetta tulisi laskea, jotta poroelinkeinoon harjoittamisen edellytykset tulevat turvatuiksi. Mikäli tulostavoitetta ei lasketa, pelkona on, että suojelualueiden pinta-alojen kasvaessa hakkuut kohdistetaan entistä voimakkaammin niiden paliskuntien alueelle, joissa jäljellä olevat talousmetsät sijaitsevat. (Nurmela 2003, 22.)

Valtion mailla merkittävään rooliin on noussut vuonna 2002 solmittu yhteistyösopimus Metsähallituksen ja Paliskuntain yhdistyksen välillä. Sopimus on luonut hyvän pohjan yhteistyön tiivistymiselle ja molemminpuoliselle ymmärrykselle. Sopimuksen mukaan esimerkiksi kaikki hakkuut, maanmuokkaukset sekä tietyt esitellään etukäteen kyseessä olevan paliskunnan poroisännälle. Paliskuntien esitysten pohjalta leimikoiden ja teiden rajauksia sekä hakkuiden ajankohtia muokataan molempia osapuolia tyydyttäväksi. Vuosittain yhteisissä neuvotteluissa pyritään kehittämään toimintaa ja käydään läpi paliskunnan antama palaute. Sopimus uudistettiin vuonna 2009. (Korhonen 2009.)

Lapin metsien käyttömuodot ovat monipuoliset. Lapin vajaat 10 miljoonaa maahehtaaria ovat käytössä metsätalouden lisäksi myös porotaloudessa, luonnonsuojelussa, matkailussa, keräilyssä, metsästyksessä, kalastuksessa sekä virkistyskäytössä. Näiden käyttömuotojen yhteensovittaminen on aina ollut haasteellista, erityisesti saamelaisalueella. Yleisesti ottaen päällekkäiskäyttö ei ole aiheuttanut ongelmia. Pohjoisimmassa Lapissa metsätalouden harjoittaminen on tiukemmin säänneltyä kuin talousmetsäalueella, sillä pohjoisin Lappi kuuluu suojametsävyöhykkeeseen. (Keskimölä–Pirkonen 2006.)

Lapin metsäohjelmassa huomioidaan metsien hoitoon ja käyttöön liittyvät ekologiset, taloudelliset ja sosiaaliset näkökohdat. Ensisijaisena tavoitteena metsien käytössä on puuntuotanto tavalla, joka ottaa huomioon metsien muut käyttömuodot. Metsäohjelma laaditaan aina viideksi vuodeksi kerrallaan yhteistyössä metsätaloutta edustavien tahojen, ympäristöviranomaisten ja muiden asiasta kiinnostuneiden toimijoiden kanssa. (Keskimölä–Pirkonen 2006.)

Lapin metsäohjelman tavoitteeksi poronhoitoa koskien on asetettu poroelinkeinon huomioon ottaminen metsätalouden toimenpiteissä siten, että poronhoitajat voivat harjoittaa elinkeinoaan pitkällä aikavälillä. Toinen poroelinkeinon liittyvä tavoite on, että saamelaisalueella valtion maiden metsätalouden suunnittelu toteutetaan yhteistyössä. Näin saamelaiset alkuperäiskansana voivat ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan siihen kuuluvine elinkeinoineen. (Nurmela 2003, 38.)

Suomessa on käytössä suomalainen metsäsertifiointijärjestelmä (PEFC). Se on keskeinen väline metsätalouden yhteiskuntavastuun kehittämisessä lainsäädännön vaatimukset ylittävälle tasolle. Tähän järjestelmään ovat sitoutuneet yksityisten metsänomistajien lisäksi Metsähallitus, Paliskuntain yhdistys ja Saamelaiskäräjät. PEFC -järjestelmän kriteerit uudistettiin keväällä 2009 ja ne tulivat voimaan vuotta myöhemmin. Uudessakin standardissa porotalouden liittyvä metsäsertifiointikriteeri perustuu Metsähallituksen ja Paliskuntain yhdistyksen väliseen sopimukseen, jota kehittämällä voidaan suoraan vaikuttaa metsätalouden ja porotalouden yhteensovittamisen keskeisiin kysymyksiin. (Korhonen, 2009.)

3.3.4 Yhteenveto metsätalouden haitoista poronhoidolle

Tärkeimpänä metsätalouden haitoista poroelinkeinoa kohtaan voidaan mainita hakkuut, jotka vähentävät, muuttavat ja/tai hävittävät ravintokasveja, osittain myös muuttuneiden kasvuolosuhteiden vuoksi. Hakkuutähteet ja kannot vaikuttavat myös porojen ravinnonsaantiin ja poronhoitotöihin. Toisaalta etenkin harvennushakkuilla on positiivisiakin vaikutuksia poronhoitoon. Harvennushakkuut lisäävät valoisuutta ja näkyvyyttä edesauttaen sekä poronhoitotöitä, poron viihtyvyyttä alueella että jäkälän kasvua. Vaikuttavina tekijöinä ovat maanmuokkaus, laikutus, äestys, mätästys, auraus tai ojitus, jotka hävittävät ja/tai muuttavat ravintokasveja. Maanmuokkaus vaikeuttaa tai hidastaa porojen kulkemista, aiheuttaa ongelmia vasoma-alueilla ja vaikeuttaa poronhoitotöitä. (Metsäkeskus Lappi 2008, 11–14.) Metsänkäsittelyitä tehtäessä on myös otettava huomioon pienempiä tekijöitä, kuten metsäkoneiden kasvillisuudelle aiheuttamia vahinkoja teloineen ja ketjuineen kesäaikaan.

Vaikka nykyisin vallitseva käsitys on, että porotalous ja metsätalous ovat kilpailevia metsien käyttömuotoja, jollain alueilla metsätalouden ja porotalouden yhteenlaskettu tuotto antaa paremman taloudellisen tuloksen kuin pelkästään metsätalouden tai porotalouden tuotanto (Nurmela 2003, 73). Molemmilla elinkeinoilla on työllistävä vaikutus ja monissa talouksissa metsätalous antaa lisätuloja myös poronmestajille.

Metsä- ja porotalous ovat hyvin samankaltaisia elinkeinoja. Molemmat tarvitsevat laajoja pinta-aloja ja tuotantomahdollisuus on mitä suurimmassa määrin riippuvainen alueesta. Molemmilla elinkeinoilla hyödynsaajana ovat eri toimijat, ja lisäksi poronhoidon haasteena ovat lukuisat hyödyt ja arvot, joita on rahassa vaikea mitata. Eri maankäyttömuotoja suunniteltaessa on hyvä kysyä, kuinka taloudellisiin arvoihin perustuva päätöksenteko ottaa huomioon poroelinkeinon kulttuurin, historian, perinteet sekä tiedot ja taidot, joille ei voida määritellä rahallista arvoa, mutta jotka kuitenkin ovat oleellinen osa porotaloutta. (Nurmela 2003, 73.)

3.4 Matkailu

Yksi Suomen suosituimpia matkakohteita on Lappi ja matkailu yksi Lapin kärkielinkeinoista. Vuonna 2009 Lapissa rekisteröitiin reilu 2,2 miljoonaa yöpymistä, joista ulkomaisten turistien osuus oli 814 702 yöpymistä (Lapin Liitto 2011a). Lappi on monella tapaa hyvin tyypillinen matkailualue nykymaailmassa. Se on luonnonkaunis alue etäällä talouden keskuksista ja syrjäisyys onkin käännetty voimavaraksi. Monet eksoottisina pidetyt piirteet, kuten erämaisuus, luontaiselinkeinot ja saamelaisen alkuperäiskansan kulttuuri ovat säilyneet Lapissa paremmin kuin tiiviimmin asutuissa paikoissa. Myös pohjoisen erityiset luonnonolot ja -ilmiöt tekevät siitä useimpien matkailijoiden arkisesta ympäristöstä erottuvan paikan. Näitä ovat muun muassa talven lumisuus ja pakkanen, kaamos ja revontulet ja kesällä yötön yö ja keskiyön aurinko. (Tuulentie 2009, 9.)

Lapin vahvuudet perustuvat hyvin pitkälti luontoon sekä selkeisiin vuodenaikoihin. Matkailua kehitetään koko ajan ja matkailun asiakaskunta laajenee ja kansainvälistyy hyvää vauhtia. Yritysrakenne muodostuu yhä kasvavassa määrin suuremmista yrityksistä sekä yritysketjuista. Myös kansainväliset investoinnit Lapin matkailuun ovat kasvamassa. Usko matkailun kasvuun näkyy matkailukeskuksissa parhaillaan toteutettavien ja suunniteltujen investointien määrässä ja arvossa. Työvoimavaltaisena alana matkailun aluetaloudellinen merkitys on erittäin mittava. Matkailu tuo välitöntä taloudellista hyötyä, mutta myös välilliset hyödyt muille elinkeinoille ovat suuria. Matkailun kasvulla voi olla vaikutusta kuntien väkimäärän lisääntymiseen, paluumuuttoon ja uusien yritysten syntymiseen. Nämä ovat merkittäviä seikkoja Lapissa, missä väestö vähenee ja muuttotappio on huomattavaa. Erot paikkakuntien välillä ovat kuitenkin suuria ja matkailun hyödyt ovat luonnollisesti merkittävimpiä matkailukeskuksissa sekä niiden läheisyydessä. (Lapin matkailustrategia 2007–2010, 4–7.)

Poro on pohjoisen tunnus ja yksi matkailun vetovoimatekijöistä. Poroa on jo pitkään hyödynnetty matkailumainoksissa, logoissa, taiteessa ja yritysnimisissä, mutta porotalous ei itse juuri ole hyötynyt tästä ennen kuin poromiehet itsekin ovat alkaneet tuottaa matkailupalveluja. Matkailun sesonki hyvin usein

painottuu keväälle, mikä sopii poroelinkeinoon vuosikiertoon mitä parhaiten. Tästä ovat osoituksena porotilojen lisääntynyt matkailutoiminta, yksittäisten poromiesten tuottamat poroajelut alihankintatyönä sekä porosta saatavien tuotteiden laaja hyödyntäminen matkamuuistoiksi. (Määränen 2009, 26–27). Helsingin Sanomissa todetaankin, että poro tuottaa parhaiten matkailussa, kun mukaan lasketaan elävän poron antamien palvelujen lisäksi matkailukeskusten ravintoloille ja matkailijoille myyty liha sekä matkamuuistot (Tahkolahti 2002). Kuten kuvioista 11 näkyy, poro näkyy mitä erilaisimmissa kohteissa. Kuvion betoniporsas on saanut poron muodon.

Kuvio 11. Taideteos "Oonko mie tiellä" Rovaniemellä

Matkailu ja melkein koko maakunta hyödyntävät poronhoitoa markkinoidessaan Lappia. Poronhoito on pääelinkeino useille ihmisille ja tuo sivutuloja monille talouksille. Lisäksi se on kulttuurisesti tärkeä maankäyttömuoto pohjoisessa. Lapin matkailu on vahvasti luontoon perustuvaa. Luontomatkailua onkin alettu pitää syrjäseutujen pelastajana autoitumista ja ikääntymisen uhkia vastaan. Paikallisten mukaan matkailua ei kuitenkaan saisi kehittää muiden elinkeinojen kustannuksella. Luontoon suuntautuvan matkailun kasvaes-

sa matkailu käyttää lisääntyvässä määrin samoja maa-alueita poronhoidon kanssa. Turisteja ohjataan yhä kauemmaksi luontoon, kun he hakevat muun muassa luonnonrauhaa ja hiljaisuutta. Tällöin matkailijat tulevat samoille paikoille, joissa porot ovat. Tämä saattaa aiheuttaa maankäytöllisiä ristiriitoja poronhoidon ja matkailun välille, ja matkailun kasvaessa ongelmat lisääntyvät. Yksi matkailun tulevaisuuden haasteista onkin paikallisen luonnon ja kulttuurin hyödyntäminen matkailun tarpeisiin vaarantamatta luontaiselinkeinojen jatkuvuutta. (Tuulentie 2009, 160.)

Matkailukäytössä olevat alueet ja reitit pirstovat porojen laitumia ja alueesta riippuen kulkijat häiritsevät poroja jonkin verran. Eritoten koirien kanssa liikkuvat matkailijat pelottavat poroja enemmän kuin koirattomat. Koiravaljakot ovat suurin haitta ja moottorikelkat tulevat toisena. Poronhoidon kannalta on parempi, että kelkkailu tapahtuu vain määrätyillä reiteillä, eikä täysin rajattomasti. Porot nousevat mielellään reittien kovalle pohjille ja näin reiteilläkin kohdataan ongelmia. Esimerkiksi porojen jatkuva pakottaminen liikkeelle talvella lisää energian tarvetta ja voi saattaa poron heikkoon kuntoon. Erityisesti kantavien vaatimien kannalta juoksuttaminen on haitallista. Porot myös saattavat kulkea helppokulkuista moottorikelkkareittiä pitkin kymmeniä kilometrejä, jolloin poronhoitajat joutuvat etsimään reiteille lähteneitä poroja. Tämä lisää heidän työmääräänsä ja laskee poronhoidon kannattavuutta. (Tuulentie 2009, 168–173.)

Tulevaisuudessa koiravaljakkoreitit voivat kulkea osittain päällekkäin ja vierekkäin kelkkareittien kanssa, mutta pääasiassa kelkat, koirat ja hiihtäjät käyttävät eri reittejä. Näistä reiteistä muodostuu kokonaisuutena huomattavan suuri verkosto, joka pirstoo laidunalueita ja on uhka poronhoidon kannattavuudelle. Myös jokamiehen oikeudet saattavat olla uhkana, sillä se esimerkiksi sallii koiravaljakolla ajelun satunnaisesti missä sattuu, mutta jatkuva toiminta on eri asia. Avoimessa Euroopassa ei ulkomaalaisiltakaan voi kieltää koiravaljakkotoimintaa, vaikka he eivät ymmärtäisi paikallisten tarpeista ja asioista mitään. Säädellä ja ohjata aina voi, mutta ei kieltää. Koiravaljakot ovat yksi esimerkki markkina- ja elämysohjautuvan toiminnan laajentumisesta, joka on tapahtunut jokamiehen oikeuden turvin. Uudenlaisen ja laajentuneen toiminnan myötä on syntynyt myös tarvetta lakimuutoksille, joilla var-

mistettäisiin, että jokamiehen oikeuksiin sisältyvä joustavuus ei kääntyisi paikallisia vastaan. (Tuulentie 2009, 177–179.)

Porot pihossa ja matkailukeskuksissa, golfkentillä tai kylillä nähdään usein haittatekijänä, jolloin haitat tulevat poronhoitajien maksettavaksi lisääntyneinä työtunteina heidän ajaessaan ja hakiessaan poroja pois. Tulevaisuuden kannalta olisi myös kiinnitettävä huomiota siihen, millä tavoin matkailun kasvu luo ristiriitoja matkailussa mukana olevien poronhoitajien ja matkailun ulkopuolisen poronhoidon välille. Paikalliset asukkaat voivat myös jakautua ryhmiin sen mukaan, ovatko he mukana matkailutoiminnassa vai eivät. Matkailussa mukana olevat sietävät sen haittavaikutuksia helpommin kuin sellaiset, jotka eivät saa tuloja matkailusta. Tästä saattaa seurata mahdollisuus, että poronhoidosta muodostuu vain matkailijoita varten järjestetty elinkeino sen perinteisen tehtävän jäädessä toissijaiseksi. (Tuulentie 2009, 178–179.)

Toisaalta poroelinkeino aiheuttaa ongelmia matkailulle. Porot helposti käyttävät hiihtolatuja kulkureittinään, jolloin myös poromiesten on jonkin verran ajettava kelkalla latujen läheisyydessä. Tämän on kuitenkin helposti korjattavissa. Erään matkailuyrittäjän kommentti porojen aiheuttamista vahingoista:

”Tietenkin välillä kuulee asiakkailta kommentteja, että porotokka meni ladun yli ja ladut on ihan rikki. Se on tavallaan sitä Lapin eksotiikkaa, että täytyy hyväksyä.” (Tuulentie 2009, 167.)

Tämä antaa hyvät lähtökohdat poronhoidon ja matkailun välisten ristiriitojen sovittelulle ja tästä voi myös huomata, etteivät poromiesten ja matkailun edut välttämättä ole ristiriidassa keskenään, vaan niiden välille voidaan löytää yhteisiä etuja. Parhaimmassa tapauksessa matkailu on poronhoidon näkökulmasta sosiaalisesti kestävä ja poronhoito toimii alueen matkailuvalttina. (Tuulentie 2009, 167.)

3.5 Kannattavuusongelmat

Poroelinkeino tuottavuus jää muihin elinkeinoihin nähden alhaiseksi ja sillä on rajallinen mahdollisuus kilpailla avoimessa taloudessa. Poroelinkeino harjoittamisen taloudellinen jatkuvuus perustuu tuotettuun ja myytyyn liha-

määrään ja siitä saatavaan hintaan. Poronlihan myynnistä saatu tulo ei kuitenkaan tarjoa varmaa ja säännöllistä toimeentuloa elinkeinoa harjoittaville. Saatavat tulot vaihtelevat voimakkaasti markkina- ja luonnonolosuhteiden mukaan. Suomessa, kuten muissakin Pohjoismaissa poroelinkeinoa tuetaan monilla tukitoimenpiteillä, joiden ensisijainen tavoite on elinkeinon toimintaedellytysten parantaminen ja toimeentulon vahvistaminen elinkeinonharjoittajille. (Saarni 2009, 26.)

Erityisesti poronhoidolle tarkoitetun ja muun poronhoitoalueen välinen kannattavuusero on kasvanut tasaisesti viimeisen seitsemän vuoden ajan. Tälle kehitykselle on Tauriaisen (2009) mukaan useita syitä, kuten yrittäjätulon aleneminen eteläisellä poronhoitoalueella. Tämä voi johtua peto-ongelmien lisääntymisestä, joka samalla on lisännyt kustannuksia (Tauriainen 2009, 22–23). Pedot lisäävät poronhoidon kustannuksia. Petojen tappamien porojen etsintään maastosta kuluu polttoainetta, kun liikutaan kelkalla tai mönkijällä. Laajoilla alueilla liikuttaessa moottorikäyttöiset ajoneuvot helpottavat ja etenkin nopeuttavat etsintöjä, vaikka niihin kuluu silti helposti useita tunteja päivässä. Poroa kohden käytetty aika kasvaa suureksi, mikä osaltaan pienentää yrittäjätuloa.

Pohjoisella poronhoitoalueella on kasvatettu yrityskokoa ja tehostettu työntekeä sekä kyetty samalla kasvattamaan eloporoa kohti saatavaa tuottoa ja vähentämään tuotantokustannuksia (Tauriainen 2009, 23). Pohjoisella alueella lisäruokinnan tarve on yleensä pienempi, sillä laitumet ovat paremmassa kunnossa ja ne eivät ole niin pirstoutuneita, kuin eteläisellä alueella. Laidunalueen pirstoutuminen pieniin osiin tuo lisätyötä poronhoidolle ja se syö elinkeinon kannattavuutta (Mattila 2009, 4). Ruokinnasta aiheutuu kustannuksia, joita tulot eivät usein riitä kattamaan. Laidunalueita pirstovat muut maankäyttömuodot, kuten kaivokset, metsäteollisuus ja tiet. Myös matkailu saattaa häiritä poroja, jolloin ne välttelevät matkailutoiminnan läheisyydessä olevia laidunalueita.

Porotalouden kannattavuus näkyy vasaprosentista, koska lihantuotto painottuu vasateurastukseen. Vasaprosentti tarkoittaa erotuksessa luettujen vasojen suhdetta vaatimien eli naarasporojen lukumäärään. Kannattavuutta ja

tuottavuutta voidaan mitata sillä, miten paljon porokarja tuottaa lihaa suhteessa tuottavaan karjaan eli aikuisiin poroihin. Jos eloporojen määrä alkaa pudota vuosien aikana, joutuu poronomistaja tiukoille. Porokatoa voivat selittää myös esimerkiksi laidunten tila tai taudit. Nykyisin suurin osa poroista lisäruokitaan ja loislääkitään, joten näiltä osin menetyksiä pystytään kontrolloimaan. (Kainulainen 2011, 40.)

Poronhoidon kannattavuuskirjanpitoon kuuluu 75 porotalousyritystä. Porotalousyritykseen kuuluu yksi tai useampi porotaloutta harjoittava henkilö. Näiden yritysten painotetut keskiarvot ovat yleistettävissä kuvaamaan noin tuhannen suomalaisen yli 80 eloporon suuruisen yrityksen tuloksia. (Tauriainen 2009, 22.)

Poronhoitovuonna 2008/2009 kannattavuuskerroin oli 0,33 koko poronhoitoalueella. Edellisvuonna kannattavuuskerroin oli 0,25. Keskimääräinen yrittäjätulo kasvoi 4580 eurosta 6620 euroon. Porotalouden kokonaistuotto kasvoi 26 000 euroon. Eloporotuki yritystä kohti kasvoi 4490 euroon karjakoona kasvun myötä. Tukien osuus oli 17 prosenttia kokonaistuotoista. Investointituet eivät ole mukana luvussa. Eloporoa kohti kertyi tuottoa 150 euroa. Tuotantokustannukset kuitenkin kasvoivat 10 prosenttia ollen 39 300 euroa. Tarvikekustannukset ja oman työn palkkavaatimus kasvoivat euromääräisesti eniten. Tuotantokustannukset eloporoa kohti olivat 226 euroa, joten yrittäjätappiota tuli 76 euroa eloporoa kohti. Porotalousyrittäjien oman työn palkaksi ja pääoman koroksi saatava yrittäjätulo kasvoi 44 prosenttia ollen 6620 euroa yritystä kohden. Keskimääräinen työtuntiansio oli 3,10 euroa. (MTT Taloustoh-tori 2011.)

Vaikka poronhoidon kannattavuus on viime vuosina hieman parantunut, on kannattamattomuus edelleen yksi elinkeinon ongelmista, joka heikentää myös jatkajien halukkuutta alkaa harjoittaa elinkeinoa. Kannattavuusongelmiin poromies itse ei juuri voi vaikuttaa, jos toimintaa on jo tehostettu. Peto-korvaukset auttavat asiaa, mutta eivät korvaa menetettyjä siitosporoja tai muutenkaan kata kaikkia menetyksiä. Lihan tuottajahinnan nousu tasoittaa tilannetta, jos teurasporot ovat hyväkuntoisia. Hyviä talvilaitumia ei enää olisi varaa menettää esimerkiksi hakkuiden tai uusien kaivosten vuoksi.

3.6 Poronomistajien ikääntyminen

Ikääntyminen on yksi suurimmista poroelinkeinoja uhkaavista tekijöistä. Poronomistajien keski-ikä nousee, sillä nuoria jatkajia on harvassa. Pitkällä aikavälillä tämä saattaa olla elinkeinoja rajusti vähentävä tekijä. Vanhojen poromiesten siirtyessä elinkeinosta syrjään eläkkeelle, ei jatkajia ole suhteessa läheskään saman verran. Porotalouden kannattavuus pitäisi saada paremmaksi, jotta uusia yrittäjiä saataisiin mukaan. Muussa tapauksessa on syytä huolestua elinkeinon elinvoimaisuudesta.

Kun Suomi liittyi Euroopan Unioniin 15 vuotta sitten, oli poronomistajia 7198 henkilöä. Poronhoitovuonna 2007–08 määrä oli laskenut 4800 henkilöön. Tänä aikana poronhoitajien ikärakenteeseen ja porokarjojen omistamisen rakenteeseen on vaikuttanut eniten eläinperusteinen tuki. Aluksi tuen saamisen ehtona oli 25 eloporon omistus, mutta viime vuosina tukiraja on ollut 80 eloporoa. Samaisen kolmentoista vuoden aikana maatalousyrittäjän eläkelain (MYEL) mukaan vakuutettujen poronomistajien määrä laski 1772 henkilöstä 1127 henkilöön. Samalla aikajaksolla MYEL -vakuutettujen poronhoitajien keski-ikä on kasvanut 43 vuodesta 46 vuoteen. (Jänkölä–Kavakka–Särkelä 2009, 10–12.)

EU-aikana poronomistajien määrä on vähentynyt kaikissa ikäluokissa. Eniten vähentymistä on tapahtunut aktiivisissa ikäluokissa, eli välillä 25–54, jaettuna kolmeen luokkaan; 25–34 vuotta, 35–44 vuotta ja 45–54 vuotta. Poronomistajien määrä ikäluokassa 55–64-vuotiaat taas on lisääntynyt viime vuosina. Eläkkeellä olevien poronomistajien määrä on pysynyt ennallaan koko uuden vuosituhannen ajan, mutta heidän suhteellinen osuutensa on kasvanut muiden poronomistajien määrän vähentyessä. Tulevaisuuden kannalta tärkein ikäluokka, eli nuoret 18–24-vuotiaat, on pysynyt pienenä. (Jänkölä–Kavakka–Särkelä 2009, 10–12.)

Eläinperusteisen tuen käytön aikana henkilökohtaisten porokarjojen koko on kasvanut. Vähän poroja omistavia on entistä vähemmän ja paljon poroja omistavia on aiempaa enemmän. Useimmiten tämä ilmenee siten, että nuorilla poromäärät vähenevät ja vanhemmilla lisääntyvät. Näin ollen entistä van-

hemmat poronomistajat omistavat enemmän poroja kuin EU-kauden alussa. Suurin syy tähän on ollut 80 eloporon tukiraja. Ruokakunnittain tarkasteltuna EU:n aikana ruokakuntien määrä on vähentynyt koko poronhoitoalueella, mutta eniten eteläisen Lapin alueella ja vähiten saamelaisalueella. Terminä ruokakunta tarkoitetaan yhtä poronomistajaa tai yhdessä asuvia henkilöitä, joilla on osittain tai kokonaan yhteinen ruokatalous tai tulonkäyttö. Yli 18-vuotiaat poronomistajat muodostavat oman ruokakunnan. (Jänkälä–Kavakka–Särkelä 2009, 10–12.)

Poronhoitajien keski-ikä on kasvanut kaiken aikaa ja kasvaa yhä. Suuntaus näyttää jatkuvan. Nuoria tulee mukaan yhä vähemmän, etenkin eteläisellä poronhoitoalueella. Näin poroelinkeinoon työvoima vähenee ja tulevat sukupolvet ovat kovin ohuita. Tällaisella kehityksellä työ joudutaan tulevaisuudessa korvaamaan yhä enemmän elinkeinoon ulkopuolelta maksettavilla ostopanoksilla; kalliilla konetyöllä tai palkkatyöläisillä, niin sanotuilla pororengeillä. (Jänkälä–Kavakka–Särkelä 2009, 10–12.) Nuoret ovat tervetulleita poronhoitotöihin pienestä pitäen (kuvio 12).

Kuvio 12. Nuori tyttö vasanmerkkuaidalla

Poromies-lehdessä 3/2005 on esitetty ehdotuksia nuorten mukaan saamiseksi poroelinkeinoon. Ensimmäisenä mainittiin poronhoitokulttuurin korostaminen muuallakin kuin saamelaisalueella. Näin nuoret kasvaisivat elinkeinoon ja sisäistäisivät poronhoidon jo pienestä pitäen. Toinen varteenotettava ehdotus oli, että nuorilta ja aloittavilta poronomistajilta eloporotuen 80 eloporon raja otettaisiin pois, jotta toiminta säilyisi mielekkäänä ja kiinnostavana. Aloittamistuen ei tulisi olla yhtä sitova kuin nykyisin. Toiminnan voisi lopettaa milloin vain. Porotalouden kannattavuudessakin olisi paljon parantamisen varaa, sillä se oli yksi syy, miksi nuoria ei ole innostanut alalle lähteminen tai sillä pysyminen. Toisaalta kannattavuuden parantaminen on huomattavasti helpommin sanottu kuin tehty. (Kantola 2005, 27.)

Poronhoitajien sijaisapukokeilu käynnistyi vuoden 2010 alusta ja on voimassa vuoteen 2012 asti. Sijaisapukokeilu on otettu hyvin vastaan ja sitä on kiitetty. Voidaan olettaa, että siitä tulee pysyvä käytäntö. Poronhoitajien sijaisapu nostaa poromiehet samalle tasolle maatalousyrittäjien kanssa; se mahdollistaa avun saamisen poronhoitotöihin silloin, kun on kyse elinkeinon harjoittajan työkyvyttömyydestä.

Sijaisapu on tavallaan samanlainen kuten maanviljelijöiden lomitusjärjestelmä. Nyt poronhoitajakin voi saada sijaisapukorvausta, kun hän sairauden tai tapaturman aiheuttaman työkyvyttömyyden johdosta järjestää itselleen sijaisapua poronhoitotöihin. Avusta koituneet kustannukset korvataan poronhoitajalle jälkikäteen. Korvausta voivat hakea poronhoitajat, joilla on pakollinen MYEL -vakuutus ja jolla on omistuksessaan vähintään 50 lukuporoa. Sijaisena voi toimia toinen poronhoitaja tai muu yrittäjä sekä poronhoitajaan työsuhteessa oleva henkilö. Sen sijaan perheenjäsen ei voi toimia sijaisena, eikä korvausta saa, mikäli perheenjäsenellä olisi ollut mahdollisuus huolehtia sijaisaputöistä. Sijaisapua käytetään vain välttämättömiin poronhoitotöihin, joita ei olisi voinut siirtää myöhäisemmäksi. Vuonna 2011 korvaus voi olla enimmillään 150 tuntia poronhoitajaa kohden ja se maksetaan aina poronhoitajalle, ei sijaisavun tekijälle. (Mela 2011.)

3.7 Laiduntilanne ja poromäärät

Laidunkierto pohjautuu poron luontaisiin vaistoihin ja vuotuisiin elintapoihin, joita ovat perinteisille kevätvasomisalueille pyrkiminen, taipumukset palkia eli kulkea laitumilla tietyillä alueilla tiettyinä vuodenaikoina sekä taipumus kulkea vastatuuleen. Laidunkierron tarkoitus on turvata laitumien riittävyys eri vuodenaikoina. (Ruotsala 2002, 157.) Laidunkierrossa otetaan huomioon myös lumi- ja kasvillisuusolosuhteet sekä poronhoitovuoden tarpeet. Tarpeiden huomioonottamisella tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi vasomispaikat sijaitsevat alueilla, joilla on ruokaa vaatimille, vasat selviytyvät kevään pakkasöistä eivätkä kesällä kärsi liikaa räkästä eli vertaimevistä hyönteisistä. (Ruotsala 2002, 344.)

Laidunkierto ei enää toimi kaikissa paliskunnissa, koska laidunalueet ovat liian pieniä tai laitumet ovat kuluneet liian suuren poromäärän vuoksi. Laitumia on myös voinut siirtyä muille käyttäjille. (Ruotsala 2002, 344.) Sodankylässä porojen laitumia on jäänyt tekoaltaiden sekä kaivosalueiden alle. Tiet pirstovat alueita ja matkailijat voivat häiritä porojen laidunnusta. Ruotsalan (2002, 344) mukaan toimivan laidunkierron puuttuminen nähdään yhtenä syynä viime vuosien ylilaiduntamisongelmaan. Poronhoitajat varmistavat toimeentulonsa lisäämällä porojen päälukua esimerkiksi lihan hinnan alentuksessa tai lihantuoton vähentyessä. Paliskunnille määrätyt suurimmat sallitut poroluvut eivät vaihtelee esimerkiksi markkinoiden tai poroelon koostumuksen mukaan. Vaikka kesälaitumet olisivat erinomaisessa kunnossa, se ei korvaa talvilaitumien pienentymistä ja muuttumista. Porot syövät talvi- ja kesäaikaan erilaista ravintoa ja ovat eri alueilla, joten tarvitaan erilaista ravintoa sisältäviä laitumia.

Poronhoidon tarvitsemien investointien määrä kohosi nopeasti sen teknillisyydessä. Liikkumisella ja erilaisilla kulkuneuvoilla on tärkeä rooli poronhoidossa ja sen kehittämisessä nykyaikaiseksi ammatiksi. Koneiden ja tilojen lainanlyhennyksien vaatimat investoinnit on pystyttävä kattamaan poronhoidolla. Elinkeinosta saatava tuotto ei kuitenkaan kata koneiden eikä riittämättömistä laitumista johtuvan lisäruokinnan investointeja. (Ruotsala 2002, 346.) Ratkaisuna tähän olisi isompi porokarja. Se ei aina ole mahdollista, jos palis-

kunnassa on paljon pieniä porokarjoja omistavia poromiehiä. Nämä niin sanotut harrastelijaporomiehet eivät saa pääasiallista tuloaan poronhoidosta, mutta muutaman poron omistaminen on silti heille tärkeää. Tällaiset poromiehet ovat yleensä aktiivisesti mukana paliskunnan yhteisissä poronhoitoissa, joten heidän merkitystään ei voi vähätellä.

Tukien vuoksi on ollut kannattavaa pitää mahdollisimman paljon eloporoja. Joinakin vuosina poroja ei ole pystytty myymään tarpeeksi huonon kysynnän takia, mistä johtuen poroja on ollut liikaa. Kun luonnon kantokyky ylittyy, tulee porojen nälkäkuolemia ja vasakatoja. Luonnon aiheuttama porojen määrän vaihtelu ei sovi markkinatalouden mukaiseen poronhoitoon. Huonoja ruokatalvia kompensoidaan tarha- ja lisäruokinnalla, jotka tulevat kalliiksi. Aiemmin elanto on otettu sivuelinkeinoista huonoina porovuosina. (Ruotsala 2002, 347.) Lisä- ja tarharuokinta eivät poista sitä ongelmaa, että poroja on liikaa laidunten kantokykyyn nähden. Tilanne on siis vaikea.

3.8 Porojen terveyden uhkia

Kuten villieläimillä yleensä, on porollakin omat ongelmansa terveydessä ja hyvinvoinnissa. Tavallisimpia poroja kiusaavia hyönteisiä ovat räkän eli keskikesän vertaimevien hyönteisten lisäksi kansankielellä kutsutut ulkoloiset kurmu ja saulakka, jotka voivat olla erityisesti vasoille kohtalokkaita. Nämä ovat porojen riesana ympäri vuoden, sillä osa loisista talvehtii porossa. Poro on myös alttiina monenlaisille taudeille laiduntaessaan laajoilla alueilla. Esimerkiksi ulkomaiset matkailijat voivat tuoda tullessaan uusia tartuntatauteja. Vaikka eloporot loislääkitään, on laaja liikkuvuus sekä toisaalta tarhaus uhkatekijänä poron terveydelle. Ilmastonmuutoksen myötä terveyden uhat tulevat todennäköisesti lisääntymään.

3.8.1 Porojen terveydenhoito ja terveyden uhkia

Evira (2010) määrittelee poron terveydenhuollon tavoitteeksi poron terveyden edistämisen ja porotalouden turvaamisen keinoin, jotka huomioivat alan erityispiirteet, historian ja kulttuurin. Perinteisessä kotieläintuotannossa eläinten terveydenhuolto käsitetään toimenpiteiksi, jotka tähtäävät eläimen terveyden

ja hyvinvoinnin ylläpitämiseen ja edistämiseen tuotantoyksikön taloudellisen tuloksen parantamiseksi. Se sisältää sekä sairaudenhoidolliset että ennaltaehkäisevät toimenpiteet. Porojen hyvinvointi on suurimmaksi osaksi riippuvainen sääolosuhteista, joihin ihminen ei voi vaikuttaa sekä ympäröivästä luonnosta, johon ihminen toiminnallaan vaikuttaa. Koko tokan osalta porojen terveyttä voidaan tarkastella vain muutaman kerran vuodessa: vasanmerkuksissa, syyserotuksissa sekä tarhaus- ja paimennustyön yhteydessä. Poron terveyden kannalta myös alueelliset erot ovat suuret. (Laaksonen 2009, 22–24.)

Poronhoitoalueella lisäruokinta- tai talvitarhauskäytännöt vaihtelevat. Joillain alueilla myös petojen aiheuttamat häiriöt ja menetykset vaarantavat poronhoidon mielekkyyden ja erilaiset kilpailevat maankäyttömuodot, kuten metsä- ja kaivosteollisuus sekä matkailu voivat aiheuttaa vakavaa haittaa poron hyvinvoinnille. Porotaloudelta vaaditaan yhä parempaa tuottavuutta, mutta varsinainen tuotto, eli vasat, elävät koko lyhyen elämänsä vapaana luonnossa. Niin sanotut tuotanto-olosuhteet punnitaan syksyisin vasojen kunnon perusteella. (Laaksonen 2009, 22–24.)

Koska poro on puolivilli kotieläin, asettaa se terveydenhuollolle enemmän haastetta kuin esimerkiksi nauta. Poro on enemmän alttiina ulkoisille terveysuhille laiduntaessaan laajoilla alueilla. Viime vuosikymmeninä hyönteisvälitteiset loiset ovat yleistyneet poroissa. Merkittävimpänä voidaan pitää erittäin voimakkaasti levinnyttä, nyt ensimmäistä kertaa Euroopassa todettua *Rumenfilaria andersonii* -nimistä loista. Myös poroille se on uusi laji. Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että näiden loisten esiintyminen on kytköksissä edellisten kesien korkeaan lämpötilaan. (Laaksonen 2009, 22–24.) Kyseisestä loisesta on vielä vähän tietoa saatavilla.

Tunnetumpi uhka on etelästä leviävä hirvikärpänen, jonka lisääntymisalue tulee pohjoisemmaksi kohoavan lämpötilan myötä. Hirvikärpänen on aiheuttanut suurta ja aiheellistakin huolestumista porotaloudessa. Hirvikärpänen on osa ilmastonmuutoksen aiheuttamista muutoksista pohjoisessa. Ilmastonmuutoksen ohella ympäristökin muuttuu, mikä voi olla uhkatekijä. Ilmastonmuutos voi vaikuttaa haitallisesti arktiseen ilmastoon ja ympäristöön tottu-

neeseen poroon ja altistaa eläimen lisääntyneen stressin kautta erilaisille terveysuhille. Ilmaston lämpenemisen myötä poron elinympäristökin muuttuu. (Laaksonen 2009, 22–24.) Punkki on toinen etelästä leviävä uhka poroille.

Hyönteisten välittämät virustaudit ovat levinneet Euroopassa ja voivat lämpenemisen myötä levitä pohjoiseenkin. Näihin uhkaaviin tauteihin kuuluvat esimerkiksi sinikielitauti ja Länsi-Niilin virustauti, joiden vaikutukset poropopulaatioihin voivat olla ennalta arvaamattomia. Ympäristön muutoksista puhuttaessa ympäristön kemikalisoituminen koskee myös pohjoista luontoa ja voi monin tavoin järkyttää sen tasapainoa. Ympäristömyrkyille on ominaista kaukokulkeutuminen ilmavirtojen ja merien mukana pitkiäkin matkoja teollistuneista maista, myrkkujen pysyvyys luonnossa, rikastuminen ravintoketjussa sekä niiden haitalliset vaikutukset eri elintoimintoihin. Voimakkaimpina ympäristömyrkkyyinä pidetään dioksiineja ja niiden kaltaisia yhdisteitä, joita on jo mitattu korkeina pitoisuuksina Itämeren silakassa ja lohessa. Näistä Evira antaa syönnin rajoittamisohjeita. Poronliha ja Pohjois-Suomen hirvenliha on dioksiinien ja sen kaltaisten yhdisteiden suhteen turvallista, mutta EU edellyttää kuitenkin tilanteen jatkuvaa seurantaa. (Laaksonen 2009, 22–24.)

Porojen talvitarhaus tai muu pidempiaikainen tarhaus on riskitekijä poron terveydelle. Tarhausoloissa erilaisilla viruksilla ja loisilla on paremmat edellytykset tarttua poroihin. Mitä pidempään tarhaus kestää, sitä paremmin taudit menestyvät. Tietysti tarhan olokin vaikuttavat tautien elinoloihin, mutta tarhaus yleensä on riski. Myös liikkuvuus osaltansa edesauttaa tautien tartunnassa. Uuden poron osto ja sen tuominen vieraasta paliskunnasta kotiin altistavat tarhassa muut porot uusille taudeille. Myös poromiehet itse voivat levittää tarttuvia tauteja poroihin. Tarhaus muiden eläinten, kuten lampaiden ja lehmien kanssa ei nykypäivänä ole suotavaa tautiriskin vuoksi. Erotukset ja vasanmerkkeut ovat niin lyhytaikaisia, että niitä ei lueta tarhaukseksi. Niin nopea leviäminen on hyvin epätodennäköistä. (Ylihannu 2011.)

Porojen loislääkkeen, piikillä annettavan Ivermektiinin on todettu olevan tehokas loisia ja viruksia vastaan, mutta ei yhtä tehokas kurmuja ja saulakoita vastaan. Niin sanotun pasta-loislääkkeen teho loisia vastaan ei ole hyvä, mutta suurina annoksina se vaikuttaa kurmuihin ja saulakoihin. Suurien an-

nosten antaminen taas ei ole järkevää, eli pastaa ei suositella ollenkaan. Aikuiset porot selviävät kurmuja ja saulakoiden kanssa, eivätkä ne vaikuta lihan laatuun. Vasoille kyseiset hyönteiset voivat olla kohtalokkaita, joten tarhvasoille voi antaa pasta-loislääkettä, jotta ne eivät kuolisi näihin ulkoloisiin. (Ylihannu 2011.)

3.8.2 Yleisimpiä porojen loisia ja taudinaiheuttajia

Kurmu, oikealta nimeltään Porokiiliäinen (*Oedemagena tarandi*), on porossa elävä ulkoloinen. Kurmu laskee munansa poroon elokuun lopulla. Kurmut kaivautuvat toukkavaiheessa poron nahan alle, selkäpuolelle, josta ne seuraavana kesänä pudottautuvat maahan koteloitumaan. Kurmu on porolla yleinen loinen. Se on herkkä Ivermektiinipohjaisille loislääkkeille, mutta lääkeyksen ajankohdalla on merkitystä. (Kemin nahkatarvike Oy 2010.)

Saulakka eli poron nenäsaivartaja (*Cephomomyia trompe*), on nimensä mukaan poron sieraimissa elävä loinen. Saulakka laskee munansa kevätkesästä alkaen poron sieraimiin, mistä toukat ryömivät kitalaen takaosaan, kurkun ympärille, osan jäädessä sieraimiin. Talvella saulakan toukat tuntuvat jo joulunaikaan aiheuttaen kipeitä pahkuroita ja keväthankien aikaan poro alkaa köhiä ja aivastella, koska saulakat aiheuttavat tulehdusta ja limaneritystä. Saulakat lähtevät kurkusta juhannukseen mennessä. Saulakka on kurmuja haitallisempi loinen ja voi olla erityisesti vasoille kohtalokas. (Kemin nahkatarvike Oy 2010.)

Hirvikärpänen (*Lipoptena cervi*) on hirvieläinten ulkoloinen ja kuuluu täikärpäsiin. Hirvikärpäset, sekä naaraat että koiraat, elävät isännän karvapeitteessä ja käyttävät isäntäeläimen verta ravintonaan. Hirvikärpäsen pureman syvyys on noin millimetrin, ja puremakohdat ovat alttiita myös toissijaisille tartunnoille. Mahdollisten muiden tautien levittämisen lisäksi hirvikärpäsellä on todennäköisesti stressaava vaikutus isäntäeläimeen. Todennäköistä on, että eläin stressaantuu, sillä esimerkiksi hirvissä on havaittu tuhansia hirvikärpäsiä. Poronhoitoalueella hirvikärpästä odottaisi kesäisin lukuisia uusia isäntäeläinehdokkaita. Jos hirvikärpäsellä on suuria vaikutuksia porojen kar-

vapeitteeseen, terveysriskin lisäksi hirvikärpänen saattaa aiheuttaa taloudellisia tappioita. (Kynkäänniemi 2009, 28–29.)

Puutiainen (*Ixodes ricinus*), joka tunnetaan kansankielellä paremmin nimellä punkki, on punkkeihin kuuluva hyönteinen. Se kiinnittyy sopivaan isäntäeläimeen imeäkseen siitä verta ja saattaa pysyä siinä jopa päiväkausia. (Hyönteismaailma 2008.) Suomessa puutiaista tavataan maan eteläisessä puoliskossa aina Oulu-Joensuu -linjalle asti, ja erityisen runsaasti sitä esiintyy Ahvenanmaalla ja saaristossa (Mainio 2008).

Puutiaisista noin 5–50 prosenttia tartuttaa tauteja purressaan ihmistä tai eläintä. Ne levittävät muun muassa borrelioosia, puutiaisaivokuumetta ja harvoin myös jänisruttoa, jotka kaikki ovat vakavia tauteja. Puutiaisaivokuumeen riski on suurin lounaissaaristossa, kun taas borrelioosin voi saada Oulun korkeudella asti. (Hyönteismaailma 2008.) Pohjois-Karjalassa on jo tavattu itärajan takana viihtyvää siperianpuutiaista eli taigapunkkia, joka levittää tappavaa aivokalvontulehdusta (Yle Pohjois-Karjala 2010). Puutiainen levittyy nopeasti kohti pohjoista lämpenevän ilmaston myötä, mutta myös voimakkaasti kasvanut lemmikkikoirien määrä edesauttaa punkin leviämistä. (Hyönteismaailma 2008.)

Eviran mukaan Pohjois-Suomessa tavatun ekinokokki -loisen aiheuttama riski ihmiselle luonnonmarjojen välityksellä on todennäköisesti hyvin pieni. Heisimatoihin kuuluva *Echinococcus granulosus* -loinen on Suomessa hyvin harvinainen ja sitä on todettu lähinnä itärajan tuntumassa olevista poroista ja susista yksittäistapauksina. Tätä luonnossa esiintyvää muotoa kutsutaan hirviekokinokiksi. Loinen leviää tartunnan saaneen lihansyöjäeläimen, kuten koiran ja suden ulosteiden mukana luontoon. Näin se voi saastuttaa esimerkiksi luonnonmarjoja. Loinen voi tarttua myös ihmiseen. (Evira 2011.)

Kantajalleen loinen ei aiheuta oireita. Väli-isännissä, kuten poroissa ja hirvisä ekinokokit voivat aiheuttaa ekinokokkoositaudin, jossa ekinokokit muodostavat väli-isännän maksaan ja keuhkoihin nesteen täyttämiä rakkulamaisia muodostelmia, jotka aiheuttavat paineongelmia. Väli-isäntä saattaa saada tartunnan esimerkiksi marjoista, sienistä tai jäkälästä, joissa on kantajan

ulosteiden mukana tulleita heisimadon munia. *Echinococcus granulosus* -loinen on helposti hoidettavissa. Tärkeimpiä toimenpiteitä Suomessa esiintyneen loisen kiertokulun katkaisemiseksi ovat porojen teurasjätteiden hävittäminen niin, etteivät koirat ja luonnoneläimet pääse niitä syömään sekä poronhoitoalueen koirien lääkitseminen heisimatoihin tehoavalla matolääkkeellä. (Evira 2011.)

Ilmaston lämpenemisen myötä vain trooppisten alueiden ongelmana pidettyä *Setaria tundra* -loista on tavattu jo niinkin pohjoisessa kuin poronhoitoalueella. Vuonna 2003 loinen aiheutti eteläisellä poronhoitoalueella poroissa ja etenkin vassoissa vatsakalvontulehdusepidemiaa. Tämä sukkulamatoihin kuuluva loinen on yksi esimerkki lämpenevästä ilmastosta. Loinen kuuluu Filarioidea-heimoon, joka on maailmanlaajuisesti merkittävä, kymmenien miljoonien ihmisten ja eläinten terveyteen vaikuttava loisryhmä. (Laaksonen 2010, 42.)

Setaria tundra leviää pääasiassa vertaimevien hyönteisten mukana ja on etenkin vassoille kohtalokas. Aikuisilla poroilla oireet sekä infektiot ovat harvinaisempia. Syksyllä 2003 loinen aiheutti taloudellisia tappioita ja lisääntyntä työtaakkaa poroteurastamoilla. Epidemia siirtyi noin 100 kilometriä vuodessa pohjoiseen, niin että vuonna 2005 vain Ylä-Lapin porot olivat vapaita muutoksista. Samoihin aikoihin epidemia kuitenkin laantui sen syntysijoilla. Loisen aikuistumiseen porossa kuluu noin 4 kuukautta ja elinikä on vähintään 14 kuukautta. (Laaksonen 2010, 42.)

Noin 80 prosenttia eloporoista lääkitään vuosittain Ivermektiini -loislääkkeellä. Lääkitys osoittautui tehokkaaksi loisia vastaan, mahdollistaen infektiosta kärsivien vassojen hoidon ja kantajien vähentämisen. Epidemia kuitenkin levisi intensiivisestä loislääkityksestä huolimatta, mikä osoittaa hyttysvektorin tehokkuutta. Tutkimusten mukaan lämpimät kesät suosivat loisen elämänkiertoa ja mahdollisia taudinpurkauksia. Lämpö suosii itse hyttysen elinkiertoa ja vähentää pakkasten aiheuttamaa kuolleisuutta ja kiihdyttää loisen kehittymistä hyttysessä. Lisäksi lämmin sää saa porot tokkaantumaan hyttysrikkaille soille ja kosteikoille, joissa loisen leviämismahdollisuudet ovat ihanteelliset. (Laaksonen 2010, 42.)

Loisen yleistyminen voidaan ennakoida edeltävien kesien lämpötilan perusteella. 14 celsiusastetta ylittävä keskilämpötila on hälyttävä. On ilmeistä, että ilmastonmuutos edistää *Setaria tundra*n ja sen aikaisemmin lähinnä trooppisilla alueilla elävien sukulaisloisten ja niiden aiheuttamien vahingollisten vaikutusten leviämistä pohjolaan. Tällä voi olla arvaamattomia vaikutuksia eläinpopulaatioihin, alueen elintarviketuotantoon ja niistä riippuvaisiin yhteisöihin. (Laaksonen 2010, 42.)

3.9 Muut tekijät

Poroelinkeinon uhkista puhuttaessa useimmiten ensimmäisinä maankäyttömuotoina mainitaan metsätalous sekä nykyään kaivosteollisuus. Myös maataloudella on vaikutuksensa poronhoitoon. Erilaisten ekologisten energiamuotojen kasvaessa tulevaisuudessa esimerkiksi tuuli- ja turvetuotanto saattavat kuitenkin nousta varteenotettavaksi haittatekijäksi poroelinkeinolle. Matkailun myötä kasvava liikenne tuo lisää ongelmia, samoin kuin lämpenevä ilmasto. Näitäkin ajankohtaisempi ja tärkeämpi vaikutin on media ja sen luoma julkisuuskuva poronhoidosta. Valtaväestö luottaa helposti tietämättömyyttään lehtijuttuihin, ja negatiivinen mielikuva poronhoidosta voi vaikuttaa suoraan ja nopeasti poronlihan menekkiin.

3.9.1 Media ja imagotekijät

Lapin mielikuvatekijöinä poro ja poromies ovat korvaamattomia. Myös poromiehille itselleen tämän maineen arvo kasvaa sitä suuremmaksi, mitä enemmän lihaa myydään tai matkailusta tulee lisätienestiä poromiesperheelle. Tästä arvosta ja positiivisista maineesta tulisi pitää kiinni, sillä se saattaa olla hyvinkin ratkaiseva tekijä kuluttajan ostaessa lihaa, ja jos ei vielä ole, se voi sellaiseksi muuttua. Globalisoituvassa maailmassa tieto kantautuu entistä pidemmälle ja kovemmin, joten moitteeton maine on arvo, jota tulee vaalia.

Yksi keskeisimmästä nykypäivän vaikuttajista ja vallankäyttäjistä on media. Kuten muualla maailmassa, niin myös Suomessa median valta on kasvanut voimakkaasti. Media yksinkertaistaa, jakaa ihmisiä ja ammattikuntia hyviin ja

pahoihin, tekee joko sankareita tai konnia vaikuttaen näin mielipiteisiin. Yksittäistapaus usein leimaa koko ammattikunnan ja tietyt ammattikunnat on helppo leimata. Esimerkiksi yksi suden laitton tappo leimaa salakaatajiksi kaikki poromiehet. Taustoja tietämätön lukija uskoo painettuun sanaan. Suomessa on poroelinkeinin toimintaa tuntemattomia paljon enemmän kuin siitä tietäviä. Monet luovat kuvan ja mielipiteen asioista selvittämättä faktoja. Julkisuudessa on luotu kuva poronhoidosta ammattina, jossa sankaruus ja konnuus kulkevat käsi kädessä.

Median luoma julkisuuskuva porotaloudesta on vähintäänkin vääristynyt. Yksittäisten tapausten tuoma julkisuus on kohdistunut koko poronhoitoon ja jopa sen tuotteisiin. Poronhoidon paremmin tuntevat tietävät, miten asian laita todellisuudessa on. Poro on ollut iän kaiken Lapin matkailun vetovoimatekijä ja kestopuosikki, eikä oikeastaan pelkän matkailun, vaan koko Lapin kannalta. Porotaloutta arvostetaan elinkeinona ja kulttuuriympäristönä ja siksi kaikkiin Lapin kehittämissuunnitelmiin ja strategioihin on kirjoitettu oleelliseksi osaksi poroelinkeinin kehittäminen. Matkailun merkityksen kasvaessa porotalouden toimintaedellytyksiin on kiinnitetty entistä enemmän huomiota. (Korva 2009, 10–11.)

Ristiriitoja ja erimielisyyksiä on ollut ja tulee aina olemaan, mutta yleisesti ottaen ratkaisuja on tehty hyvässä yhteisymmärryksessä. Suuri enemmistö lappilaisista ymmärtää, että erilaisten käyttötarpeiden kesken on löydettävä niin sanottu kultainen keskitie.

Koko Lapin kannalta on elintärkeää, että poromiesten ammattikunnasta huolehditaan niin, että jatkuvuus on turvattu. Lapin matkailulle ja täten kaikille lappilaisille poron arvo on suurempi kuin osataan ajatella. Poronhoitotyössä median merkitys nousee korkealle. Median avulla voidaan vaikuttaa ratkaisevasti mielikuviin. Hyvät uutiset kelpaavat ja eksotiikka säväyttää joka kerta. Pohjoisen ihmisistä, salaperäisestä ja eksoottisesta luonnosta sekä ankarista oloista voidaan kehittää helposti sankaritarinoita ja tällä tavoin muokata koko alan ilmapiiriä myönteisemmäksi. Erityisesti alan edustajilla on suuri vastuu oikean ja taustoittavan tiedon antamisessa ja jakamisessa. Myös yksittäiset poromiehet ovat tässä työssä keskeisessä asemassa, sillä heidän kauttaan

tehdään ja tapahtuvat ne jutut, jotka koskettavat suurta yleisöä. (Tuomi-Nikula 2009, 5.)

Poroelinkeinon maineesta tulee pitää hyvää huolta. Poronliha ja -käsityöt, poromatkailu, mielikuvat ja muu poroon liittyvä eivät myy, ellei kuluttajan tieto, luulo tai mielikuva poroelinkeinosta ole positiivinen. Tässä kohdin lehdistöllä on iso merkitys, kuten myös poromiehillä itsellään. Heidän tekemisistään tehdään juttuja. Ne voidaan jaotella hyviin tai huonoihin, imagoa nostaviin ja vähentäviin juttuihin. Yhden poromiehen toimet voivat pilata kaikkien maineen. Negatiivisen maineen välttämiseksi poroelinkeinossa toimivien tulisi mainostaa ja tuoda esiin elinkeinoaan positiivisesta näkökulmasta. Tällöin valtaväestölle tulee nähtäväksi mitä poronhoito elinkeinona on; ovatko poromiehet oikeasti sankareita vai konnia. Samalla ehkä saataisiin nuoria houkutteluksi mukaan. Media on hyvin keskeisessä roolissa, kun halutaan tuoda poroelinkeino valokeilaan tai vielä enemmän, jos halutaan muokata imagoa tai vaikuttaa valtaväestön mielikuviin.

3.9.2 Maatalous

Lapin maataloudella on aina ollut suuria haasteita menestyä pohjoisen sijainnin takia. Maatalous on kuitenkin pitänyt pintansa Lapissa pitkistä talvista ja lyhyistä kesistä huolimatta. Tuotanto-olosuhteet ovat hyvin vaihtelevia maakunnan eri puolilla. Kemi-Tornion alueilla olosuhteet eivät paljon poikkea Suomen eteläisimmistä osista. Pohjoisen muilla seutukunnilla luonnonolosuhteet ovat maatalouden kannalta heikompia ja rajoittavat muun muassa viljelyyn sopivien kasvien valikoimaa. Siksi viljanviljely rajoittuukin pääasiassa lounaiseen ja läntiseen Meri-Lappiin. Lapin muissa osissa pääsääntöinen viljelykasvi on eläinten rehuksi korjattava nurmi. Kasvituotannon rajoitteet ovat vaikuttaneet vahvasti siihen, että Lapin maatilat, etenkin isot nurmitilat, ovat monialaisempia kuin Suomessa keskimäärin. Yleisimpiä muun yritystoiminnan toimialoja ovat koneurakointi sekä porotalous, mutta myös matkailu, hevostalous sekä puun ja elintarvikkeiden jatkojalostus. (MTT 2011.)

Maatalouden rakenne on Lapissa kokenut suuria muutoksia viimeisten vuosikymmenten aikana. Tilojen määrä on vähentynyt, mutta samalla tilakoko on

kasvanut. Sadan lehmän navetta ei ole enää harvinaisuus Lapissakaan. Tuotantosuuntien pääpaino on Pohjois-Suomessa maitotaloudessa ja myös nurmiviljelyssä. Hevos- ja lammastalous ovat Lapissa kasvavia trendejä. Kuten porotaloudessa, myös maataloudessa väestön ikääntyminen vaikuttaa negatiivisesti tilojen toimintaan etenkin Pohjois- ja Itä-Lapissa sekä Torniojokilaaksoissa. Uhkana nähdään myös palvelujen keskittyminen ja maaltamuutto. Suurimpana tuotannon kehittämisen esteenä Lapin maataloilla on lisäpeltojen niukka saatavuus. Positiivista taas on lähiruuan arvostuksen kasvu sekä matkailun ja loma-asumisen tuomat mahdollisuudet maaseudulle. (MTT 2011.)

Poronhoitoalueella maatalous ja porotalous käyttävät samoja alueita. Monet maatilalliset ovat myös metsänomistajia sekä poromiehiä. Nykypäivänä poronhoitaja joutuu viljelemään nurmea porojen talviruuaksi, joten lähentymisen maatalouspuolelle on ilmeistä tältä osin. Maa- ja porotalous ovatkin usein yhteistyössä keskenään, mutta ristiriitoja syntyy silloin tällöin. Suurimpana syynä ristiriidoille on porojen laiduntaminen pelloilla tai pihdoilla aiheuttaen vahinkoa muun muassa viljelyksille ja rehuvarastoille.

Hannukkalan (2011) mukaan se, miten nurmikasvit reagoivat esimerkiksi porojen kaivuun ja tallaamisen aiheuttamaan stressiin on hyvin riippuvainen kasvin iästä ja kehitysasteesta. Tässä suhteessa eri lajit eivät juuri poikkea toisistaan kovinkaan paljon. Ainoastaan kasvin morfologiset ominaisuudet, kuten juuriston koko ja syvyys voivat vaikuttaa. Nurmen perustamisen jälkeiseen talveen mennessä kasvien juuristo ei ole vielä kasvanut voimakkaaksi ja siksi nuoret nurmet ovat arkoja kaivuulle ja tallaamiselle. Lisäksi usein myös perustamiskasvukautena karaistumisen myötä hieman vajaaksi jääneet talvivararavinteet vaikuttavat. (Hannukkala 2011.)

Yleisin nurmiheinämme timotei on matalajuurisena hyvin herkkä ensimmäisen talven kaivuaurioille eli juuret yksinkertaisesti katkeavat. Kovilla pakkasilla kaivuusta ohentunut lumipeite ei enää suojaa kasvia, jolloin syntyy myös pakkasvaurioita. Vanhat kasvustot ovat lajista riippumatta kestävämpiä kaivuulle, koska juuristo on kehittynyt tarpeeksi. Luonnonheinillä, kuten nurmilauhalla ja niittynurmikalla vanhojen kasvustojen mätästyminen myös suojaa

kaivuulta ja sen haittavaikutuksilta. Viljeltyjen nurmiheinien satoisuutta on tietoisesti jalostettu, mutta jalostus ei ole tuonut mitään muutosta nuorten nurmien stressin kestävyyyteen huonompaan tai parempaan suuntaan. Suomessa viljelyyn vakiintuneet nurmikasvilajit ovat alkuaan olleet myös luonnonheiniä, joita esiintyy luonnossa yhä edelleen. Ne ovat valikoituneet viljelyyn useimmiten luontaisen satoisuutensa ja rehun laatuun vaikuttavan kasvutavan perusteella, sillä karjan rehunsaanti on ollut etusijalla. Kaikilla nurmikasveilla nurmen ikääntyminen vähentää kasvua, siksi nurmet on aika ajoin uusittava taloudellisessa ja tuottavassa rehuntuotannossa. (Hannukkala 2011.)

Maataloudella on suhteellisen pysyviä alueita ja elinkeinon vaatimat peltopinta-alat pysyvät useimmiten vakiona. Uusia peltoja raivataan nykyisin vähän ja vanhatkin hidastavat poroelinkeinoa vain vähän. Maatalouden aiheuttamat suorat haitat poronhoidolle ovat minimaalisia, sillä porot voivat käyttää peltoja laitumikseen. Tämä vain aiheuttaa ristiriitaa näiden kahden elinkeinon välille, sillä enemmänkin poro haittaa maataloutta kaivaessaan pelloilla, mutta pääasiassa kummatkin elävät sovussa ja hyödyntävät toinen toisiaan.

3.9.3 Ilmastonmuutos

Ilmasto lämpenee. Lämpenemisen vaikutukset Lapissa voivat olla todella suuret. On ennustettu, että tulevaisuudessa Lapissa on Etelä-Suomen ilmasto. Tulevaisuutta on vaikeaa ennustaa varmasti, jolloin kaikki ennustukset ovatkin oikeastaan arvailuja ja todennäköisyyteen perustuvia päätelmiä. Kaikki voi kuitenkin mennä toisin tai mennä juuri kuten ennustettiin.

Ilmastonmuutosta koskevat arviot ennustavat hyvin yksipuolisesti sen, että pohjoisessa talvet muuttuvat leudommaksi ja luminen aika lyhenee sekä syksystä että kevästä huolimatta siitä, että keskitalvella sataa siltikin runsaasti. Porotaloudelle tämä merkitsee suurempaa riskiä kaivuun estävän jääkerroksen muodostumisesta alkutalvella sekä hankaluuksia keskitalven paksun lumipeitteen kanssa. Varhainen kevääntulo saattaa helpottaa tilannetta. Syksyllä jäätyvä jäkälä, vahva lumipeite sekä mahdollinen pitkä kevät näkyvät tutkimusten mukaan heti vasaprosenteissa. (Helle 2009, 17–19.)

Jo useampana kesänä on voinut lukea lehdistä, kuinka tunturimittarit söivät koko tunturikoivikon lehdettömäksi. Tunturimittarin massaesiintymä oli Utsjoella kesällä 2008, mutta sittemmin esiintymät ovat hieman kutistuneet. Nähtäväksi tosin jää, elpyvätkö useina peräkkäisinä vuosina paljaaksi syödyt koivikot ja kuinka pysyväksi ja laajaksi mittarin esiintyminen ja tuhot jäävät. Yksi uusi riski poronhoidolle on ilmastonmuutoksen jo mukanaan tuoma hallamittari, joka on levinnyt Norjan rannikon kautta Suomen tunturikoivikoihin. Molemmat mittarit syövät lehtiä, mutta poikkeavat jonkin verran toisistaan. Toisin kuin tunturimittarin toukat, hallamittarit eivät käytä variksenmarjan lehtiä ravintonaan. Tällainen tuholainen hävittää porojen kesäravintoa ja porot välttävät aluetta, jossa on mittareita. Tutkimuksissa on paljastunut, että porot välttelivät tällaista aluetta myös talvella. (Helle 2009, 17–19.)

Ilmastonmuutos ja ilmaston lämpeneminen tuovat varmasti mukanaan myös monia muita ongelmia, joista ajankohtaisimpia ovat uusien tautien ja hirvikärpäsien leviäminen poronhoitoalueelle. Nyt hirvikärpästä on jo tavattu eteläisimmissä paliskunnissa ja suotuisissa oloissa kärpäsien on todettu selviävän talven yli Utsjoen korkeudellakin. Toinen mahdollisesti pohjoiseenkin pidemmällä aikavälillä leviävä haitta on punkki ja sen aiheuttamat ongelmat poroissa. Lämpenevä ilmasto jo sinällään saattaa olla arktisiin oloihin tottuneelle porolle stressitekijä, mikä yhdessä vanhojen ja mahdollisten uusien tautien, sairauksien, hyönteisten ja loisten kanssa voi olla kohtalokas yhdistelmä.

3.9.4 Turvetuotanto

Suomi on maailman suopitoisimpia maita. Suoalueiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin yhdeksän miljoonaa hehtaaria eli lähes kolmasosa maan pinta-alasta. Kaikista soista luonnontilassa on noin kolmannes. Suoalasta on lakisääteisesti suojeltu noin 12 prosenttia. Metsätalouden käyttöön soista on ojitettu noin 60 prosenttia, viljelysmaaksi noin 7 prosenttia ja turvetuotantoon on varattu vain noin yksi prosentti. Käytössä olevina tuotantoalueina on runsas 0,5 prosenttia koko Suomen suoalasta. Oulun ja Lapin läänien osuus Suomen turvetuotannosta on yli 40 prosenttia. (Turveruukki 2010a.)

Turve voidaan määritellä hitaasti uusiutuvaksi biomassapolttoaineeksi. Tuotantotavan perusteella turvetta nimitetään joko jyrsturpeeksi tai palaturpeeksi sekä käyttötavan mukaan muun muassa energiaturpeeksi, kasvuturpeeksi tai kuiviketurpeeksi. Turpeen ominaisuudet vaihtelevat käyttö- ja tuotantotavan mukaan. Turvetta tuotetaan vain kesäisin ja turvesuon käyttöikä on noin 20–30 vuotta. (Turveruukki 2010b.)

Jotta suo olisi turvetuotantoon sopiva, suossa on oltava riittävä määrä sopivanlaatuista turvetta ja sen on sijaittava sopivalla etäisyydellä mahdollisesta turpeen käyttökohteesta. Ennen kuin turvesuo katsotaan tuotantoon sopivaksi, on tutkittava, ettei sen käyttöönottoon ole esteitä. Tällaisia esteitä ovat muun muassa alueella esiintyvät uhanalaiset eläimet ja kasvit, läheinen asutus ja pohjavesialue. (Turveruukki 2010c.) Vaikka suo otettaisiinkin turvetuotannon käyttöön, ei se tarkoita, ettei sillä olisi ympäristövaikutuksia. Turpeen tuotanto vaikuttaa monella tapaa ympäristöönsä, suoluontoon, ilmastoon, muihin maankäyttömuotoihin, maisemaan sekä pinta- ja pohjavesiin. Turvetuotanto vaikuttaa myös kalatalouteen sekä aiheuttaa melu- ja pölyvaikutuksia. Lisäksi tuotantoon liittyy ympäristöriskejä, kuten paloturvallisuus- ja maaperäriskejä. (Ympäristö 2010.)

Kun turvetuotanto on ohi, alueita voidaan jälkeinpäin käyttää monella eri tavalla. Yleisimpiä jälkikäyttömuotoja ovat perinteinen maatalous, alueen metsittäminen, energiakasvien viljely, alueen vesittäminen lintujärveksi sekä uudelleen soistaminen. Jälkikäyttömuotojen suunnittelu ja toteutus on pitkä prosessi ja voi viedä useita vuosia, joten suopohjan tuleva käyttömuoto tulisi olla selvillä jo paljon ennen tuotannon loppumista. (Ympäristö 2010.) Porotaloudelle jälkikäyttö on ongelmista suurin, mikäli alue menee vaikka maatalouden käyttöön, jolloin laidunnusmahdollisuus estyy. Tällöin laidunalue menetys jää pysyväksi. (Anttonen 2011.)

Suot ovat yksi merkittävimmistä luontotyypeistä poronhoidon näkökulmasta katsottuna. Suot ovat useimmiten keskeisimpiä kesälaitumia ja vasoma-alueita. Soilla on poroille runsaasti ravintoa varhaisesta keväästä syksyyn asti ja avoimina, tuulisina alueina ne ovat hyviä räkkäsuojia. Turvetuotantosuoille tyypillisiä ovat syvät, jyrkkäreunaiset ojat, joiden avulla suo saadaan

kuivatettua. Ojat ovat usein hyvin syviä, jopa pari metriä, jolloin aikuisenkaan poron jalat eivät yllä pohjaan ja suoperäinen pohjavesi on yleensä keski-kesälläkin kylmää, mikä saattaa kangistaa poron nopeasti. Toisinaan ojat lävistävät porojen kulkureittejä, jolloin porot saattavat pudota ojiin. Syvästä, jyrkkäreunaisista ojista aikuisen poron on vaikea päästä pois vasasta puhumattakaan. (Anttonen 2011, 17.) Turvetuotantoalueita ei yleensä aidata vahinkojen ehkäisemiseksi, mutta tuotannon lisääntymisen myötä tätä olisi syytä harkita. Poronhoitoalueella onkin käynnissä useita turvetuotantohankkeita.

Turvetuotantoa tapahtuu enemmän poronhoitoalueen eteläosissa kuin pohjoisessa, mutta samoja maantieteellisiä alueita sekin käyttää kuin poronhoito. Näin ollen se osaltaan kaventaa porojen elinalueita. Sodankylässä on toiminnassa kaksi turvesuota, Puolakkavaarassa sijaitseva 100 hehtaarin suuruinen Paarnitsa-aapa, joka on ollut toiminnassa vuodesta 1993 sekä 133 hehtaarin Lismanaapa, joka aloitti toimintansa vuonna 2002. Lisäksi tuotannossa on 35 hehtaarin suuruinen Pitkäjänkä ja Lismanaavalle suunnitellaan uusia tuotantoalueita lähivuosina. Turvetta nostaa Turveruukki Oy ja se vieään ainakin osittain paikalliselle Juurakkotuli Oy:n lämpölaitokselle poltettavaksi. (Perälä 2011.)

3.9.5 Tuulivoima

Tuulivoima on tuulen eli ilman virtauksen liike-energian muuntamista sähköksi tuuliturbiinien avulla. Tuulivoima on uusiutuvaa energiaa sekä erittäin ympäristöystävällistä. Suurimmassa osassa nykyaikaisia tuulivoimaloita pyörivien siipien tai lapojen liike-energia muutetaan sähköksi muuntajan avulla. Menetelmä on sama kuin muinaisissa tuuli- tai vesimyllyissä, joissa tuulen tai veden liike-energia käytettiin esimerkiksi jyvien jauhamiseen. Tuulivoimala eli yksi nykyaikainen tuulimylly tarvitsee käynnistyäkseen vähintään kolme metriä sekunnissa tuulennopeuden. Voimalamallista riippuen voimala saavuttaa nimellistehonsa tuulen ollessa 13–14 metriä sekunnissa. Tästä eteenpäin voimala tuottaa vakiotehoa. Parhaita ja käytetyimpiä paikkoja tuulivoimaloille ovat merten rannikot, merialueet ja mereen rajoittuvat pellot, mutta varteenotettavia kohteita ovat myös esimerkiksi tunturit ja muut suuret mäet, joissa tuulen keskinopeus on 5,5–7,5 metriä sekunnissa. Tuulivoimalan yleisin käyt-

töikä on noin 20–30 vuotta, jonka jälkeen se peruskorjataan. (Tuulivoimayhdistys 2010a.)

Tuulivoima tarvitsee maa- tai meripinta-alaa noin 0,1 neliökilometriä megawattia kohden. Laitosten eli niin sanottujen tuulimyllyjen väliin jäävä tila kattaa noin 98 prosenttia koko tuulipuiston pinta-alasta ja on useimmiten käytävissä muihin tarkoituksiin. Loput kaksi prosenttia vievät voimalat perustuksineen, yhdystiet, kaapeliojat sekä muuntamo- ja huoltorakennukset. (Tuulivoimayhdistys 2010b.) Tuulivoimala koostuu tornista, joka asennetaan perustusten päälle, kolmilapaisesta roottorista ja konehuoneesta. Yhden tuulivoimalan korkeus on noin 100–120 metriä, mutta maksimikorkeus lavan ollessa pystyssä voi olla jopa 180 metriä. Yleensä tuulivoimalan perustana käytettävän betonilaatan halkaisija on noin 20 metriä, korkeus ulkokehällä noin yhden metrin ja sisäkehällä noin kaksi metriä. Betonilaatta asennetaan maan sisään ja peitetään maa-aineksella. Yhden tuulivoimalan rakentamisalaksi tarvitaan noin 60 kertaa 80 metriä kokoinen hiekkakenttä, jolta raivataan kasvillisuus, jolloin se poistuu esimerkiksi poroelinkeinon käytöstä. (Metsähallitus Laatu-maa–Fortum 2011.)

Sisämaassa tuulen nopeudet pysyvät yleensä suhteellisen alhaisena ympäri vuoden, kun taas merialueilla ja etenkin tuntureilla tuulen nopeuden vuodenaikavaihtelu on varsin suurta. Tyypillisesti suurimmat keskinopeudet syntyvät talvella, jolloin sähkönkulutuskin on suurimmillaan. Esimerkiksi tuntureilla, mihin tuulivoimalat lähinnä sijoitetaan, tuulen nopeus voi joulu-tammikuussa nousta jopa yli 12 metriin sekunnissa, kun se kesäaikaan on vain puolet tästä. (Tuulivoimayhdistys 2010b.)

Vuoden 2010 lopussa Suomessa oli 130 tuulivoimalaa, joiden yhteenlaskettu teho on 197 megawattia. (Tuulivoimayhdistys 2010c.) Uusia tuulivoimahankkeita taas oli julkaistu tammikuun 2011 loppuun mennessä noin 6 000 megawatin edestä. Näistä puolet on merialueille suunniteltuja hankkeita. (Tuulivoimayhdistys 2010d.) Hankkeista kaksi sijoittuu Sodankylän kunnan alueelle tai sen läheisyyteen.

Metsähallitus yhdessä Fortumin kanssa aloittaa tuulivoimalahankkeen kehittämisen Kuolavaara-Keulakkopään alueelle, joka sijaitsee Kittilän ja Sodankylän kuntien alueella. Tunturi-Lapin maakuntakaavaluonnoksessa sekä Pohjois-Lapin maakuntakaavassa alue on merkitty tuulivoima-alueeksi. Kuolavaara-Keulakkopäähän voi alustavan arvion mukaan rakentaa noin 18 kappaletta 2–3 megawatin tuulivoimalaitoksia, jotka tuottaisivat noin 100–120 gigawattituntia sähköä vuodessa. Tuotanto vastaisi 40 prosenttia Sodankylän ja Kittilän kuntien yhteenlasketusta sähkön kulutuksesta. Mikäli hanke osoittautuu jatkoselvityksissä toteutuskelpoiseksi ja tarvittavat luvat myönnetään, voisi tuulivoimatuotanto alkaa Kuolavaara-Keulakkopäessä arviolta vuonna 2013. (Metsähallitus Laatumaa–Fortum 2009.)

Toinen Sodankylän alueelle suunniteltu tuulivoimala on samoin Metsähallituksen ja Fortumin kehittämä. Organisaatiot selvittävät tuulivoiman rakentamismahdollisuuksia Sodankylän Joukhaisselän-Kulvakkoselän alueelle, joka sijaitsee 15 kilometriä lounaaseen kunnan keskustasta, Vaalajärven kylästä reilu neljä kilometriä etelään. Alueelle on alustavasti suunniteltu sijoitettavan 20–30 kappaletta 2–3 megawatin tuulivoimalaa, joiden vuotuinen tuotanto vastaisi noin 7000 sähkölämmitteisen omakotitalon sähkönkulutusta. Puisto on määrä ottaa käyttöön vuonna 2014. (Metsähallitus Laatumaa 2010.)

Tuulivoimalahankkeiden merkittävimmät vaikutukset kohdistuvat ennen kaikkea maisemaan. Ihmistoiminnan tulo erämaiseen ja luonnontilaiseen Lappiin niinkin näkyvästi, kuin tuulivoimalan muodossa vaikuttaa välillisesti ainakin matkailutoimintaan. Poroelinkeinoon tuulipuisto vaikuttaisi ainakin laidunalueiden osalta. Tuulipuiston vaikutukset esimerkiksi linnustolle ja riistaeläimille arvioidaan vähäisiksi. (Metsähallitus Laatumaa–wpa Finland Oy 2010.)

Kuolavaara-Keulakkopään tuulipuistohanke sijoittuu Kuivasalmen ja Sattasniemen paliskuntien väliselle raja-alueelle. Hankkeen vaikutukset poroelinkeinoon voivat ilmetä muun muassa eriasteisina laidunvaikutuksina eli suorina ja epäsuorina laidunmenetyksinä, poronhoidon vaikeutumisenä tai poronhoidon rakenteiden kuten aitojen ja kämppien käytettävyyden muutoksina, porojen laidunkäytöksen muutoksina, erilaisina vahinkoina, esimerkiksi liikenneonnettomuuksina ja voimaloista tippuva jäänä sekä näistä edellä maini-

tuista asioista johtuvina muina vaikutuksina. Tuulipuiston toteutuminen aiheuttaisi paliskuntien laidunalueiden menetyksiä. Erilaisista laiduntyypeistä tuulipuiston alueelle jäisi eniten luppolaitumia. Tuulipuistoalueelle paliskuntien väliseen raja-aitaan tehtävät veräjät lisäävät poronhoitajien työtä ja siten poronhoidon kustannuksia. (Metsähallitus Laatumaa–Fortum 2011.)

Tuulipuiston rakentamisaikaisen häiriön aiheuttama tuulipuistoalueen välttäminen ei oletettavasti ole pysyvää ja todennäköisesti porot tottuvat ajan kuluessa käyttämään aluetta tuulivoimaloista huolimatta. Tuulipuistoalueella mahdollisesti lisääntyvä liikenne voi aiheuttaa häiriötä porojen laidunnukselle lähialueilla. Kesällä nykyistä avoimemmista vaarojen lakialueista voi muodostua räkkäsuojapaikka etenkin hirvasporoille, jolloin hirvaat eivät välttämättä siirry muiden porojen kanssa kesälaidunalueille. (Metsähallitus Laatumaa–Fortum 2011.) Tuulivoiman pitkäaikaisia vaikutuksia poroelinkeinolle ei tunneta.

Kuolavaara-Keulakkopään tuulipuistohankkeen sähkönsiirtoon tarvittava voimajohto lisää osaltaan paliskuntien laidunalueiden muutoksia ja niiden pirstoutumista. Uusilla voimajohtoalueilla porot voivat laiduntaa edelleen, mutta hakatuilla alueilla laidunolosuhteet ja sen myötä ravintokasvit muuttuvat, esimerkiksi loppupuut poistetaan. Suurin osa sähkönsiirtoreittien laidunvaikutuksista sijoittuisi Sattasniemen alueelle, lukuun ottamatta vaihtoehtoa kolme, joka sijoittuu kokonaan Kuivasalmen puolelle. Kuivasalmen paliskunnan alueella tuulipuiston rakenteet vievät noin 24 hehtaaria laidunalueita ja sähkönsiirtovaihtoehdot vaihtoehdosta riippuen 12–19 hehtaaria. Sattasniemen paliskunnan alueella tuulipuiston rakenteet vievät noin 15 hehtaaria laidunalueita ja sähkönsiirtovaihtoehdot vaihtoehdosta riippuen 0–47 hehtaaria. (Metsähallitus Laatumaa–Fortum 2011.)

3.9.6 Vesirakentaminen, esimerkkinä tekoaltaat

Lokan ja Porttipahdan tekojärvet sijaitsevat Sodankylän kunnan alueella. Niiden pinta-ala on yhteensä noin 600 neliökilometriä. Lokan altaan alle jäi noin 417 neliökilometriä Sompion alueesta. Alueen kylistä veden alle jäivät kokonaan Korvasen ja Rieston kylät, osittain Mutenian ja Lokan kylät sekä useita

yksittäisiä taloja. Tekojärvien alta joutui muuttamaan pois yhteensä noin 600 asukasta, joista suurin osa muutti Sodankylän kunnan alueelle, Vuotsoon ja kirkonkylälle. (Opetushallitus–Sodankylän kunta 2011.)

Sodan jälkeen Lappi nähtiin suurien mahdollisuuksien maana. Ihmiset palasivat poltettuihin kyliin ja kaupunkeihin ja Lappi jälleenrakennettiin hyvin nopeasti. Jotta sotakorvaukset silloiseen Neuvostoliittoon saataisiin maksettua, alkoi laajamittainen metsätalous. Lääniin muutti enemmän uusia ihmisiä kuin siellä oli ennen asunut. Samanaikaisesti hakkuiden kanssa luotiin puunjalostus sekä kaivostoiminta ja voimalaitosten rakentaminen alkoi. Kaikki perustui rikkaisiin luonnonvaroihin ja niiden vertaansa vailla olevaan hyväksikäyttöön. (Mustonen–Mustonen, 30.)

Suomi tarvitsi paljon sähköä ja monet näkivät vapaat kosket vain hyödyntämättömänä energiavyörynä. Yksityiset yhtiöt ja valtio kilpailivat kovasti koskista. Pääministeri Urho Kekkonen näki ainoana mahdollisena vaihtoehtona valtiojohtoisen yhtiön, joka huolehtisi kaikesta Kemijoen rakentamisesta. Kemijoki Oy perustettiin 1954 ja valtion omistuksessa olleet koskien osuudet siirrettiin Kemijoki Oy:n nimen alle. (Mustonen–Mustonen, 30–31.)

Isohaaran padon rakentamisen alusta alkaen oli meneillään Lokan ja Porttipahdan tekojärvien suunnitteluprosessi. Vesivoimalle tarvittiin vesivarastoja varmistamaan tasainen sähköntuotanto Kemijoen vedenkorkeuden vuodenaikaisista muutoksista huolimatta. (Mustonen–Mustonen, 30.) Lokan tekoaltaan rakennustyöt käynnistyivät 1960-luvun puolivälissä (Opetushallitus–Sodankylän kunta 2011). Pato rakennettiin vuonna 1967 (Mustonen–Mustonen, 31) ja veden nosto aloitettiin saman vuoden syksyllä. Porttipahdan allas rakennettiin vuonna 1970. (Opetushallitus–Sodankylän kunta 2011.) 1970-luvulla ihmisillä oli hyvin ristiriitaisia ajatuksia ja tuntemuksia Lokasta ja Porttipahdasta. Joidenkin mielestä altaat olivat kaikesta pahasta puheesta huolimatta koko alueen pelastus. Yksi asia on kuitenkin selvä: tekoaltaat ovat muuttaneet alueen ihmisten elämää. Jotkut ovat tyytyväisiä ja toiset katkeria. Ulkopuolisten voi olla vaikeaa ymmärtää, miksi joku kaipaa pientä, eristynyttä kylää, vaikka hänellä näyttäisi olevan hyvä elämä vilkkaassa yhteisössä, uusi talo ja pysyvä työpaikka. (Mustonen–Mustonen, 36.)

Poronhoito oli allasalueilla maatalouden rinnalla tärkein elinkeino. Poronhoidon verotettava tuotto on ollut suurempi, kuin alueen pellon verotettava tuotto. Altaiden alle jäänyt alue on jakaantunut Lapin, Kemin-Sompion, Oranien ja Sattasniemen paliskuntien kesken. Noin neljä viidesosaa alasta on Lapin paliskunnan aluetta. (Järvikoski 1973, 61–62.) Paikalliselle poroelinkeinolle veden nostaminen laajoille porolaidunalueille on ollut huomattava menetys. Maan peittämisen lisäksi vesiensäännöstely haittaa ja vahingoittaa porotaloutta myös katkomalla liikenneyhteyksiä ja luontaisia kulkureittejä. Myös säännösteltyjen vesistöjen veden korkeuden vaihtelut vaikeuttavat luonnon käyttöä. Lisäksi on jouduttu rakentamaan uusia poronhoidon vaatimia rakennuksia ja aitauksia.

Aiheutetut vahingot ja menetykset on korvattu kertamaksuna. Kertakorvaukset ovat aikanaan tuoneet rahaa, mutta eivät voi korvata jatkuvaa elinkeinon menetystä tai sen tuoton heikkenemistä. Kokemukset vesiensäännöstelystä ovat yleensä kielteisiä poronhoidossa. Sähkö ja sen mukanaan tuomat mukavuudet kuitenkin ovat yleisiä myös poromiesperheissä ja jos sähkön saannin ehdoksi asetetaan vesistönsäännöstely, joudutaan asioita katsomaan eri näkökulmasta. (Huttu-Hiltunen–Nieminen–Valmari–Westerling 1993, 184.) Uusien teko- ja monitoimialtaiden rakennus ei ole poissuljettu vaihtoehto, mutta uudet altaat eivät välttämättä vaikuttaisi Sodankylän poronhoitoon.

3.10 Yhteenveto poronhoitoa haittaavista tekijöistä

Tässä luvussa mainitut haittatekijät ovat poronhoidolle joko enemmän tai vähemmän hidaste ja jotkut jopa suoranaisia uhkia. Suurin osa haitoista on sellaisia, joihin valtiolta ja ihminen yleensä pystyvät vaikuttamaan. Ilmastonmuutos on asia, jolle yksityinen henkilö ei voi oikeastaan mitään. Tutkimuksemme mukaan poroelinkeinolle suurimpia uhkia ovat tämänhetkinen petotilanne, kannattavuuden ongelmat ja poromiesten ikääntyminen. Myöskään median vaikutusvaltaa ei sovi vähätellä missään tapauksessa. Suoraan poroihin kohdistuvana uhkana näemme ilmastonmuutoksen mukanaan tuomat uudet taudit ja loiset. Toisaalta poronhoito aiheuttaa myös itse itselleen hait-

taa suurilla poromäärillä, mutta vähemmällä määrällä taas kannattavuus olisi lopullisesti miinuksella.

Maa- ja metsätalous, kaivosteollisuus, turve- ja tuulituotanto sekä matkailu ovat kaikki maakuntatasolla porotalouden kanssa kilpailevia maankäyttömuotoja ja aiheuttavat enemmän tai vähemmän haittaa poroelinkeinolle. Kaikki pienentävät porojen laidunalueita, toiset vakiomäärillä, toiset jatkuvasti kasvavilla pinta-alamäärillä. Kaikilla on lisäksi sekä suorat että välilliset haitat poronhoitoon, mutta monissa tapauksissa myös toisinpäin. Pääasiassa porotalous on ollut kuitenkin se väistynyt osapuoli, sillä muiden toimijoiden taloudellinen merkitys on nähty yleensä suurempana kuin poronhoidon. Usein unohdetaan ottaa huomioon poronhoidon aineettomat arvot, joilla on todella suuri merkitys yhteiskunnassamme.

4 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa tarkastelemme haastattelujen ja kyselyjen tuloksia. Haastattelukysymykset ja katugalluplomakkeet löytyvät liitteistä. Ensin olemme purkaneet haastattelujen ja kyselyn tulokset, jonka jälkeen olemme analysoineet niitä. Teimme tulosten ja omien pohdintojen pohjalta SWOT- eli nelikenttä-analyysin poronhoidon vahvuuksista, heikkouksista, mahdollisuuksista ja uhkista, joka löytyy luvusta 5.

4.1 Haastattelujen tulokset

4.1.1 Kunnan viranhaltijat

Haastattelimme Sodankylän kunnanjohtajaa, yritysasiamiestä sekä maaseutupääällikköä (liite 1). Vastauksista kävi ilmi, että poroelinkeinolla on olennainen merkitys kunnassa. Poronhoidolla ei ole kovin suurta vaikutusta kuntatalouteen, mutta yksityistalouksille sillä on merkitystä. Sodankylä on suurimpia porotalouskuntia poronhoitoalueella ja poronhoito on kulttuurihistoriallisesti merkittävä, ikaikainen elinkeino ja siksi tärkeä. Sillä on vaikutusta ihmisten viihtyvyyteen sekä sivukylien asutukseen ja monet perheet elävät siitä. Poronhoidolla on olennainen merkitys myös matkailulle ja kunnan imagolle.

Vastaajien mielestä poronhoito ei suoraan vaikuta kunnan talouteen, mutta välillisesti sillä on vaikutusta. Sivuelinkeinona poronhoito on merkittävä. Poroelinkeinoon harjoittajilla on paljon ostovoimaa, he esimerkiksi ostavat paljon koneita, rehuja, aitatarvikkeita, polttoaineita ynnä muuta vastaavaa. Juuri ostovoimalla on olennainen merkitys kunnalle. Matkailu hyödyntää poroja ja tuo lisää elinkeinoja ja tuloja kuntaan. Poronhoidolla on suuri merkitys syrjäkylille. Poronhoito on kaikkein tärkein syrjäkylien asuttuna pitämä mahdollistaen niissä asumisen. Näin ollen poronhoidolla on suurempi merkitys kuin esimerkiksi verotuloista voisi päätellä, eli sillä on tärkeitä rahassa mittaamattomia arvoja. Se myös pitää kunnan asukasmäärää suurempana.

Vaikka poronhoidossa ei ole paljon vakituisia työpaikkoja, se työllistää useita asukkaita jonkin verran ympäri vuoden. Poronhoito on vetovoimatekijä mat-

kailulle ja poronhoidolla on kasvava merkitys matkailun kannalta. Muun muassa imagolle ja markkinoinnille poronhoito on olennainen osa. Lihanjalostukselle ja käsityöalalle poronhoidolla on myös paljon merkitystä. Käsityöläisille poro on tärkeä, koska se hyödynnetään niin hyvin. Lihan suoramyynti on merkittävää ja se on kasvussa, jolloin lihanjalostusta olisikin harjoitettava. Muihin alueella toimiviin elinkeinoihin poronhoito ei suoraan vaikuta, mutta elinkeinojen toiminta olisi sovitettava yhteen, jotta ne kaikki pystyisivät toimimaan yhdessä. Jos poromiesten ostovoima vähenisi, se vaikuttaisi palveluihin.

Poroja tulee aina olemaan kunnassa ja poroelinkeino tulee siellä säilymään. Poronhoito on viimeinen elinkeino, joka alueelta loppuu. Poronhoidon uhkiksi mainittiin jatkajien puute. Nuoria poromiehiä pitäisi saada mukaan, jotta jatkuvuus saataisiin turvattu. Esimerkiksi heikko kannattavuus on yksi tekijä, miksi nuoret eivät halua alkaa harjoittaa elinkeinoa. Jos pitkällä aikavälillä poronhoitoon ei tule mukaan nuoria ja nykyiset poronhoitajat jäävät eläkkeelle tai lopettavat, saattaa poronhoito vähentyä huomattavasti. Kannattavuus, ylilaidunnus ja suuret poromäärät sekä pedot nähtiin myös uhkina. Muut maankäyttömuodot hidastavat poronhoitoa, mutta eivät vielä uhkaa koko elinkeinoa. Poronhoidon uhat Sodankylässä ovat pääasiassa samat, kuin muualla poronhoitoalueella. Pääasiassa kaivosten myötä vilkastuva liikenne koettiin haitaksi poroille. Tekojärvet tulivat esille tutkimuksessa, koska ne ovat jo aiemmin pienentäneet poronhoidon alueita.

Kysyttäessä poronhoidon loppumisen vaikutusta kunnan talouteen vastaajien mielipiteet erosivat toisistaan. Yhden mielestä loppuminen ei vaikuttaisi, toisen mielestä vaikuttaisi jonkin verran, mutta ei kunnan taloutta romahduttavasti. Kolmannen mielestä loppuminen vaikuttaisi aluetalouden kannattavuuteen ja se yksipuolistaisi elinkeinorakennetta. Poronhoidon loppumisen myötä syrjäkylät hiljenesivät ja asutus keskittyisi kuntakeskukseen. Poronhoidon loppuminen lisäisi työttömyyttä, mutta toisen näkökulman mukaan tulisi vain muutama työtön lisää eli vaikutusta ei nähty dramaattisena.

Poronhoidon loppuminen kunnassa vaikuttaisi negatiivisesti matkailuun, koska poro on tärkeä osa sitä. Lihanjalostus ja käsityöt loppuisivat. Palveluiden

kysyntä vähenisi. Muihin elinkeinoihin loppumisella ei olisi suurempaa vaikutusta. Poronhoidon loppumisella olisi vaikutusta kunnan imagoon, sillä houkuttavuus vähenisi. Poro on osa imagoa ja sen asema on turvattava. On katastrofaalista, jos porolle ei ole tilaa pohjoisen luonnossa. Pedot aiheuttavat kohtuuttomia kustannuksia ja ne pitäisi saada kuriin, eli elinkeino pitäisi turvata petojen osalta. Poronhoidon loppuminen olisi ilman muuta huono asia.

Seuraavassa kunnan viranhaltijoiden näkemyksiä siitä, mitä pitäisi tehdä, ettei poronhoito loppuisi.

- *"Pitäisi miettiä, onko tosi, että on ylilukua poromäärässä. Laitumet eivät kestä."*
- *"Poro on harvinainen tuote, lihan arvoa pitäisi korottaa. Tukia pitäisi kohottaa, että yli 80 poron määrä houkuttelisi enemmän, toiminta tulisi ammattimaiseksi ja harrastelijoiden määrää pitäisi vähentää."*
- *"Poronlihan jalostusta ja matkailua on lisättävä, jotta saadaan enemmän tuloja ja siten kannattavuutta. Poronhoito on harrastus suurimmalle osalle Sodankylän poromiehistä, toimintaa pitäisi saada yrittäjämäisemmäksi."*
- *"Kannattavuudesta pitää huolehtia, sillä muukin elintarviketuotanto on tuettu jolloin porotalouttakin pitäisi tukea paremmin. Kannattavuus on ratkaiseva, joten pitäisi saada tasavertainen tukipolitiikka (esimerkiksi naudat ja poron suhteen)."*
- *"Maankäytössä on turvattava porotalouden vaatimukset ja tarpeet."*
- *"Petotilanteeseen on saatava tasapaino."*

Valtiovallan olisi hyvä tukea poromiehiä jotenkin, jos poronhoito loppuisi. Myös itse elinkeinoa pitäisi tukea, jotta se pysyisi pystyssä. Nuorten yrittäjien investointituki on tärkeä. Muita ehdotuksia tukemiseen olivat koulutus ja esimerkiksi uusien porotilojen kaavoitukset.

Tällä hetkellä kaivokset ovat vielä pieniä, joten ne eivät haittaa poronhoitoa kovinkaan paljoa. Kaivokset eivät ole kohtalon kysymys poroelinkeinolle. Päinvastoin, niistä voi saada lisätuloa, joka tukee poronhoitoa. Kaivoksia suurempi vahinko voi olla niiden aiheuttama liikenteen kasvu. Mutta jos kaivoksia tulee lisää, niiden merkitys tulee kasvamaan.

4.1.2 Poroisännät

Haastattelimme Sodankylän merkkipiirin kaikkien neljän paliskunnan poroisännät. He kaikki ovat miehiä, iältään 30–50 vuotta.

Kysyttäessä haastattelussa (liite 2) paliskuntien tilanteista kolmen paliskunnan tilanteen sanottiin olevan kohtuullisen hyvä tai vakaa. Yhdessä paliskunnassa talvitarhaus on lisääntynyt, koska kevätruokamaat ovat loppuneet kuu-sikoiden hakkuiden vuoksi. Yhdessä paliskunnassa jatkajatilanne on heikko, mutta monia jatkajia ei edes tarvita. Kaksi, kolme miestäkin pyörittää paliskuntaa. Toisessa paliskunnassa väki on enimmäkseen keski-ikäistä eikä nuoria ole tulossa kovin paljoa. Samassa paliskunnassa väkeä on ollut paljon ja työt ovat tulleet hoidetuiksi, eikä enempää tekijöitä olisi mahtunutkaan. Kolmannessa paliskunnassa poromiehet ovat lähinnä 20–25-vuotiaita sekä 50-vuotiaita ja jatkossa poromiehet vähenevät. Osakasmäärä oli pudonnut paliskunnassa paljon. Neljännessä paliskunnassa on paljon nuoria ja viimeisten neljän vuoden aikana on tehty reilusti yli kymmenen aloitusta, mikä on hyvä määrä. Paliskuntien tilanteet ovat näin ollen eroavaiset.

Poronhoidon suurimmaksi uhkaksi nousivat pedot. Muita uhkia olivat muu maankäyttö, eritoten metsä- ja kaivosteollisuus, mahdolliset tulevat taudit, kannattamattomuus, ikääntyminen, laidunten puute ja porotalousvastainen asenne. Poronhoidon uhkiksi Sodankylässä sanottiin samat, kuin poronhoidon uhkiksi yleensä. Lisäksi mainittiin maankäsittely ja -käyttö, sillä laitumille tulee jatkuvasti uusia käyttäjiä. Uhkana nähtiin myös kaivosten päästöt tai pienhiukkaset, jotka voivat siirtyä porojen kautta ihmisiin.

Jos poronhoito loppuisi esimerkiksi 10 vuoden kuluttua, sen vaikutus itse poroisäntiin vaihtelisi työttömyydestä toiminnan jatkumiseen muussa muodossa. Vaikutus Sodankylälle olisi se, että tulee lisää työttömiä. Syrjäseutujen kylät hiljenisivät, mikä olisi merkittävää Sodankylälle. Vaikka porotalous ei tuota paljoa, se sitoo ihmisiä syrjäkylille. Poronhoito on elämäntapa, josta on vaikeaa päästä irti.

Loppuminen vaikuttaisi matkailuun ja imagoon sekä käsitöihin ja lihanjalostukseen. Poronhoidon ei kuitenkaan anneta loppua, vaan poroisännät ovat mukana viimeiseen asti. Kysyttäessä poronhoidon loppumisen merkityksestä poroille vastauksena oli, että poroja olisi vain matkailukäytössä. Saattaisi kuitenkin olla huonoa mainosta, jos porot olisivat vain matkailukäytössä. Ympäristöinen tarhassa olo on kärsimystä poroille. Lisäksi sanottiin, ettei porojen oleminen harraste-, tarha-, lemmikki- tai eläintarhaeläiminä olisi mahdollista. Mietittäessä, miten se vaikuttaisi petotilanteeseen, jos poroja ei olisi ollenkaan, olisi mahdollista, että pedot söisivät hirvet. Asia nähtiin myös niin, että joko on petoja ja poroja tai ei kumpikaan.

Loppumisen vaikutus asutukseen olisi se, että syrjäkylät hiljenisivät tai autioituisivat. Vaikutus työllisyyteen olisi työttömyyden lisääntyminen. Poronhoito on aina ollut ja on edelleen merkittävä työllisyydelle, joten vaikutus on suuri. Erään paliskunnan alueella ei juuri ole muita työpaikkoja, joten työt loppuisivat. Loppumisen vaikutus oli suurin matkailulle, kun puhutaan muista elinkeinoista. Se vaikuttaisi huonontavasti myös lihanjalostukseen, käsitöihin ja palveluihin. Poronhoidon loppuminen ei vaikuttaisi metsä- eikä kaivostoimintaan. Vaikutus imagoon olisi huonontava. Matkailu on vähäistä ilman poroa ja poro on tärkeä osa imagoa. Eräs vastaaja kiteytti, että poronhoidon loppuminen vaikuttaisi kaikkeen.

Poronhoidon loppumisesta hyötyjiä olisivat kaivos- ja metsäteollisuus. Liikenneonnettomuudet ja porojen aiheuttamat vahingot esimerkiksi mansikkamaille vähenisivät, joten hyötyjiä olisivat myös tavalliset kansalaiset. Eteläisemmän poronhoitoalueen tiheämmillä asutusalueilla esimerkiksi maatalous ja mökkitoiminta hyötyisivät. Toisaalta sanottiin myös, ettei kukaan hyötyisi poroelinkeinoon loppumisesta.

Miten poromiehiä sitten pitäisi tukea, jos poronhoito loppuisi? Päätoimisten poromiesten pitäisi päästä kunnon eläkkeelle ja nuorten uudelleen koulutukseen. Tarvittaisiin enemmän yhteistyötä eri tahojen välille eikä kaikkia päätöksiä pitäisi tehdä Helsingistä käsin. Toisaalta katsottiin myös niin, että tukien maksaminen ei hyödyttäisi, vaan poromiesten olisi vain sopeuduttava muihin elinkeinoihin.

Mitä sitten pitäisi tehdä, että poronhoito ei loppuisi? Seuraavassa suoria kommentteja vastaajilta:

- *"Maankäsittelyssä ja -käytössä olisi enemmän otettava huomioon porotalous. Poro elää maasta."*
- *"Ruuan vähyydestä johtuen poroja ruokintaan tarhoissa, mikä on kallista. Tämä johtuu siitä, että metsätalous on myllännyt maat. Tähän auttaisi se, että nostettaisiin tukia. Jos tuet nousisivat, voisi laskea poromääriä."*
- *"Poronhoito on markkinoiden armoilla, eikä mitään voi enää tehdä, sillä toimia on jo tehostettu mahdollisimman paljon. Karjakokojen suurentamisesta aiheutuisi ristiriitajakin. Porotalous loppuu, jos se ei kannata, mutta muuten mennään eteenpäin."*

Kysyimme myös, miten nykyiset valtausalueet ja kaivosten määrä vaikuttaa tulevaisuuden suunnitelmiin sekä mikä on poroisäntien mielipide kaivoksista poroelinkeinon kannalta. Osassa paliskunnista kaivokset eivät vielä vaikuta, kun taas toisissa kaivokset jo haittaavat ja huonontavat poroelinkeinoa. Tulevaisuus vaikuttaa huolestuttavalta, sillä jos tulee isoja kaivoksia, joutuu poroelinkeino väistymään alueelta. Suoria lainauksia poroisäntien mielipiteistä kaivoksista:

- *"Vie laitumia poroilta, olisi parempi, jos tunnelit olisivat maan alla ja olisi vähemmän avolouhoksia."*
- *"Kaivoksen koko vaikuttaa ratkaisevasti sen vaikutuksiin."*
- *"Ammattiporomiehen mielipide kaivoksiin ja muuhun maankäyttöön on, että nollatila on paras, eli kun ei ole kaivoksia. Mutta on vain sopeuduttava, on aina sopeuduttu."*

Petomäärien vaikutus tulevaisuuden suunnitelmiin ja mielipide petotilanteesta poroelinkeinon kannalta oli haastattelun viimeinen kysymys. Tähän asti petojen kanssa on pärjätty, vaikka niitä on paljon. On kuitenkin esimerkkejä tilanteen huononemisesta. Petomäärien todettiin nousseen. Mielipiteitä petotilanteesta poroelinkeinon kannalta:

- *"Ei tule mitään, jos petomäärät kehittyvät kuten muualla, elinkeinon harjoittamisesta tulee mahdotonta."*

- *"Jos petomäärä kasvaa isoksi, tietää mitä sitten tapahtuu... Investointeihin on suhtauduttava varovasti."*
- *"Yhden karhun kanssa tulee vielä toimeen, mutta kaksi on jo liikaa. Karhun kevätppynti oli hyvä, koska sillä pystyi säätelemään kantaa."*
- *"Poroihin satsaukseen ei uskalla enää luottaa."*
- *"Petokantaa on vaikea hallita jos se pääsee liian isoksi, silloin karhun kesä-/syyspyyntikään ei enää riitä."*
- *"Vain karhuja saisi olla jonkun verran. Karhut ovat myös imagokysymys Lapille. Muita petoja ei tarvitsisi olla. Susia ja ilveksiä ei tarvitsisi olla ollenkaan poronhoitoalueella, koska eivät kuulu sinne."*

Muita mielipiteitä haastattelun teeman liittyen:

- *"Muutakin bisnestä on oltava poronhoidon lisäksi, esimerkiksi keväällä. Jos tänä päivänä alkaisi poronhoitotöihin, olisi se vaikeampaa ja vaatisi enemmän rahaa."*
- *"Metsien hakkuut vaikuttavat ja ovat vaikuttaneet paljon, mikä aiheuttaa enemmän (poron)hoitotöitä. Metsiä on hakattava, mutta se menee välillä jo vähän yli."*
- *"Pelkällä porotaloudella ei enää ole mahdollista elää, koska ei ole tarpeeksi luonnonlaitumia, mikä aiheuttaa ruokintakuluja."*
- *"Vajaatuottoisiin metsiin ei pitäisi kajota joillain alueilla, mutta jossain uudistus on hyväkin asia. Metsätalous on vaikuttanut paljon poronhoitoon, mutta siitä ei puhuta."*
- *"Lappi ei ole mikhän, jos siellä ei ole poroja. Se on varma."*

4.1.3 Poromiehet

Haastateltuja poromiehiä oli yhteensä seitsemän, joista kaksi oli naisia. Haastatellut olivat iältään 24–53-vuotiaita. Eri paliskuntien tilanteet ja myös vastaajien näkemykset asioihin vaihtelivat suuresti. Poromiesten ikääntymisen nostettiin esille joka paliskunnassa, mutta muutoin tilanne on vakaa. Haastattelukysymykset löytyvät liitteestä 3.

Poroelinkeinon uhkia kysyttäessä pedot nousivat esille kaikkien vastauksissa. Petomäärien leviäminen nähtiin tulevaisuudessa vakavana uhkana, mikäli sille ei tehdä mitään. Uhkatekijöiksi mainittiin myös kustannusten nousu ja muu maankäyttö, josta suurimpana uhkana ovat metsäteollisuus, kaivokset ja matkailu. Muita uhkia ovat poliittiset päätökset, yleinen maailmantalous, us-

kon väheneminen omaan elinkeinon, ulkopuolisten suhtautuminen elinkeinon, luonnonsuojelijat sekä poromiesten ikääntyminen.

Uhat Sodankylän kunnan alueella ovat pitkälti samat kuin koko poronhoitoalueella, mutta kaivos- ja metsäteollisuutta korostettiin. Jatkajien puute, eteläisen poronhoitomallin leviäminen pohjoiseen ja poronhoitotöiden toimimattomuus liian vähäisen työvoiman vuoksi nähtiin myös uhkana Sodankylässä.

Poronhoidon loppumisen vaikutus vastaajiin itseensä vaihtelisi. Vastaukset olivat seuraavanlaisia:

- *"Täysi katastrofi"*
- *"Elämäntavan menetys"*
- *"Tulot pitäisi hankkia muualta / alanvaihto"*
- *"Työttömyyttä"*
- *"Enemmän vapaata, olisi lomina. Vähemmän stressattavaa, mutta myös harmillista."*

Poronhoidon loppumisella olisi iso vaikutus Sodankylälle. Työttömyys lisääntyisi ja syrjäkyläisten asutus vähenisi huomattavasti. Matkailulle poroelinkeinon loppuminen olisi iso menetys. Kylissä, joissa lähes kaikki asukkaat ovat jollain tapaa mukana poroelinkeinossa, menetys olisi katastrofi.

Tuloksista voi päätellä, että porot eivät loppuisi kokonaan, vaikka poronhoito loppuisi. Poroja jäisi harraste-, kilpa- ja lemmikkiporoiksi, pääasiassa matkailukäyttöön. Porot eivät kuolisi sukupuuttoon, mutta toisaalta poron ei myöskään uskottu pärjäävän villieläimenä. Kilpaporot tulisi pitää sosiaalisen merkityksen vuoksi. Porojen väheneminen tai loppuminen vaikuttaisi petotilanteeseen. Pedot voisivat kuolla nälkään tai ne siirtyisivät sinne, missä on yhä ruokaa.

Loppumisen vaikutukset asutukseen ja työllisyyteen olisivat pääasiassa negatiivisia. Syrjäkylät hiljenisivät ja työttömyys lisääntyisi. Koko Lappi saattaisi hiljentyä. Kylät autoituisivat siksi, ettei niissä olisi enää syytä asua. Poromiehet saattaisivat jäädä pysyvästi työttömiksi, mutta osasta tulisi työvoimaa muualle. Poronhoidon loppumisesta aiheutuisi helposti syrjäytymistä. Kaikki eivät lähtisi esimerkiksi kaivokselle töihin periaatteen vuoksi.

Metsä- ja kaivosteollisuus vahvistuisivat poroelinkeidon loppumisen myötä, mutta loppuminen vaikuttaisi haittaavasti matkailuun, käsitöihin ja etenkin lihanjalostukseen. Entisten poronhoitajien ostovoima voisi kasvaa, kun he olisivat parempipalkkaisissa töissä. Poronhoidon loppumisen vaikutus So-dankylän imagoon olisi negatiivinen. Vaikutus olisi suurinta matkailussa. Toi-saalta loppumisen vaikutus voisi olla positiivinen, mikäli porot muuttuisivat villieläimiksi. Joka tapauksessa poronhoidon perinne ja kulttuuri katkeaisivat.

Vastaajien mielestä poronhoidon loppumisesta hyötyisivät maanviljelijät, luonnonsuojelijat, valtio ja muut maankäyttäjät. Hyötyjiä olisivat myös met-sästäjät, maalinnut, vakuutusyhtiöt, maaseutuvirasto sekä Ruotsi ja Norja. Porojen loppumisen myötä myös liikennevahingot loppuisivat. Jos poronhoito loppuisi, pitäisi poromiehiä tukea jotenkin, mutta vain siinä tapauksessa, että poronhoito loppuisi poromiehistä johtumattomista syistä. Tukija olisi todennä-köisesti valtio, lähinnä Kansaneläkelaitos ja sosiaali- ja terveystoimi. Muita tukemisen muotoja olisivat uudelleenkoulu-tus, asumisen tukeminen syrjäkylil-lä sekä uuden työn järjestäminen. Poromiehille voisi olla tarpeen järjestää terapiaa sekä saatto- tai vieroitushoitoa poronhoidosta.

Jotta poronhoito ei loppuisi, pitäisi petomääriä rajoittaa ja saada petopolitiikka oikealle tolalle. Tukipolitiikassa on parantamisen varaa. Elinkeino pitäisi saa-da kannattavammaksi. Nuoria pitäisi saada mukaan elinkeinoon. Muita kom-mentteja loppumisen ehkäisemiseksi:

- *"Poronhoitolaki: pitäisi ottaa itseä niskasta kiinni ja saat-taa muillekin tiedoksi poronhoitajan/porotalouden oikeu-det → lakikirja käteen, ryhdistäytyminen, omista oikeuk-sista kiinni pitäminen."*
- *"Yleinen asenne, itsekunnioitus, ylpeys omasta työstä, usko tulevaan."*
- *"Poronlihan hinnannosto niin, että toiminta olisi kannat-tavaa."*
- *"Bensan hinta alas."*
- *"Menoja olisi saatava kompensoitua jotenkin verotukses-sa. Esim. traktorin polttoainekustannuksia ei saa vähen-nettyä, koska on päätetty, ettei poronhoito tarvitse trakto-ria."*
- *"Verotuksen pitäisi olla kevyempää."*

- *"Tuki pitäisi olla sidottu teurasmäärään, eikä eloporo- määrään."*
- *"Tuki kuuluisi kaikille → oikeudenmukaistus (niillekin, joilla on alle 80 poroa)."*
- *"Aseenkantolupa (eli poromiehille aseenkantolupa koko ajan)."*
- *"Eri-ikäisen porukan saaminen mukaan poronhoidon piiriin, nuorien kouluttautuminen alalle, porokoulut houkuttelevimmiksi ja niihin voisi hakea niin sanottu tavallinen tallukkakin, jolla ei ole porotaustaa."*
- *"Vanhoille poromiehille valistusta poronhoidon jatkuvuuteen, että eivät veisi porojaan hautaan."*
- *"Eriäinen houkutin, kuin nuoren aloittajan tuki, ei rahaa."*
- *"Poromäärä? Pitäisikö kasvattaa/rajoittaa/vähentää? Se riippuu. Jos poroja lisättäisiin, pitäisi tarhata ja ruokkia, mikä vaikuttaisi imagoon. Tai määriä pitäisi vähentää, jotta olisi kannattavampaa."*
- *"Pitäisi saada kannattavaksi ammatiksi."*
- *"Porotalouteen lisää tukia kuten maatalouteen annetaan, esim. lammastalous on tuettu paremmin kuin porotalous. Lammastaloutta tuetaan myös maisemanhoidollisista syistä, joten porotaloudelle voisi hankkia lisää tukea esimerkiksi kulttuurillisista syistä. Näin pidetään yllä kulttuuria."*

Nykyisten valtaus- ja kaivosalueiden vaikutusta tulevaisuuteen sekä mielipidettä kaivoksista poroelinkeinon kannalta kysyttiin myös. Kaivokset eivät ole vielä vaikuttaneet poronhoitoon, mutta ne mietityttävät. Kaivosten vaikutus on negatiivinen, sillä tulevaisuudessa kaivos voi tulla oman paliskunnan alueelle. Muut vastaukset ja mielipiteet olivat seuraavanlaisia:

- *"Kohtuulliset korvaukset menetetyistä laidunmaista pitäisi saada."*
- *"Ei isoja kaivoksia tänne (paliskuntaan)."*
- *"On haitta, mutta tekoaltaat haittasivat eniten."*
- *"Jos kaivosteollisuus ei tuota ylivoimaisia esteitä poronhoidolle, niin ei häiritse."*
- *"Kaivoksesta ei mitään hyötyä poroelinkeinolle, mutta niistä tulee lisätuloja poroperheisiin. Muuten ei mitään hyötyä poroelinkeinolle ja porotalous on väistyvä kaivosten tieltä."*
- *"On törkeää, kun ulkomailta tullaan sotkemaan ja niin edelleen ja lähdetään pois rahojen kanssa. Kaivokset ovat todellinen uhka. Kaivoslaki on liian löyhä, niin sanottu hullu laki."*

Kysyimme petomäärien vaikutusta tulevaisuuden suunnitelmiin sekä mielipidettä petotilanteesta poroelinkeinon kannalta. Pedot eivät juuri vaikuta poromiesten suunnitelmiin. Toisaalta ne aiheuttavat huolta tulevaisuudesta ja petoja nähtiin olevan liikaa. Vastauksia ja mielipiteitä petotilanteeseen:

- *"Petoja on liikaa ja viranomaiset häirikköpetojen kannalta välinpitämättömiä."*
- *"Ei tiedä, mitä pitäisi uskoa, koska ei ole faktatietoa petomääristä. Peto tappaa, mutta päästääkö valtio tilanteen siihen, että pedot tappavat elinkeinon? Korvaukset eivät auta poromiehiä, eivät ole jutun ydin."*
- *"Raha ei korvaa kaikkea."*
- *"Petoja pitäisi saada vähemmäksi. Liika on liikaa, ja petojen pelko ihmisiin alkaa kadota. Pedot voisi siirtää etelämmäksi ja poronhoitorajaa ylemmäksi."*
- *"Onko tämä petopolitiikka joku valtion suunnitelma lopettaa elinkeino/tyhjentää Lappia?"*
- *"Pelottaa. On oltava varpaisillaan, eikä petoja saisi päästää valloilleen, ettei tule Hallan kohtaloa. On kurja juttu, jos tilanne pahenee, kuten etelämpänä."*
- *"Epätasa-arvo etelän ja pohjoisen välillä on käsittämätöntä (pohjoisen ja eteläisen Suomen). Pedot ovat valtion omaisuutta, joten valtion pitäisi korvata vahingot."*
- *"Kaikista löydetyistä raadoista pitäisi maksaa korvaus, mutta siihen on budjetoitu vain tietty määrä rahaa (eli kun vahinkorahat on käytetty, korvauksia ei enää makseta vaikka löytyisi lisää petojen tappamia poroja). Karhun kevätpyynti on sallittava poronhoitoalueella, myös susien ja ilvesten pyynti on sallittava ympärivuotisesti eli ampuminen sitä mukaa, kun tarvitsee."*

Muita kommentteja haastattelun teemaan liittyen:

- *"On pakko käydä muualla töissä jotta tulee toimeen, mutta se vaikeuttaa poronhoitotöitä."*
- *"Jos tukirajaa nostetaan sataan (eloporoon), loppuvat tekijät."*
- *"Paliskunnan tärkeimmät henkilöt ovat 20–40 eloporon omistajat, he tekevät työt ja ovat kovimpia työntekijöitä, mutta yli 80 poron omistajat saavat tuet."*
- *"Porotalous on hyvä asia, sitä pitää pitää yllä. Elämäntapa. Poronhoidosta pitäisi saada kannattavaa, vaikka nostamalla lihan hintaa ylemmäs. Lihaa pitäisi myydä pienemmille firmoille."*
- *"Poroaitojen poisto voisi vaikuttaa positiivisesti maalintukantoihin."*

4.1.4 Elinkeinot ja toimijat

Elinkeinojen ja toimijoiden edustajien haastattelukysymykset löytyvät liitteestä 4. Vastaajia oli yhteensä seitsemän. Vastaajat edustivat kaivosteollisuutta, metsä- ja maataloutta, matkailua, käsityöalaa sekä lihanjalostusta. Jääkäriprikaatin vastaukset eivät edusta koko Puolustusvoimien näkemystä kysytyistä asioista.

Laajoilla alueilla toimiville maankäyttäjille eli metsätaloudelle, kaivosteollisuudelle ja Jääkäriprikaatille poronhoito on haitta tai hidaste, sillä toimijoiden täytyy aina ottaa poroelinkeino huomioon maa-alueiden käytössä. Asioista, erityen ristiriidoista on aina sovittu neuvotteluissa molempien osapuolten kesken. Maatalouden käytössä olevat alat ovat pysyviä ja porot ovat ennemminkin haittatekijöitä laiduntaessaan pelloilla ja viljelyksillä kuin huomioon otettavia tekijöitä. Lihanjalostusta, käsityötä sekä matkailua poroelinkeino edesauttaa huomattavasti, sillä ilman porosta saatavaa raaka-ainetta toiminta olisi pienimuotoisempaa, ainakin lihanjalostuksen ja käsitöiden kohdalla.

Maankäyttäjät ovat osaltaan haittatekijä poronhoidolle, sillä ne pienentävät laidunalueita. Laidunten pienenemisellä voi olla laajempia haittavaikutuksia. Paliskunnat kuitenkin saavat esimerkiksi kaivosteollisuudelta ja Puolustusvoimilta rahallista korvausta menetetyistä laidunalueista. Poroelinkeinoon hyötyminen maankäyttäjistä huomioitiin seuraavasti:

- *"Jääkäriprikaati hyödyntää poromiesten erätaitoja pitämillään luonnonmuonakursseilla, jolloin paliskunnan edustaja opettaa varusmiehille oikeaoppista poron käsittelyä, elävän poron teurastuksesta lautaselle nautittavaksi ateriaksi maasto-olosuhteissa."*
- *"Metsätalous hyödytti aikoinaan, kun tuli luppoa ja metsälauhaa muokatuille alueille. Nykyisin maanmuokkauksen ansiosta tulee edelleen metsälauhaa ja sammal vähenee, mutta muokkaus on vähentynyt ja keventynyt, eikä laikutus riko niin paljon maan pintaa. Metsäautotieverkosto hyödyttää myös poromiehiä, koska niitä pitkin pääsee kulkemaan, vaikkakin ne pirstovat laitumia."*
- *"Kaivosteollisuus ei ole hyödyttänyt eikä vielä haitannutkaan, koska kaivosaluetta ei ole vielä aidattu, joten porot voivat liikkua alueella."*

Poronhoidon uhkatekijöitä Sodankylässä ovat pedot, taudit ja sairaudet sekä imagotekijät, esimerkiksi poroelinkeinon mustamaalaus mediassa. Uhkia ovat myös elinkeinon arvostuksen sekä sosiaalisen hyväksymisen ja myönteisen suhtautumisen väheneminen. Uhkia voisi välttää esimerkiksi seuraavin tavoin:

- *"Suurentamalla karjakokoa siten, että henkilökohtainen poromäärä suurentuisi. Eli vanhempien ja harrastelijoiden pitäisi jäädä pois poroelinkeinosta, jotta nuoremmat saisivat suuremmat porokarjat."*
- *"Poromiehiä pitäisi katsoa tasavertaisina, heilläkin on oikeus olla alueella. Esim. kaivosteollisuus tulee ja tekee, ja porotalous väistää."*
- *"Porotalouden rahoituspuoli pitäisi saada kuntoon. Tukeen oikeutettava eloporomäärä pitäisi saada alemmas ja saada eri poromiehet samaan asemaan. Kaikki poromiehet ovat yhtä tärkeitä, myös harrastelijat, jotka tuovat rahaa ja tekevät poronhoitotöitä, ostavat kelkkoja ynnä muuta sellaista, jotka menevät verotukseen paliskunnassa. Eläkeläisen ei pitäisi saada tukia. He ovat hyviä poromiehiä, ostavat eläkerahoilla tarvittavia juttuja, joka on puhdasta tuloa paliskunnille. Harrastelijat ovat taloudellinen etu poromiehille."*
- *"Petopolitiikka: jos yhteiskunta noudattaisi lupaamia sopimuksia, ei olisi peto-ongelmaa."*
- *"Oikeanlainen yhteistyö ja kanssakäyminen eri intressiryhmien välillä."*

Poroelinkeinon loppuminen olisi Sodankylälle huono asia, sillä poronhoito on merkittävä osa kuntaa. Syrjäkylät hiljenisivät ja työttömyyttä tulisi jonkin verran lisää. Poronhoito on merkittävä osa historiaa, nykypäivää ja tulevaa. Mikäli poronhoito loppuisi, osa perinteisestä kulttuurista häviäisi ja lisäksi ihmisten työllisyyteen ja perheiden elinkeinon kohdistuisi suuria muutoksia. Syrjäiset porotilat saattaisivat ainakin osittain irtautua yhteiskunnasta. Loppuminen olisi myös negatiivinen asia poronhoidon imagolle.

Poroelinkeinon loppuminen olisi vastaajien mielestä sekä huono että osittain hyväkin asia. Lihanjalostus sekä käsityö todennäköisesti loppuisivat ja matkailu menettäisi tärkeimmän valttinsa. Myös maatalous kärsisi välillisesti poroelinkeinon loppumisesta. Maatalous painottuu poronhoidon tapaan syrjäkylille, joten asutuksen ja mahdollisten palvelujen väheneminen vaikuttaisi myös maanviljelijöihin. Lisäksi monet maanviljelijät ja poronomistajat käyttävät samoja tavarantoimittajia. Poromiehet usein hyödyntävät maatalouden konekantaan ja ostavat ylijäämärehuja, joten elinkeinot hyödyttävät

toinen toistaan. Metsätaloudesta menetettäisiin muun muassa osa-aikaisia, kausittaisia työntekijöitä ja porojen hoitaman vesakontorjunnan loppuminen aiheuttaisi lisää työtä. Kaivosalalla on pelkoa, että poronhoidon loppuminen laitettaisiin kaivosten syyksi. Muita poroelinkeinojen loppumisen haittoja olivat:

- *"Poroille tehdään heinää, joten sen loppumisesta seuraisi peltojen pensittyminen, maisemat pusikoituisivat ja vesoittuisivat, kulttuuri-maisemat muuttuisivat."*
- *"Konekauppa vähenisi tai loppuisi, työpaikkoja lähtisi myynnistä, huollosta ja korjauspuolelta. Maatalouskauppojen myynti putoaisi."*
- *"Tulisi työttömiä, joiden joukossa olisi paljon sellaisia, jotka eivät haluaisi tehdä mitään muuta eivätkä kouluttautua."*

Hyvänä puolena poronhoidon loppumisessa nähtiin, että muilla maankäyttäjillä olisi yksi huomioitava hidaste vähemmän toimiessaan alueella. Metsätaloudelle hyvä puoli olisi myös koivuntaimen kasvatuksen onnistuminen. Maatalouden kannalta olisi hyvä, että pellot ja viljelykset saisivat olla rauhassa.

Muita kommentteja aiheeseen liittyen:

- *"EU-tuet ja neuvotteluasema: on hyvä että Lapissa on sekä poromiehiä, että maanviljelijöitä, jotta tänne saadaan helpommin erityistukia, esimerkiksi LFA eli luonnonhaittatuki."*
- *"Imagokysymys, porotalous ei saisi loppua. Porotalous on elinehto matkailulle ja myös maataloudelle."*
- *"Peltoja ei haluttaisi aidata, koska se kasvattaisi kuilua poroelinkeinojen ja maatalouden välillä."*
- *"Julkisuussota on käynnissä, poronhoito ja kaivosteollisuus on mediassa laitettu vastakkain. Taustatiedon puute vaivaa."*
- *"Yhteistoiminta poroelinkeinojen harjoittajien kanssa on hyvällä tasalla. Eturistiriitoja puolustusvoimien (harjoitustoiminnan ja ampumatoiminnan) ja poronhoidon välillä on olemassa, mutta ne ovat yhteen sovitettavissa."*
- *"Metsälauha korvaa lupon tietyksi ajaksi. Kun puita kaadetaan, luppoa häviää, mutta tilalle kasvaa metsälauhaa, kun maata muokataan."*

4.1.5 Luonnonsuojelujärjestöt

Luonnonsuojelujärjestöistä haastattelimme Luonto-Liiton, Suomen luonnonsuojeluliiton sekä Pohjois-Pohjanmaan luonnonsuojelupiiri ry:n edustajia. Vastaajia oli yhteensä kolme. Haastateltavista kaksi oli Helsingistä ja yksi

Pohjois-Suomesta. Vastaajien iät olivat 25–60 vuotta. Haastattelut (liite 5) tehtiin sähköpostitse.

Vastaajien mielestä poronhoidon nykytila on ongelmallinen. Tähän on syynä pääasiassa laidunten kuluminen, kustannusten nousu ja tuotannon tehostaminen. Tuotannon volyymit ovat liian suuria ja tuotanto on liukuhinnamaista sekä luontoa rasittavaa. Porotalous kestää huonosti lisärasitusta, kuten petojen aiheuttamaa painetta tai muusta maankäytöstä aiheutuvaa laidunten pirstoutumista ja menetystä. Poronhoito on globalisaation aiheuttamassa nopeassa muutoksessa. Elinkeino on ennenkin muuttunut ajassa, paikassa, tekniikassa sekä sosiaalisessa ja taloudellisessa asiayhteydessä. Nykyään muutokset vain tapahtuvat entistä nopeammin.

Poronhoidon suurimmiksi uhkiksi nähtiin laidunten kuluminen, kustannusten nousu ja poromiesten eläköityminen. Lisäksi mainittiin ilmastonmuutos ja sen mahdollisesti mukanaan tuomat taudit. Uhkia ovat myös lihan hinnan ja aseman epävarmuus sekä tuotteen brändin heikkous. Lihaa on markkinoilla paljon ja poroa vastaavaa riistalihaa saa hyvin monista eri maista ja eläinlajeista. Esimerkiksi saksanhirveä tuodaan Suomeen melko paljon.

Poronlihalla pitäisi olla jonkinlaista lisäarvoa, jotta porotalous olisi Suomessa kannattavaa. Lisäarvo nostaisi poronlihan muiden riistalihojen yläpuolelle. Lisäarvon pitäisi liittyä brändiin ja imagoon, esimerkiksi ympäristöystävällisyyteen tai luonnonmukaisuuteen. Kun brändi on kunnossa, tulee tuotannosta kannattavaa ja silloin muihinkin ongelmiin on taipumus löytyä ratkaisu. Tällä hetkellä poronlihantuotannon heikkous on tuotanto- ja jalostusketjun toimimattomuus tuottajalta kuluttajalle. Toimiva tuotantoketju varmistaisi, että Helsingissäkin saataisiin varmasti oikeaa suomalaista poroa. Vain se varmistaisi riittävän lisäarvon ja hyödyn myös tuottajalle. Suurpetojen salametsästys ja ylilaidunnus nähtiin poronhoidon ympäristöongelmina, jotka pilaavat poronlihan brändiä Etelä-Suomen kuluttajien silmissä. Tämä on osasy syy myös siihen, miksi kauppojen ja ravintoloiden on niin helppo myydä halvalla muita riistakäristyksiä suomalaisen poronlihan sijaan.

Seuraavaksi kysyttiin, miten poronhoidon loppuminen esimerkiksi 10 vuoden kuluttua vaikuttaisi Lappiin, poroihin, haastateltavaan itseensä, Lapin asutukseen ja työllisyyteen, muihin elinkeinoin ja imagoon. Tehotuotantomaisen porotalouden loppuminen ja poronhoidon rajaaminen esimerkiksi vain saamelaiden oikeudeksi nähtiin enemmänkin mahdollisuutena sekä imagon tai brändin parantumisena. Vastauksista kuitenkin tuli esille, että poronhoito tai mikään muukaan elinkeino ei voi vain loppua. Muutoksia tulee tapahtumaan muun muassa määrässä, laadussa, tekniikassa ja elinkeinon harjoittajissa.

Vastaukset hajaantuivat sen osalta, miten poroille kävisi elinkeinon loppumisen myötä. Kesy, laidunnettu tunturiporon muoto voisi hävitä Suomesta lukuun ottamatta pientä populaatiota, jota pidettäisiin yllä joulupukin kylässä. Toiseksi todettiin poron ehdottomasti kuuluvan Lappiin, ja siksi poronhoito pitäisikin keskittää Kainuusta ja Pohjois-Pohjanmaalta vain Lappiin. Poronhoitoalueen eteläraja olisi viisasta siirtää pohjoisemmaksi. Poroja tulee kuitenkin aina olemaan enemmän tai vähemmän. Matkailuelinkeino ainakin pitäisi poropopulaatiota yllä, vaikka kaikki suomalaiset kääntyisivät esimerkiksi kasvissyöjiksi. Kolmanneksi haastattelussa tuli esille vaikutus jäkälämaihin. Jäkälälaiduntilannetta parantaisi, jos poroja olisi tulevaisuudessa vähemmän ja jäljelle jääville jäisi enemmän jäkälää ja muuta luontaista ravintoa.

Poronhoidon loppumisen vaikutus vastaajiin itseensä olisi olematon, joskin porotalouden tehotuotannon loppumisesta oltaisiin tyytyväisiä. Loppumisen vaikutukset Lapin asutukseen nähtiin vähäisinä, koska siihen vaikuttaa muu yhteiskunnan rakennemuutos paljon enemmän. Porotalous työllistää vain murto-osan lappilaisista ja Lappi on muuttotappioaluetta joka tapauksessa, loppui porotalous tai ei. Nykyään Lapin asutus keskittyy yhä enemmän taajamiin ja työpaikat muuttavat muotoaan ja paikkaansa. Vaikutus olisi kulttuurillisesti arvaamaton ja iso ainoastaan saamelaisalueella. Poroelinkeinoon loppuminen johtaisi isoon murrokseen alueella, jossa se on pääelinkeino.

Vastaajien mielestä porotaloudella ei ole enää kovin suurta työllisyysvaikutusta. Paikallisesti vaikutus on kuitenkin todella tärkeä. Poronhoidon työpai-

kat voitaisiin tuottaa esimerkiksi panostamalla matkailuun. Lapilla olisi paljon parantamista esimerkiksi suurpetomatkailussa.

Vastaajien yleinen kanta oli, että poronhoidon loppumisen vaikutus muihin elinkeinoihin olisi vähäinen. Lihanjalostus kärsisi eniten, mutta matkailua varten poroja todennäköisesti pidettäisiin aina. Metsätalouden katsottiin hyötävän poroelinkeinoon loppumisesta. Työllisyysvaikutuksia tulisi jonkin verran, mutta niitä ei pidetty merkittävänä.

Metsätalous hyötyisi poronhoidon loppumisesta samoin kuin jotkin luontotyypit, kuten jäkäliköt ja tunturikoivikot. Metsähallitus pääsisi hakkaamaan ja käsittelemään metsiä rajummin, jos ei olisi tarvetta sovittaa intressejä yhteen porotalouden kanssa. Joillain alueilla poromääriä pitää vähentää luontotyyppien kulumisen takia, jolloin luontotyypit hyötyisivät loppumisesta. Porojen vähenemisellä nähtiin olevan suurpetojen salametsästystä vähentävä vaikutus. Hyötyjiä olisivat metsäpeura, Lapin haavoittuva ja eroosiolle herkkä luonto sekä suurpetomatkailuyritykset ja suurpedot, jos niiden annettaisiin palata poronhoitoalueelle.

Tämän ryhmän vastaajat eivät pitäneet todennäköisenä, että porot häviäisivät kokonaan. Matkailualalla pidettäisiin yhä poroja ja kotitarveporonhoito jatkuisi. Pienimuotoista poronhoitoa todennäköisesti jatkettaisiin luontoa ja eläimistöä kunnioittavammalla tavalla esimerkiksi saamelaisalueella. Porojen vähentyessä pedotkin voisivat vähentyä. Petojen määrä vaihtelee ravinnon saatavuuden mukaan, ellei ihminen puutu asiaan. Myös ihminen on voimakkaasti muokannut Lappia, joten on vaikea sanoa, miten porojen häviäminen vaikuttaisi pitkällä aikavälillä. Petovihan laantumisen lisäksi jonkin verran petokantaa tuoden siihen luontaisempaa kannanvaihtelua. *”Jos suurpetojen vainoaminen lopetettaisiin poronhoitoalueella, ne voisivat levittäytyä takaisin Lappiin.”*

Kysyttäessä petotilanteen vaikutuksista Lappiin, vastaukset olivat seuraavalaisia:

- *"Suurpedot kuuluvat Lapin luontoon; ne olivat siellä ennen kesyporoa."*
- *"Ei vaikuta. Meteli on iso mutta pedot on sen avulla päästy paljolti hävittämään. Jos petoja olisi normaalin kannanvaihtelun puitteissa, silloin sillä tietenkin olisi vaikutusta elinkeinon harjoittamiseen ainakin Etelä-Lapissa, jossa poronhoito olisi edustanut tarhattua karjanpitoa alusta alkaen. Tunturi-Lapissa petojen määrä on luontaisesti alhainen. Saamelaisalueella poronhoitoon on vanhastaan liittynyt vuodenaikaisvaellus porokarjan mukaan. Paimentava poronhoito on sietänyt petoja toisella lailla kuin nykyinen paikallaan pysyvään asutukseen sidottu poronhoito, vaikka mahdollisesti petojen hävitystä on harjoitettu kauan. Joka tapauksessa niissä maisissa, joissa on vielä paimenkulttuuria jäljellä, pedoillakin on enemmän elintilaa siitä huolimatta, että ihmisten määrä on paljon suurempi kuin Suomessa ja varsinkin Lapissa."*
- *"Lappi voisi hyötyä nykyistä huomattavasti suuremmista petokannoista, esimerkiksi kehittämällä petomatkeilua. Tällä hetkellähän koko poronhoitoalue halutaan tyhjentää pedoista."*

Nykyisen petotilanteen vaikutuksesta poroihin tuli seuraavia vastauksia:

- *"Vaikka pedot syövät poroja, poromäärät ovat yhä suuria ja porotalouden kannattavuus korvausten takia kiinni taloudesta: ennen muuta brändistä ja jalostusketjusta."*
- *"Poro eläinlajina on saaliseläin. Jos petoja on ja se on niihin tottunut, eläin ottaa sen huomioon jollain yksilö- tai laumakäytöksellä. Porokarjassa poroon vaikuttaa lähinnä se, miten se tulee ihmisen puolelta kohdelluksi. Todennäköisesti poroerotus on poron elinkierron merkittävin stressitekijä. Tarhaus saattaa liittyä petojen aiheuttaman paineen vähentämiseen, jolloin poro joutuu pysymään paikallaan ja syömään talvellaikin samantyyppistä ravintoa kuin kesällä (heinää)."*
- *"Petojen esiintyvyys vaikuttaa paikallisesti poroihin. Poroja on kuitenkin tällä hetkellä Lapissa liikaa luonnon kantokykyyn nähden. Lisäksi on kysyttävä vakavasti, onko oikein pitää 36 prosenttia Suomesta käytännössä petovapaana vyöhykkeenä yhden elinkeinon ehdoilla?"*

Pääosin vastaajien mielestä petotilanne ei vaikuta haastateltaviin itseensä mitenkään, joskin Luonto-Liiton toiveena on maanlaajuinen susikanta. Kaikkien suurpetojen salametsästys pitäisi lisäksi saada kuriin ja kaatolupamäärät myötäilemään Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ohjeistusta. Susien

kaatoluvat tulisi kokonaan poistaa nykyisessä tilanteessa. Ainoastaan asutuksen keskelle tulevat niin kutsutut häiriikkösudet voitaisiin siirtää tai poistaa poliisilain mukaisesti.

Petoviha vaikuttaa poronhoidon imagoon heikentävästi. Julkisissa keskusteluissa korostuu vaikutelma, että petoja ei siedetä ollenkaan eikä varsinkaan suurpetoja. Niiden osalta Lappi vaikuttaa melkoiselta tyhjiöltä, jossa yksittäisiä yksilöitä jahdataan laittomasti ja eläintä rääkäten.

Entä jos petoja ei olisi ollenkaan?

- *"Jos petoja ei olisi ollenkaan (kuten poronhoitoalueen tilanne nyt hyvin pitkälle on varsinkin suden osalta), sudet tulevat kuolemaan vähittäin Suomessa sukupuuttoon, ja ahma on suurissa vaikeuksissa. Kaikki suurpetokannat ja niiden geneettinen vaihtuminen kärsisivät siitä, etteivät pedot pääse vaeltamaan Venäjältä Skandinaviaan Lapin läpi."*
- *"Jos petoja ei olisi, kettujakin olisi enemmän sekä niiden paine muun muassa kanalintuihin ja naaleihin olisi suurempi. Naalin suojelulle susi on tärkeä avainlaji, koska se tuottaa raatoja ynnä muuta sellaista."*
- *"Suurpetoja ei sanottavasti olekaan. Kannat ovat kooltaan aivan vääristyneitä ja eläimet häirittyjä. Jos niitä ei olisi ollenkaan, tilanne nykytilaan verrattuna ei olisi erilainen. Jonkin verran eteläisissä paliskunnissa rajan pinnassa olisi suurempia porokarjoja, mikä voisi toisaalta heikentää laidunten kuntoa tai lisätä tarharuokinnan kuluja."*

Entä jos petoja olisi paljon?

- *"Jos petoja olisi paljon, Suomi täyttäisi paljon paremmin EU:n vaatimukset uhanalaisten lajien suojelemiseksi. Porotalous kärsisi tästä paikallisesti, mutta kuten sanottua, ei ole itsessään selvää että yli kolmasosa Suomesta tulee puhdistaa suurpedoista yhden elinkeinon ehdoilla. Lisäksi pedot voisivat olla matkailuvaltti. Jos petoja olisi paljon, vaikutusta olisi Tunturi-Lapissa. Poronhoidon pitäisi olla paimentavaa edelleen. Naalin ja maakotkankin suojelulle petojen määrällä voisi olla positiivinen vaikutus, kun haaskoja olisi maastossa enemmän. Petojen määrään tosin vaikuttaa ravinnon saatavuus. Tunturi-Lapissa petojen määrä ei koskaan voi olla suuri sen takia."*
- *"Suurpetokannat riippuvat saaliseläinkannoista. Taigalla ja tundralla susi ja metsäpeura ovat olleet peruslajit maailman*

sivu ja tulleet toimeen keskenään peto-saalis -suhteen populaatiodynamiikalla.”

Mielipiteitä siitä, miten petokantojen säätely tulisi hoitaa:

- *”Kuten aiemmissa vastauksissa on todettu, porotaloutta rajoittamalla. Lisäksi tulisi kehittää lisää keinoja petovahinkojen ennaltaehkäisyyn (poroja aitaamalla?) ja kehittää petokorvausjärjestelmää, esimerkiksi reviiripohjaiseksi kuten maakotkan kohdalla on tehty.”*
- *”Luontodirektiivi ja metsästyslaki luovat jo säätelylle hyvän ja vakiintuneen perustan. Valtakunnallinen ja alueellinen riistanneuvosto voivat antaa neuvoja hallinnolle mutta eivät ohittaa säädöksiä reunaehtoja.”*
- *”Tiukalla lainsäädännöllä, joka ottaa vakavasti huomioon suojeluvaihtoehdot. Petokantojen säätelyyn on mahdollisuus, kun petokanta on sellaisella suotuisalla tasolla, että lajit pystyvät elämään lajityypillisesti ja kanta ei taannu pitkälläkään aikavälillä. Parasta olisi jos pääosin säätelyn hoitaisi luonto itse eli ravintotilanne. Tällä hetkellä petojen säätelyn pitäisi hoitaa ympäristöministeriön alainen virkamiehistö ja säätely pitäisi kohdistaa oikeasti haitallisuuden tai vaaran aiheuttamisen määrittämisen täyttämiin yksilöihin.”*

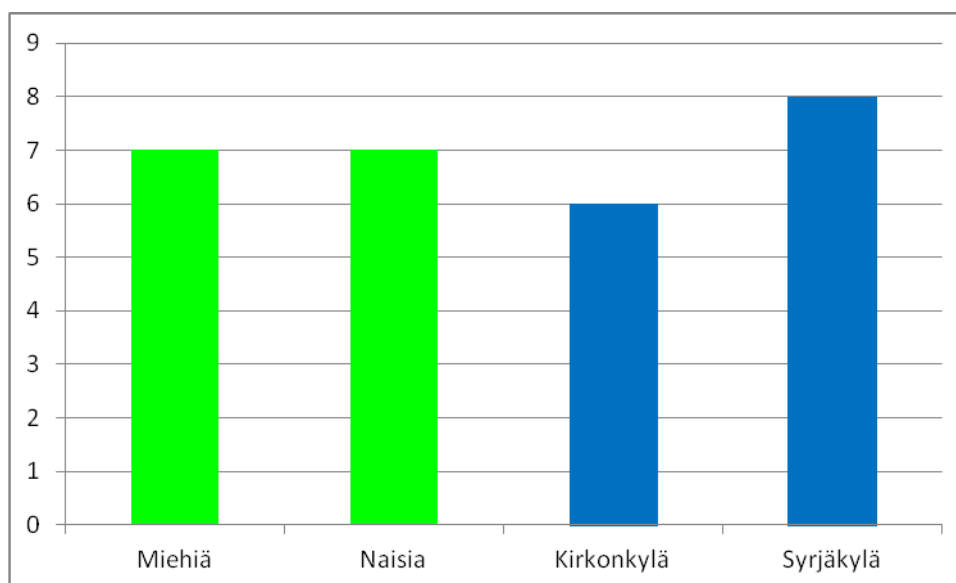
Vastaajien mielestä poroja on liikaa. Poronhoidosta voisi tehdä sallittua esimerkiksi vain saamelaisalueella. Poroja voisi suojella paimentamalla sekä tarhassa. Kun käytetään hyväksi vapaata laidunoikeutta, pitäisi osa petojen aiheuttamista tappioista vain sietää. Todennäköisesti porojen aitaaminen tulee varmasti lisääntymään logistisistakin syistä. Poroelinkeinon suojelusta kysyttäessä kommentit olivat seuraavanlaisia:

- *”Poroelinkeinon osalta petojen suurin merkitys on kannattavuus ja sen voi hoitaa korvauksia kehittämällä. Lisätyön poistamiseksi tulee kokeilla ensiksi ahmalla maakotkalla käytettyä reviiripohjaista korvausmenetelmää.”*
- *”Poroa pidetään niin kauan kuin se on elinkeino. Niinpä joille se on pääelinkeino, auttaisi kovasti, jos harrastusporonhoitoa vähennettäisiin. Kustannuspaineet ja tuotteen imago ovat ratkaisevia. Kustannuksiin vaikuttavat laitumen kunto ja öljyn hinta ja imagoon luonnon tila ja se henkinen ilmapiiri, joka poronhoitoon liittyy, kuten muun muassa asenne petoihin.”*
- *”Pedot ja poronhoito ovat jonkinasteisella törmäyskurssilla väistämättä, mutta nykymuotoinen tehokas poronhoito on rasite myös Lapin herkälle luonnolle. Porotaloutta tulisi rajoittaa jo tästäkin syystä.”*

4.2 Katugallupin tulokset

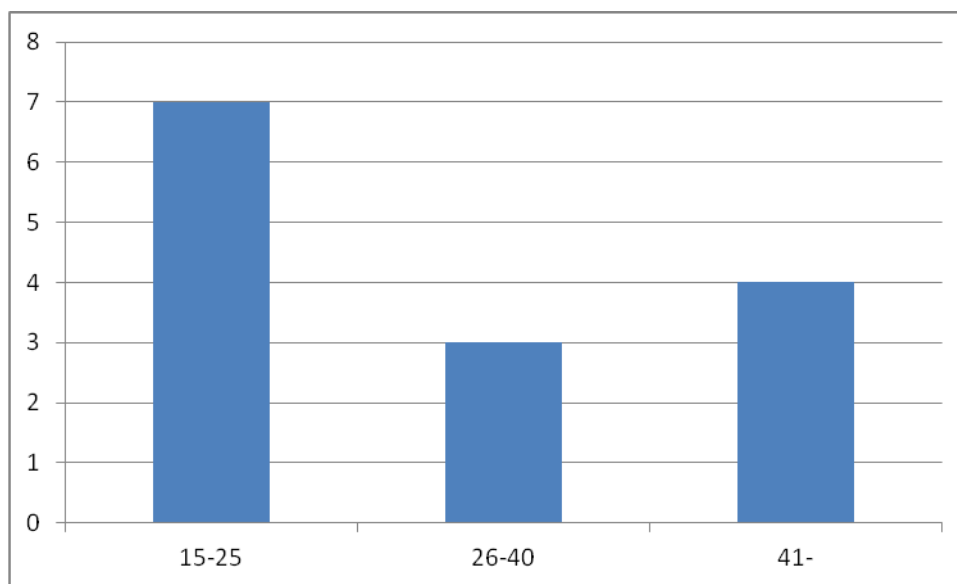
Teimme katugallup-kyselyn (liite 6) reilulle kymmenelle kunnan asukkaalle. Tällä haimme myös muiden kuin porohenkilöiden ja elinkeinojen edustajien mielipiteitä asioista. Valitsimme vastaajiksi Sodankylän kunnan alueella asuvia henkilöitä, jotka ovat mahdollisimman vähän tai eivät ollenkaan tekemisissä porojen tai poroelinkeinojen kanssa. Valitsimme vastaajat näiden valintakriteerien perusteella, joten valinta ei ollut täysin satunnaista. Kuten taulukosta 5 näkee, vastaajissa oli yhtä paljon miehiä ja naisia. Hieman yli puolet vastaajista asui jollain Sodankylän syrjäkylistä.

Taulukko 5. Vastaajien sukupuoli- ja asuinpaikkajakauma

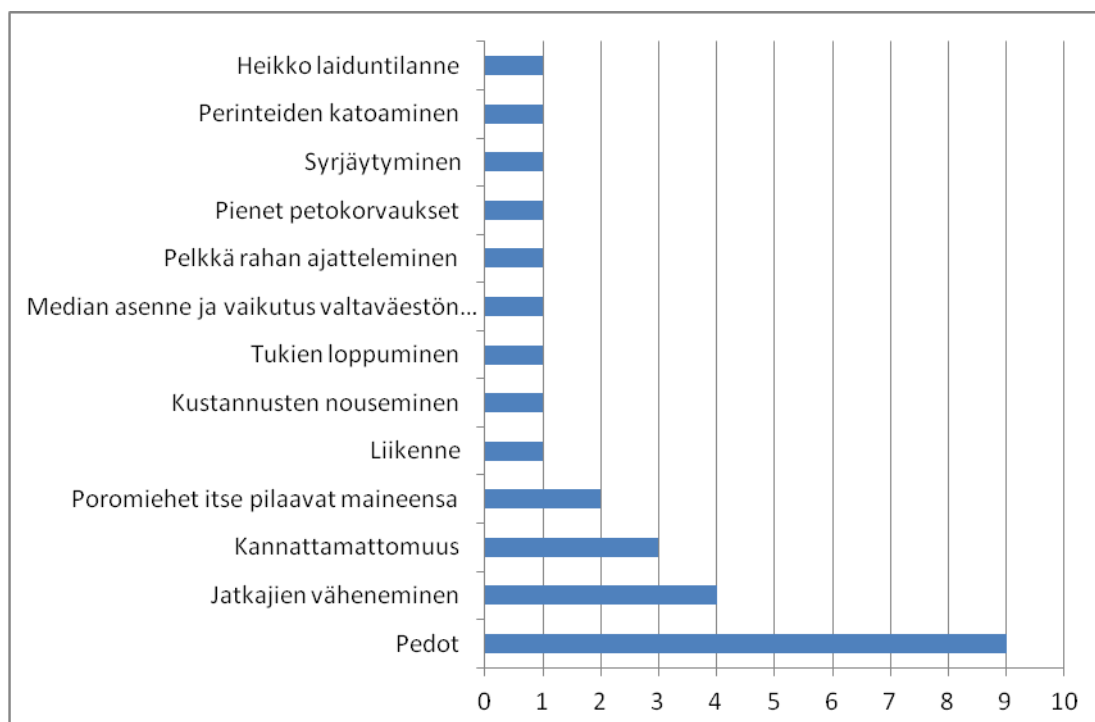
Pyrimme saamaan vastaajia kaikista ikäluokista, mutta kuitenkin niin, että suurin osa olisi nuorinta ikäluokkaa, joka on työelämässä vielä 10–20 vuoden kuluttuakin. Tämä onnistui hyvin, sillä puolet vastaajista oli iältään 15–25-vuotiaita (taulukko 6).

Taulukko 6. Vastaajien ikäjakauma

Kuten taulukosta 7 näkyy, selkeästi suurimpana syynä mahdolliseen poronhoidon loppumiseen nähtiin pedot. Toiseksi suurimmaksi syyksi nousi jatkajien väheneminen ja kannattamattomuus tuli kolmantena. Muita mainittuja vaihtoehtoja olivat muun muassa kustannusten nouseminen sekä median asenne ja vaikutus valtaväestön asenteisiin.

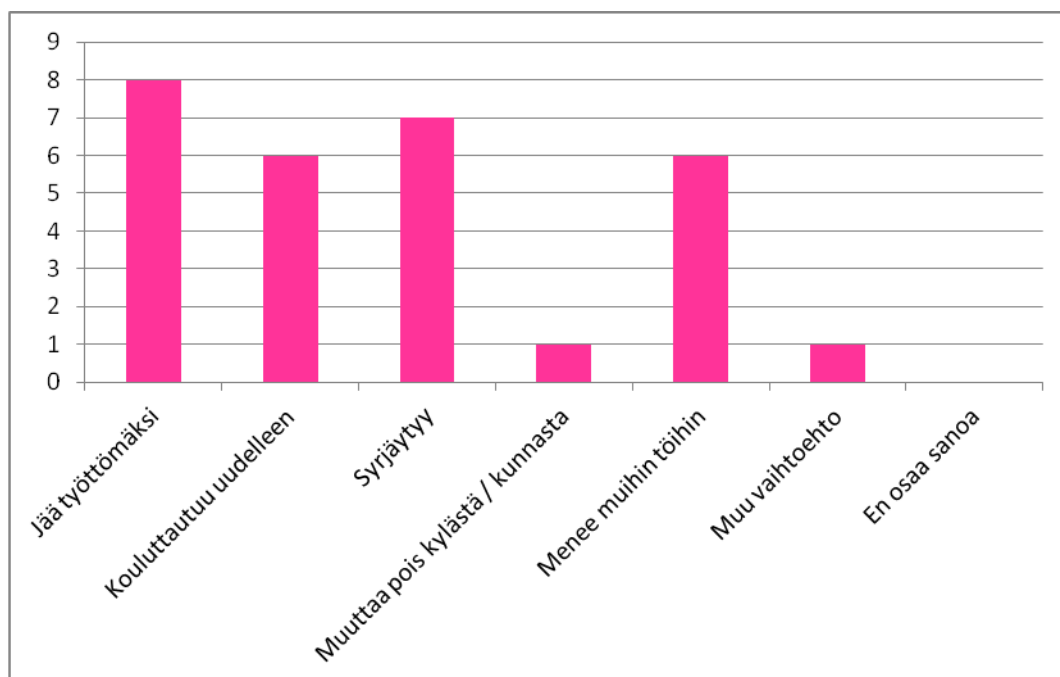
Taulukko 7. Poroelinkeidon uhkia

Seuraavissa seitsemässä taulukossa ovat vastaukset kysymyksiin, joissa oli valmiit vastausvaihtoehdot. Vastaja sai valita useita vaihtoehtoja. Jokaisessa kysymyksessä oli myös vaihtoehto ”Muuta”, johon sai kirjoittaa muun vaihtoehdon tai kommentin. Näistä on kirjalliset tulkinnat kyseisen taulukon yhteydessä.

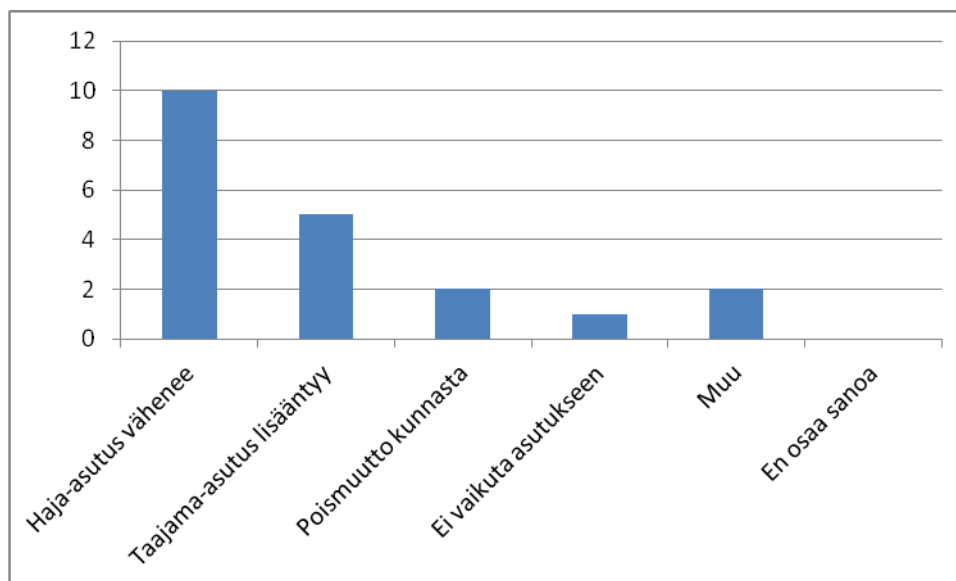
Todennäköisimpänä loppumisen vaikutuksena poromiehiin voi pitää sitä, että poromiehet jäävät työttömiksi (taulukko 8). Loppumisesta aiheutuisi myös syrjäytymistä. Uudelleenkouluttautuminen ja muihin töihin meneminen nähtiin myös varteenotettavina vaihtoehtoina. Muihin töihin joutumisesta kommentoitiin niin, että poromiehet joutuvat kaivoksille töihin, ja että poromiehet joutuisivat niin sanotusti oikeisiin töihin, joissa he tienaisivat silti paljon enemmän.

Taulukko 8. Loppumisen vaikutus Sodankylän poromiehiin

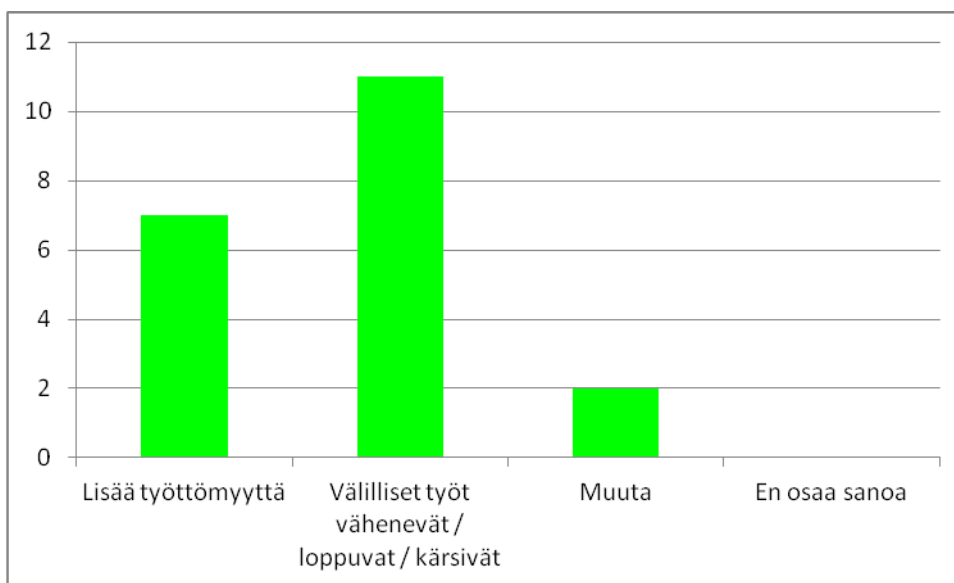
Vastausten perusteella poroelinkeinin loppumisella olisi syrjäkyliä tyhjentävä vaikutus (taulukko 9). Tästä todennäköisesti seuraisi myös jonkin verran taa-jama-asutuksen lisääntymistä ja poismuuttoa kotikunnasta. Yksi vastaajista mainitsi, ettei näe loppumisella olevan suurta vaikutusta asutukseen, ”koska ne (poromiehet) on niin jurreja, etteivät muuttais mihinkään”.

Taulukko 9. Loppumisen vaikutus Sodankylän asutukseen

Kuten taulukosta 10 näkee, poroelinkeinoon loppuminen aiheuttaisi lisää työttömyyttä ja vähentäisi, lopettaisi tai vaikeuttaisi poroelinkeinoon liittyviä välillisiä töitä. Eräs tarkennus työllisyystilanteeseen oli, että *”kaikki joutuvat kaivokselle töihin niin kauaksi aikaa kunnes kaivostoiminta loppuu. Sitten ollaan ”tyhjän” päällä kaikki...”*. Todettiin myös, että *”ajan saatossa hommat varmaan tasottuis”*. Tällä ilmeisesti tarkoitetaan sitä, että työllisyystilanne tasoittuisi ajan kuluessa. Poroelinkeinoille ominainen isältä pojalle -työ loppuisi, ja loppumisella olisi isompi vaikutus kuin ymmärretäänkään. *”Mutta itketään sitten myöhemmin”*.

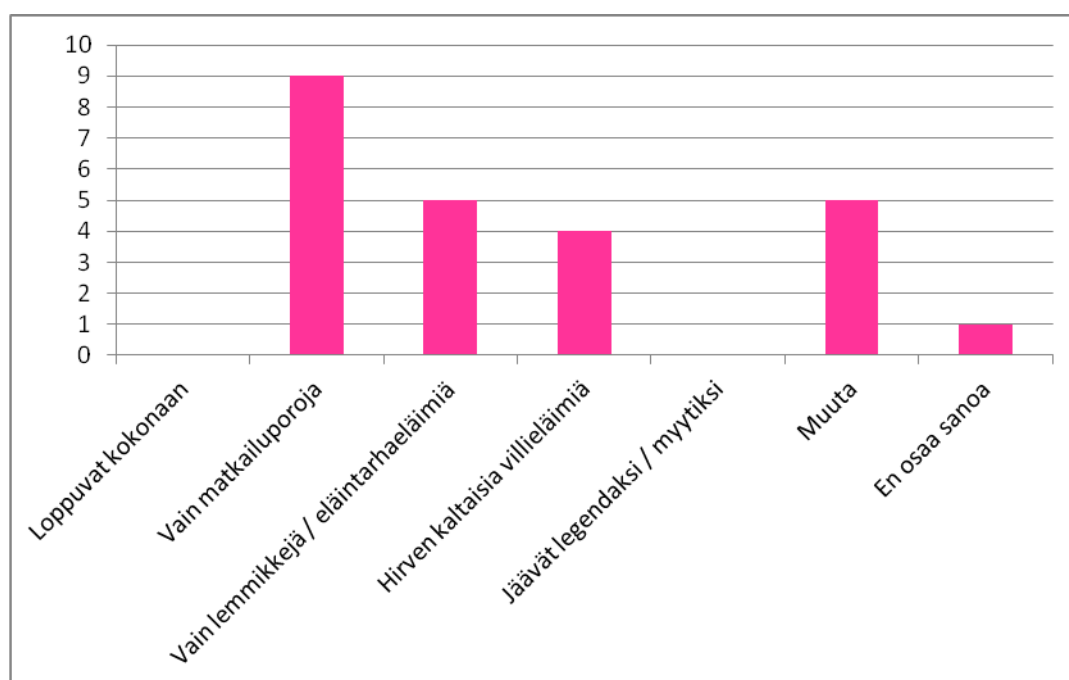
Taulukko 10. Loppumisen vaikutus Sodankylän työllisyyteen

Kuten taulukosta 11 selviää, ei kukaan vastaajista nähnyt mahdollisena sitä vaihtoehtoa, että porot loppuisivat kokonaan. Elinkeinon loppumisesta huolimatta poroja jäisi monen mielestä matkailukäyttöön, myös lemmikkiporoiksi sekä eläintarhaeläimiksi. Poron muuttuminen hirven kaltaisiksi villieläimiksi nähtiin myös pienenä mahdollisuutena. Muuta -kohtaan tuli seuraavanlaisia vastauksia:

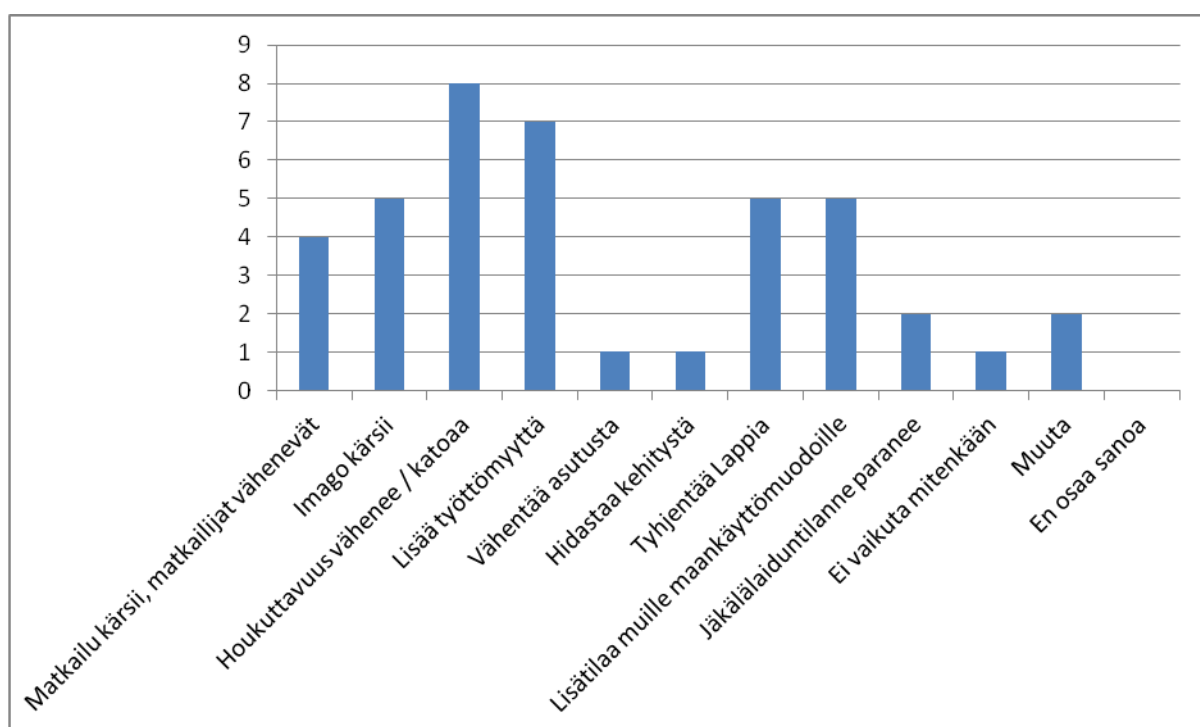
- *"Salametsästys lisääntyy"*
- *"Pedot lisääntyvät"*
- *"Poroista tulee "entisille" poromiehille ruokaporoja eli poroja pidetään vain omaan käyttöön"*
- *"Mielestäni porot eivät loppuisi, koska ne pärjää hyvin luonnossa. Ne vaan lisääntyisivät ja lopulta niitäkin varmaan metsästettäisiin."*
- *"Saavat jo kauan kaipaamansa kotieläimen aseman. Toki niitä myös luontoon jää pakostakin, niillä on vahva ekologinen lokeronsa."*

Taulukko 11. Loppumisen vaikutus poroihin

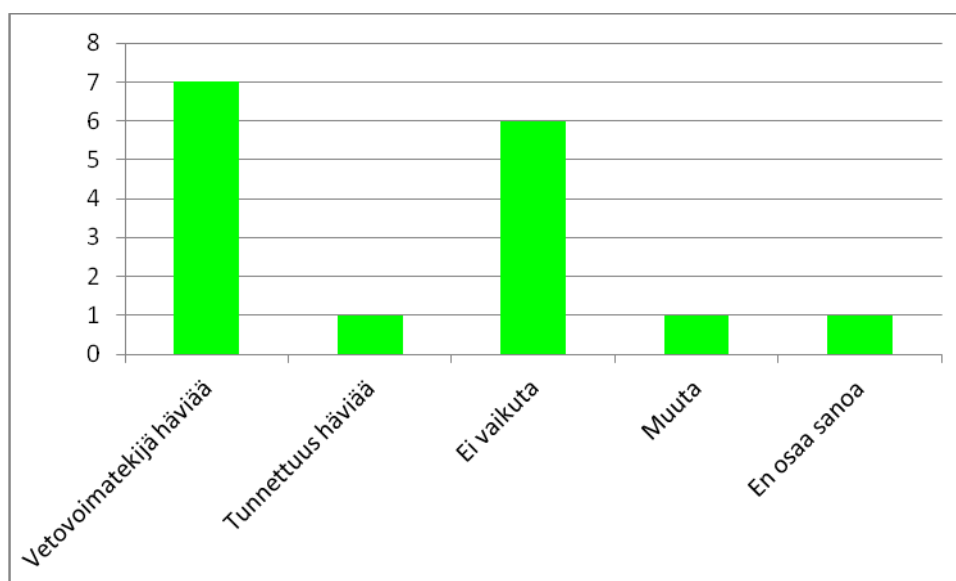
Yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että Lapin houkuttavuus, erikoisuus tai eksotiikka vähenee tai jopa katoaa poron myötä (taulukko 12). Puolet vastaajista näki lisääntyvän työttömyyden todennäköisenä. Poroelinkeinon loppumisen myötä imago kärsii ja näin ollen myös matkailu. Loppuminen tyhjentäisi Lappia ja toisi lisätilaa muille maankäyttömuodoille, kuten metsä- ja maataloudelle sekä kaivosteollisuudelle. Muuta -kohtaan vastattiin, että vanha kulttuuri ja elämisen muoto katoaisi. Toinen vastaus oli, että *”jos poronhoito loppuis kokonaan ja vapauttais kaikki maansa muuhun käyttöön, uskosin että se nostais Lapin BKT:ta, mutta ei se poronhoito tule ikinä koskaan loppumaan”*.

Taulukko 12. Loppumisen vaikutus Lappiin

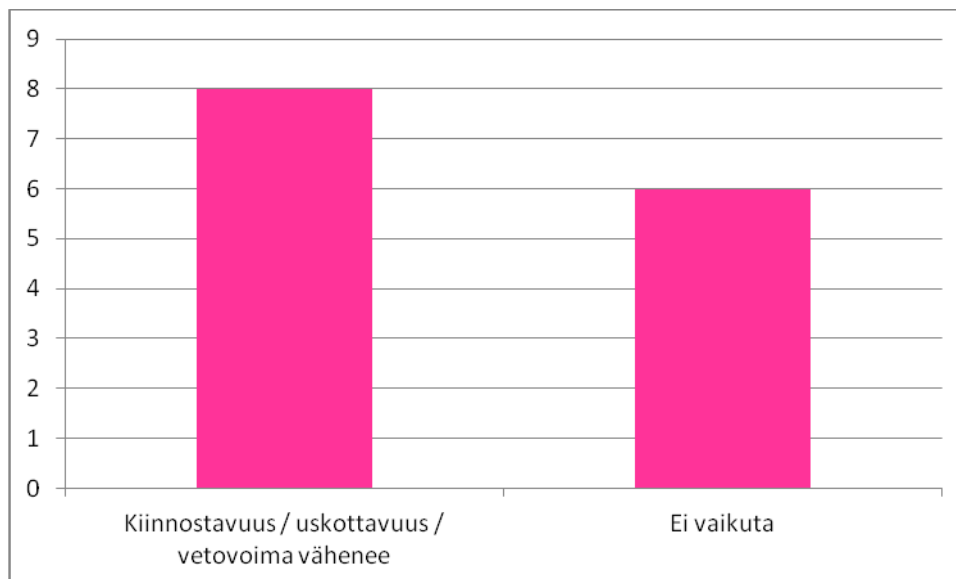
Puolet vastaajista sanoi, että yksi Suomen vetovoimatekijöistä häviäisi, mutta kuusi vastaajista oli sitä mieltä, että poronhoidon loppuminen ei vaikuttaisi Suomi-kuvaan (taulukko 13). Muu kommentti oli, että *”tuskin vaikuttais paljon imagoon, ei ulkomailla muutenkaan tietää termiä ”poronhoito”. Täällä vaan on poroja ja thäts it.”*

Taulukko 13. Loppumisen vaikutus Suomi-kuvaan

Hieman yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että joulupukin kiinnostavuus, uskottavuus tai vetovoima vähenisi poroelinkeidon katoamisen myötä (taulukko 14).

Taulukko 14. Loppumisen vaikutus joulupukki-imagoon

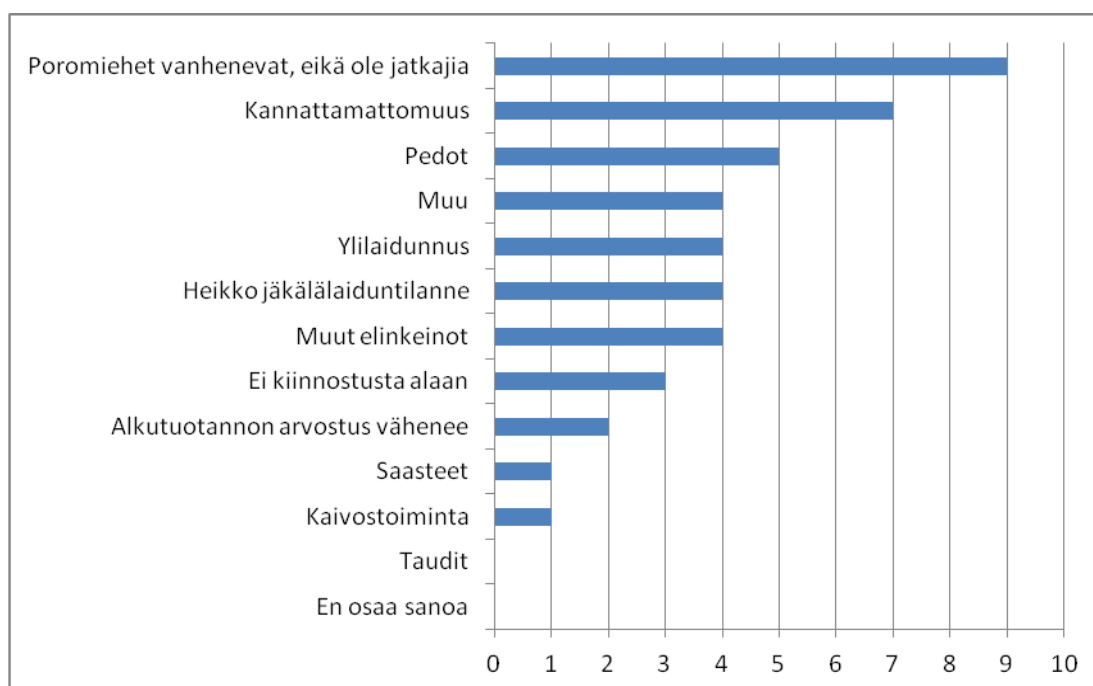
Tässä kohdassa kysyttiin myös, voiko joulupukin poron korvata esimerkiksi koiravaljakolla. Yksi vastaaja oli sitä mieltä, että voi. Ehdotuksena oli koiravaljakko, mikä ei vastaajan mielestä kuitenkaan olisi ihan sama asia. Kuusi oli sitä mieltä, että poroa joulupukin kulkuneuvona ei voi korvata. Viisi ei vastannut tähän kohtaan ollenkaan. Ehdotuksia ja kommentteja tähän asiaan oli, että

- *"Turistiporolla, ku jää ne matkailuporot vaan turisteja varten."*
- *"Voi kait se tulla porolla, vaikka poronhoito katoaiski. Ei kait ne kaikki eläimet silti maan päältä katoa."*
- *"Joulupukin ainoa oikea kulkuväline on poro (Petteri). Jos elinkeino loppuisi, niin uskon että turisteille kyllä jäisi poroja ja näin myös joulupukille. Lapin matkailun yksi vetovoima on joulupukki ja porot."*

Selvästi suurimpana syynä poroelinkeidon loppumiseen nähtiin poromiesten vanheneminen ja jatkajien puute (taulukko 15). Kaksi muuta merkittävintä syytä olivat kannattamattomuus ja pedot. Muita kommentteja olivat muun muassa

- *"Yleinen älämölö tiedotusvälineissä ym. vähentää poronhoidon arvostusta, vaikeuttaa näin asenteita poronhoitoa kohtaan."*
- *"Valtion toimenpiteet: rahoitusjärjestelmä, petopolitiikka, pyritään suuriin porolukuihin / omistaja, mainonta ja yleinen ilmapiiri negatiivista poronhoitajia kohtaan."*
- *"Poromiehet pilaa oman maineensa."*
- *"Jotaki tosi isoa pitäs tapahtua, jos se loppuis. Vähentyä se voi rajusti em. syistä johtuen."*

Taulukko 15. Poroelinkeinojen loppumiset syy(t)

4.3 Loppumisen vaikutukset Sodankylässä

Vastausten perusteella poroelinkeinojen loppuminen vaikuttaisi kaikkein eniten asutukseen. Poronhoidon aineettomille arvoille annettiin suuri merkitys. Poronhoito sosiaalisena, kulttuurillisena ja yhteisöllisenä tekijänä on merkittävä koko poronhoitoalueella, mutta eritoten saamelaisten parissa. Aineettomien arvojen katoaminen olisi hyvin merkittävää. Poronhoito on ammatti, johon synnyttään. Poro on läsnä elämässä vuoden jokaisena päivänä koko elämän ajan. Elinkeinosta muodostuu elämäntapa, joka määrää elämisen sisällön, tavat, kulun, työtahdin, aikataulun sekä asuinpaikan. Poronhoito on työn lisäksi myös identiteettitekijä. Ei ihme, että eräässä vastauksessa ehdotettiin niin sanottua saatto- tai vieroitushoitoa elinkeinonsa menettäneille.

Sodankylässä on paljon asutusta syrjäkylillä, sillä melkein 40 prosenttia väestöstä asuu muualla, kuin kirkonkylällä tai sen välittömässä läheisyydessä. Tämä tarkoittaa reilua 3000 asukasta. Mielestämme syrjäkyläasutus on merkittävää. Monelle syrjäkylä on kotipaikka, jossa haluaa asua jo sukujuurienkin takia. Tärkeimpiä asutusta ylläpitäviä tekijöitä ovat maa- ja porotalous. Mikäli poronhoito loppuisi, vähenisi asutus syrjäkylillä radikaalisti, mikä vaikuttaisi myös maatalouteen. Toimeentulo olisi haettava muualta, ja asuminen kovin kaukana työpaikasta ei olisi kannattavaa. Monilla ei enää olisi syytä asua syrjäisillä alueilla, jos porotalous loppuisi. Moni kuitenkin asuisi kotiseudullaan viimeiseen asti. Syrjäkyläien autioituminen tyhjentäisi koko Lappia.

Poronhoidon loppuminen vaikuttaisi myös työllisyystilanteeseen. Elinkeinon loppuminen lisäisi työttömyyttä sekä vaikuttaisi välillisesti myös lukuisiin muihin aloihin, kuten kuljetukseen, matkailuun, lihanjalostukseen sekä rehun, aita- ja muiden rakennustarvikkeiden sekä koneiden valmistajiin ja jälleenmyyjiin. Monet poromiehet eivät osaisi tai haluaisi tehdä muuta, vaikka heillä yleensä on monipuolinen osaaminen erilaisista käytännön töistä.

Loppumisen vaikutuksena poronhoitajiin itseensä olisi vastausten perusteella pääasiassa työttömyys, joka voisi olla myös pysyvää. Toisaalta mahdollisuutena nähtiin se, että poromiehistä saisi työvoimaa muualle. Syrjäytyminen on iso uhka, sillä poronhoidolla on vahva sosiaalinen ja yhteisöllinen merkitys sen parissa toimiville. Tämä korostuu erityisesti saamelaisalueella, mikä mainittiin monessa haastattelussa. Kokonainen kulttuuri ja elämäntapa katoaisivat poronhoidon loppumisen myötä.

Porot tuskin loppuisivat, vaikka itse poronhoito elinkeinona loppuisi. Poroja tulee aina olemaan vähintään matkailukäytössä. Poroja jäisi myös kotitarveporoiksi ja luontoonkin. Porojen määrä vaihtelisi luonnollisesti ja luonto huolehtisi kannan pysymisestä sopivana. Poroelinkeinon loppumisen myötä erityisesti matkailun imago huononisi. Lapin houkuttavuus ja eksotiikka vähensi tai jopa katoaisi elinkeinon myötä. Imagon heikkeneminen vaikuttaisi suoraan myös joulupukkiin, mikä on yksi koko Suomen vetovoimatekijä. Poro on niin vahvasti pohjoisen Suomen tunnuseläin, ettei sitä edes saisi katoamaan. Poro jäisi elämään ainakin mielikuvissa ja tarinoissa.

Poronhoidon loppumisella olisi monia vaikutuksia, eikä kaikkea osata edes ajatella. Todennäköisesti loppumisen vaikutus olisi paljon suurempi kuin ymmärretäänkään. Nimenomaan aineettomien arvojen häviämällä on merkittävin vaikutus asutuksen ohella sekä Sodankylässä että koko poronhoitoalueella. Onneksi poronhoidon loppumiseen ei uskota eikä sen anneta loppua. Eihän Lappi olisi mitään ilman poroja.

4.4 Vastausten analysointi

Vastaajien asenteet haastatteluun olivat asialliset, mutta harva pystyi ottamaan asiaa aivan vakavasti. Kuviteltu tilanne eli poronhoidon loppuminen oli niin epätodellinen, että se aiheutti hämmennystä vastaajissa. Moni vastaaja saattoi epäillä, olemmeko tosissamme. Osa poromiehistä suhtautui haastatteluun siten, ettei loppumisen vaihtoehto ole mahdollinen ja siksi he saattoivat pitää haastattelua ajanhukkana. Oli mukavaa, että jokainen kuitenkin vastasi kysymyksiimme kaikesta huolimatta. Vastaajat tunnistivat poronhoidon uhkia hyvin. Porohenkilöt olivat yksimielisimpiä uhkista.

Vastaajien tietämys poronhoidosta vaihteli hyvin paljon. Poronhoidon parissa toimivien tieto oli tietenkin ammattimaista, mutta muissa ryhmissä taustatiedot olivat pääasiassa puutteellisempia. Vastausten erilaisuus johtui todennäköisesti juuri erilaisista taustatiedoista, lähtökohdista ja mielikuvista. Esimerkiksi eteläisemmässä Suomessa vaikuttavien luonnonsuojelutahojen edustajien ja sodankyläläisten vastaukset olivat hyvin eroavaisia. Luonnonsuojelullinen näkökulma varmasti vaikutti asiaan asuinpaikan lisäksi. Toisaalta myös gallup-kyselyyn vastanneiden joukossa oli sellaisia, joilla oli vain vähän tietoa poroelinkeinosta. Tällaisia henkilöitä juuri halusimmekin mukaan tutkimukseen haastateltavien lisäksi. Taustatietojen eroavaisuuksien vuoksi ilmi tuli sellaisiakin asioita ja näkemyksiä, joita ei muuten olisi tullut ajatelleeksi.

Kunnan viranhaltijoiden mielestä poronhoito on tärkeää Sodankylän kunnalle. Poromiesten ostovoimalla on olennainen merkitys kunnassa, minkä vuoksi poromiehiä pidetään tärkeinä kunnalle. Vaikka poronhoidolla ei ole suoraa vaikutusta kunnan talouteen, on elinkeino tärkeä. Poronhoidon ei uskota lop-

puvan kunnassa. Poronhoidon vähenemistä kuitenkin pidettiin mahdollisena, mutta siitä ei oltu huolissaan. Koska näkemykset poronhoidon loppumisen vaikutuksista erosivat toisistaan, voi olettaa, että tietämykset poronhoidon todellisista vaikutuksista ovat erilaiset.

Kaikkien paliskuntien poromiesten vastaukset olivat samantapaisia, mutta joissain kohdin hyvin paljon eriäviä. Myös vastaajien asenteissa oli eroja. Lapin paliskunnassa uskottiin kaikkein vähiten poroelinkeidon loppumiseen, minkä huomasi vastauksissa ja asenteissa. Kaikki vastaajat kuitenkin suhtautuivat kysymyksiimme asiallisesti ja pohtivat vastauksia, jotkut tosin vasta pienen patistelun jälkeen. Poroisäntien usko elinkeidon jatkumiseen oli vahva.

Sodankylässä ja koko Lapissa syrjäkyläasutusta on paljon ja sen väheneminen tyhjentäisi Lappia huomattavasti. Mielenkiintoista oli erään poronomistajan pohdinta, onko petopolitiikka vain valtion suunnitelma tyhjentää Lappia tai saada yksi hidaste pois tieltä. Vain yksi haastattelumme vastaajista mainitsi tämän, mutta olemme kuulleet tästä ennenkin. Toinen hyvä huomio oli poroaitojen vaikutus esimerkiksi maalintuihin. Poroaitojen vaikutuksista hirvieläimiin on valmistumassa opinnäytetyö Rovaniemen ammattikorkeakoulussa.

Kaivosteollisuuden edustajan vastauksista kävi ilmi, että tietoa poronhoidosta on jonkin verran. Voisi sanoa, että kaivosten vaikutuksia poronhoitoon aliarvioitiin. Vastaajalla oli selkeästi toiveena, että porotalous ja kaivosteollisuus pystyisivät elämään sovussa rinnakkain. Ei olisi mukavaa, jos poronhoidon loppuminen laitettaisiin kaivosten syyksi. Mediassa on käynnissä vastakainasettelu poronhoidon ja kaivosten välillä. Kaivoksia on liian helppoa syyllistää poronhoidon ongelmista. Mutta kuten erään poromiehenkin mielipide kuului, on nollatoleranssi poronomistajien kannalta paras vaihtoehto kaivosten suhteen. Ristiriita on olemassa, mutta parempi yhteistyö poronhoidon ja kaivostoimijoiden välillä auttaisi molempia.

Luonnonsuojelujärjestöjen edustajat ottivat selkeästi esille ylilaidunnuksen ja luontoa rasittavan poromäärän. Vaikka otanta ei ole tutkimuksellisesti merkit-

tävä, tuo se hyvän lisän tutkimukseen. Näin saimme etelän asukkaiden luonnonsuojelusektorin näkökulmia poronhoitoon. He toivat esille esimerkiksi poronlihan brändin heikkouden, mitä kukaan poronhoitoalueen haastateltavista ei maininnut. Poronlihan brändin voi päätellä olevan parempi poronhoitoalueella kuin sen ulkopuolella. Brändin heikkouden mainitseminen oli yllättävää, koska kysyntää poronlihasta on enemmän kuin sitä voidaan tuottaa. Suojelutahot toivat esille poronhoidon loppumisen hyvät puolet luonnonsuojelun näkökulmasta.

Luonnonsuojelujärjestöjen edustajien vastauksista kävi ilmi vähäinen tieto poronhoitoalueen asioista. Vastausten perusteella luonnonsuojelupiireissä melko yleisesti luullaan, että kaikki pedot haluttaisiin pois Lapista tai että täällä ei edes ole petoja. Näin asia ei kuitenkaan ole, sillä suurin osa poromiehistä on sitä mieltä, että poronhoitoalueelle mahtuu petoja jonkin verran, mutta ei nykyisiä määriä.

Kainulainen (2011, 23) kirjoittaa, että kannanhoitosuunnitelmien mukaan petokantojen hoidon reunaehtoina pidetään sitä, ettei pedoista saa aiheutua paikallisille ihmisille ja heidän elinkeinolleen kohtuutonta haittaa. Poronhoitoalueella käynnissä oleva elinkeinon menetys on hoitosuunnitelman mainitsema kohtuuton haitta mitä suurimmassa määrin.

Petomatkailun kehittäminen Lapissa nostettiin esille luonnonsuojelijoiden vastauksissa. Petomatkailu saattaisi olla ihan hyvä ja kannattava idea esimerkiksi Kuhmon alueella Kainuussa. Lapissa sen sijaan on vahva poromatkailukulttuuri, mitä petomatkailu tuskin voisi korvata. Poro- ja petomatkailun on mahdotonta toimia samoilla alueilla, mikäli haluttaisiin myös tuottaa lihaa nykyisellä poronhoitomallilla. Yksikään luonnonsuojelutahon edustaja ei maininnut petoja uhkaksi poronhoidolle, vaikka ne ovat aivan selvästi vaikeuttaneet poronhoitoa ja ovat leviämässä laajemmalle poronhoitoalueella. Petoja ja luonnon monimuotoisuutta yleensäkin pitää tuki suojella, mutta elinkeinonharjoittaminen on myös säilytettävä mahdollisena ja kannattavana.

Luonnonsuojelujärjestöjen edustajien mielestä poromäärää tulisi pienentää ja poronhoitoalueen eteläraja siirtää pohjoisemmaksi, jolloin pedot ja porot

mahtuisivat paremmin elämään ja metsäpeura saisi enemmän elintilaa. Monet luonnonsuojelijoiden näkemykset ovat varteenotettavia ja ne pitäisi ottaa vakavasti. Molemminpuolinen kuunteleminen ja kunnioitus olisivat paikallaan poronhoitajien ja luonnonsuojelijoiden välillä. Huolenpito luonnosta on tärkeää molemmille, sillä toimitaanhan poronhoidossakin luonnon ehdoilla.

Vaikka katugallupin vastaajat eivät olleet poronhoidon parissa työskenteleviä, suurin osa heistä osasi mainita suurimpana syynä poroelinkeinon mahdolliseen loppumiseen pedot. Tämä voi myös johtua petoihin liittyvästä uutisoinnista, joka on jäänyt mieleen, vaikka asiasta ei muuten olisi faktatietoa. Samoin kuin poroelinkeinon edustajienkin mielestä myös gallup-vastaajien mukaan toinen todennäköisin syy loppumiseen olisi jatkajien väheneminen. Täähän voi suoraan liittää myös poromiesten korkean keski-ikä ja eläköitymisen. Pedot, jatkajien väheneminen ja kannattamattomuus olivat kolme ylitse muiden kohoavaa syytä.

Mielenkiintoista oli, että kaikki katugallupin vastaajat, joiden mielestä poronhoidon loppuminen ei vaikuttaisi joulupukki-imagoon, olivat miehiä. Miehet eivät koe poroa niin tärkeänä joulupukille, tai sitten he uskovat, että joulupukin porot säilyvät poronhoidon loppumisesta huolimatta.

Kaikkien vastausten perusteella poroelinkeinon loppuminen vaikuttaisi Sodankylän asutukseen ja työllisyystilanteeseen negatiivisesti. Syrjäkylät hiljensivät ja suoran työttömyyden lisäksi poroelinkeinoon liittyvät välilliset työt vähenisivät. Poroelinkeinolla on paljon rahassa mittaamattomia arvoja, joiden menetystä on hankalaa ennustaa. Loppumisella olisi paljon isompi vaikutus kuin ymmärretäänkään. Nämä arvot tulisi ottaa huomioon jo ennalta, jotta vältettäisiin niiden häviäminen elinkeinon myötä. Yksi tällainen arvo on esimerkiksi isältä pojalle siirtyvä hiljainen tieto poronhoidosta, joka mainittiin myös yhdessä vastauksessa. Kerran menetettyä on lähes mahdotonta saada takaisin.

Kuten eräs vastaajakin totesi, turistit eivät tunne poronhoitoa. Yleinen mielikuva on, että pohjoisessa vain on poroja, mutta niitä ei osata yhdistää elinkeinoon. Poronhoitohan on elinkeinona hyvin näkymätön, koska sillä ei ole

juurikaan pysyviä rakennuksia tai näkyvyyttä toiminnasta. Elinkeinoa voisi olla hyvä tehdä tutuksi turisteille.

Poroelinkeinon todennäköiset loppumisen syyt olivat suurimman osan mielestä poromiesten vanheneminen ja jatkajien puute. Mielenkiintoista oli, että suurimmaksi uhaksi elinkeinolle mainittiin pedot, mutta loppumisen syy olisi kuitenkin edellä mainittu ikärakenne. Pedot olivat vasta kolmantena loppumisen syistä. Pitää muistaa, että kukaan vastaajista ei kuitenkaan uskonut poronhoidon voivan loppua kokonaan. Kuten eräs vastaajakin sanoi, pitäisi tapahtua jotain suurta, että elinkeino loppuisi. Vähentyä se voi rajusti, mutta loppuminen ei tapahdu helposti.

Mielenkiintoista oli, että luonnonsuojelutahojen vastaajien mielestä petoja on hyvin vähän jos ollenkaan, mutta paikallisten mielestä niitä on jopa liikaakin. Tässä kohtaa voi pohtia, onko kyse vastaajien taustatietojen puutteista vai petomäärätietojen epävarmuudesta? Näkemykset harrastelija- ja eläkeläisporonhoitajista erosivat toisistaan. Poronomistajat näkivät harrastelijat olennaisena ja tarpeellisena osana poronhoitoa. Lähes kaikki muut olivat sitä mieltä, että harrastelijoita ei tarvita ja että elinkeino toimisi paremmin ilman heitä muun muassa rajallisten poromäärien ja laidunten vuoksi.

5 POHDINTA

5.1 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyö tehtiin kevään 2011 aikana. Työn tekeminen alkoi helmikuussa ja sitä tehtiin intensiivisesti seuraavat kolme kuukautta. Alkuperäinen idea syntyi Sallan Petofoorumissa. Tarkoituksenamme oli tutkia poroelinkeinoon loppumisen vaikutuksia ja petoja sen aiheuttajana. Aihe kuitenkin muuttui ajan kanssa koskemaan petotilanteen lisäksi kaikkia poronhoidon haittatekijöitä, kilpailevia maankäyttömuotoja sekä mahdollisia elinkeinoon uhkia. Lisäksi rajasimme aiheen koskemaan vain Sodankylän kuntaa, sillä aika ja käytävissä olleet resurssit olivat rajalliset.

Opinnäytetyö oli hyvin opettavainen prosessi, sillä sen tekemisen aikana opimme paljon poronhoidosta mielenkiintoisella tavalla. Työtä oli mielekasta tehdä, vaikka sillä ei ollutkaan tilaajaa. Aihe on ajankohtainen ja herätti paljon keskustelua esimerkiksi haastateltavissa henkilöissä.

Työn aikana huomasimme myös kehitystä vaativia asioita. Haastatteluiden ja katugallupin kysymyksissä huomioitiin ainoastaan Lappi, eikä koko poronhoitoaluetta. Muutama kysymys oli hieman huonosti laadittu, jolloin niiden merkitykset saattoivat olla vastaajille hieman epäselviä. Yksi kysymyksistä oli myös osittain tarkoitettu monivalintatehtäväksi ja osittain sellaiseksi, että jokaiseen kohtaan vastataan. Tämä aiheutti selvästi epäröintiä vastaajissa. Haastattelut olisivat voineet olla tiiviimpiäkin, mutta mielestämme alkuun oli kohteliasta laittaa aiheeseen johdattelevia kysymyksiä. Karsimme osan näiden kysymysten vastauksista pois tuloksista, jotta oleellisimmat asiat olisivat helposti luettavissa.

Katugallup-kyselyt olivat mielestämme onnistuneet, vaikka niissäkin oli pientä parantamisen varaa. Esimerkiksi kysyttäessä, miten poroille kävisi poronhoidon loputtua, eräs vaihtoehto oli, että porot jäisivät legendaksi tai myytiksi. Tällä vaihtoehdolla tarkoitimme sitä, että porot jäisivät lähinnä mielikuviiin, tarinoihin ja logoihin. Kysymys olisi pitänyt esittää eri lailla ja selkeämmin.

Katugallupeista saamaamme tietoa oli helppo käsitellä ja niistä sai selkeitä, yksiselitteisiä vastauksia, vaikka vapaa kommentointikin oli mahdollista.

Tiukasta aikataulusta huolimatta työtä oli mukavaa tehdä. Kirjoitustyötä oli paljon, taustatietojen selvittäminen haastavaa ja eri alojen ammattilaisten haastattelemisen mielenkiintoista. Haastattellessa poroelinkeinoon parissa toimivia saimme hyvän käsityksen siitä, mitä poronhoito käytännössä on. Eri paliskuntien eroavaisuudet, tilanteet ja tavat tulivat hyvin ilmi ja olivat yllättävän poikkeavia toisistaan. Opinnäytetyön aikana saamamme tieto ja kokemus ovat arvokkaita tulevaisuutta ajatellen.

5.2 Yhteenveto

Sodankylä on suuri kunta Keski-Lapissa, jonka alueella toimii neljä paliskuntaa: Lappi, Oraniemi, Sattasniemi ja Syväjärvi. Poronhoito on kunnassa merkittävä tekijä, ei ehkä taloudellisesti, mutta yhteiskunnallis-kulttuurillisin arvoihin mitattuna kylläkin. Poronhoidolla on aineettomia arvoja, kuten sosiaalisia, kulttuurillisia ja yhteisöllisiä merkityksiä. Matkailu- ja imagotekijänä poronhoidon arvo on huomattava. Poronhoito on tärkeä työllistäjä etenkin kunnan pohjoisosassa.

Otimme työssä esille sellaisia toimijoita Sodankylässä, jotka vaikuttavat poronhoitoon tavalla tai toisella tai joihin poronhoito vaikuttaa. Näitä ovat Sodankylässä kaivosteollisuus, maa- ja metsätalous, Puolustusvoimat, matkailu, käsityöala ja lihanjalostus. Osa näistä on poronhoitoa haittaavia tekijöitä ja osa taas ei tulisi kovinkaan hyvin toimeen ilman porosta saatavia raaka-aineita. Muita poronhoitoa uhkaavia tekijöitä ovat pedot, kannattamattomuus, poromiesten nouseva keski-ikä ja jatkajien puute. Haittatekijöitä ovat myös suuret poromäärät sekä ilmastomuutoksen mukanaan tuomat terveysuhat ja muuttuvat olosuhteet. Otimme huomioon myös median ja imagotekijät, energiantuotannon sekä liikenteen vaikutukset poronhoitoon.

Maankäyttömuodoilla on erityyppisiä vaikutuksia poronhoitoon riippuen niiden luonteesta. On myös yleisiä vaikutuksia, jotka esiintyvät useimmissa tapauksissa. Sekä uudet että suunnitteilla olevat maankäyttömuodot vähentävät

porolaidunten määrää ja pirstovat laitumia sekä muita poronhoidon käytössä olevia alueita, kuten erotuspaikkoja. Näiden suorien vaikutusten lisäksi syntyy myös välillisiä menetyksiä, kun muista maankäyttömuodoista esimerkiksi aiheutuu häiriötä laidunnukseen. Poroelinkeinon rakennelmien, kuten kämppien ja laidunkiertoittojen käyttötarkoitus tai merkitys voidaan menettää, jolloin toiminnallinen kokonaisuus kärsii.

Eri maankäyttömuodot kilpailevat samoista alueista poronhoidon kanssa. Yleensä poroelinkeino häviää kilpailussa ja menettää laitumiaan. Jokaisella on kuitenkin oikeus olla ja toimia alueella, mutta ajoittain tästä aiheutuu ristiriitoja eri maankäyttömuotojen välille. Monet maankäyttöhankkeet hyvin usein viedään läpi suuremman oikeudella ilman että porotaloutta otetaan ollenkaan huomioon, vaikka laki niin edellyttääkin. Oikeuksien perääminen lakiteitse on raskasta ja pienellä elinkeinolla on vähäiset mahdollisuudet suurta yritystä tai valtiota vastaan. Monet maankäyttömuodot ovat jo vaikuttaneet ja vaikuttavat myös tulevaisuudessa poronhoitoon.

Poronhoidon kustannukset ovat olleet nousussa ja sitä myötä kannattavuus on huonontunut. Jotta poronhoito olisi kannattavaa, on henkilökohtaisia poromääriä täytynyt nostaa. Suuret poromäärät ovat aiheuttaneet laidunten kulumista. Tässä kohti eloporotukirajaa voisi olla hyvä laskea tai vastaavasti tukia nostaa, jotta poromääriä voitaisiin vähentää laidunten kestämmälle tasolle. Näin toimintaa saataisiin kannattavammaksi ja luontoa säästävämmäksi. Kaivosteollisuus on suurimpia uhkia poronhoidolle tulevaisuudessa ja on jo vähentänyt porojen laidunalueita. Pedot ovat tulevaisuudessa suuri uhka poroille, samoin kuin ilmastomuutoksen tuomat ongelmat, kuten taudit ja lumiolosuhteiden muuttuminen. Media voi aiheuttaa haittaa poroelinkeinolle huonontamalla sen mainetta. Hyvä imago on tärkeää poronhoidolle sekä lihan myynnille. Muita merkittäviä uhkia ovat porojen salametsästys, geenimanipuloidun pororehun tuottaminen ja käyttäminen poron ravintona, ydinvoima ja uraanin louhinta sekä yleisen maailmanpolitiikan kehitys.

Ajankohtaisimpia ja konkreettisempia uhkakuvia poronhoidolle ovat kannattamattomuus ja kustannusten nousu, heikkenevä laiduntilanne sekä median luoma negatiivinen kuva poroelinkeinosta. Muut uhat, kuten pedot, kaivokset

sekä poronomistajien kasvava keski-ikä ovat lähitulevaisuuden uhkia. Lisäksi lukuisat poronhoitoalueella suunnitteilla olevat uudet maankäyttöhankkeet ovat tekijöitä, joihin tulee varautua jo lähitulevaisuudessa. Näitä ovat muun muassa turvetuotanto, tuulivoima sekä rautatie Rovaniemeltä Jäämerelle, mutta myöskään uusien tekoaltaiden rakentaminen ei ole poissuljettua. Ilmastomuutoksen myötä lisääntyvät taudit ja loiset ilmaantuvat todennäköisesti pidemmällä aikavälillä. Esimerkiksi hirvikärpästä on jo tavattu poronhoitoalueen etelärajalla.

Poronhoidon loppuminen toisi hyvinkin suuria muutoksia Sodankylään. Syrjäkyläasutuksen ja työllisyyden vähenemisen lisäksi aineettomien arvojen menetys olisi merkittävää, mutta todennäköisesti vaikutusten määrä on niin suuri, ettei sitä pystytä etukäteen arvioimaan. Loppuminen olisi ehdottomasti huono asia lähes kaikkien kannalta.

Vastaajien asenteet haastatteluun olivat asialliset, mutta harva pystyi ottamaan asiaa vakavasti. Kuviteltu tilanne eli poronhoidon loppuminen oli niin epätodellinen, että se aiheutti hämmennystä vastaajissa. Moni vastaaja saattoi epäillä, olemmeko tosissamme. Osa poromiehistä suhtautui haastatteluun siten, ettei loppumisen vaihtoehto ole mahdollinen ja siksi he saattoivat pitää haastattelua ajanhukkana. Jokainen kuitenkin vastasi kysymyksiimme kaikesta huolimatta. Vastaajat tunsivat poronhoidon uhkia hyvin. Katugallupiin vastanneiden keskuudessa uhkia osattiin nimetä vähiten. Porohenkilöt ryhmänä olivat yksimielisimpiä uhkista.

Vastaajien tietämys poronhoidosta vaihteli hyvin paljon. Poronhoidon parissa toimivien tieto oli tietenkin ammattimaista, mutta muissa ryhmissä taustatiedot olivat pääasiassa puutteellisempia. Vastausten erilaisuus johtui todennäköisesti juuri erilaisista taustatiedoista, lähtökohdista ja mielikuvista. Esimerkiksi eteläisemmässä Suomessa vaikuttavien luonnonsuojelutahojen edustajien ja sodankyläläisten vastaukset olivat hyvin eroavaisia. Luonnonsuojelullinen näkökulma varmasti vaikutti asiaan asuinpaikan lisäksi. Toisaalta myös gallup-kyselyyn vastanneiden joukossa oli sellaisia, joilla oli vain vähän tietoa poroelinkeinosta. Tällaisia henkilöitä juuri halusimmekin mukaan tutkimukseen haastateltavien lisäksi. Taustatietojen eroavaisuuksien vuoksi ilmi tuli

sellaisiakin asioita ja näkemyksiä, joita ei muuten olisi tullut mukaan tutkimukseen.

Kuviossa 13 on kuvattuna poroelinkeino vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat. Analyysi on tehty tämän työn pohjalta ja se pätee koko poronhoitoalueella. Osa asioista on sijoitettu sekä mahdollisuudeksi että uhaksi, koska monia uhkia voi kääntää myös mahdollisuuksiksi omalla toiminnalla, kuten median kohdalla. Myös poronhoitoalueen etelärajan siirto pohjoisemmaksi on monille mahdollisuus, mutta toisille selvästi uhka. Tulee muistaa, että myös jotkut heikkouksista voidaan kääntää mahdollisuuksiksi, kun asian eteen tehdään töitä.

VAHVUUDET	HEIKKOUEDET
<ul style="list-style-type: none"> - Poro tärkeä Lapin matkailulle - Alkuperäiselinkeino - Ammattiin kasvaminen - Elämäntapa - Poron hyödynnys käsitöissä - Poronhoidon oikeudet - Sijaisapu 	<ul style="list-style-type: none"> - Kannattamattomuus - Laidunten vähyys ja heikko kunto - Tarhaus - Maine - Kilpailevat riistalihat (esim. hirvi, saksanhirvi) - Vähäinen tiedotus koko elinkeinosta - Työvoimapula - Tiedon puute eri toimijoiden välillä - Teollinen ruokinta
MAHDOLLISUUDET	UHAT
<ul style="list-style-type: none"> - Suomalaisen elintarvikkeiden kysynnän lisääntyminen - Luonnonmukaisen ja lähiruuan arvostuksen nouseminen - Poron hyödyntäminen entistä monipuolisemmin - Positiivinen mainostus - Poronhoitoalueen etelärajan siirto pohjoisemmaksi - Poronhoito vain saamelaisien oikeudeksi - Jatkojalostus, suoramyynti - Kehittyvä teknologia - Yhteistyö - Eläinperusteisen tuen nousu 	<ul style="list-style-type: none"> - Suuret petokannat - Muun maankäytön aiheuttamat häiriöt ja kilpailu maista - Kustannusrakenteen muuttuminen ja kustannusten nousu - Poronlihan alhainen tuottajahinta - Poronhoitajien ikärakenne, jatkajien puute - Puutteet nuoren yrittäjän aloitustuessa - Poronhoitoalueen etelärajan siirto pohjoisemmaksi - Poronhoito vain saamelaisien oikeudeksi - Laidunten menetykset - Tarve lisätä porojen tarhausta - Ympärivuotinen tarhaus - Teollisen ruokinnan lisääntyminen - Porojen sairaudet - Imagon ja maineen huononeminen - Media - Poronhoidon vastainen asenne - Ilmastonmuutos ja sen mukanaan tuomat haitat

Kuvio 13. Poroelinkeino SWOT- eli nelikenttäänalyysi

5.3 Johtopäätökset

Petotilanteen pahenemisen uhka Sodankylässä on todellinen. Kestääkö kunnan poronhoito kasvavia petomääriä? Petojen määrät ovat huomattavasti ylittäneet kannanhoitosuunnitelmissa määritellyt tasot, mikä ei ollut tarkoitus ainakaan poronhoitoalueella. Onkin hyvä kysyä, kuinka suureksi määrät aiotaan päästää ja kestäkö Sodankylän poronhoito samanlaista petotilannetta kuin mikä on esimerkiksi Hallan paliskunnassa? Onko mitään tehtävissä petotilanteen leviämisen ennaltaehkäisemiseksi? Kuinka paljon esimerkiksi aktiivisesti petoja suojelevien tahojen vaatimuksia kuunnellaan petomääristä päätettäessä?

Mielestämme petokannat pitäisi poronhoitoalueella palauttaa niille tasoille, millä ne olivat juuri ennen Euroopan Unioniin liittymistä. Poronhoito on aina tullut ja tulee edelleen toimeen petojen kanssa, kunhan petomäärät pysyvät kohtuullisina. Ahmojen siirtoistutukset poronhoitoalueen ulkopuolelle voisivat olla tarpeen ahmakannan säilymisen turvaamiseksi. Susia voitaisiin siirtää Suomesta Ruotsiin paikallisen kannan geeniperimän monipuolistamiseksi. Petomäärät pitäisi saada poronhoidon kestäville tasolle.

Tilanteeseen on vaikeaa vaikuttaa siinä vaiheessa, kun petomäärät ovat jo päässeet kasvamaan suuriksi. Sodankylässä sijaitseva Urho Kekkosen kansallispuisto edesauttaa petojen leviämistä Lapin ja Oraniemen paliskuntiin, koska puisto sijaitsee itärajalla eikä puistossa saa lainkaan metsästä. Alueella on vähän asutusta, jolloin pedot pääsevät rauhassa leviämään. Asiaan on vaikeaa vaikuttaa kuntatasolla, sillä päätökset petomääristä tehdään Maa- ja metsätalousministeriössä. Ainoa vaikutusmahdollisuus on ollut tiedottaminen poronhoitoalueen peto-ongelmista. Seuraava petofoorumi olisi syytä järjestää siellä, missä päättäjät ovat eli Helsingissä. Vuoden 2011 syksyllä järjestettäneen jatkoa Sallan petofoorumille.

Monet epäilivät, että onko petotilanteeseen puuttumattomuus vain osa jonkinlaisista valtion suunnitelmaa tyhjentää Lappi? Tämä kysymys on tullut vastaan jo useamman kerran viime vuosien aikana, joten olisiko se viimein syytä ottaa todesta? Poronhoitoalueella ehkä vielä riittäisi asekuntoisia miehiä peto-

jen poistamiseen. Vaikuttaa siltä, että kansalaisten kokema petokanta on kasvanut liian suureksi. Kansalaiset poronhoitoalueella kokevat viimeaikaiset päätökset elämää vaikeuttavina ja poronhoitoelinkeinoa estävinä asioina. On esitetty kannanottoja, että yhteiskunta ei enää anna poroelinkeinolle suojaa elinkeinon uhkia vastaan.

Poronomistajien omat vaikutusmahdollisuudet petotilanteeseen ovat käytännössä hyvin pienet. Ainoa vaikutusmahdollisuus on media. Poronhoitoa ja sen julkisuuskuva voidaan kehittää mainonnan avulla. Poronomistajat voisivat kirjoittaa lehtiin siitä, kuinka pedot tuhoavat heidän elinkeinoaan ja miten ne vaikuttavat poromiehiin itseensä ja heidän talouteensa. Poromiehen näkökulmasta kirjoitettu todenmukainen kuvaus esimerkiksi kuolleena löydetyistä omista poroista saattaisi olla poronhoidon kannalta positiivisesti vaikuttava lehtijuttu. Poronhoitajien arkipäivästä kertovat jutut lisäisivät kansan tietoa ja ymmärrystä toiminnan luonteesta. Mielestämme olisi vihdoin aika tuoda julki kuvia petojen tappamista poroista ja kotieläimistä muuallakin kuin poronhoitopiireissä. Kuvien avulla petojen oikea luonne tulisi enemmän esille. Kuvat elinkeinoon kohdistuvista menetyksistä kertovat omaa kieltään poroihmisten tunnoista. Liian usein pedot kuvataan suloisina otuksina, jotka eivät tee vahinkoa muille. Esimerkiksi Helsingin Sanomat tavoittaisi hyvin laajan lukijakunnan. Poroaiheisia juttuja pitäisi julkaista muuallakin, kuin alan ammattilehdissä tai paikallisissa lehdissä.

Eräässä haastattelussa ehdotettiin poronhoidon muuttamista osuuskuntapohjaiseksi toiminnaksi. Tällöin paliskunnat omistaisivat kaikki porot ja poromiehet olisivat työntekijöinä osuuskunnassa. Tämä vaihtoehto on pohdinnan arvoinen, joskin herää kysymys, mitä mieltä poromiehet olisivat tästä. Toiminta voisi muuttua liikaa; poromies ei enää omistaisikaan omia poroja. Tästä voisi mahdollisesti aiheutua työmoraalin heikkenemistä. Poronhoitotöille ominainen vapaus katoaisi.

Poronhoidon perinteistä täytyy pitää kiinni ja tuotannon tehostumista on ehkäistävä. Tehotuotanto ei sovi luonnonläheiseen imagoon ja voisi olla haitaksi perinteille. Porojen tarhausta olisi myös vältettävä viimeiseen asti, sillä se heikentää imagoa luonnonmukaisesta tuotannosta. Teolliset rehut voivat

muuttaa lihan makua ja koostumusta. Poromäärien vähentäminen ja laidunkierron parantaminen auttaisivat vähentämään tarhausta, mutta niitä on käytännössä vaikeaa toteuttaa. Korkea tukiraja ja heikko kannattavuus pakottavat pitämään poromäärät suurina, jotta elinkeinosta voi saada toimeentuloa. Muusta alueidenkäytöstä johtuvan laidunten pirstoutumisen vuoksi laidunkiertoa on vaikeaa kehittää.

Nuorten saaminen mukaan poronhoitoon on ehdoton edellytys elinkeinon jatkuvuudelle. Poronhoidon tulevaisuus näyttää mielestämme heikolta eikä toiminta ole kannattavaa eikä siis tarpeeksi houkuttele aloittamaan. Nuoren aloittajan tuki ei välttämättä ole riittävä kannustin. Tukirajan alentaminen aloitusvaiheessa esimerkiksi 40 poroon voisi auttaa.

Poronhoitorajan siirtämistä ovat useat luonnonsuojelutahot esittäneet poroelinkeinoon uhkien ratkaisuna. Tämä ei tule toimimaan; porojen siirtyessä pohjoiseen pedot seuraavat perässä. Ilmastonmuutoksen myötä lisääntyvien loisten torjuntaan tulee vastata lääkitsemällä poroja niitä vastaan. Lisäruokinta metsään voi olla kannattavampaa kuin tarharuokinta.

Poronhoito tulisi pitää elävänä, kuten muutkin paikalliset elinkeinot. Poronhoito nousee ylitse muiden pitäessään syrjäkylät asuttuina ja näin ollen koko Lapin lämpimänä. Lisäksi poroon liittyvien aineettomien arvojen merkitykset eritoten saamelaisten keskuudessa ovat mittaamattoman arvokkaita. Samat säännöt pätevät myös Sodankylässä. Sekä nykyiset että tulevat poroelinkeinoon haitat ja uhat tulisi välittömästi minimoida mahdollisuuksien mukaan, jotta elinkeino pysyisi elinvoimaisena ja turvattuna sekä nykyisille että tuleville sukupolville. Parempi yhteistyö eri toimijoiden ja poronhoidon harjoittajien välillä olisi ehdottoman tärkeää. Tulevaisuuteen pitää panostaa nyt.

LÄHTEET

- Aikio, M. – Ehrnrooth, H. A. 2011. Jääkäriprikaatin huoltopäällikön ja esikuntapäällikön sähköpostihaastattelu 11.3.2011.
- Anttonen, M. 2011. Porotalous ja muu maankäyttö: tarkastelussa turvetuotanto. *Poromies* 2/2011, 16–17.
- Asianajotoimisto Autonen & Vihervalli Ky 2009. Sopimus Kevitsan kaivos- ja kaivoshankkeesta aiheutuvien porotalouteen kohdistuvien haittojen korvaaminen ja yhteistyö. Sodankylä. Osoitteessa www.yle.fi/alue_lappi/kevitsa%20oraniemi%20sopimus.doc. 6.4.2011.
- ELY-keskus = Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2010. Kevitsan kaivoksen laajennus, Sodankylä. Osoitteessa <http://www.ely-keskus.fi/fi/ELYkeskukset/LapinELY/Ymparistonsuojelu/YVA/Vireillä/uonnonvarat/Sivut/KevitsankaivoksenlaajennusSodankyla.aspx>. 3.9.2010.
- Eriksson, H. 2010. Uusi laki ei pysäytä ulkomaisten kaivosyhtiöiden vyöryä. Osoitteessa <http://www.vihrealanka.fi/uutiset/uusi-laki-ei-pys%3%A4yt%3%A4-ulkomaisten-kaivosyriyksen-vy%3%B6ry%3%A4>. 21.3.2011.
- Esiselvitys Jäämeren rautatie Rovaniemi – Kirkkoniemi 2010. Sodankylä.
- Evira = Elintarviketurvallisuusvirasto 2010. Poron terveydenhuolto. Osoitteessa http://www.evira.fi/portal/fi/elaimet/elainten_terveys_ ja_ elaintaudit/terveydenhuolto_ ja_ sairauksien_ ennaltaehkaisy/poro/. 13.9.2010.
- 2011. Ekinokokkiloinen. Osoitteessa http://www.evira.fi/portal/fi/elintarvikkeet/hygieniaosaaminen/tietopaketti/ruokamyrykytykset/ruokamyrykyksia_ aiheuttavia_ loisia_ ja_ alkuelaimia/ekinokokkiloiset/. 28.3.2011.
- GTK = Geologian tutkimuskeskus 2010. Geologiset luonnonvarat. Osoitteessa <http://www.gtk.fi/luonnonvarat2/yleista/>. 23.2.2011.
- 2011. GTK Active Map Explorer. Osoitteessa <http://geomaps2.gtk.fi/activemap/>. 9.4.2011.
- Hannukkala, A. 2011. MTT:n tutkijan lausunto sähköpostitse 28.3.2011.
- Helle, T. 2009. Ilmastonmuutos ja porot. *Poromies* 3/2009, 17–19.
- Hiltunen, V. – Paalamo, P. – Rautiainen, M. – Vaara, I. 2006. Itä-Lapin

- luonnonvarasuunnitelma. Kausi 2006–2015. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 58. Osoitteessa <http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/SiteAttachments/ltalappi.pdf>. 22.3.2011.
- Huttu-Hiltunen, V. – Nieminen, M. – Valmari, A. – Westerling, B. 1993. Porotalous. Helsinki: Painatuskeskus Oy.
- Hyppönen, M. 2002. Lapin metsätalouden erityispiirteet. Metsätieteen aikakauskirja 4/2002. Osoitteessa <http://www.metla.fi/aikakauskirja/full/ff02/ff024647.pdf>. 21.3.2011.
- Hyppönen, M. - Hallikainen, V. - Jalkanen, R. 2005. Metsätaloutta kairoilla – Metsänuudistaminen Pohjois-Suomessa. Hämeenlinna: Kustannusosakeyhtiö Metsälehti.
- Hyönteismaailma 2008. Puutiainen. Osoitteessa <http://www.hyonteismaailma.fi/puutiaiset>. 13.4.2011.
- Jänkälä, A.-L. 2011. Porotalousneuvojan puhelintiedustelu 11.4.2011.
- Jänkälä, A.-L. - Kavakka, M. - Särkelä, M. 2009. Poronomistuksen rakenne. Poromies 4/2009, 10–12.
- Järvikoski, T. 1973. Tekojärvet yhteiskunnallisena ilmiönä. Licensiaattitutkimus. Turun yliopisto: Sosiologian laitos.
- Kainulainen, P. 2011. Selvitys petojen aiheuttamien vahinkojen vaikutuksista poronhoidolle ja toimenpiteet pedoista aiheutuvien ongelmien ratkaisemiseksi. Osoitteessa http://www.lapinliitto.fi/c/document_library/get_file?folderId=223971&name=DLFE-6999.pdf. 21.2.2011.
- Kaleva 2010. Pohjoisesta Kaivos-Suomen ydin. Pääkirjoitus. Kaleva 24.4.2010. Osoitteessa <http://www.kaleva.fi/uutiset/Pohjoisesta-kaivos-Suomen-ydin/850917>. 21.3.2011
- Kantola, A. 2005. Poronhoito nuorten näkökulmasta. Poromies 3/2005, 27.
- Karppinen, J. 2011. Pahtavaaran työntekijän lausunto puhelimitse 11.4.2011.
- Kauppalehti 2010. Sodankylän kaivoskisa: Anglo American vastaan First Quantum. Kauppalehti 31.10.2010. Osoitteessa <http://www.kauppalehti.fi/5/i/talous/uutiset/etusivu/uutinen.jsp?oid=20101039099>. 18.3.2011
- Kela, J. 2010. Pohjois-Lappi haluaa radan Jäämerelle. Osoitteessa http://www.verkkouutiset.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=25651%3Apohjois-lappi-haluaa-radan-jaaemerelle-&Itemid=8. 20.2.20. 10.2.2011.

- Kemin nahkatarvike Oy 2010. Poron loiset. Osoitteessa
<http://www.keminnahkatarvike.fi/kurmu.htm>. 24.3.2010.
- Keskimölo, A. – Pirkonen, J. 2006. Lapin metsäohjelma 2006–2010. Metsäkeskus Lappi. Osoitteessa
<http://www.metsakeskus.fi/NR/rdonlyres/7395C283-4DB9-4A61-B308-B8168E6FDFC3/0/LapinMets%C3%A4ohjelma0610.pdf>.
30.3.2011.
- Kevitsa Mining Oy 2009. Kevitsan kaivoksen esittely. Osoitteessa
http://www.kaivos.fi/kevitsa_mining_oy/kaivoksen_esittely/.
21.3.2011.
- Korhonen, K.-M. 2009. Miten metsänhoito, poronhoito ja luonnonhoito sopivat yhteen? Poromies 5/2009, 16–17.
- Korhonen, J. 2011. Sodankylästä kaivoskoulutuksen keskus? Osoitteessa
http://yle.fi/alueet/lappi/2011/01/sodankylasta_kaivoskoulutuksen_keskus_2314988.html. 26.1.2011.
- Kortesalmi, J. J. 2007. Poronhoidon synty ja kehitys Suomessa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1149. Tampere: TammerPaino Oy.
- Korva, T. E. 2009. Porotalouden julkisuuskuva on vinoutunut. Poromies 3/2009, 10–11.
- KTM = Kauppa- ja teollisuusministeriö 2007. Malminetsintä ja kaivostoiminta suojelualueilla sekä saamelaiden kotiseutualueella ja poronhoitoalueella. KTM Julkaisuja 28/2007. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Kumpula, J. – Colpaert, A. 1994. Koitelaiskairan ja Kevitsan alueen poronhoidollinen ja porotaloudellinen merkitys. Selvitys. Oulu.
- Kurkela, R. 2011. Teemahaastattelut. Osoitteessa
<http://www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/03/>. 22.3.2011.
- Kylmänen Food Oy 2004–2008. Tervetuloa sivuillemme! Osoitteessa
<http://www.kylmanen.fi/>. 22.3.2011.
- Kynkäänniemi, S.-M. 2009. Hirvikärpäsininfektion vaikutukset poron veriarvoihin ja terveyteen – katsaus keskeisimpiin tutkimustuloksiin. Poromies 4/2009, 28–29.
- Laaksonen, S. 2009. Doing right by Rudolf. Poromies 6/2009, 22–24.
- Laaksonen, S. 2010. Setaria tundra, yleistyvä porojen loinen; taudinpurkaus Suomen poroissa 2003–2006. Poromies 5/2010, 42.

- Laki Metsähallituksesta 2004. 30.12.2004/1378. Osoitteessa <http://ez.ramk.fi:2066/saadokset/lainsaadanto/20041378?search=1>. 25.3.2011
- Lapin Liitto 2011a. Lappi Lukuina.
- 2011b. Saamelaisuus. Osoitteessa http://www.laplandfinland.com/Suomeksi/Tietoa_Lapista/Kulttuuri/Saamelaisuus.iw3. 3.4.2011.
- Lapin Matkailustrategia 2007–2010. Lapin Liitto. Osoitteessa http://www.lapinliitto.fi/c/document_library/get_file?folderId=21330&name=DLFE-659.pdf. 4.4.2011.
- Lapland Goldminers 2009. Press release. Osoitteessa <http://www.laplandgoldminers.com/eng/newsmedia/news/news.asp?id=127>. 21.3.2011.
- Lapland Goldminers 2011. Pahtavaara. Osoitteessa <http://www.laplandgoldminers.se/system/visa.asp?HID=1170&FID=970&HSID=21533&ActMenu=21594>. 21.3.2011.
- MaastoliikenneL = Maastoliikennelaki 1995. 22.12.1995/1710. Osoitteessa <http://ez.ramk.fi:2066/saadokset/lainsaadanto/19951710?search=1>. 28.3.2011.
- Mainio, T. 2008. Borrelioosi yleistyy Suomessa luultua nopeammin. Helsingin Sanomat 30.7.2008. Osoitteessa <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Borrelioosi+yleistyy+Suomessa+luultua+nopeammin/1135238229731>. 13.4.2011.
- Mainio, T. 2011. Porot ja kaivokset vastakkain. Pääkirjoitus. Helsingin Sanomat 25.1.2011, B4.
- Mattila, M. 2009. Maankäyttö poronhoitoalueella. Poromies 5/2009, 44–45.
- Mela = Maatalousyrittäjien eläkelaitos 2011. Poronhoitajien sijaisapukokeilu. Osoitteessa <http://www.mela.fi/Lomitus/Poronhoitajien-sijaisapukokeilu>. 1.4.2011.
- Melamies, E. 2009. ”Haloo, onko poliisi? Poromies täällä. Tuli ammuttua karhu.” Poromies 5/2009, 41.
- Metsähallitus 2009. Suurpedot ja porotalous. Osoitteessa http://www.suurpedot.fi/www/fi/suurpedot_ja_me/vahingot/porotalous.php. 8.2.2011.
- Metsähallitus 2010a. Konserni. Osoitteessa <http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Konserni/Sivut/Konserni.aspx>. 29.3.2011.

- Metsähallitus 2010b. Metsähallituksen maat ja vedet Lapin läänissä. Osoitteessa
<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Luonnonvarat/Maajavesialueet/Lappi/Sivut/Lapinmaatjavedet.aspx>. 8.4.2011.
- Metsähallitus Laatumaa 2010. Tuulipuisto Joukhaisselkä, Sodankylä. Osoitteessa
<http://www.laatumaa.com/page.asp?Section=485>. 7.4.2011.
- Metsähallitus Laatumaa – Fortum 2009. Lehdistötiedote. Fortum ja Metsähallitus aloittavat tuulivoimahankkeen kehittämisen Kuolavaara - Keulakkopään alueella Lapissa. Osoitteessa
<http://www.laatumaa.com/binary.aspx?Section=459&Item=836>. 7.4.2011.
- Metsähallitus Laatumaa - Fortum 2011. Kuolavaara-Keulakkopään tuulipuisto – Ympäristövaikutusten arviointiselostus. Osoitteessa
<http://www.laatumaa.com/binary.aspx?Section=480&Item=927>. 7.4.2011.
- Metsähallitus Laatumaa – wpd Finland Oy 2010. Mielmukkavaaran tuulipuistohankkeen ympäristövaikutukset selvitetty laajasti. Lehdistötiedote 26.5.2010. Osoitteessa
<http://www.laatumaa.com/binary.aspx?Section=459&Item=891>. 7.4.2011.
- Metsäkeskus Lappi 2008. Poro ja poronhoito talousmetsissä.
- Metsänhoitoyhdistys Sodankylä 2011. MHY:n esittely. Osoitteessa
http://www.mhy.fi/sodankyla/esittely/fi_FI/index/. 21.3.2011.
- MMM = Maa- ja metsätalousministeriö 2011. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos on keskeisin poronhoitoa ja porotaloutta tutkiva taho. Osoitteessa
http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/kalastus_riista_porot/porotalous/hallinto/rktl.html. 10.4.2011.
- MTT = Maa- ja elintarviketeollisuuden tutkimuskeskus 2011. Monialaisuus auttaa eteenpäin Lapin maaseudulla. Osoitteessa
<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/mtt/ajankohtaista/uutiset/Monialaisuus%20auttaa%20eteenp%E4in%20Lapin%20maaseudulla>. 2.4.2011.
- MTT Taloustohtori 2011. 2008/2009. Osoitteessa
<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/porotalous/2008>. 5.4.2011.
- Mustonen, K. – Mustonen, T. 2010. Drowning Reindeer, Drowning Homes – Indigenous Sámi and Hydroelectricity Development in Sompio, Finland. Waasa Graphics Oy.
- Määränen, Ira 2009. Poro matkailun imagokuvana. Poromies 6/2009, 26–27.

- Nieminen, M. 2010. Poron ravinnon muutokset ja ruokinta. Poromies 5/2010, 25–28.
- Nieminen, M. – Pietilä, U. A. 1999. Peurasta poroksi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Norberg, H. - Kojola, I. - Härkönen, S. 2010. Petovahinkojen tunnistamisopas. Metsästäjien Keskusjärjestö. Äänekoski: Keski-Suomen Painotuote Oy.
- Nurmela, T. 2003. Poronhoidon intressien huomioon ottaminen valtion talousmetsissä poronhoitoalueella. Tutkielma. Lapin yliopisto: oikeustieteiden tiedekunta.
- Opetushallitus – Sodankylän kunta. Sodankylän historiaa vuosilta 1893–1967. Osoitteessa www.sodankyla.fi/muut/historia/sompio5.htm. 1.3.2011.
- Paliskuntain yhdistys 2002a. Lainsäädäntö. Osoitteessa <http://www.paliskunnat.fi/default.aspx?page=Poronhoito>. 1.4.2011.
- 2002b. Paliskunnan organisaatio. Osoitteessa <http://www.paliskunnat.fi/default.aspx?page=Yhdistys>. 1.4.2011.
- 2002c. Valvonta. Osoitteessa <http://www.paliskunnat.fi/default.aspx?page=Poronhoito>. 1.4.2011.
- Paliskuntain yhdistys 2011a. Paikkatieto. Osoitteessa <http://www.paliskunnat.fi/default.aspx?page=Paikkatieto>. 23.3.2011.
- 2011b. Tilasto paliskuntien poromääristä ja taloudesta 2009–2010. Poromies 2/2011, 24–25.
- Pennanen, M. 2006a. Perusoikeudet ja pakkotila. Osoitteessa <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/3000.pdf>. 10.2.2011
- Pennanen, M. 2006b. Petoeläinten suojelu ja metsästysrikokset. Osoitteessa <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/3242.pdf>. 8.2.2011
- Perälä, E. 2011. Turveruukki Oy:n tuotantopäällikön lausunto sähköpostitse 8.4.2011.
- PoronhoitoA = Poronhoitoasetus 1990. 21.9.1990/883. Osoitteessa <http://ez.ramk.fi:2066/saadokset/lainsaadanto/19900883?search=1>. 22.3.2011.

PoronhoitoL = Poronhoitolaki 1990. 14.9.1990/848. Osoitteessa <http://ez.ramk.fi:2066/saadokset/lainsaadanto/19900848?search=1>. 22.3.2011.

Puolustusvoimat 2011. Jääkäriprikaati on Maavoimien arktisen koulutuksen osaaja ja kehittäjä. Osoitteessa http://www.puolustusvoimat.fi/portal/puolustusvoimat.fi!/ut/p/c5/xZHbrqlwGIWfxQ-cY21KOIxUYBDIKUeCGeNqCbEUFN4ennzrJ3EyiTjKZsX-aXqy-urD_fAilgc1p9FftVU1Sn1SelQSpmbifKUwsixZs5E2h6NlXto_UgGN68liH6E_cltZnumvwyPBVHpqhFik0krARiX-R7c2IF-4liCGfhYf-bA7IMD_AtgvtheNcN62j6a1Dly3VPOTqR9hoAXsh52iuScvORo6CFt8Dnbj6ZBaUo-cUDO7IJumzH3f_M_1O-a4_4_jE_5PUXYcPDoEgAan0yM_NOEB_saxqGnIXRDa9yrBGWXCi7lhT37GDjmFINxwoVRnOAjaUYS1b7GiWSSHDWvfOImFfS5LmLzLRGzLx_89U4Rsy39Cn-oY-1Tf0Gf6bPi2QFuvjuN0cx3As8oolRRnKEsYKLwhguU4uklabrUYmWR7wu5AOgxrlZkgKa3twm32qTitlnwu7b-fEWE-qegJv1hxlMtCGtu1ptttqXokkbDuLTP1cjZkxxicj1srz1A093OVRXE98C-JOvuTFZyrU-ya0UbgNjPEiDG5koqFeEHtrFh32hveV3u7jwLeN2bTG-ftWkEKVs3Y5GwJ1Wxx04H6Mo-rLFuT6X0W-D96PRD5dvPXg!/d3/d3/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/?pcid=d0e9b780404509f594a99515c060cafa. 26.1.2011.

Puranen, E. – Manninen, R. – Hahl, S. 2011a. Pohjoisen monia käsityöläisyyksiä. Osoitteessa http://www.craftmuseum.fi/poro/poromateriaalina/kasityotaidot_1.html. 21.3.2011.

- 2011b. Poronhoito Suomessa nykyään. Osoitteessa <http://www.craftmuseum.fi/poro/poro/nyt.html>. 11.4.2011.

- 2011c. Poronomistajat kuuluvat paliskuntiin. Osoitteessa <http://www.craftmuseum.fi/poro/lastenporo/elaimena/hallinto.html>. 21.3.2011.

Rassi, P. - Alanen, A. - Kanerva, T. - Mannerkoski, I. (toim.) 2001. Suomen lajien uhanalaisuus 2000.

Roto, J. 2006. Poron ja poronhoidon merkitys saamelaisille. Alkukoti 8/2006. Osoitteessa http://blogit.helsinki.fi/alkukoti/ak8s32_poro.htm. 6.4.2011.

Ruotsala, H. 2002. Muuttuvat palkiset. Elo, työ ja ympäristö Kittilän Kyrön ja paliskunnassa ja Kuolan Luujärven poronhoitokollektiiveissa vuosina 1930-1995. Kansatieteellinen arkisto 49. Vammalan Kirjapaino Oy.

- Saarni, K. 2009. Porotalouden tuet ja korvaukset. Poromies 5/2009, 26.
- Sippola, A.-L. - Norberg, H. - Renko, M. - Suopajarvi, K. - Sutinen, T. 2005. Petovahinkojen sosioekonominen merkitys porotaloudelle Suomessa – loppuraportti. Arktisen Keskuksen tiedotteita 44. Lapin Yliopisto. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Sodankylän kunta – Sodankylän yrittäjät 2007. Elinkeinopoliittinen ohjelma 2007–2012.
- Sodankylän kunta 2010. Sodankylän kuntastrategia vuosille 2010–2014.
- Sodankylän kunta 2011a. Taskutieto 2011.
- 2011b. Sivukylät. Osoitteessa <http://www.sodankyla.fi/index.php?sivu=sivukylat>. 1.3.2011.
- Sompio 2011a. Kevitsan tunnetut malmivarat riittävät jo 30 vuodeksi. Sompio 4.4.2011, etusivu.
- 2011b. Metsähallitus Sodankylässä. Sompio 7.3.2011, 10.
- Tahkolahti, J. 2002. Poro tuottaa parhaiten matkailussa. Helsingin Sanomat 18.12.2002. Osoitteessa <http://www.hs.fi/matkailu/artikkeli/Poro+tuottaa+parhaiten+matkailussa/HS20021218SI1ME02m9n>. 1.4.2011.
- Tauriainen, J. 2009. Porotalouden kannattavuus eilen, tänään ja tulevaisuudessa. Poromies 5/2009, 22–23.
- Tuomi-Nikula, H. 2009. Poronkuseman verran edellä. Poromies 4/2005, 5.
- Turveruukki 2010a. Resurssit ja riittävyys. Osoitteessa <http://www.turveruukki.fi/index.php?435>. 7.4.2011.
- Turveruukki 2010b. Turvetuotantovaihe. Osoitteessa <http://www.turveruukki.fi/index.php?382>. 7.4.2011.
- Turveruukki 2010c. Ennen turvetuotantoa. Osoitteessa <http://www.turveruukki.fi/index.php?379>. 7.4.2011.
- Turveteollisuusliitto 2010. Kotimaisten polttoaineiden tuotanto. Osoitteessa <http://www.turveteollisuusliitto.fi/index.php?id=106>. 7.4.2011.
- Tuulentie, Seija (toim.) 2009. Turisti tulee kylään – Matkailukeskukset ja lappilainen arki. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.
- Tuulivoimayhdistys 2010a. Tuulivoima. Osoitteessa <http://www.tuulivoimayhdistys.fi/tuulivoima>. 7.4.2011.
- Tuulivoimayhdistys 2010b. Faktaa tuulivoimasta. Osoitteessa

<http://www.tuulivoimayhdistys.fi/tuulivoimayhdistys/files/Faktaa%20tuulivoimasta.pdf>. 7.4.2011.

Tuulivoimayhdistys 2010c. Tuulivoimalaitokset Suomessa. Osoitteessa <http://www.tuulivoimayhdistys.fi/tuulivoimalaitokset>. 7.4.2011.

Tuulivoimayhdistys 2010d. Tuulivoimahankkeet – Wind power Projects. Osoitteessa <http://www.tuulivoimayhdistys.fi/hankkeet>. 7.4.2011.

Uusitalo, R. 2011. Kevitsan kaivoksen johtajan sähköpostilausunto 10.4.2011.

Ylihannu, A. 2011. Sodankylän eläinlääkäriin puhelinhaastattelu 23.3.2011.

Yle Lappi 2010a. GTK: Kersilön malmilöytö todennäköisesti suuri. Osoitteessa http://yle.fi/alueet/teksti/lappi/2010/04/gtk_kersilon_malmiloyto_todennakoisesti_suuri_1599048.html. 6.4.2011.

Yle Lappi 2010b. Sodankylässä uskotaan jättikaivoksen avaamiseen. Osoitteessa http://yle.fi/alueet/teksti/lappi/2010/10/sodankylassa_uskotaan_jattikaivoksen_avaamiseen_2090510.html. 6.4.2011.

Yle Pohjois-Karjala 2010. Taigapunkki on matkannut Pohjois-Karjalaan. Osoitteessa http://yle.fi/alueet/pohjois-karjala/2010/07/taigapunkki_on_matkannut_pohjois-karjalaan_1807858.html. 13.4.2011.

Ympäristö 2006. Luonnonsuojelun korvausjärjestelmä. Osoitteessa <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=51064>. 9.4.2011.

Ympäristö 2010. Turvetuotannon ympäristönsuojelu. Osoitteessa <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=17131&lan=fi>. 7.4.2011.

LIITTEET

Haastattelu kunnan viranhaltijoille	Liite 1
Haastattelu poroisännille	Liite 2
Haastattelu poromiehille	Liite 3
Haastattelu elinkeinojen edustajille	Liite 4
Haastattelu luonnonsuojelutahoille	Liite 5
Katugallup	Liite 6

Poronhoidon nykytila

1. Mikä on poronhoidon merkitys kunnassa?
2. Miten poronhoito vaikuttaa kunnan
 - a) talouteen
 - b) asutukseen
 - syrjäkyliin
 - c) työllisyyteen
 - d) muihin elinkeinoihin (matkailu, metsä, kaivos, käsityö, lihanjalostus, palvelut)
 - e) imagoon?

Poronhoidon tulevaisuus

3. Millaisena näette poronhoidon tulevaisuuden kunnassa?
4. Mitkä ovat 3 suurinta uhkaa poronhoidolle?
5. Mitkä ovat 3 suurinta uhkaa poronhoidolle Sodankylässä?

Jos poronhoito loppuisi...

6. Miten poronhoidon loppuminen vaikuttaisi kunnan
 - a) talouteen
 - b) asutukseen
 - c) työllisyyteen
 - d) elinkeinoihin (matkailu, metsä, kaivos, käsityö, lihanjalostus, palvelut)?
 - e) imagoon
 - f) muu?
7. Olisiko loppuminen hyvä / huono asia?
8. Mitä on tehtävissä, jottei poronhoito loppuisi? Mitä pitäisi tehdä?
9. Jos poronhoito loppuisi, pitäisikö kunnan / jonkun muun tahon tukea poromiehiä jotenkin?

10. Kuinka suuria tämänhetkiset ja suunnitteilla olevat kaivosalueet ovat pinta-alaltaan?
 - o Miten tämänhetkinen kaivostilanne on vaikuttanut poronhoitoon?

11. Muuta sanottavaa?

Kiitos vastauksistanne! ☺

1. Kauanko olette toimineet poroisäntänä?
2. Onko teillä muuta ammattitaitoa / osaamista?

Poronhoidon nykytila ja tulevaisuus

3. Miten näette poronhoidon nykytilan paliskunnassanne?
4. Mitkä ovat 3 suurinta uhkaa poronhoidolle?
5. Mitkä ovat 3 suurinta uhkaa poronhoidolle Sodankylässä?
6. Millainen on poronhoidon tulevaisuus teidän kohdallanne?
 - a) toivotonta, luovutan
 - b) aion vielä jatkaa
 - c) jatkaja tiedossa?

Jos poronhoito loppuisi...

7. Onko poronhoidon loppumisen mahdollisuus käynyt mielessänne?
Kyllä Ei
8. Jos poronhoito loppuisi esim. 10 vuoden kuluttua, mitä se merkitsisi
 - a) teille?
 - b) Sodankylälle?
 - c) muuta?
 - d) ei anneta loppua
 - e) poroille?
 - 1) porosta hirven kaltainen villieläin
 - 2) poroja vain matkailukäytössä (tarhoissa)
 - 3) harraste ja/tai tarhaporoja, "lemmikkejä", eläintarha-eläimiä
 - 4) ei poroja ollenkaan
→ Miten vaikuttaa petotilanteeseen?
 - 5) muu vaihtoehto?
9. Miten arvioisitte loppumisen vaikuttavan
 - a) asutukseen (syrjäkylät)
 - b) työllisyyteen
 - c) muihin elinkeinoihin (matkailu, metsä, kaivos, käsityö, lihanjalostus, palvelut)
 - d) imagoon
 - e) muuhun?
10. Jos poronhoito loppuisi, pitäisikö kunnan / jonkun muun tahon tukea poromiehiä jotenkin?
11. Kuka hyötyisi poronhoidon loppumisesta?
 - o muuta positiivista loppumisesta?
12. Jos poronhoito loppuisi, pitäisikö kunnan / jonkun muun tahon tukea poromiehiä jotenkin?
13. Mitä on tehtävissä, jottei poronhoito loppuisi? Mitä pitäisi tehdä?
14. Miten nykyisten valtausalueiden ja kaivosten määrä vaikuttaa tulevaisuuden suunnitelmiinne?
 - o Mikä on mielipiteenne kaivoksista poroelinkeinoon kannalta?
15. Miten petomäärät vaikuttavat tulevaisuuden suunnitelmiinne?

- Mikä on mielipiteenne petotilanteesta poroelinkeinon kannalta?

16. Muuta sanottavaa?

Kiitos vastauksistanne! 😊

Ikä:

1. Onko tuloistanne yli 50 % poronhoidosta?	Kyllä	Ei
2. Onko teillä muuta ammattitaitoa / osaamista kuin poronhoito?		

Poronhoidon nykytila ja tulevaisuus

3. Miten näette poronhoidon nykytilan paliskunnassanne?
4. Mitkä ovat 3 suurinta uhkaa poronhoidolle?
5. Mitkä ovat 3 suurinta uhkaa poronhoidolle Sodankylässä?
6. Millainen on poronhoidon tulevaisuus teidän kohdallanne?
 - a) toivotonta, luovutan
 - b) aion vielä jatkaa
 - c) jatkaja tiedossa?

Jos poronhoito loppuisi...

7. Onko poronhoidon loppumisen mahdollisuus käynyt mielessänne?

Kyllä	Ei
-------	----
8. Jos poronhoito loppuisi esim. 10 vuoden kuluttua, mitä se merkitsisi
 - a) teille?
 - b) Sodankylälle?
 - c) muuta?
 - d) ei anneta loppua
 - e) poroille?
 - 1) porosta hirven kaltainen villieläin
 - 2) poroja vain matkailukäytössä (tarhoissa)
 - 3) harraste ja/tai tarhaporoja, "lemmikkejä", eläintarha-eläimiä
 - 4) ei poroja ollenkaan
 - ➔ Miten vaikuttaa petotilanteeseen?
 - 5) muuta?
9. Miten arvoisitte loppumisen vaikuttavan
 - a) asutukseen (syrjäkylät)
 - b) työllisyyteen
 - c) muihin elinkeinoihin (matkailu, metsä, kaivos, käsityö, lihanjalostus)
 - d) imagoon
 - e) muuhun?
10. Kuka hyötyisi poronhoidon loppumisesta?
 - o muuta positiivista loppumisesta?
11. Jos poronhoito loppuisi, pitäisikö kunnan / jonkun muun tahon tukea poromiehiä jotenkin?
12. Mitä on tehtävissä, jottei poronhoito loppuisi? Mitä pitäisi tehdä?
13. Miten nykyisten valtausalueiden ja kaivosten määrä vaikuttaa tulevaisuuden suunnitelmiinne?
 - o Mikä on mielipiteenne kaivoksista poroelinkeinoon kannalta?
14. Miten petomäärät vaikuttavat tulevaisuuden suunnitelmiinne?

- Mikä on mielipiteenne petotilanteesta poroelinkeinon kannalta?

15. Muuta sanottavaa?

Kiitos vastauksistanne! 😊

HAASTATTELU ELINKEINOJEN EDUSTAJILLE

Liite 4

1. Mitä vaikutuksia poroilla / poronhoidolla on elinkeinoon?
 - Hyödyttääkö / haittaako se elinkeinoanne?
2. Onko edustamanne elinkeino jo hyödyttänyt / haitannut poroelinkeino?
3. Mitkä ovat 3 suurinta uhkaa poronhoidolle Sodankylässä
 - Miten niitä voisi välttää / torjua?
4. Jos poronhoito loppuisi esim. 10 vuoden kuluttua, mitä se merkitsisi
 - Sodankylälle?
 - Edustamallenne elinkeinolle?
5. Olisiko poronhoidon loppuminen elinkeinon kannalta hyvä vai huono asia? Miksi?
6. Muuta kommentoitavaa / sanottavaa?

Kiitos vastauksistanne! ☺

HAASTATTELU LUONNONSUOJELUTAHOJEN
EDUSTAJILLE

Liite 5

Organisaatio/yhdistys:

Paikkakunta:

Ikä:

1. Mitä mieltä olette poronhoidon nykytilasta? Miten poroelinkeinolla menee?
2. Mitkä ovat mielestänne 3 suurinta uhkaa poronhoidolle?
3. Jos poronhoito loppuisi esim. 10 vuoden kuluttua, miten se vaikuttaisi
 - a) Lappiin? (imago, mielikuvat, Joulupukki...)
 - b) poroihin?
 - c) teihin?
 - d) Lapin asutukseen?
 - e) Lapin työllisyyteen?
 - f) muihin elinkeinoihin (matkailu, metsä, kaivos, käsityö, lihanjalostus, palvelut...)
 - g) imagoon?
4. Kuka hyötyisi poroelinkeinon loppumisesta?
 - o Muuta positiivista loppumisesta?
5. Voivatko porotkin hävitä poronhoidon loppumisen myötä?
→ Miten porojen loppuminen vaikuttaisi petotilanteeseen/-kantoihin?
6. Miten nykyinen petotilanne vaikuttaa (vai vaikuttaako mitenkään)
 - a) Lappiin?
 - b) poroihin?
 - c) teihin?
 - o Entä jos petoja ei olisi ollenkaan tai niitä olisi paljon?
7. Miten mielestänne pitäisi hoitaa
 - a) petokantojen säätely?
 - b) poron suojelu?
 - c) metsäpeuran suojelu?
 - o Miten nämä kaikki saisi sovitettua yhteen / tasapainoon?

Kiitos vastauksistanne! ☺

Paikkakunta, asuinalue: kirkonkylä syrjäkylä: _____

Sukupuoli:

Ikä:

1. Osaatteko sanoa poroelinkeino kolme suurinta uhkaa?

2. Uskotteko, että poroelinkeino voisi loppua? Kyllä Ei

3. Jos poroelinkeino loppuisi, miten arvioisitte sen vaikuttavan (ympyröi / rastita, voitte valita useamman vaihtoehdon)
 - a. poromiehiin Sodankylässä
 - jäävät työttömiksi
 - kouluttautuvat uudelleen
 - syrjäytyminen, henkilökohtaiset ongelmat
 - poismuutto
 - joutuvat muihin töihin, parempiin / huonompiin?
 - _____
 - muuta? _____
 - en osaa sanoa

 - b. asutukseen Sodankylässä
 - haja-asutus vähenee, syrjäkylät hiljenevät
 - taajama-asutus lisääntyy
 - poismuutto kunnasta
 - ei vaikuta asutukseen
 - muuta? _____
 - en osaa sanoa

 - c. työllisyyteen Sodankylässä
 - lisää työttömyyttä
 - välilliset työt (mm. teurastus, kuljetus, jatkojalostus, käsi-työ, matkailu) vähenevät / loppuvat / kärsivät
 - muuta? _____
 - en osaa sanoa

 - d. poroihin
 - loppuvat kokonaan
 - vain matkailuporot jäävät
 - jäävät vain "lemmikeiksi", eläintarhaeläimiksi
 - poroista tulee hirven kaltaisia villieläimiä
 - jäävät legendaksi / myytiksi, kaikki pyyhittään pois

- muuta? _____
- en osaa sanoa

e. Lappiin

- matkailu kärsii, matkailijat vähenevät
- imago kärsii
- houkuttavuus / erikoisuus / eksotiikka vähenee / katoaa
- lisää työttömyyttä
- vähentää asutusta
- hidastaa kehitystä
- ”tyhjentää” Lappia
- muut maankäyttömuodot saavat lisätilaa (kaivos, metsä, vesivoima)
- laiduntilanne (jäkälä) paranee
- ei vaikuta mitenkään
- muuta? _____
- en osaa sanoa

f. Suomi-kuvaan

- vetovoimatekijä häviää
- tunnettuus häviää
- ei vaikuta
- muuta? _____
- en osaa sanoa

g. Joulupukki-imagoon

- kiinnostavuus / uskottavuus / vetovoima häviää
- ei vaikuta
- ➔ Millä joulupukki sitten tulee? Voiko poron korvata esim. koiravaljakolla?
 - Kyllä, millä? _____
 - Ei

4. Jos elinkeino loppuisi, mikä olisi syy?

- kaivostoiminta
- pedot
- muut elinkeinot (metsätalous, vesivoima, maatalous...)
- heikko laiduntilanne (jäkälä)
- ylilaidunnus
- kannattamattomuus
- alkutuotannon arvostus vähenee
- ei kiinnostusta alaan
- poromiehet vanhenevat, ei tarpeeksi jatkajia
- saasteet
- taudit
- muu syy? _____
- en osaa sanoa